ACCADEMIA DI MEDICINA
DI TORINO

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ
TOMI QUARTI,

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA, & huic ſuperſtructa ſolida therapia cum medendi methodo cautelis clinicis, & morborum enarrationibus adjuncta epicriſi, exhibentur.

PARS QUINTA.

Doctrinam morborum ac vitiorum externas potiſſimum partes affligentium perſpicua, & demonſtrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXLI.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

EN! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ ſyſtematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis ſuperficiem adfligentium rationalem pathologiam, ſolidamque huic ſuperſtructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis perſpicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi medicis rata ſemper ac firma fuit ſententia, nobiliſſimam eamque vetuſtiſſimam artis ſalutaris partem, quæ chirurgica nominatur & ſaluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res ſuas peragenti ſcitu eſſe ſumme neceſſariam, ſine cujus notitia neminem puto vel ſatis, occurrere, vel rite mederi omnibus morbis poſſe. Equidem non ignoro, & olim fuiſſe, & adhuc eſſe ex medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu ſanat, remediorumque externorum pro vario ſcopo applicationem docet, ad diſciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum eſſe, tamque mirabilem has ipſas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinſecus conſpicitur, ex interioribus ſæpiſſime oboriatur, partiumque externarum læſio e contrario internas facile vitioſe adficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infeſta partibus manualem operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia ſint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apoſtematibus, ſcirrhis, exulcerationibus, humorumque extravaſationibus videre licet, quibus certe non ſola internorum medela, ſed maxime etiam prudenti eſternorum ope ſuccurrere expedit; quæ tamen pro diverſa corporum natura, pro cauſarum morbi, aliarumque circumſtantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde ſatis elucet, nec medicinam a chirurgia, nec ſaniorem chirurgiam a medicina, principiis anatomico-phyſicis & mechanicis fundata tuto poſſe ſejungi. Quæ quum ita ſint, rectiſſime admodumque præclare judicarunt veteres, qui ex familia Æſculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipſique in ſuis de re medica monumentis ſummum ſtatuerunt pretium. Neque vero ſolum antiquiſſimis temporibus, ſed noſtra etiam ætate a prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomes ſcientia inſtructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci ſint, qui egregiæ huic arti addiſcendæ tempus operamque navent.

Et quam immenſum ſalutis diſpendium in univerſum genus humanum redundaret, niſi medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus eſſet? Etenim, quum in noſtris potiſſimum regionibus plurimi eorum, qui Chirurgiam de inſtituto tractant, omnemque eidem induſtriam impendunt, pernicioſos commitant errores, maxime ſane de ſalute rerum publicarum ſervanda deſperandum eſt, niſi prudens medicus hancce craſſam chirurgorum inſcitiam conſilio adjuvare, & multa damna modeſtiori admonitione præcavere ſatagat. Accedit, quod pertinaciores partium eſternarum læſiones difficilem, vel nullam plane recipiant ſanationem, niſi convenienti interno remediorum uſu perite ſuccurratur; cujus tamen chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil juvant, ſed etiam in majus periculum ſæpiſſime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum eſſe arbitror, quia chirurgiæ ſcientia utplurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque penſi habetur, an illam exercens ex anatomes ſtudio partium externarum, ut oſſium, muſculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vaſorum ſtructuram, ſitum & connexionem didicerit, an doctrinam de ſanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia ſcitu neceſſaria ſint, plurimumque inſerviant, ut quis de externis læſionibus remediorumque tam uſu quam noxa eo melius ferre judicium poſſit. Summa igitur gratia habenda eſt Poten-

ten-

tentiſſimo Pruſſiæ Regi, Domino meo longe clementiſſimo, qui non modo boni publici promovendi cauſa, ſed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis ſumtibus conſtituit, eidemque Profeſsores in re medica & chirurgica peritiſſimos præpoſuit, ut artis chirurgicæ ſtudioſos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos ſanandi methodo, quantum ad chirurgi officium ſpectant, omni diligentia inſtruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa inſtigata non modo omnem movet lapidem, nulliſque parcit ſumtibus in chirurgia plenius perficienda, ejuſque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum ſcripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgiæ dediti ſaniora hauriant principia.

Hinc ego non ſine inſigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Pariſiorum & ſcriptis meis tale ſtatui pretium, ut digna haberentur, quæ in vernaculam a clariſſimo D. D. BRUYHIERIO traducta impenſis meritiſſimi bibliopolæ BRIASSON publici juris fierent, omnibuſque latinæ linguæ ignaris primum medicinæ ſyſtematicæ tomum gallice redditum & accurate impreſsum: & forte etiam reliquæ partes ſequuntur, maxime quum hoc ſuum propoſitum ipſe mihi auctor per literas indicaverit.

Sed ut redeamus, quo digreſſi ſumus, quemlibet ſane abunde convictum ſpero, quam neceſsaria quamque proficua ſit medicinæ cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec medicum ſine chirurgia, neque chirurgum ſine ſolidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi poſſit. Ideoque in præſenti hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea ſpe fore, ut rei medicæ dediti diligenti hujus operis lectione & uſu fructum percipiant non pœnitendum, quam ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Reviſione, & Approbatione del P. Frà Paolo Tomaſo Manuelli Inquiſitore di Venezia, nel Libro intitolato: *Friderici Hoffmanni Medicinæ Rationalis Syſtematicæ Tom. 4. Pars* 5. non v'eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Sebaſtiano Coletti Stampatore di Venezia, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. li 14. Luglio 1740.

(Z. Pietro Paſqualigo Refor.
(
(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Refor.

Regiſtr. in Libro a carte 57.

Agoſtino Bianchi Segr.

CAPUT

CAPUT I.
DE SCORBUTO EJUSQUE VERA INDOLE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbuti nominis falſa acceptio.

SCorbuti nomen, tam late noſtris temporibus patet adeoque familiare eſt, ut quævis fere chronica paſſio, ſi qua ipſi impuritas jungitur, ſcorbutica adpelletur; hinc nihil in praxi medica eſt ſolennius, nihil uſitatius, quam ut cachexia, arthritis, diſpnœa, paralyſis, eryſipelas, colica, atrophia, rheumatiſmus, purpura aliæque plures hujus generis adfectiones inter ſcorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie medici imperitiores, ſi quando ex certis ſignis neque morborum nec cauſam ejus rite poſſunt cognoſcere, ſtatim ſcorbutum prætendant, & pro cauſa ſcorbuticam acrimoniam accuſent. Deinceps non raro accidit, ut adfectus quidam ſæpe plane ſingularis, cui portentoſa ſpaſtico-convulſiva junguntur ſymptomata, in artis exercitio occurrat; & tum uſu receptum eſt, ut illum vel ad faſcinum, vel ad malum ſcorbuticum reiiciant. Horum ſententiæ plane adverſantur alii noſtro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem ſcorbutum nominamus, vel plane negant, vel tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hyſterici venditant; qua in re tamen, uti ex infra dicendis eluceſcet, admodum falluntur.

§. II.

Definitio realis.

Scorbutus proprie ſic dictus eſt magna functionum univerſi corporis læſio a ſumma ſanguinis & ſuccorum vitalium dyſcraſia & corruptione, ob ingens diætæ aeriſque vitium, proficiſcens, locis maritimis & ſeptentrionalibus ut & militibus in caſtris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

§. III.

Signa eſſentialia.

Hic adfectus, qui gravibus admodumque variis ſymptomatibus eſt ſtipatus, in partibus præcipue externis ſuam manifeſtat indolem: nam ſi imminet, laſſitudo ſpontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia ſubſequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum ſanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium uſque radices conſumit, ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diverſæ figuræ, magnitudinis ac coloris, qaæ ſæpius in ulcera mali moris deſinunt: increſcente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia, vel

convulſiva ſtrictura, artus invadere ſolent.

§. IV.

Veteribus plane non incognitus fuit ſcorbutus.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuiſſe incognitum, haud obſcure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. noſtrum adfectum ſub ſplenis morbo deſcribit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, poſtea ſplen intumeſcit & durus eſt, & dolores acuti in ſplenem incidunt, color faciei mutatur, & fit niger, pallidus, malicorii ſpeciem referens, gingivæ male olent, a dentibus diſcedunt & ex tibiis ulcera erumpunt, velut puſtulæ nocturnæ, membra inſuper attenuantur & ſtercus non ſecedit.* Idem PLINIUS *in hiſtor. nat. lib. XXV. cap.* 3. perbelle confirmat, perhibens: *quod in Germani Cæſaris exercitu citra Rhenum & vitioſi & medicati fontis aquæ potu vi malefica conſpurcatæ duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod* στομακάκην *adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo obladebat, ut compagines in genubus diſſolverentur & crura vellicaret, quod ob id* σκελοτύρβην *a cruribus adpellarunt.*

§. V.

Completa morbi hiſtoria cum ſymptomatum enarratione, quæ ſe exſerunt. 1) in abdomine.

Ut vero eo clarius peculiaris hujus morbis genius innoteſcat, conſultum nobis viſum eſt, integram hujus luis hiſtoriam cum omnibus gravibus ſymptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta ſingulas partes, quas dirus hic morbus occupare graviterque adfligere ſolet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nauſea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibuſdam valde eſt dejectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de ſiti, ſiquidem appetitus humidi fere nullus eſt: ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidoroſi & fœtidi, cum impetu ſæpe erumpentes: in ventriculo & inteſtinis rugitus & murmura frequentius ſentiuntur: alvus eſt multis valde laxa, aliis contra valde adſtricta, ita, ut fæces nimis aridæ vix poſſint emitti: in quibuſdam podex quaſi introrſum trahitur, ut nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti poſſit. Præterea in abdomine valde notabiles ſunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: ſunt enim lancinantes, acutiſſimi, intolerabiles fere, ut parum abſit, quin manum ſibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scharbod* nominatur. Neque tunc adeſt, ut in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus diſtenti, ſed introrſum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi poſſit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralyſin deſinat.

§. VI.

Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem ſe offerunt, inter quæ occurrit ægra ſpirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur ſub nimio corporis motu. Hanc perſæpe comitatur anxietas, quam ſub diaphragmate, in medio hypochondriorum ſpatio, ubi cartilago enſiformis ſitum habet, ægri percipiunt, & quæ ipſos non niſi erectos reſpirare ſinit. Facilis autem ex hoc adfectu lapſus eſt ad hydropem, ſubſequente prius crurum & dein abdominis tumore, præſertim ſi vehementiora eaque draſtica purgantia fuerint adhibita. Præter reſpirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc ſiniſtri nunc dextri, modo verſus dorſum, modo verſus ſternum & ipſo in ſterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor eſt continuus & punctorius cum 2) in pectore.

febre,

febre, tuſſi continua & ſputo colorato; quod minus obſervatur in pleuritide ſcorbutica, ubi dolor quidem eſt acutiſſimus, non vero continuus, ſed per intervalla rediens; neque adeſt febris neque ſitis, nec difficilis extra dolorem ſpiratio urget. Præter hæc pulſus parvus & inæqualis, plane contrarius eſt illi, qui in vera pleuritide occurrit: tuſſis aliquando nulla vel non adeo moleſta eſt, ſique adeſt, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium deſtillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis ſpuria ſcorbutica adpellari poteſt, facileque a vero pleuritidis morbo diſtinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens ſcorbuticis malum eſt. Accedunt quoque ſæpius pectoris anguſtiæ & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto ſurgere conantur, præter omnem fere externam cauſam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulſus ſub ipſis major fortiorque obſervetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œſophagus ibi ſitus eſt, aliud adhuc ſymptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri ſcorbutici, totam gulam eorum eſſe obſtructam, & hærere ibi aliquid inſtar pali, quod remoraretur, quo minus ſolida vel liquida adſumta poſſent tranſcendere, ut inde, ſi quidquam deglutiendum ſit, in ſuffocationis verſarentur periculo.

§. VII.

3) in capite, collo & faucibus.

Miſſo thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipſumque caput, ubi iterum varia occurrunt ſymptomata, & primo quidem ſalivatio, quæ valde frequens ſcorbuticorum ſymptoma eſt. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia ſunt tumidæ & vel leviter contrectatæ ſanguinem fundunt ſeroſum: ſæpe etiam caro ibi luxurians copioſe excreſcit, cui tandem fœtor accedit moleſtiſſimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in ſuis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnumquam, ut eximi poſſint. Dolor quoque dentium frequens adeſt; & ille quidem præter manifeſtam cauſam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod ſubito recedat facileque recurrat. Capitis dolores ſæpe adſunt immanes, utplurimum vagi, raro fixi, qui ſuas circa veſperam potiſſimum habent periodos, ſed oborto noctu ſudore deſinunt. Vertigo quoque & ſcotomiæ aliquando eveniunt, ſomnolentia per intervalla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures ſeptimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis triſtitia, aliquando plane delirium ſine cauſa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, ut plane inordinate & præter juſtas cauſas invadat.

§. VIII.

Facto nunc tranſitu ad partes externas, convulſiones, dolores, ac ſpaſmos in iis obvenientes conſideramus. Convulſiones ſunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. Quem adfectum egregie deſcripſit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyſes, præſertim in cruribus, poſt graves inteſtinorum ſpaſmos; ubi ſtupor præcedens imminentis mali initium eſt; differunt vero ab ordinaria paralyſi, quæ ſenſim fit & diu durat, omnemque motum tollit; ſcorbutica vero ſubito accedit, ſubitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præſertim ſi in lecto adflicti ſe contineant. Porro ingens laſſitudo omnes artus citra manifeſtam cauſam occupat: conqueruntur etiam ſcorbutici nonnulli de dolore vermicu- 4) in partibus externis.

lari; aliquando obtuſus tenſivus dolor ipſas oſſium medullas occupat, qui oſteocopus adpellari ſolet. Alii atrociſſimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non ſecus ac ſi pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque ſunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam ſe transferunt, ſed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus.

§. IX.

Præſertim in cruribus.

In cruribus potiſſimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorſo, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, ſed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea obſervantur copioſi ſudores, inprimis noctu moleſti & conſumentes; ſanguinis quoque profuſiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter ſiſtuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum morſibus ſimiles, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & ſublividæ, tandem nigræ evadunt. Majores interdum integram tibiam implent, late ſe extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evaneſcunt autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematoſus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abſcedit cuticula, non aliter, ac ſi fervente aqua pars eſſet ſuperfuſa, profluit ſerum & tunc intenſiſſime pars dolet; ſed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam vulcera profunda obſervantur ſicca, quæ nullum pus vel ſaniem fundunt & facilæ in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes ſunt ſcorbuticis, potiſſimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod ſine cauſa manifeſta & inflammatione invadant lenteque ſerpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ac potiſſima ſunt ſcorbuti ſigna & hoc morbo adflictorum ſymptomata, quæ quidem non in omnibus ſimiliter & omnia obſervantur, ſed in nonnullis horum adſunt plura, in aliis pauciora, in aliis majora & iterum in aliis mitiora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Cauſa ſcorbuti proxima conſiſtit in ſumma ſuccorum vitalium corruptione.

Poſtquam igitur integram & completam affectus noſtri hiſtoriam cum omnibus fere & ſingulis, quæ complicari ſolent, ſymptomatibus recenſuimus, proximum nunc eſt, ut paulo exquiſitius diſpiciamus, a quibus cauſis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic morbus cum pravis ſuis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præſervationis quam curationis momentum, veris morbi cauſis cognitis, unice innititur. Nos vero diri iſtius morbi continentem & proximam cauſam in ſumma ſuccorum vitalium impuritate, vitæque & ſanitati infenſiſſima corruptione, jam ſupra in definitione repoſuimus; attamen cum minus adhuc determinatum ſit, in quonam labes illa potiſſimum conſiſtat, quel quomodo oriatur, pravamque indolem ſuam exſerat, operæ erit pretium, ut hoc ipſum accuratiori diſquiſitione eruamus.

§. XI.

Quomodo generetur.

Rectam corporis noſtri valetudinem, ſive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, ſanguinis, ſucci lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac craſi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in phyſiologicis certa

eſt

eſt & extra omnem dubitationem poſita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime conſiſtat, ut partes ſubtiliores, & mobiliores, aqueæ æthereæ, elaſticæ, blande ſulphureæ, cum gelatinoſis & tenuioribus mucidis debita proportione inter ſe mixtæ & unitæ ſint; craſſiores vero, glutinoſiores & terreſtres variique generis ſalinæ, tartareæ, alcalino-ſulphureæ ſive biliosæ & ſuperfluæ aquoſæ & pingues per congrua, a provida natura conſtituta colatoria & emunctoria, ut fere ſunt perſpirabilis cutis, hepar, renes, inteſtina, tunicæ glandulosæ faucium, naſi & bronchiorum, rite eliminentur; judicatu eſt facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, ſive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terreſtres, tenaces, ſulphureæ atque ſalinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem ſcire expedit, impuram in hoc morbo ſanguinis dyſcraſiam non ſemper unius ejuſdemque eſſe generis, ſed pro diverſa excrementitiarum particularum indole permultum differre, & varia quoque inducere ſymptomata. In quibuſdam enim ſubiectis fluida materia valde viſcida fixa terreſtris ſalina acida, in aliis bilioſa ſalino alcalino ſulphurea ſcatet ac dominatur; hinc etiam auctores ſcorbutum vel a cauſa frigida vel a calida derivare ſolent: nos tertiam adhuc ſpeciem addimus, quæ a fluidorum vappeſcente & in putridam corruptionem vergente diſpoſitione derivanda eſt, & hæc utique peioris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ præſentia in ſcorbuto evincitur.

Putrida corruptio & vappidus humorum ſtatus vel eo ipſo ſatis evincitur, quia ſcorbutus per contagium ſæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro cauſa & fundamento agnoſcunt, quæ altius penetrando, inſtar ſeminii ſeu fermenti humores jam diſpoſitos, præſertim pingues inquinant, & in ſuam convertunt naturam. Unde non mirum eſſe debet, quod a ſolo fœtore cadaverum, ſcorbuto exſtinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS *cap. I. & IV. de ſcorbuto*, & ſonticas exhalationum ſcorbuticarum noxas graphice dipinxerit CASPARUS HOFFMANNUS *de febribus cap. LVII. Si quis*, inquit, *ſtatim a morbo exſtinctus fuerit, nihil periculi ſubeſt, ſed poſtquam putredo cadaveris ſuccedere ſolet, procul hinc abeſſe debent ſodales, niſi eadem velint labe contaminari.* Et quid multa? ingens illa, quæ ſponte oritur, laſſitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lypothymiam uſque proſtratio, pulſus arteriarum debiles ac languidi, peſſimi ſudoris & urinæ fœtores, & tam facilis tamque promta partium extremarum ſine prægreſſa externa cauſa, ſphacelatio, ſatis clare ac manifeſte ſummam ſanguinis, & ſucci nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Cauſa mediata conſiſtit in fluidi a ſolido ſeceſſione.

Verum enim vero, ad genuinam ſymptomatum ſcorbuticis inhærentium cauſam explicandam, non depravata ſolum planeque aliena humorum indoles ſufficit, ſed aliud adhuc momentum, videlicet deſtructa elementi fluidi cum ſolido in ſanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum ſcorbuto, coniunctis phænomenis non obſcure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a ſolido, eoque graviori elemento ſeparationem inter alia ſatis docere poſſunt fluxiones ſanguinis aquoſi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere ſolent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vaſorum oſcula nonnunquam ſe aperiant, & ſanguineum laticem fundant. His demum accedunt ſalivationes, urinæ & ſudores copioſi, ſcorbuticis fre-

frequentiſſimi, qui nimiam ſeri a ſanguine craſſiori ſeceſſionem ſimiliter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac incoſtantes ex una in alteram partem tranſeuntes, inſignem ſeri impuri tenuitatem & ſubtilem acrimoniam produnt. Siquidem tenuis & acris humor ex vaſculis ſepoſitus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga ſcorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordium anguſtiæ, ſpaſmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis conſtrictiones, dolores inteſtinorum lancinantes, & ſimiles in pectore ſævientes, qui pleuritidis ſpuriæ nomine veniunt, ac denique pruritus exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique & craſſitiem humoris ſcorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum laſſitudine, horrore, ſtupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, ſyncopes, carus & lethargus, pulſus debilis & parvus, triſtitia, melancholia, polypoſæ concretiones, majoribus pulmonum & cordis vaſis inhærentes, adfectiones paralyticæ, tumor & incrementum ſubitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. ſunt derivanda.

§. XIV.

Quod probatur.

Præterea deſtructam ſolidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vaſa & viſcera ſumme neceſſaria eſt, ſanguis per venam inciſam emiſſus, qui ut plurimum grumoſus, niger, gravis ac craſſus eſt, ſupernatante inſimul copioſa aqua, mali odoris & ſaporis, ad ſenſum demonſtrat. Vidimus non raro, e pedibus ſanguinem in aquam immiſſum brevi tempore in fibroſa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo poſt craſſo tenaciſſimoque glutine fuiſſe obductum. In quibuſdam vero loco ſanguinis craſſi, valde tenue, coccinei coloris & acris ſaporis ſerum, nulla craſſiore nigra ſubſtantia in fundo vaſis relicta, effluxiſſe, non ſine admiratione conſpeximus.

§. XV.

Sedes hujus mali non eſt primario in liene.

His ita, quæ mali noſtri cauſam concernunt, clare expoſitis, non immerito in quæſtionem venit, quænam potiſſimum viſcera in noſtro morbo ſint adfecta, & quæ præcipua mali ſedes ſit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diverſas abeant ſententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote ſucci melancholici, & atrabilarii ſedem accuſabant; ſed accuratiori recentiorum per anatomen inquiſitione conſtat, non tam in liene, quam potius in hepate ſedem hujus mali eſſe conſtituendam. Ita SENNERTUS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap. 2.* in cadavere ſcorbuto exſtincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad ſenſum culpari potuiſſet, deprehendit. FORESTUS *lib. XX. obſerv. ſchol. 2.* in quodam Hollandiæ Præſide magis hepar, quam lienem adfectum fuiſſe, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS *exercit. IV. de ſcorbuto*, viri cujuſdam hepar corruptum, calloſum & ad depurationem ſanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine, & colore cum hepate ſano certantem. Imo HORSTIUS *Tr. de ſcorbuto Sect. II.* §. 8. ſcorbuticum quendam vidiſſe commemorat, cui jecur totum interius atque exterius ſcirrhoſum erat, nec quicquam vaſorum vel ſanguinis exhibebat; lien vero triplo major, quam ſecundum naturam eſſe ſolet, optimeque ſanus conſpiciebatur, parenchyma jecoris colore ſat rubeo, nec non ſubſtantia carnoſa referens. Et WILLISIUS poſt plurium ſcorbuticorum cadaverum diſſectionem multoties obſervavit:

vit: hepar aut cyſtidem felleam fuiſſe in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorſus exſangue & inſtar uberis vaccini exſuccum, in aliis veſicam biliariam prorſus vacuam & inanem, in aliis lapidibus obſitam, in aliis amurca maxime amareſcente repletam, lienem vero optime validum ac ſanum.

§. XVI.

Sed omnia fere viſcera & emunctoria læſa ſunt.

Si noſtram hac de re ſententiam interponere licet, non dubitamus adſerere, omnia viſcera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inſerviunt, labe quadam ac vitio eſſe adfecta, dum a lentiori ſanguinis progreſſu, minima eorum vaſcula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viſcida amurca obſtruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero univerſale illud ac ſolenne univerſi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii ſucci exhalant, non ſine ratione maximam pati labem videtur: neque viſcera in abdomine ſita ſanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, meſenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa ſunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, ſalſis, ſulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, ſecernendis dicatum eſt; lien vero ad intimam fluidi cum ſolido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læſio inprimis in ſcorbuto attendenda eſt. Ceterum probe notari velim, obſervationibus anatomico-practicis non penitus eſſe in noſtro adfectu fidendum, quia rariſſime ſcorbutici demortui, ſed quando jam in hydropem, atrophiam; hecticam, morbum nigrum, vel ſphacelum internum delapſi ſunt, cultro anatomico ſubiiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejuſque digeſtio.

Quod vero noſter adfectus tam diuturnus ac contumax ſit, ut appropriatis etiam & efficacibus præſidiis, valde reſiſtat, id mea quidem ſententia inde deducendum eſt, quod digeſtionis & chylificationis officina, ſub qua ventriculum cum inteſtinis intelligimus, non recte ſe habeat, ſed valde læſa ſit. Sicuti enim a ſucci menſtrui, ſalivalis, gaſtrici & pancreatici temperie leniterque ſpirituoſa indole, & ſufficienti influxu, intima alimentorum diſſolutio & ſucci boni, ſubdulcis, chyloſi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem ſanguinis vitiati menſtruales illi ſucci a temperata indole plane deflectunt, non niſi crudum, viſcidum & acidum chylum producunt, qui ad ſanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, pravoque fomento ſuſtentat.

§. XVIII.

Hactenus mali ſcorbutici ejuſque ſymptomatum, continentem & proximam cauſam veramque ſedem, & quomodo vires ubique diffundat, perſpeximus; proximum nunc eſt, ut, unde cauſæ hæ morbi internæ ſuam nanciſcantur originem, inveſtigemus: idque optime fieri confido, quando ad cauſas iſtas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, ſcorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præſertim ſeptentrionalibus & maritimis, ut Cymbriis, Norvvegis, Seelandis, Friſiis, Ditmarſis, Belgis, Svecis, &c. eſſe proprium ac valde familiare. Cujus rei cauſa in catholico iſto, ſeu univerſali fluido aereo-æthereo eſt quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, ſalſis, nimiumque aqueis refertum, vi ſua elaſtica & expanſiva, a qua vigor, tonus, & robur ſolidorum, eorumque vis motrix ſyſtaltica dependet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacuſtria, uliginoſa, humilia, ubi facile

Cauſa non naturales.

1) Aeris vitium.

inundationes, & aquarum, delapſum non habentium, ſtagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum ſunt aptiſſima; certe non aliam ob cauſam, quam quod aer, multis exhalationibus humidiſque vaporibus repletus fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus ſe & excretionibus valde retardet atque imminuat.

§. XIX.

2) ingeſta prava. Sicut vero ſecundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere ſolum, ſed ab ingeſtis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoſcimus, victum inprimis durum & ſalſum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annoſiorum animantium compactioribus, multoque ſale conditis & fumo induratis, neque minus ex piſcibus, præſertim maritimis exſiccatis & ſalitis conſtat, variiſque gentibus mari & ſeptentrioni proximis, familiiaris eſt, ad noſtrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina craſſioris texturæ, in locis præſertim humidioribus, & uliginoſis progerminata, panis groſſior, durus, & ex ſecali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui ſitum contraxit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, ſalſæ & ſtagnantes, ad quotidianum potum uſurpatæ, vel ſi cereviſiæ ex iſtis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerunt, noſtro malo ingenerando plurimum velificantur.

3) Otium. Hæc omnia tamen longe majori ſunt nocumento, ſi vita iners, deſes omniſque fere laboris & exercitationis expers conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes ſe & excretiones vale retardantur, ſanguinique craſſities & ſpiſſitudo inducitur.

§. XX.

4) Temperamentum, ſexus & vitæ genus. Porro animadvertimus, corpora ſpongioſi & laxioris habitus, temperamenti ſanguineo phlegmatici, quæ exilitate ac copia vaſorum multaque pinguedine prædita ſunt, præ ſiccioribus macilentis, ſtrictioris complexionis, quæ vaſa majoris diametri habent, ſcorbuticæ corruptioni eſſe obnoxia; hanc potiſſimum ob cauſam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit ſucceſſus & ſucci pingues aquoſi quam promte, miaſmate quodam accedente, in putredinoſam abeant corruptionem. Præterea & illud obſervamus, quod feminæ præ viris, urbani præ ruſticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigati pravos humores in corpore accumulatos per tranſpirationem expellunt, ad luem hanc magis ſint diſpoſiti.

§. XXI.

5) Excretiones ſuppreſſæ. Maxime vero omnium ad corrumpendam ſanguinis maſſam, motuſque œconomiæ corporis noſtri pervertendos, & excretiones, quæ per cutim, alvum & urinam fiunt, ſupprimendas, conſuetæ ſanguinis evacuationes, in feminis per menſes, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in noſtro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres ſteriles cum illis, quibus menſtrua ſponte propter ætatem ſubſiſtunt, & omnes, qui conſuetas ſanguinis miſſiones, ſive ſcarificando, ſive venam incidendo, olim ſuſceptas, penitus omittunt: ſiquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vaſa circulari nequeunt, ſed hinc inde ſtagnantes, impuritatem contrahunt; unde ſcorbuti origo.

..& nimiæ. Quantum vero ſuppreſſæ ſanguinis excretiones ad ſcorbutum conferunt, tantum e contrario nimiæ, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in purpureis per lochia contingunt, ſanguinei laticis profuſiones, teſtibus probatiſſimis SALOMONE, ALBERTI, EUGALENO, & WILLISIO, ad geneſin noſtri mali contribuunt. Nimia enim ſanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia,

dantia, humorum ſtagnationi & corruptioni anſam præbet largiſsimam.

§. XXII.

6) Ætas Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii ſunt ſenes; quippe morbi ipſi familiares, multum cum ſcorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, ſalina & viſcida ſanguinis & humorum craſi ſuam mutuantur originem. Neque hoc dijudicatu eſt difficile: ſiquidem ſub invaleſcente ætate, minima vaſa, per quæ potiſsimum ſordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lympha quoque cum ſanguine intime miſcetur, areſcere, coarctari & anguſtari incipiunt; unde ſuo perfungi munere nequeunt, totaque ſanguinis maſſa ſucceſſu temporis impura redditur.

§. XXIII.

7) Graves animi adfectus. Inſuper ad claſſem cauſarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales ſe-& excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præſertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, triſtitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de ſcorbuto p. 3. obſ. XV.* conſtanter prædicere auſus eſt, eos facile omnes, quos cum craſſiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad ſcorbuticum malum eſſe proclives. Cui adſentitur WILLISIUS, qui nonnullos, fortuito timore perculſos, ſcorbuticos evaſiſſe obſervavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinet potentiam in ſolidorum robore infringendo, & ſanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, ſpiſſi, ad traiiciendum minima vaſcula inepti & tandem impuri evadunt; unde facillimus ad ſcorbutum tranſitus.

§. XXIV.

8) Motus corporis nimius. Uti vero nimium otium, quod ſupra demonſtravimus: ita etiam ſi exceſſus in motu committitur, ut vel nimis violenter inſtituatur, vel diutius juſto continuetur, damno eſſe ſolet. Tali enim ratione, puriſſima ac ſubtiliſſima ſucci ſanguinei, nutritii & nervoſi pars diſſipatur, & exhauritur, ut facilius poſtea humores alienam, & corruptam indolem, præſertim acceſſu contagii, induere poſſint. Reprobandus vero quam maxime eſt, intempeſtivus, & intenſior corporis à paſtu motus, quo videlicet ſuccus chyloſus, nondum ſatis recte digeſtus, in ſanguinem nimis cito rapitur; unde omnia facile mala, quæ a digeſtione male peracta, crudoque & rudi chylo provenire, ſupra innuimus, certo certius propullulant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de ſanitate tuenda cap. 2.* præcipit: *non debet, cum adminiſtratur exercitium, crudi incoctique cibi aut ſucci multitudo vel in ventriculo vel in vaſis contineri, unde periculum ſit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis ſit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

9) Morbi prægreſſi. Nihil præterea facilius, nihil promtius ad ſcorbutum diſponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægreſſus, quamcunque labem, vel minimum ſui veſtigium, ſive ſanguini & ſucco alimentari, ſive alicui ex viſceribus præcipuis impreſſum reliquit. Hinc nihil in arte eſt frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune ſuppreſſis, vel ſi ægri adhuc debiles ſtatim alimentis ſe obruunt, ſcorbutus a tergo ſuccedat. Ratio in proclivi eſt: ſucci enim vitales per febrile incendium ſubtiliori, & ſulphurea ſui parte, debitaque ſpirituaſcentia orbati, ægre ſuum circuitum abſolvunt; unde miaſma a priſtino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hac de obſervationes, quæ omnes morborum in producendo ſcorbuto potentiam confirmant, ſilentio ræteream̄us, commemorare tantumphoc loco placet conſenſum, quem hypochondria-

ca

ca adfectio cum ſcorbuto habere ſolet: ſiquidem hic illam ſæpiſſime aut comitatur aut excipit; unde medicorum quidam decepti, nullam inter utrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

9) Vita militaris in caſtris. Genus quoque vitæ interdum huic malo cauſam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripi obſervamus, qui longis & diuturnis navigationibus detenti non niſi humido aere circumdantur, ſimulque craſſo, ſalſo ac duro victu ſe nimis onerant. Morbus noſter deinceps etiam non raro eſt caſtrenſis, eam maxime ob rationem, quod milites in caſtris degentes nulla diætæ victuſque ratione habita aquas ſtagnantes, & potus genera ſæpenumero corrupta, cibos crudos, & interdum ſemiputridos, panem ſitu obductum, & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præſertim per noctem frigido exponunt aeri, nimiiſque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires proſternunt. Qua de re exſtat inſignis locus apud OLAUM MAGNUM *lib. de regionibus ſeptentrionalibus XVI. cap.* 51. qui huc transſcribi meretur: *ex cibis*, inquit, *piſcibus, carne, ſale & ſuffitu maceratis, eſculentis frigidis & crudis, ac pane non probe piſto, morbus ille horrendus caſtrenſis & a vulgo Scherbock dictus incrudeſcit, quo fauces & gingivæ putreſcunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes ſtupent & vacillant. &c.* HOECHSTETERUS pariter *obſ. med. decad. VII. caſ. X. p.* 162. de ſcorbuto, tanquam militari mobo, in media Germaniæ parte olim graſſato, longam recenſet obſervationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet: Poſtquam Rex Sveciæ anno 1634. urbem imperialem Auguſtam Vindelicorum armis ſuis ſubjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio, & petechiis junctam, qua etiam milites cæſarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo ſuccubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de laſſitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant ſtare erecti ob crura rigida, dura, & doloroſa, quibuſdam intumeſcentia, quibuſdam contabeſcentia. Qui ſiccioris naturæ erant, illis tendines, nervi ac muſculi crurum ſurſum trahebantur, ut flecti non poſſent, interdum cum acuto dolore, interdum ſine eo: quidam in lecto cubantes ſe voluere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatis ceſſerunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iiſdem inniti non poſſent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo inſtar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent. Junioribus gingivæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato ſanguis niger ac fœtens effluebat ſimulque fœtor oris ac maſticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, aſcites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferebat: aerem ſiccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter ſanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipſis erat noxius.

§. XXVII.

Propoſita jam mali ſcorbutici hiſtoria, ejuſque ſignis & cauſis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuſcum ratione ſymptomatum & impuræ dyſcraſiæ multum habet commercii, ad evitandam confuſionem, diſtinguere. Equidem probe ſcio, plures & ante nos fuiſſe, & noſtra adhuc ætate eſſe medicos, qui ſcorbutum eundem eſſe morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. adfect.* Differentia. Ab ileo cruento Hippocratis.

Sect. nomine ilei cruenti deſcripſit; ſiquidem in hoc adfectu, perinde ac in ſcorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abſcedunt, ſanguis e naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia ſaneſcunt, alia graviora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus ſe hodie intuentium oculis ſcorbutus repræſentat, altum apud HIPPOCRATEM ſit ſilentium, & ipſi quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promtos expeditoſque eſſe dixerit: cum tamen in ſcorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adſit, ego vix poſſum induci, quin ita ſentientibus fidem adjungam. Sunt dein nonnulli, qui ſcorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingivæ exeduntur, multumque ſanguinis ſtillant, ulcera ægrius cicatricem ſumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima ſanatio obſervatur. Utut vero non negandum ſit, quod ambo hi morbi, ob ſummam humorum corruptionem, inſignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, ſecus ac in ſcorbuto, color faciei totiuſque corporis niger appareat, ſtercora porracea ſecedant, ſaporis amarities adſit, nullaque contagii vis obſervetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potiſſimum adfectum ſit; cum contra in ſcorbuto eadem fere in omnibus viſceribus labes deliteſcat, maximeque ſyſtema nervoſarum partium ſpaſmis, & doloribus lancinantibus peſſime affligatur, quod tamen in ictero minus contingit.

ab ictero nigro.

§. XXVIII.

A malo hypochondriaco & melancholico.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico ſcorbutus diſtinguitur, licet non raro junctus cum ipſo prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum viſcerum deſtructum & tardiorem ſanguinis ſpiſſioris circuitum impuritas quædam, & humorum corruptio adeſt, neque minus ex ſtaſi humorum dolores & ſpaſmi viſuntur; aſt maſſa ſanguinea non tam putrida eſt & corrupta, nec tam multis & acribus ſalibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, ſed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ, & ſanguinolentæ, ſumma corporis ac artuum laſſitudo, imo virium ad lipothymiam uſque defectio, ceu conſueta ſcorbuticorum ſymptomata, plane deſunt. Denique lues ſcorbutica ratione corruptionis, quæ ſolidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis; nihilominus tamen permultum intereſt, ut utrumque adfectum probe diſcernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat graviſſimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non niſi contagio naſci, ſcorbutum vero ex aeris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abuſu oriri & inde certis regionibus certiſque climatibus eſſe proprium. Porro ſcorbutus gingivas magis occupat denteſque reddit carioſos, lues autem venerea magis tonſillis, uvulæ, naribus, oſſibuſque palati, exulceratione & eroſione eſt infeſta. Urina ſcorbuticorum eſt craſſa, colorata, ſalibus lixivioſis turgida; in lue autem venerea minus eſt colorata, turbida cum limoſo ſedimento. Tandem in ſcorbuto ſpaſmi & dolores magis ſunt vagi, in lue venerea magis fixi, oſſibus inhærentes, qui tamen noctu ſub lecto ingraveſcunt.

a lue venerea.

§. XXIX.

A purpura rubra chronica.

Cum nullo vero morbo noſter adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris eſt, ut etiam κατ' ἐξοχὴν ſcorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipſe ſcorbutus non exiguam humorum impuritatem pro cauſa & fundamento agnoſcat. In eo tamen a ſcor-

a ſcorbuto differt, quod in hac puſtulæ, ſemen milii amplitudine æquantes numeroſiſsimæ cum corrugatione, aſperitudine & ariditate cutis, intercurrente, preſertim inter initia, horripilatione, pruritu, æſtu & pectoris quadam anguſtia, efflore-ſcant, quæ peculiarem fœtorem cum largo ſæpius ſudore ſpargunt; quale quid in ſcorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in ſenſibilioris naturæ hominibus, tam inſtabile eſt, quam purpuraceum, utpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil ſæpe incommodi, niſi aliquam pectoris oppreſsionem fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen ſymptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittitur.

§. XXX.

A cachexia. Inter morbos cum ſcorbuto multum ſimilitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quæ a noſtri ævi medicis plerumque ſcorbutica appellari ſolet. At vero, quo pateſiat, quantum inter hos morbos intercedat diſcriminis, ſcire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter graſſari, nec gingivis adeo eſſe infenſam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero ſcorbuto tantum fere non ſemper contingunt. Imo demum ipſa cauſa materialis in ſcorbuto aliter eſt comparata, quam in cachexia: in hac enim ſeri magis tenuis, quam glutinoſi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum obſervamus.

§. XXXI.

Prognoſis. Conſtituta ſic noſtri morbi ab aliis ſibi cognatis differentia; ſequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmum & prudens ferre judicium poſſimus. Et primo quidem in genere notare licet, ſcorbutum ex iis eſſe adfectionibus, quæ nec ſubito ægrum invadunt, nec ſubito eum deſerunt, ſed teſtudineo quaſi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noſter adfectus, ſi vel levis error committitur, facile recrudeſcat, præſertim ſi a parentibus, hæreditario quaſi jure, ad liberos deſcendit, & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, ſi inveteratum eſt malum, ſi corpus ſenile, vel a prægreſſis morbis valde debilitarum & exhauſtum, invadit; tunc enim ſenſim ad hydropem, atrophiam, paralyſin, convulſiones, carum, lethargum, apoplexiam, ſphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam ſternit. Aliter contra res ſe habet, ſi malum eſt incipiens, ætas juvenilis, habitus corporis ſtrictior, & origo ejus a contagio: tum quippe curatu eſt facilius, maxime, ſi ejus fomes per menſes, hæmorrhoides aut diarrhœam criticam ſubtrahatur. Facilius quoque ſanationem recipit, ſi locus mutatur & ex inſalubribus maritimi, ſeptentrionalibus, ad meridionales plagas fit tranſitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in ſymptomata incidunt ſcorbutica, cura quidem difficillima, ſed non pro ſumme deſperata habenda eſt. Res notatu perquam digna eſt, quod, licet homines in regionibus ſeptentrionalibus valde ſint robuſti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius convaleſcant. Cujus rei rationem adferre videtur aphoriſmus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic eſt; *quibus corpus male tranſpirat, ii robuſtiores ſunt, & minus ægrotant; ſi vero ægrotant, difficilius reſtituuntur*. Etenim in populis regiones ſeptentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore craſſa, denſa & conſtricta eſt, portio ſanguinis ſubtilior & ſpirituoſa, retinetur, nec tam copioſe & liberaliter exhalat, unde

popu-

populi ejuſmodi regionum ſunt robuſtiores. Quandocunque vero hi homines ægrotant, difficilius à morbis, qui per tranſpirationem ſanari debent; ob cutem valde denſam & conſtrictam, convaleſcunt.

ſ. XXXII.

Progno- ſis peccialis de tumoribus, & ulſeribus ſcorbuticis. In ſpecie vero notandum eſt, quod tumores, in partibus ſubito erumpentes & brevi evaneſcentes, ſæpius indicent paralyſin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contorſiones, vel ſphacelationem inteſtinorum & ſubitam mortem in ſenibus, vel tympaniten poſt ſe trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum vergunt, eo pejoris ſunt indolis, ſique in ulcera abeunt, difficillime fiunt curationis, ut potius in corruptionem ſphaceloſam ſæpiſſime deſinant. Peſſimum quoque eſt, ſi gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad oſſa abſumunt & abſceſſum in mandibula formant.

§. XXXIII.

... in morbis ex ſcorbutica dyſcraſia provenientibus. Morbi, qui ex ſcorbutica humorum dyſcraſia proveniunt, ut fere ſunt paralyſis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc ſingulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, pro regimine aliiſque circumſtantiis recrudeſcant; & ſi demum ipſis visceribus, vel partibus nervoſis labes eſt impreſſa, hæc non tam facile tollitur: humor enim ſcorbuticus, qui fermenti ac ſeminii naturam æmulatur, ſanguinique & ſucco nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

Scorbutus cur difficilis ſit curationis. Ulterius quoque notatu perquam dignum eſt, quod ordinario & hypochondriaci & ſcorbutici rarius priſtinæ ſanitati reſtituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt reguliſque diæteticis ægrius ſe ſubmittunt, ſed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut ſubinde ab uno remedio ad aliud, ab uno medico ad alterum tranſeuntes malum ipſi deterius reddant, præſertim ſi natura remediis adſueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci ſint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & doſi adhibendis, recte tractare didicerunt, Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen inſtar regulæ generalioris ſcire liceat, ſcorbutum, inter chronicos facile graviſſimum, non validis & fortioribus, ſed leniſſimis & ſimpliciſſimis tractandum eſſe remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

ſ. I.

Indicationes curatoriæ & præſervatoriæ, ad quas obtinendas acit. HActenus de ſcorbuti origine, indole & eventu ſatis videmur diſſeruiſſe, noſtrum nunc erit oſtendere, qua ratione atrox hic morbus commode poſſit averti tutoque ſanari. Sicut autem duplex hic ſcopus in nullo facile morbo obtinetur, niſi ad arcendas & tollendas ejus cauſas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior ſcorbutum tum præſervandi tum durandi datur methodus, quam quæ removendis ejus cauſis eſt dicata. Hæ ipſæ vero quum in perverſo rerum non naturalium, maximeque aeris uſu, unice ſint quærendæ; ſiquidem nemo unquam, niſi ab aliis ſit infectus: ſcorbuto laborabit, qui non graves in diæta vitæque regimine errores commiſerit: per ſe patet, ante omnia diætam rite eſſe inſtituendam, ſi cauſas ſcorbuti ſubtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præſcribere ex uſu erit.

§. II.

§. II.

Aeris mutatio. Maxime omnium habenda eſt ratio, ut qui ad ſcorbutum diſpoſiti, vel eodem jam adfecti ſunt, aerem, in quo morbus prognaſcitur aut fovetur, permutent: quod fieri poteſt, ſi a locis inſalubribus, ubi aeris fluidum impurum, vappidum, minuſque elaſticum & pravis exhalationibus & copioſis nebulis refertum eſt, ſecedendo ad ſalubriora ſe conferant. Spectat huc aphoriſmus omni encomio digniſſimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem.* expreſſus & a SPONIO *pag.* 278. citatus, ubi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis utiliſſima dicitur. Et experientia quoque inſignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoſcimus, quod ii omnes, qui in locis ad ſcorbutum ingerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius ſe habeant, ſi mutata priori ſtatione, loca ſalubriora, quæ aerem vehunt purum, ſubtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus obſervatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æſtate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium ſibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipſi etiam principes, de aeris puritate parum ſolliciti, ſæpe ex locis ſalubribus in inſalubria concedunt, ibique diu morantes morboſam corporis diſpoſitionem ſibi contrahunt. Cuique igitur ſcorbutico jure commendari debent loci aeriſque mutationes, ſeu itinera ex regionibus ſeptentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. ſuſcipienda. Quod ſi vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commoda deeſt occaſio, arte aeris fluidum eſt emendandum, quod ligno juniperi in camino combuſto, vel ſuffimigio ſuccini, carbonibus ignitis injecti, optime poteſt perfici.

§. III.

Victus conveniens. Quoad victum inprimis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, ut ſunt carnes annoſiores, infumatæ, ſalſæ & quæ rancorem contraxerunt, piſces marini exſiccati, atque illi cibi, qui auſteræ & adſtringentis ſunt facultatis. Fugiant quoque ſcorbutici carnes pinguiores & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diverſitate ſuccorum in primis viis ſtabulantium vel aceſcunt, vellentorem contrahunt, viſcerumque infarctus augent. Alia tamen ratio eſt cum paſſulis minoribus, quæ ob blandam cum ſubtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe eſt accommodata a pleniori victu abſtinentia, ſeu magna in cibis ſumendis moderatio, præſertim in ſubjectis voracioribus, pinguibus & ſanguineo phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies fœcunda plerumque ſit pravorum ſuccorum matrix.

§. IV.

Potus conveniens. Ex potulentis ad noſtri morbi geneſin præſertim aquæ graves, ſtagnantes, facile putreſcentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec ſalſedine, nec calcareo terreſtri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquuntur, ad potum debent eligi, & his cereviſiæ coqui. Dici enim vix poteſt, quantum in locis ſeptentrionem ſpectantibus noceant cereviſiæ, ex inſalubribus aquis confectæ neque ſatis coctæ, nec lupulo ſatis conditæ; quæ, dum facile aceſcunt & fæculentæ evadunt, per minimos viſcerum & excretoriorum meatus difficulter tranſeunt, magnamque inſuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque auſtera, quæ multum acidi in receſſu fovent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & ſubtili ſpiritu animata, moderate ſumta, inſignem merentur commendationem. Splendent autem

hac

hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetuſtum, quod adhuc majoris ſit efficaciæ, ſi abſynthii, cochleariæ, & enulæ eſſentia vel extracto imprægnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis.

Quoniam ſimul nimium otium ſeu deſes ſine labore vita, nimiuſque ſomnus, experientia teſte, permultum affectus noſtri geneſi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præſervandum quam curandum exſtat remedium, præter ſufficientem motum corporiſque exercitationem. Etenim, quum continua cordis ſyſtole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante ſimul circulus ſanguinis per viſcera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & ſolidorum motum ſuſtentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, ſub qua, motu muſculorum aucto, contenta in ipſis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non iniquum facturus ſum, ſi corporis motum, univerſale illud præſidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & ſolidorum ſtructuram conſervat, ſanguinis & humorum curſum promovet, purum ab impuro ſeparat, adeoque omnis generis morbos, ipſumque ſcorbutum arcet. Conſentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: *otium humectat & corpus debilitat, labor vero ſiccat & corpus roborat.* Cujus aphoriſmis ratio per ſe ſatis liquida eſt, & noſtram de motus in ſcorbuto utilitate ſententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit ſanguinis circuitus; unde humidum ſuperfluum non ſufficienter per excretoria eliminatum, fibroſas nerveaſque partes relaxat: cum e contrario a labore nimiæ humiditates diſſipantur; quibus expulſis tenſio ſolidorum increſcit, majuſque corpori robur accedit. Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, ſangniniſque progreſſum tardiorem ac debiliorem efficiunt, ut fere ſunt nimiæ vigiliæ, profundæ meditationes, intempeſtivæ ſtudiorum cauſſa ſuſceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior triſtitia ac metus, cane pejus & angue ſunt fugienda.

..& Reliquæ res noxiæ.

§. VI.

Indicationes curatoriæ ſpeciales.

Et hæc ſunt præcipua in vitæ victuſque regimine tenenda momenta, quibus jam alia leniora & tutiora remedia ſubjungere placet, quæ cauſis mali ſcorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata hucuſque deprehendimus. Jam vero in ſuperioribus abunde ſatis evictum eſt; ſæva illa, quæ ſcorbutum comitari ſolent, ſymptomata, ab ingenti ſanguinis dyſcraſia ſordiumque recrementitiarum in ſanguine & reliquis ſuccis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori ſanguinis circulo & vaſorum capillarium in viſceribus & emunctoriis infarctu vel obſtructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros ſalſos, acres, ſulphureos diluant ac temperent, tenaces, viſcidos diſſolvant, occluſos viſcerum & colatoriorum meatus reſerent, totumque partium nervoſarum ac muſculoſarum ſyſtema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior, & expeditior fluidorum per omnes partes minutiſſimoſque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum ſolido mixtio, blandaque ſuccorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

§. VII.

Quibus unica tantum methodus medendi ſufficit, quæ obtinetur.

Summam humorum dyſcraſiam à medicis, qui data opera de ſcorbuto ſcripſere, duplicis generis ſtatui ſupra

ſupra jam diximus, ſinguli tamen in eo conveniunt, ut pro ſalſedinis morboſæ diverſitate diverſa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim ſali volatili ſulphureo contemperando & cauſticæ acrimoniæ demulcendæ inſerviant, præſcribenda exiſtiment. Quantumvis vero allegatam ſalium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diverſa & anxie excogitata eorundem correctio: ſiquidem demonſtratum dabo, tantum unica, eamque tutiſſimam, & experientiæ magis conformem eſſe methodum ſalia morboſa cujuſcunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque ſali temperando & corrigendo reſpondent abundeque ſufficiunt.

§. VIII.

per aquam ſimplicem puram.

Hac autem virtute inprimis ſplendet aqua ſimplex, levis & pura, quæ genuinum omnium ſalium diſſolvens ac menſtruum jure dici meretur, inquam, ſi debito cum regimine debitaque quantitate adſumitur, particulæ cuiuſcunque generis ſalinæ, in ſanguine & ſuccis oberrantes, promte ac facile ſe immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo ſcorbutico exſerit efficaciam, dum tenacium viſcidorumque humorum coagulum diſſolvit, atque exilia vaſa & colatoria ab impacta viſcida materia infarcta & obſtructa liberat. Longe tamen præſtantior hæc aquæ attributa facultas eſſe deprehenditur, ſi quando aquæ puræ, leves ac ſubtiliores inſuper adhuc principio quodam vel ſpiritu minerali, & convenienti ſalis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia ſunt imprægnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratiſſimis Carolinis, Egranis,

per fontes ſoterios.

Selteranis, Wildungenſibus, Emſenſibus &c. huc uſque obſervare licuit. Hæ enim communi aqua multo activiores expeditius per exiliſſimos canalium alveos traiiciuntur, colatoria promtius ſubeunt, ideoque in obſtructionibus reſerandis ſordibuſque excrementitiis eliminandis excellentiorem præſtant energiam. Quæ cum ita ſint, nullus dubito adſerere, in fontibus ſoteriis univerſale ſcorbuticæ adfectionis præſidium eſſe conſtituendum, maxime cum longa & conſtans experientia me in hac ſententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hyſtericas paſſiones, cum ſcorbutica quadam impuritate junctas perſanandas, verum etiam ad ſcorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis ſummo cum ægrotantium emolumento uſus ſum. Longe tamen certior ac præſtantior ſubſequitur effectus, ſi harum aquarum virtus accuratiori vitæ victuſque regimine, & appropriatis medicamentis antiſcorbuticis ac balſamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Per Lauchſtadienſes.

Quandocunque vero copia, locus & occaſio fontibus his medicatis utendi deficit, ſola aqua fontana, puriore & leviore, cura noſtri affectus feliciter poterit inſtitui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum eſt efficacia, ſi modo ſint puriores vel ſubtili, martialis proſapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis feliciſſimæ & ſcorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchſtadienſem, duobus milliaribus Hala diſtantem quotannis inſtitutæ curationes luculenter poſſunt oſtendere. Continent hæ aquæ ſubtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium univerſi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione ſanginis per univerſum

cor-

corpus ejuſque minima vaſcula circuitus una cum ſalutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, ſi non tantum interne, ſed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde ſimul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hos potiſſimum CELSUS *lib II. cap. IX.* & SCRIBONIUS LARGUS *cap. XXXII.* ad lienes magnos, & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum ſubinde exſtinctum fuerit, non ſine ratione tantopere commendaverit.

§. X.

Convenit etiam lac vel ſolum.

At vero præter aquas minerales in corrigenda ſcorbutica acrimonia ſe inſtar ſummi gerit remedii lac animantium, & præcipue aſininum, quod etiam antiquiſſimi medicinæ antiſtites, HIPPOCRATES, GALENUS, ARETÆUS, CELSUS, in ſuis ſcriptis, ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas paſſiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque deſunt ex recentioribus peritiſſimi medici, qui idem confirmant, & in ſcorbutica lue lac, præcipue aſininum, vel ſerum lactis bubuli aut caprini, ceu ſumme ſpecificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARINI, qui perite de hoc noſtro affectu ſcripſerunt, legi poſſunt; utpote qui ad unum fere omnes candide fatentur, ſola diæta lactea, vel ſero lactis antiſcorbuticarum herbarum ſucco permixto & diutius uſurpato, ſe plus in ſcorbuto ejuſque ſymptomatibus mitigandis præſtitiſſe, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam moleſtiſſimo hoc malo tabeſcentes plus virium inde hauſiſſe, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu eſt difficilis. Sicut enim ſæva illa ſcorbuticorum pathemata, ut ſunt lancinantes, & ſpaſtici artuum dolores partiumque externarum eroſiones, & exulcerationes, non niſi humorum ſummæ dyſcraſiæ, & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar ſiunt, imminuto, neque minus obſtructioni vaſorum originem debent; ita certe ad meatus occluſos reſerandos, tenaces humores diſſolvendos & acres ſalſos contemperandos nihil aptius eſt diluentibus, demulcentibus, & fluxiles humores ad tranſpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac aſininum, quod reliquis dulcius eſt, vel lactis caprini aut vaccini ſerum principem merentur locum, præſertim quando herbæ antiſcorbuticæ, ut cochlearia, & naſturtium aquaticum, quæ, præter ſal volatile, amarum elementum fovent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Vel cum fontibus medicatis permixtum.

Quandocunque vero cum diatheſi ſcorbutica viſcerum infarctus, & cachexia, vel affectio hypochondriaca, & purpura, quod ſæpiſſime fit, conjungitur, tunc melius ſuccedit curatio, ſi lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungenſibus, & Tœnſteinenſibus, quam etiam cum fortioribus, ut ſunt Pyrmontanæ, Egranæ, miſcetur, & hac ratione ſub debito vitæ, & victus regimine bibitur, de qua cura ſaluberrima diſſertatio noſtra *de connubio aquarum mineralium cum lacte* conferri poteſt.

§. XII.

Specifica ſic dicta antiſcorbutica incidentia.

Verum enim vero, præter hæc recenſita auxiliorum genera, commemoranda etiam ſunt quædam ex pharmaceutico fonte deſumta, & inprimis ſpecifica ſic dicta antiſcorbutica: in quorum numero non immerito veniunt, cochlearia, & omnes naſturtii tam hortenſis, quam aquatici ſpecies, beccabunga, raphanus ruſticanus, rad. armoraciæ, ſina-

ſinapi, & hujus generis alia, quæ ſubtiliſſimo principio ſalino-ſulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac ſolidis partibus vitiatis ingentem mutationem inferunt; ſiquidem tenaces viſcoſos humores diſſolvunt, fixos acidos exaltant, ſubtilioreſque reddunt, & ſolidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum reſtituendo, vapeſcentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his ſimplicibus præparationes proſtant, & in uſu ſunt. Quidam enim aquas ex his, quidam ſpiritus per fermentationem aut abſtractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus conciſis, & madefactis ſuccos exprimunt, quos vel per ſe cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut eſt ſerum lactis, propinant; alii ipſos cum alimentis miſcent, & juſculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cereviſiis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum ſaccharo conſervas ex iis conficiunt; prout nempe diverſa circumſtantiarum ratio requirit, quam judicioſus medicus data occaſione debet attendere.

§. XIII.

Amara roborantia.

Sequuntur jam alia magnificæ famæ adverſus ſcorbutum remediorum genera, de quibus judicium noſtrum exponere placet. Atque hujus generis ſunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ ſcord. card. bened. abſynth. cent. min. trifol. aquat., ex balſamicis, & roborantibus baccæ juniperi, ſummitates abietis, & pini, cort. winter. caſcarill. chinæ, capparum, herbæ ſcolopend. veron. marub. alb. epithymum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, ſagapenum, galbanum, ex lignis ſaſſafras, quajacum, aloes &c. quæ ſi vel in ſubſtantia, vel melius in infuſo, & decocto, aut etiam in eſſentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac doſi uſurpantur, vires ad mitiganda ſymptomata morbumque debellandum exerunt inſignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande ſulphureo, balſamico, circuitum ſanguinis depreſſum excitant, & intemperiem viſcidam, & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

Emollientia ac dolores ſopientia.

Hæcce excipiunt alia, quæ in noſtro affectu non minus utiliter adhiberi ſolent remedia. Et hæc ejus ſunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande ſulphureo vaporoſo, partim emolliente ac temperante virtute ſpaſmis ac doloribus leniendis, & ſopiendis inſerviant: quo nomine a quibuſdam auctoribus axungiæ animantium recentes, præſertim humana, canina, medulæ oſſium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. ſine igne, ſperma ceti, caſtoreum, aſa fœtida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriaca cœleſtis, diaſcordium Fracaſtorii, crocus, lumbrici terreſtres, raſura dentis hyppopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari, & cum fructu pro diverſa morbi, corporis ægrotantis, & temporis ratione uſurpari poſſunt.

§. XV.

Evacuantia.

Diximus hactenus de ſcorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores craſſos attenuant, & incidunt, acres ſalſos contemperant, meatus obſtructos aperiunt, & relaxatas partes roborant, debet inſtitui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta eſt mentio, noſtram depromamus ſententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam, & tranſpirationem, per uterum quoque, & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorſus ſuppreſſis primam noſtri mali originem derivavimus. Quod primo itaque loco ad ſanguinis miſſionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis inciſio-

Venæſectio, & ſcarificatio.

ſionem, per ſcarificationem aut hirudinum adpoſitionem perficitur, experientia duce aſſerimus, ſumma cum cautione, & prudentia hoc evacuationis remedium eſſe adminiſtrandum, omneſque circumſtantias probe ponderandas. Si enim ſtatus eſt plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menſtruali ceſſante vel ſuppreſſo originem ducit, utique peritus medicus congruis in locis ſanguinem detrahere tuto poterit. Quodſi vero, ut in mali progreſſu ſæpe accidit, ſeri magis impuri, & corrupti peccat copia, tum certe emiſſio ſanguinis, præſertim in paulo largiori copia inſtituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi ſanguinis indicatio adeſt, & potiſſimum dolores, tumores variæque partium defœdationes talem depletionem urgent, tutiſſime hæc obtineri poterit, quando ſæpius, ſed non adeo copioſe, vel rectius adhuc per ſcarificationem ſanguis detrahitur: quæ methodus, ſicut tutiſſima eſt; ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum ſemper placuit.

§. XVI.

Laxantia. Quod attinet ad alia evacuationum genera, & quidem purgantia, de his noſtra cum aliis peritioribus medicis hæc eſt ſententia, quod omnibus validioribus excluſis, leniſſima tantum in uſum vocare deceat, cujus cenſus ſunt rad. polypod. fol. ſennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum ſpeciebus antea recenſitis antiſcorbuticis debito modo commixta, & per infuſum, aut lenem decoctionem uſurpata, noxios humores ex primis viis blande, & per epicraſin educendo, opem omnino præſtant utiliſſimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychreſtæ balſamicæ ſecundum exemplar Beccherianarum, ex aloe bene depuratæ, extracto rhabarbari, herbarum amararum, & temperatioribus balſamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel ſine interpolatis pulveribus abſorbentibus, & ſalibus digeſtivis uſurpatæ. Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam ſeri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; ſeligenda vero ſunt, quæ leniter viſcidos, & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præſertim petroſelini, ſellerie, fœniculi, aſparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, HIPPOCRATE, & ARETÆO adhibita ſunt, commendari merentur. Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima ſunt, quæ tranſſpirationis vias aperiunt flexileſque reddunt, & ſanguinem ac humores ad ſuperficiem corporis movent; rejectis iis, quæ humores fortiter commovendo, & exagitando per nimium ſudorem ſerum cum viribus nimis ſubtrahunt. Commodiſsima igitur ſunt ſic dicta diapnoica, quæ tranſſpirationem leniter promovent, cujus generis ſunt, liquor bezoard. Buſsii, cum ſpiritu nitrid. ſpir. tartari, mixtura ſimplex, ſpiritus C. C. ſuccinatus cum tribus partibus liquoris anodyni mineralis, & ſpiritus cochleariæ permixtus, flores ſulphuris, æthiops mineralis, infuſum herbæ thee, veronicæ, cardui bened. ſcordii, florum ſambuci, antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, C. C. ſine igne, C. C. uſtum, ſuccinum, bezoar. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. nativa, & antimonii; ex compoſitis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noſter, quibus interdum pro circumſtantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ poteſt addi.

Diuretica.

Diaphoretica.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa ſpecifica ſic dicta antiſcorbutica.

HIs igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expoſitis, reliquum eſt, ut ſpecialiorem, & certis individuis propriam cum neceſſariis cautelis ſubjungamus. In ſcorbuto ſic dicto calido, qui ſub conſtitutione cholerica, diæta vinoſa, & ætate juvenili vigens, ingentem particularum bilioſarum, & ſulphurearum in maſſa ſanguinea abundantiam ſupponit, ſpecifica antiſcorbutica, ſale ſulphureo volatile turgida, præcipue cochlearia, & ejus ſpiritus, aliaque volatilia oleoſa ſumma cum cautione offeri debent. Etenim quum ſalium in ſanguine impuro ſpicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, ſymptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes arcerſunt, ideoque magis obſunt, quam proſunt. Quodſi vero cum acidis, ut ſunt acetoſella, ſuccus citri, aurantiorum, berberum; granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi poſſunt. Ita conſerva cochleariæ, cum æquali parte conſervæ acetoſæ mixta, & bis vel ter in die, ſuperbibendo aquam antiſcorbuticam, adſumta egregium præſtat effectum, maxime ſi in calidis, & bilioſis ſubjectis humectans diæta, quæ ex lacticiniis, emulſionibus amygdalinis, hordei & avenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endivia, acetoſa, naſturtio &c. paratis conſtat, ſimul conjungatur, & remedia veſicam, & alvum leniter ſubducentia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiſcorbuticis herbis, & earum ſuccis ſive per ſe, ſive cum vehiculo convenienti mixtis inſtituta ſatis diu continuari debeat.

§. II.

Circa eadem remedia in certis individuis.

Quando in ſcorbuto ſalia muriatica peccant, ſicuti fit in iis, qui carnibus ſale conditis fumoque induratis copioſe veſcuntur, & ulcera exedentia, fœtorem oris, gingivas putridas urinamque ſalſam, & craſſam habent, uti maxime in diu navigantibus obſervamus, tum ſerum lactis largius, & ſatis diu hauſtum, nec non poma citria, chinenſia, item fructus horæi multum præſtant utilitatis; cum e contrario ſpirituoſa, & antiſcorbutica volatilia damno eſſe ſoleant.

§. III.

Circa carminativa, & calidiora remedia.

Crudeles ſæpe numero dolores in abdomine lancinantes, in pectore oppreſſorii ſæviunt, qui minime carminativis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; ſed juvat tantum liquorem noſtrum anodynum, vel elixir antiſpaſmodicum, ex dicto liquore, eſſentia croci, & caſtorei compoſitum convenienti doſi per vices adſumere. Præter hæc vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium, & ſpermate ceti adſumta, ſerum lactis cum radice altheæ floribus papav. rhœados, & lumbricis terreſtribus coctum, decocta avenacea, & clyſteres emollientes ex lacte addito croco, & pauxillo caſtorei, omne abſolvunt punctum. Non minori opus eſt cautione, ſi, ut ſæpe fit, ſpontaneæ adſunt evacuationes e. g. diarrhœe: utpote quæ leniter tractatæ magno plerumque ſunt levamini, cum contra præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, torminoſas hypochondriorum inflationes, viſcerumque infarctus poſt ſe relinquant.

§. IV.

Circa opiata.

Opiata nonniſi purgantibus, vel alexipharmacis correcta, ad immanes dolores ſedandos vigiliaſque placandas, exigua quantitate & tantum bis vel ter exhibere licet, eo potiſſimum fine, ut vires conſerventur, quas, ceſſantibus doloribus, ægri melius recipiunt morboque vincendo ſic pares fiunt.

§. V.

§. V.

Circa topica.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus ſæpe nocent, quam proſunt; quod quidem potiſſimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa ſine diſcrimine applicata, materiam vitioſam ad interiora maximeque nervoſas partes repellendo, graviſſima ſæpe ſymptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore ſpirandi anguſtiam, in ſtomacho cardialgias, in inteſtinis ſæviſſima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulſiones, producunt. Præſtat itaque a topicis tum penitus abſtinere, & affectas partes linteis calidis involutas in æquali tantum tranſpiratu ſervare. Quodſi tamen nihilominus ulcera cruſtoſa nigra externam poſcunt medelam, imitandus eſt EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omiſſis omnibus acrioribus, leniora ſolum, quæ ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo roſarum, balſamo Peruviano &c. parantur, in uſum ducamus.

& ſcarificationem.

Scorbuticis quoque, ſi jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adeſt, magna cum cauſione ſcarificatio imperanda eſt, ob gangrænæ metum, quæ aqua calcis vivæ cum ſpiritu vini camphorato & ſale ammoniaco exaltata optime poteſt averti.

§. VI.

Circa tumores, & inflammationes.

Ubi ſumma humorum adeſt corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & moleſtiarum medentibus & ægrotantibus faceſſunt. Ubi corpus ſiccum & ſenſibile eſt, ob dolores & ſpaſmos facile fiunt febres carnem vireſque conſumentes; ubi ſpongioſum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem deſinunt, quæ inſtar ſphaceli ſerpit & progreſſu temporis ſummam, imo funeſtam virium proſtrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appropriatis & convenientibus externis, ſed potiſſimum internis ſanguinem depurantibus, & putredini reſiſtentibus remediis prudenter debet ſuccurrere. Cavere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante ſufficientem ſuppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida naſcitur corruptio.

Hoff. Syſt. T. IV. P. 5.

§. VII.

Circa gingivas putridas & ſanguinolentas conſolidandas & depurandas.

Ad gingivas putridas & ſanguinolentas tam depurandas & conſolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præſentius, balſamo vitæ noſtræ compoſitionis, ſi hujus una pars cum tribus partibus ſyrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente eſſentia ſuccini, myrrhæ, ſpiritus vini camphoratus, & ſpiritus ſalis dulcis cum melle commode poſſunt ſubſtitui. Lenior quoque ſcarificatio in tali caſu ſæpe prodeſt, ut inde materiæ intus contentæ ichoroſæ paretur exitus: nec opera luditur, ſi in tumore gingivarum ſanguinolento, unguentum ægyptiacum cum melle roſato & ſpiritus cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani ruſticani ex lacte, vel cereviſia cum ſtrobulis pini cocta uſum afferunt deſideratiſſimum.

§. VIII.

Balneorum uſus.

Quando mitigatis ſymptomatibus morbus jam inclinare & a ferocia ſua videtur remittere, *Mattaus* MARTINI *Tractatu de morbis meſenterii* apprime utilia cenſet balnea aquæ dulcis pluvialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione FERNELII *obſervat.* 44. per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo ſaluberimum hujus viri conſilium, præſertim cum de proficuo balneorum in ſcorbuto uſu certiorem me reddit Clariſſimi VOLCKAMMERI *Senioris obſervatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, ubi vir hypochondriaco ſcorbuticus balneo ex aqua dulci, cum

herbis emollientibus decocta parato, maneque & veſperi adhibito, poſt triduum ad ſe rediiſſe & vires recepiſſe dicitur. Aquæ vero balnei, graviſſime fœtenti innatavit ſaburra nigricans craſſa cum acredine, quæ in dies majora ſumſit incremenra. Ad tumores duros & dolorificos pedum crurumque emolliendos ac diſcutiendos balneum ex herbis antiſcorbuticis beccabung. naſturt. cochleariæ a ſucci expreſſione relictis, ut & ex ſummitatibus abjetis & pini paratum crebriuſque adhibitum ſumme proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa uſum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, ſi jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conſpicitur; dein, ne juſto calidiora ſint & corpus ad multum ſudorem diſponant. Sequuntur enim exinde, preſſo quaſi pede, ſumma artuum laſſitudo, ſitis intenſa, cordis palpitationes & cephalalgiæ; quibus ſi quis per potum frigidiorem aliaque refrigerantia ſuccurrere velit, periculum eſt, ne tonus ventriculi & inteſtinorum mirifice inde deſtruatur.

§. X.

Commendatur parcior in hoc affectu medicamentorum uſus.

Multi ſcorbuto detenti, ſcribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum ſentiunt emolumenti, dimiſſis vero medicis & medicamentis, ſanantur: natura enim ex medela debilis, recuperatis poſt curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum ſuo jam tempore antiquiores medici probe agnoverunt & ceu utiliſſimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Unde AETIUS *lib. II. Serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum ſeptimanas a medicina abſtinendum ſuadent, ARETÆUS vero, cedentibus medicis, multos morbos ſanari adſerit. Quam inſignem obſervationem ego ipſe ſæpius in multis chronicis affectionibus, præſertim vero in hypochondriaco & ſcorbutico malo depellendo certiſſimam deprehendi. Valet enim & ſemper valebit elegantiſſimum CELSI dicterium: ***optima interdum medicina eſt, medicamento non uti.***

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Singularis ſcorbuti puſtularis ſpecies.

Femina honeſta quinquagenaria, ſanguinis & pinguedinis plena, naturæ ſenſibilioris & ad iram proclivis, ſub vitæ genere immobili victum duriorem ſalſum, ut ſunt carnes & piſces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerebat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cereviſia valde ſaturata, plerumque fæculenta; cujus noxam avertere cogitabat vino acido, cum ſacchari portione remixto: ſomnum habebat largiorem, ſed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuiſque fere curis diſtractum. Menſtruæ purgationes jam a trigeſimo quarto anno ceſſarant, a quo tempore ſingulis annis venæ ſectionem admiſit, jam vero per triennium omiſit, unde varia eaque graviora experta eſt pathemata, qualia ſunt ingens præcordiorum anxietas, ſpiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoſes poſt paſtum faciem infeſtantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potiſſimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore diſperſæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conſpicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimvero contra hunc affectum varia præſcripta ſunt remedia, ut ex volatilibus,

ſpi-

ſpiritus cochleariæ, ſal volatile Sylvii, liquor C. C. ſuccinatus, interpolatus quoque fuit uſus apozematum, ex leniter evacuantibus & ſanguinem depurantibus confectorum, a quorum uſu quodammodo melius habuit, ut ſurgere de lecto & ad conſueta redire negotia potuerit, remanente tantum inſigni manuum pedumque ſtupore. At quum anno ſequente menſe Februario ſub auſtrina & pluvioſa cœli tempeſtate, vini enulati potui ſupra modum fere indulgeret, non ita multo poſt ſub mammis & axillis puſtulæ erumpebant ardore & pruritu moleſtæ, quæ ſucceſſive coeuntes concreſcebant, cutem arrodebant & exulcerationes cum fœda putredine efficiebant. Hiſce jungebatur febris, quæ circa veſperam aucta novam puſtularum eruptionem, continuam ſitim, ſomni defectum, pulſuum celeritatem, & frequentiam, ſaturate rubicundum urinæ colorem, pertinacem alui adſtrictionem, & cruciatus propter ardorem intolerabiles fere inducebat. Puſtularum aliæ, magnitudinem ovi gallinacei, vel tenui inteſtini inflati æquantes cum ſibilo quſi flatu, (ut exprimebat ægra) e corpore erumpebant, totæ erant tranſparentes & inſtar illarum, quæ per ambuſtionem excitantur, aqua repletæ; unde etiam acu vel forcipe apertæ inſignem ichoris putridi ex viridi luridi, cutim ſubſtratam arrodentis fundebant copiam: aliæ contra minores ſubobſcuri nigri videbantur coloris. Sedem habebant vagam: ſiquidem non modo thoracem, abdomen & artus, ſed faciem quoque, imo naſi & faucium interiora obſidebant. Medicus conſultus nihil quidem, quod ad impuritatem humorum emendandam, ad viſcidos, & ſalſos humores temperandos, & dolores leniendos conferre potuiſſet, omiſit, puſtulas quoque, quæ circa veſperam quotidie prodierant, poſtero die mane aperiendas, iiſque pulverem exſiccantem, ex lapide calaminari, tutia, C. C. uſto & maſtiche compoſitum inſpergendum curavit, ſed impedire non potuit, quin novæ ſingulis diebus puſtulæ, non quidem in priſtinis, ſed vicinis locis rurſus protuberaſſent; donec tandem poſt menſis decurſum, vi morbi deferveſcente, omnia in melius convertebantur & ægra ſenſim paullatimque convaleſcebat. Per æſtatem, quæ ſequebatur, bene valebat, præter quod ſcabies humida manus infeſtaret. At vero, quum palato rurſus ninium indulgens fructibus horæis ſe nimium replebat, nec ab iracundiæ affectu ſibi temperabat; denuo febrilis recurrebat æſtus, ſub quo, ut antea, a veſpera ad mediam uſque noctem puſtulæ cum magno ardore moleſtiſſimoque pruritu emergebant. Per medicamenta temperantia, acidula, diluentia leniaque diapnoica & anodyna denuo ægra per dimidium fere anni ſe a moleſtiſſimo hoc adfectu liberam videbat, donec tandem ira iterum commota, cui frigidum potum ſuperingeſſerat, priſtinam accerſerbat tragœdiam.

EPICRISIS.

Morbus hic puſtularis rariſſimus omnino paulo accuratiorem meretur evolutionem. Si ex veteribus GALENUM, CELSUM & AVICENNAM, qui quam optime fœdas cutis exulcerationes puſtularumque ſpecies deſcripſerunt, conſulimus, apparet, veſicas illas magnas, in noſtra ægra phylictenas eſſe nominandas, quibus deinceps veſiculæ minores nigricantes, epinictides ſe intermiſcuerunt. Ante omnia vero probe notandum eſt, humorem illum aquoſum, qui inſigni quantitate ex veſicis ſtillabat, mox in gelatinam concreviſſe, cujus portio cochleari indita, admoto leniori ignis calore in offam albam inſtar albuminis ovi

coëti coibat; unde patet, illum ipſum ex ſero ſalſo excrementitio cum nutritia lympha commixto conſtitiſſe. Idem contingit cum humore, qui ex veſicis poſt aduſtionem vel cantharidum applicationem fundi ſolet. Quemadmodum vero ab igne, vel ſale cantharidum accerrimo diſſoluta cutis vaſcula talem humorem fundunt; ita quoque ſalia corroſivæ indolis, in corpore humano ex vitioſo victu enata & febrili æſtu ad habitum corporis propulſa, rodendo ac lancinando fibras ac vaſcula, eadem phænomena excitare poſſunt. Quod circa veſperam præcipue paroxyſmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui a ſalina acri materia foventur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infeſtant, quoniam tunc minus expedita, ſed valde tarda ac lenta ſanguinis ad exteriora eſt progreſſio & perſpiratio difficilior. Surrexit vero malum ad uſum vini enulati, quia hæc radix acri volatili ſulphureo elemento imbuta fortiter ſanguinem commovet, & ad ſuperficiem propellit; hinc etiam inter ſudorifera & alexipharmaca principem ſibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; utpote in qualitate & quantitate tam eſculentorum quam potulentorum graves commiſſi ſunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui ſanguinis materia eſt, conficitur; quo vero ſanguis craſſior eſt atque impurior, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præſertim ſub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præſenti hoc caſu, quod anno trigeſimo quarto menſes jam emanſerint; unde mox preſſo pede primo nimia humorum in vaſis accumulatio, & hanc poſtea cacochymia ſequuta eſt, præſertim cum conſueta venæſectio fuerit omiſſa. Recte enim ſcribit PRIMEROSIUS *lib. III. de morb. cap. V. pag. 176. Mirum non eſt, mulieres, quibus in juventute menſtrua ſuppreſſa fuerunt, tandem, ſi prava victus ratio acceſſerit, ætate ingraveſcente ſcorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recurſus, me judice, non aliunde, quam a prava diæta debet deduci, quod fit, quando morbus ejuſque cauſa, quæ in hoc caſu in vitio viſcerum maxime ſita, non integre fuit ſublata & ægri iſtis rebus, a quibus morbus originem ſumſit, quas inter prava victus ratio potiſſimum valet, rurſus inhærent. Inprimis vero noſtræ ægrotæ infenſa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuoſus iracundiæ affectus. Hic enim primo per ſe ſanguinem intenſiſſime commovet, & febrilem quaſi acceſſionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein ſub ira ordinario silioſus humor magis commovetur, magnaque copia in inteſtina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nauſea, conſtrictio ſub ſcrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitioſa bilis ipſi ſanguini admiſcetur, naturalem ejus craſin, quæ temperata eſſe debet, vehementer inquinat, & in fermentum quaſi ac ſeminium morboſum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus a fortioribus, ſive per ſudorem, ſive per alvum & urinam evacuantibus abſtinuit, ſed lenioribus tantum uſus eſt remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejuſmodi caſibus præmiſſa, ſi vaſa turgeant, venæſectione & præmiſſis lenioribus laxantibus ſanguinemque depurantibus, ſummo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel ſine lacte, conjuncta ſimul accurata diætæ victuſque ratione, & elixir balſamico temperato poſt paſtum ſumto inſtituendum. Quod ſi vero occaſio ejuſmodi

modi aquis utendi defuit, ſerum lactis caprini acidulatum, cum ſucco herbarum antiſcorbuticarum mixtum & exaltatum ad menſem, & ultra ſubſtituere juſſi. Quod ad externa attinet, ſi veſiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambuſta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, ceruſſa & pauxillo ſacchari ſaturni compoſitum eſt, provide applicari poteſt. Probe enim hoc loco notanda eſt cautela, inſperſionem pulveris exſiccantis ex bolis & terreis confecti in taliſmodi cutis eroſæ affectibus non ſemper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoſo illo ſucco glutinis in formam compacto, tranſpirationem penitus impediat, partim etiam, quod a tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; unde hæc concluſa & mora pejor reddita, ulterius ſerpendo ſubnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Scorbutus puſtularis in plethorica a nimio mœrore.

FEmina triginta annorum vegeta, ſanguine & ſuccis plena, per longum abhinc tempus vitam egit ſedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horæorum comeſtione admodum eſt delectata; nihil tamen unquam moleſtiæ inde perſentiens. Interea quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur mœrore, mox menſium fluxus, ſatis alioquin copioſus, ſuccedebat parcior, noctes ducebantur inſomnes, & inopinato in cruribus maculæ, inſtar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo poſt univerſi corporis ſuperficies puſtulis ſuffundebatur rubicundis, ſanguinem, & acre ſerum ſtillantibus. Præter hæc, tota cutis ſquamoſa ſupra modum erat ſenſibilis, adeo ut vel a leviſſimo auræ frigidioris afflatu ſummæ perciperentur anxietates, cum contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquiſiti ſæviebant dolores, ſub ſudore plerumque ingraveſcentes: urina ad livorem, & nigredinem accedens ſecedebat craſſiſſima, ex ore fœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque ſqualore obſita nonnunquam ſanguinem fundebat nigrum peſſimeque olentem. Ego itaque in conſilium adhibitus primo præſcripſi decoctum ex radice chinæ, ſarſaparill. raſura ling. ſaſſafras, herba veron. & ſcordii confectum, cujus largam ægra copiam ſingulis diebus mane cum ſalis volatilis oleoſi guttis ſexaginta debuit adſumere, lenemque poſtea ſudorem in lecto expectare: ubi tamen ceu peculiare phœnomenon attendendum eſt, quod a ſalis volatilis uſu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum ſedimento mox in limpidam croceam fuerit mutata, & poſtea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane ſepoſito, ſtatim turbulenta urinæ craſſities redierit. Quæ cum animadverterem, hanc medicinam bis vel ter in die ſuaſi repetendam, & interdum hujus loco ſpiritum ſalis, & vitrioli dulcem ſubſtituendum. Ante decubitum ordinavi pulverem ex lapidib. cancror., ceruſſa antimonii, ſuccino, caſcarilla, nitro & cinnabari compoſitum, & bis in hebdomade pilulis polychreſtis balſamicis, mercurio dulci remixtis alvinas ſordes evacuandas ſtatuit. Nec me fruſtrata eſt hæc medendi methodus. Siquidem ægrota per menſem his medicamentis uſa, ſubjuncto balneo, priſtinæ ſanitati ex voto fuit reddita.

EPICRISIS.

Præſens hic affectus ſcorbuti puſtularis nomen jure meretur, optimeque teſtatum reddit, quanta ſanguinis impuritas ſaliumque excrementitiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo puſtulæ ulceroſæ, ſed & craſſa urinæ conſiſtentia omniaque reliqua ſymptomata exinde ſunt derivanda. Cauſa tam eximiæ ſanguinis dyſcraſiæ in impeditiori ſanguinis circuitu unice eſt reponenda, quem in noſtro quidem caſu præter plethoram, ſub victu opiparo & ſedentaria vita accumulatam, longior animi triſtitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ ſanguinis circulationi & naturalibus ſordium inutilium ſe & excretionibus ſupprimendis admodum velificatur: unde dein non poteſt non tota humorum maſſa vappida corruptaque fieri, tantaque ſymptomatum ſyndrome adornari. Tam facilis autem & intra menſis ſpatium peracta hujus morbi ſanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, eſt tribuenda: ſemper enim facilius ſubjecta valentiora, in quibus motuum vigor adeſt, quam imbecilliora morbos tolerant & ſuperant. Ceterum attentione digna eſt ſalis volatilis oleoſi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præſtitit. Ita autem, me judice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni ſcorbutico malo naturalis ſanguinis ſpirituaſcentia, ab inteſtino ejus motu dependens, nimis eſt depreſſa; quam cum ejuſmodi medicamentum inſigniter erigit, putredinemque imminentem prohibet; non mirum eſſe debet, cur in depellenda lue ſcorbutica tam excellenter ſe gerat. Hinc quoque in aprico eſſe credo, ea omnia in ſcorbuto utiliſſima eſſe remedia, quæ ſale volatili turgida, ſanguini vigorem deperditum reſtituendo, putredinem arcent, ut fere ſunt ſic dicta antiſcorbutica, & nominatim cochlear. naſturt. beccab. rad. armoraciæ & hujus generis plura alia.

OBSERVATIO III.

Rheumatiſmus ſcorbuticus in ſene.

VIr ſexaginta annorum, conſtitutionis ſanguineæ, habitus corporis ſtrictioris, qui vitæ addictus ſedentariæ, falſam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hactenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omiſſa venæſectione, immodicam e naribus defluxionem, uſque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos paſſus eſt. Superiori vero auctumno, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus conſultus mixturam ordinabat diaphoreticam, ex tinctura antimonii tartariſata & ſpiritu C. C. ſuccinato compoſitam, quam non modo circa decubitum, ſed mane etiam in lecto, ad ſudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde ſat larga ſudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adſtricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro doſi circa ſomni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen poſt dolor iſte rheumaticus, in dorſum & hypochondria delapſus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorſo multæ efflореſcebant puſtulæ, acre ſerum fundentes; imo ſudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipſam cutim non parum arroderet. His ita conſtitutis æger meam poſtulabat opem. Suaſi itaque, ut ſepoſita medicina ſudorifera, omiſſiſque pilulis purgantibus, ſerum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum mane ad menſuram dimidiam calide, & a meridie eadem quantitate frigide biberet,

cis

circa ſomni autem tempus emulſionem, ex ſeminibus IV. frigidis, ſemineque papaveris cum aqua florum ſambuci, tiliæ, ceraſorum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitroſi portione, confectam ſumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex rad. ſcorzoneræ, chinæ & raſura C. C. cum paſſulis; ad alvum vero leniter ducendam ſemel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in ſero lactis capiendas & pro ventriculi robore firmando elixir meum viſcerale ad guttas LXX. poſt prandium adſumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ ſedentariæ nimium indulſit frigidoque aeri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene veſtibus munitum obtulit, & cibis inſuper durioribus ſalſis ſtomachum obruit, tranſpiratio fuit impedita & humores ſpiſſiores redditi ſalſedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; ſub quibus ordinario cutis magis ſolet conſtringi, & liberior tranſpirationis ſucceſſus cohiberi. Poſtea vero, quum frequentiori validioris ſudoriferi uſu humores craſſi ac ſalſi nimium fuerunt commoi, acrimonia ſalina magis increvit, & intenſior facta puſtulas & eroſiones in cute excitavit; quod quidem in ætate ſenili, quæ ad impuritatem ſalino-ſcorbuticam præ ceteris omnibus proclivior exiſtit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores medici exinde hanc ſibi regulam practicam debent elicere: morbos ſeniles, qui potiſſimum ab humore viſcido ſalſo, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus ſudoriferis vel purgantibus eſſe tractandos, ſed rectius longe ac tutius, ſi ventriculi robur id permittat, ſero lactis, & decoctis temperantibus, non omiſſa ſufficienti corporis exercitatione, perſanandos.

OBSERVATIO IV.

VIr in cœlibatu vivens litteratus, quadraginta annorum, victui adſuetus opiparo, cereviſiæque conſiſtentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum laſſitudine, ſomno inquieto, prava ciborum digeſtione, de ſudore, minimum etiam corporis motum ſubſequente, ut & de exanthematibus purpuraceis, præſertim circa anum conſpicuis conqueſtus eſt. Interim quum aliquando nimio vini potui indulſiſſet, non modo omnia, quæ dicta ſunt, mala exaſperavit, ſed ſibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegaſſe ſufficiat tubercula ani dolorifica, quæ ſub alvi ex oneratione, ſordibus alvinis exitum præcludentes graviſſimas creabant moleſtias. His itaque ſuperandis ſuo ipſius auſu e vena pedis tuſa ingentem ſanguinis miſit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores iſti ſenſim paullatimque evaneſcerent. Aliquod vero tempus poſt cum denuo ſanguinem in venis cumulaſſet, non tantum ani ſpincterem, tactu mollem nova obſidebant tubercula, ſed & dolor tenſivus ac preſſorius circa oſſis ſacri regionem valde infeſtabat. In hoc rerum ſtatu quum inani multorum medicorum auſu ſe ſibi ipſe conſulere coactum videret, ex ſcriptis meis diæteticis, quæ diligens legebat, id cepit conſilii, ut omni vino & cereviſia ſepoſitis, miſſiſque in victu ſalſis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Quo conſilio per longius temporis ſpatium adhibito id commodi ſibi præſtitit æger, ut intra ſex menſium decurſum ab omnibus, quæ nominavimus, ſymptomatibus liber evaſerit; præter quod mole-

Varia ſymptomata ſcorbutica cum motu fiſtulæ in ano.

moleſtus ille pruritus, anique mollities, & tumor cum æſtu, & dolore preſſorio circa os ſacrum adhuc nonnunqnam invaderet. Metu itaque fiſtulæ adductus meam implorabat opem; quam ego hocce ferebam conſilio, ut potum aquæ communis continuaret, interdum aquis mineralibus, vel ſero lactis uteretur, bisque vel ter in anno venam pedis ſecandam præbeat & per menſes aliquot elixirii mei viſceralis uſum ſibi poſt prandium commendatum habeat. Quo inteſtini recti vitio ſuccurreretur, ſequentem aquam, quæ ad partem adfectam eluendam & a putredine defendendam præclari ſolet eſſe effectus, commendavi: Recipe myrrhæ elect. drachmas duas: coque leniter in aquæ ſpermatis ranar. unciis quatuor: colaturæ adde ſacchari ſaturni, lapidis medicamentoſi Crollii ana drachmam dimidiam D. Et quum in ejuſmodi caſibus ſæpe eximio cum fructu præſcripſerim unguentum ex olei vitell. ovorum, unguenti de linaria ana uncia una, tutiæ præp., plumbi uſti ana drachma una, olei hyoſcyami guttis XV. conflatum, non dubitavi id ipſum pariter huic ægroto commendare, ut eodem partem indolentem ſæpe oblineret. Nec me fruſtrata eſt hæc methodus; ſiquidem inde ægrotus egregium ſenſit levamen, neque amplius de plena convaleſcentia deſperat.

EPICRISIS.

Præſentem ægrotum inter ſcorbuticos eſſe numerandum, ex variis, quibus jam per decennium obnoxius fuit, pathematibus licet argumentari; utpote quæ ſingula ſcorbuticoſalinam & viſcidam humorum diatheſin ſatis ſuperque produnt. Peculiare tamen & non omnibus ſimiliter proprium ſymptoma habendum eſt venarum hæmorrhoidalium intumeſcentia, quam ſibi æger lauto multumque ſanguinis ingenerante victu, vita ob litterarum ſtudia ſedentaria, & omiſſis ſanguinis abundantis evacuationibus ſine dubio contraxit. Quodſi enim a pleniori victu ſanguis ſubinde magis magiſque accumulatur, non poteſt non ſub motus defectu & languidiori excretionum ſucceſſu ſpiſſior evadere longeque difficilius per totum corpus, maxime vero per imi ventris viſcera circumagi; unde non modo in his, ſed etiam potiſſimum in vaſis hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem a perpendiculo regreſſum, ſtagnat & denegato ibi exitu tubercula producit, quæ certo providam tam externam, quam internam poſtulant opem. Illam optime præſtant remedia a nobis ſupra præſcripta; hanc vero a diluentibus, & acrimoniam ſanguinis temperantibus perbene licet exſpectare. Et profecto miranda eſt ſolius aquæ communis, vel minerali principio imbutæ in tali malo effectus, ut ideo veritati conſentanea deprehendantur, quæ ſuperiori §. VIII. curationis de aqua excellentiſſimo ſcorbuticorum remedio fuſius docuimus.

OBSERVATIO V.

Affectio hypochondriaco-ſcorbutica cum variis ſymptomatibus.

Vir generoſus, quadraginta annorum, habitus corporis carnoſi ac robuſti, temperamenti ad melancholicum accedentis, ante quindecim circiter annos Roſtochii ſtudiorum cauſa degens, ob diætam inſuetam, & paulo craſſiorem, autumno in febrem incidit tertianam pertinaciorem; qua demum curata quum ad priſtinum vitæ genus, diætam nempe ſalſam & duriorem revertebatur, pathematibus hypochondriacis & conaminibus hæmorrhoidalibus, tempus & ordinem non ſervantibus correptus fuit. Mutato deinde vitæ genere ſedentario in magis mobile, diu ab iſtis moleſtiis vixit immunis, præterquam quod

per

per vernum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tuſſi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus poſt vitæ motus experti animique affectibus, præſertim iræ plus juſto indulſiſſet, nec venam, uti alias ſueverat, tundere curaſſet, factum eſt, ut gravibus ſymptomatibus; ingenti languore, & laſſitudine, doloribus artuum gravativis, nucham maxime noctu infeſtantibus, alvo adſtricta, quæ vix tertio die ſuum exſequebatur officium, plenaria adpetitus proſtratione, oris ſiccitate, vertiginoſa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulſus erat languidus ac durus, urina pauca & rubicunda, & ſudor de noctu largiſſimus, fere colliquativus cum ingenti fœtore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quaſi ardentis doloris ſpecies, qui certum tantum locum, groſſi magnitudine circumſcriptum in lingua occupabat, certiſque intervallis, maxime ſi dolor in nucha ſilebat, ſuam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus ſtomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitroſis, & diaphoreticis, a quibus ſemper largus manabat ſudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii inciſione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, ſed plane non mitigabant. Ego igitur in conſilium ſimul adhibitus ſuaſor fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per infuſum mannatum a ſordibus purgato fontem Selteranum mane ad menſuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad menſuram dimidiam cum quarta vini Rhenani parte remixtam per aliquot ſeptimanas biberet, ſingulis diebus aliquot horas ante vel poſt paſtum ſub clementi cœlo motum corporis equitando inſtitueret, circa ſomni tempus pulverem præcipitantem leniter nitroſum, & inter prandium elixir meum balſamicum, cum ſpiritu cochleariæ ſaturato animatum ad LXXX. guttas adſumeret. Nec me feſellit hæc leniſſima curandi ratio, ut potius hiſce remediis per ſex circiter hebdomades adhibitis generoſus æger ab omnibus iſtis gravioribus ſymptomatibus ſenſim paullatimque fuerit liberatus.

EPICRISIS.

Plura ſunt; quæ ex præfata morbi hiſtoria in uſum practicum poſſunt converti, quorum præcipua hic recenſere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convaleſcentes, ſi poſthabitis bonæ diætæ regulis ſtatim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc eſſe videtur: quod robore ventriculi & inteſtinorum deſtructo viribuſque a priſtino morbo conſumtis nimia alimentorum copia non rite poteſt ſubigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditatum fit proventus, qui dein novis morbis & ingignendis & alendis cauſam materiemque ſuppeditat largiſſimam.

2) addiſcere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem ſilere, accedente tamen perverſa diæta, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius poſſit reſuſcitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) illud quoque notatu dignum eſt momentum, quod rebellis ſcorbuticus morbus tam brevi temporis ſpatio tanta ceperit incrementa vireſque adeo proſtraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læſæ apparuerint. Quod quidem in præſenti ægroto conceptu non adeo eſt difficile, cum ſub ſtatu corporis plethorico, excretionibus per alvum,

& cu-

& cutim ſuppreſsis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota ſanguinis & humorum maſſa in dyſcraſiam, & impuritatem, ſordibus excrementitiis ſalino-viſcidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) & hoc obſervari meretur, quod ſcorbutica, aeris cauſticæ indolis materia ſæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præſenti caſu certam linguæ partem, occupet vehementiuſque affligat, non aliter, ſicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis moleſtus doloris, ardoris aut frigoris ſenſus definitam capitis portionem, e. g. ſynciput, occiput, tempora &c. reliquis ſalvis infeſtet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis ſuam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite, & fundata ratione moneo, quod in ejuſmodi doloribus topica, cujuſcunque etiam ſint generis, parum efficiant, imo potius obſint; niſi prius internis maſſa humorum ſit correcta, & ſanguinis curſu ad emunctoria, præſertim vero ad cutis cribrum reſtituto, corpus ab impuris ſuccis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium uſum, aliiſque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

OBSERVATIO VI.

Salinatio ſymptomatica ſcorbutica.

VIr quadraginta annos natus, habitu corporis ſpongioſo, qui apprime ſanguinis, & ſuccorum accumulationi favet, donatus, ex loco, quo vini & cereviſiæ potui adſueverat cibiſque craſſioribus, & fumo induratis uſus fuerat, ad nos circa hiemem ſe contulit. Adpropinquante vere doloribus infeſtabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus ſucceſſu temporis appetitus proſtratio, ſputum copioſum, ardor & dolor in faucibus, tumor & puſtulæ indolentes in lingua, quæ ſponte apertæ carnem exedebant & cavitatem ibi ulceroſam efformabant, ſeſe adſociarunt. Ad graviora hæc ſymptomata profliganda medicus interne ſanguinem depurantia, & exterius linimentum, ex ſpiritu vini, myrrha, maſtiche, radice tormentillæ, & mercurio præcipitato compoſitum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi poſt non modo ulcus linguæ profundius ſerperet, ſed & ingens pituitæ, peſſime olentis copia ex ore ſordido nigriſque dentibus obſito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec ſolidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam ſomnum capere valeret. Alius ſimul conſulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, ſulphuratis, balſamicis & ſubadſtringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: ſed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menſes idem permaneret ſtatus, ſed & poſtea omnia in pejus ruerent ſymptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris, & anxietas præcordialis noctu majora ſumebant incrementa, viriumque robur magis magis magiſque labeſcebat. Præterea urina per totum morbi decurſum pauca erat & rubicunda cum ſedimento lateritii coloris, &, quod memoratu dignum eſt, ſi ulcus linguæ ſub balſamicorum uſu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, ſed & dolor ſiniſtri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia ſordida, interdum cum ſanguine mixta, leniora apparebant ſymptomata. Materiæ ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: ſiquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam menſura exſpuebatur. Nec denique reticendum eſt, quod demum in ſiniſtro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac in-

inſigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æſtu miſer ægrotus a morbo ſuperatus aliquot hebdomades poſt diem obiit ſupremum.

EPICRISIS.

In præſenti hoc caſu inter alia notari meretur ulceroſa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris medicorum occurrit, a me tamen ſæpius iterumque obſervata eſt in ejuſmodi hominibus, qui ſcorbutica humorum dyſcraſia infecti dentes vacillantes, gingivas eroſas cruentaſque habuerunt, & inter maſticandum inopinato quodam morſu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim ſicut ordinario ſanguinis, & humorum impetus ad caput præcipue eſt directus; ita hic, accedente quadam cauſa externa, facile poteſt augeri, & ſic certæ parti, e. g. linguæ haud leve vitium affricari: quodſi quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ inſtar practicæ tenendum eſſe arbitror, mercurialis proſapiæ medicamenta, utcunque etiam præparata, & adhibita in ſcorbuto tantum non ſemper maximo eſſe nocumento. Longe vero certius graviuſque nocere ſolent in vitiis dentium, & linguæ ſcorbuticis, quia ſanguinis, & lymphæ ad has partes affluxum, qui per ſe ſatis magnus eſt, augendo, plerumque malum graviſſimum, & vix ulla medicina ſuperandum acceſſunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide conſtat, quod omnia linguæ, ceu partis ſpongioſæ continuoque ſalivæ affluxu madidæ ulcera difficilioris ſint curationis, dum ibi exſiccantia, & abſtergentia penitus fere ſua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præſentem ceciderint ægrotum, mirum eſſe non debet, cur morbo ferendo, & vincendo impar factus animam efflaverit.

OBSERVATIO VII.

Scorbutus dentibus maxime infenſus.

VIr qinquaginta annorum illuſtriſſimus, habitus corporis ſpongioſi valdeque obeſi, vitam agens ſub lauta plenioriqu diæta non tam ſedentariam, quam curis graviſſimis moleſtam, ante aliquot abhinc annos primum ſcorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita ut gingivæ tumidæ ex facili ſanguinem funderent, dentes maxillæ ſiniſtræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inſperſæ ſenſationem, præſertim poſt pinguium eſum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinſecus roborantia, adſtringentia, & corruptioni reſiſtentia, ex internis vero decocta antiſcorbutica ſunt commendata; unde tumor quidem cum ſanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paullatim promanavit. Non ita multo poſt recurrit cruenta gingivarum ſiniſtri lateris intumeſcentia, & abſceſſus in anteriori maxillæ ſuperioris inciſore formatus ichoroſam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram ſerpſit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita conſtitutis medici iterum externis roborantibus, balſamicis, & interne ſero lactis, cum cremore tartari, & herbarum antiſcorbuticarum ſuccis parato moleſta hæc ſymptomata profligare contenderunt; nihilo tamen ſecius faſtidioſum materiæ viſcidæ, odore deſtitutæ ſtillicidium continuavit: quare ego conſultus, ſingulis probe ponderatis intellexi, fruſtraneum fore omne curationis negotium, niſi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutrientium uſus ſubminiſtrabat, perite ſub-

ſubtraheretur. Suaſor itaque fui, ut illuſtriſſimus æger per menſem, & ultra cura per abſtinentiam ſive inediam hoc modo uteretur: Præmiſſa venæſectione, alvique ſordibus per infuſum vinoſum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiſcato, corticibus aurant. & paſſulis confectum leniter evacuatis, in refracta portione carnes magis aſſatas, quam coctas panemque bis coctum debuit comedere, juſcula pinguiora aliaque nutrientia vitare, & potui ordinario decoctum ex raſura ligni ſaſſafras, lentiſci, rad. cichorei, & pauxillo cinamomi ſubſtituere, idemque mane, ad lenem ſudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum, & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viſcerale balſamicum, finita menſa cum vino capiendum; externe vero conſultum duxi, ut a chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcendam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantiorum gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi proſpectum fuit eſſentia terræ catechu, cum eſſent. balſami Peruviani brodioque aurant. permixta; & ut impetus humorum ad ſuperiora prohiberetur ſanguiniſque æqualis circuitus per caput promoveretur, ſpiritu nervino collum, & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc ſcire expediet. Evulſione dentis non opus fuiſſe comperi, ſed leniori tantum gingivarum ſcarificatione ordinatiſque remediis ex voto ægrum convaluiſſe.

EPICRISIS.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & a nimia ſanguinis, & ſuccorum abundantia, ſub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quodſi enim homines ſanguineophlegmatici, ſeu laxiori fibrarum ac vaſorum textura præditi multos nutrientes cibos ingerunt, non poteſt non inde ſanguinis copia valde augeri, quæ vaſa ſupra modum diſtendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde ſanguinis ſpiſſitudo, & dein ſub languidiori excretionum ſucceſſu ejus impuritas; ex hac vero ipſa ſcorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque ſcorbuto, a tali cauſa ſuborto, præſertim vero ſymptomaticæ gingivarum affectioni in præſenti hoc caſu recte velit ſuccurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet, niſi ſuperabundantem ſuccorum copiam ſubtrahere, totumque fibrarum ſyſtema relaxatum roborare ſatagat: quod quidem in ejuſmodi ſubjectis ſanguineis, & ſpongioſo corporis habitu donatis non ſolis ſanguinis miſſionibus, ſed melius longe tutiuſque curatione per inediam, quam ſupra docuimus, poteſt perfici. Hac enim per aliquod temporis ſpatium rite adhibita, ſuperflui humores exſiccantur, & diſſipantur, fibræ nimis relaxatæ, & a tono ſuo dejectæ roborantur, & ad majorem conſtrictionem animantur, adeoque omnes ſe & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus ſuæ reſtituuntur integritati. Et certe, ſi dicere licet quod res eſt, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos ſuperante artis exercitio ſumme rebellium nullaque medicina domandorum effectuum curationes per Dei gratiam ſola hac methodo diætetica abſolvi, imo præſertim peſſimi moris ulcera, fruſtra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad ſanationem perduxi, ut ideo ſæpe valde miratus ſim, cur hæc eximia, licet domeſtica curandi methodus tam parvi a medicis habeatur, imo fere prorſus negligatur. Sed ita eſt, proh! dolor perverſa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratuque facilioribus

reme-

remediis ſola pretioſa, & magnas laudes ſonantia medicamenta ſtulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Ulcera ſcorbutica.

HAud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum ſcorbuticis laboraverat, a militiæ præfecto ad me mittebatur, ut ſibi meum, & conſilium, & auxilium expeteret. Ego itaque ſingulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoſcendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate ſanguinis ſcorbutica omnia hactenus mala ortum incrementumque ſumſiſſe, & a longo abhinc tempore uſque eo duraſſe. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextra erant aperte, in ſiniſtro autem pede cicatrices, & bruni coloris maculæ ſatis latæ, ab ulceribus jam conſolidatis relictæ, conſpiciebatur, quæ valde dolebant, miſerumque ægrotum, de magna totius corporis laſſitudine, membrorum gravitate, & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hactenus adhibita erant fere ſola externa, internis aut omiſſis, aut cum debito vitæ regimine non diu ſatis continuatis: quare ego cum ſanguinem depurantibus curationem inſtituendam ratus commendabam, ut impoſterum accuratiori vitæ victuſque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel poſt prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex raſuræ ligni ſaſſafras unciis quatuor, rad. glycyrrhizæ, & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interpoſito nonnunquam leniori laxante, cibis, quos parciori manu adſumere debebat, herbas antiſcorbuticas, ut ſunt cochlearia, & naſturtium, inter coquendum adiiceret. Ex medicamentorum claſſe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menſtruo aquoſo paratum, debitaque ſpiritus cochleariæ, oleo probe eſſentificati portione remixtum, cujus LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda, & conſolidanda oleum vitell. ovorum, eſſentiæ ſuccini, & myrrhæ nuptum commendabam, ſuperimpoſito emplaſtro Barbette ſaponato, & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici ſucceſſu, ut poſt duorum menſium ſpatium æger me reviſens, non ſolum colore melior, viribuſque, & corpore robuſtior videretur, ſed & ulcera ex voto ſanata fuerint.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi hiſtoria, quam parum in ſcorbuto curando ejuſque ſymptomatibus, uti ſunt ulcera, ſanandis externa remedia efficiant; niſi ſimul probe obſervatis vitæ victuſque regulis appropriata, & correctioni humorum dicata interna conjungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta ſic dicta antiſcorbutica, quæ ſale volatili ſulphureo turgida omnis generis excretiones promovent, & amiſſum ſanguini balſamum reſtituendo, univerſam fluidorum maſſam egregie corrigunt, ut poſtea natura, vel paucis externis adjuta ſponte ejuſmodi ulcera perſanet. Deinde ex tam facili, & intra breve tempus abſoluta curatione addiſcere licet, quantum medicus arte ſua poſſit præſtare, ſi ægros dictis obedientes, ætate juvenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta e contrario ſint impedimenta, ſi in pertinaces, & ad genium ſuum viventes inciderit.

Plures obſervationes legi poſſunt in conſultat. & reſponſis med.

Tom. II. Sect. III. caſu CXIII. CXXIX. CXLVII. CXLVIII. CXLIX. CLVI. uſque CLVIII.

CAPUT II.

De Sphacelo a cauſa potiſſimum interna ejuſque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inſtituti ratio exponitur.

NUllus affectus atrocior, & crudelior, quam ſphacelus eſt, ubi nobis viventibus integræ corporis partes, ſubito putreſcentes moriuntur: eſtque hujus morbi tam ſæva, & infeſta indoles, ut, ubi ſemel nidum ſuum elegit, pertinaciſſime inhæreat, & non tantum partem, cui inſidet, mortificet, ſed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam deſtruat vitaque privet. Quum vero pro diverſitate corporum, & individuorum, pro varietate cauſarum, quæ vel externæ vel internæ ſunt, pro genii ſui magis vel minus maligni indole, & ſymptomatum concurſu permultum variet, ſuoſque gradus habeat, tum neque eadem ſemper auxilia, neque eandem medendi rationem locum invenire poſſe in aprico eſt. Siquidem longe alia medendi via deſideratur, ubi a cauſa interna, ſeu prava humorum indole ac corruptione naſcitur, alia, quando humoribus integris, a violentia externa originem ducit. De utroque hoc loco agere conſtituimus.

§. II.

Definitio.

Definimus vero ſphacelum, quod ſit putredinoſa corruptio partis in corpore vivo, qua non modo ejus textura, & ſtructura cum uſu, & functione plane deſtruitur, ſed & reſtitutio in priſtinum ſtatum nunquam expectanda eſt.

§. III.

Sphacelus corripit partes internas.

Neque tantum partes externas muſculoſas, tendinoſas, & nervoſas hic vitæ infenſiſſimus morbus aggreditur, ſed potiſſimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam brevi acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipſis effectum producit. Poſtquam enim noſtro tempore laudabilis ille diſſecandi corpora morbo exſtinctorum mos obtinuit, proxima interitus cauſa nunquam fere non in corruptione ſphaceloſa partis, & viſceris cujuſdam principalis obſervatur, & conſpectui datur: quemadmodum in diſſertatione *de cauſa mortis in morbis* id ipſum fuſiore tractatione perſecuti ſumus.

§. IV.

Occupat vero hoc malum frequentius partes externas, ſanguinis vivido influxu deſtitutas, tendinoſas, & corporis extrema, ut manuum pedumque digitos, item ſcrotum, præſertim ſi corpora longiori morbo ſint emaciata, vel ſenio confecta. Frequentius quoque prehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & ſcorbuticos, &c. qui ſanguinem impurum, partibuſque ſulphureo-balſamicis orbatum, & humores ad corruptionem, & vappeſcentiam pronos in vaſis alunt. Imo etiam facile ad oſſa tranſit, quæ fœtidiſſima ſæpius putrilagine conſumit, quando videlicet virulenta partium circumdatarum ſanies putriduſque ichor ad eorum intima penetrat. ... & externas,

§. V.

Variis vero modis ſpacelus externis in partibus ſe manifeſtat, ita ut naturali colore, & calore earum pereunte tactu frigidæ evadant, color rubicundus in lividum, & nigrum ſucceſſu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida, & vivida conſtitutio pereat, inque pallorem tranſeat. Maxime vero omnium in portione ſpecialiſſime affecta ſenſus tactus perit, ut nec profundas ſcarificationes nec inciſiones ægri ſentiant. Accedit porro ipſius partis tumida elevatio, quæ etiam in proxime ambientem partem ſe diffundit, eamque tumore afficit. Sphaceli ſigna.

Præ-

Præterea, portio corrupta in difluentem diſſolvitur putredinem, ſuamque conſiſtentiam plane amittit cum gravi, & cadaveroſo fœtore nares feriente; quæ corruptio mox ulterius ſubito ſerpit, & partes circum jacentes ſimili labe inficit. Et quandocunque in parte ejuſmodi ſphacelata ſcarificatio, quam, uti dictum eſt, non ſentiunt ægroti, inſtituitur, ex vulnuſculis inflictis non ſincerus ſanguis, ſed ichoroſus cruentus humor, ob ſanguinem ibi ſubſiſtentem coagulatum effluit, cum ſtigmatibus nigris inter vulnuſcula adparentibus.

§. VI.

Differentia a gangræna.

Quomodo vero ſphacelus a gangræna differat, quibuſque ſignis uterque affectus, multum inter ſe cognatus dignoſci debeat, e re utique fore duco, ut paucis delibemus atque eruamus. Gangræna eſt extremus inflammationis gradus, quam, niſi rupta omni mora præſentiſſimas feramus ſuppetias, mox ſequitur, & comitatur partis corruptio, ſive ſphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præſentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, extinguitur, deinde dolor, & pulſus arteriarum, ægro antea valde ſenſibilis, finita nondum morbida diſpoſitione remittit; pars antea dura, & renitens mollis fit, colore livida, ſenſu deſtituta, & cutis a carne facile ſejungitur; ſique digitis premitur, in profundum redit, nec poſtea reſiliendo revertitur: imo puſtulæ quoque, & veſicæ copioſæ in partis ſuperficie apparent, quæ apertæ laticem acrem fundunt, nigredinemque ſubtus recondunt.

§. VII.

... origo a cauſa interna, & externa.

Verum enim vero, ſphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel ſine ea naſcitur. Illa plerumque a cauſa externa manifeſta, & violenta originem habet, videlicet a ſtrictiori partis ligatura, dum ſanguis poſt ligaturam non invenit libere remeandi vias, vel a vehementiori partis contuſione, vel a læſione tendinis, & nervi, & hinc orta dolorum atrocia: quod accidere ſolet ſanis, vegetis, in vigore ætatis conſtitutis, ſanguineque, & viribus plenis. Atque hic ſphacelus maxime acutus eſt, &, niſi mature convenientibus remediis ſuccurratur, hominem celeriter e medio tollit. Altera ſphaceli ſpecies, quæ potiſſimum a cauſa interna oritur, præter opinionem ſponte emergit, maximeque familiaris eſt, ut ſupra innuimus, cachecticis, ſenibus, ſcorbuticis, quorum vaſa humoribus in putridam corruptionem pronis ſcatent. Et hoc malum magis eſt chronicum, non celeriter vitam deſtruens, ſed aliquoties ſatis diu affligit lentoque gradu interficit. CORNELIUS CELSUS *lib. V. cap. XXVI.* hanc ſphaceli ſpeciem cancri, nomine, ſed latius patente, deſcribit, ita ut eryſipelas, ſi in ulcus tendit, ſimul complectatur, adeoque diſerte de ejus cauſis, & geneſi loquitur, ut clariſſime pateat, non alium eum propoſuiſſe, quam qui in corpore mali habitus ſponte provenit.

§. VIII.

.. cauſa proxima eſt ſanguinis prava conſtitutio.

Hiſce diſcuſſis ſequitur, ut, quomodo dirum hoc vitium in partibus externis ſuboriatur, diſpiciamus ac clare demonſtremus. Jam ſatis, ut arbitror, ex phyſiologicis compertum eſt, uti totius corporis, ſic quoque cujuſvis partis vitam, vigorem, & a præſentanea corruptione præſervationem omniumque functionum integritatem ab humorum vitalium libero, & æquabili circuitus ſucceſſu dependere. Tamdiu enim pars eſt viva, & a corruptione immunis, quamdiu adhuc ſanguineus latex ſingula ejus vaſa, & vaſcula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, utut ſenſu, & motu voluntario privata adhuc tamen vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipſa fertur, &

per circulum reſolvitur. Proinde uti mors totius corporis, itam etiam certæ cujuſdam partis mortificatio a ceſſante, & deſtructo ſanguinis circulo dependet. Hoc enim ſublato, craſis ſanguinis, & mixtio naturalis perit, fluidum a ſolido ſeparatur, & ob moram particulæ ſulphureæ mobiles ſubtiliores avolant, motumque inteſtino fermentativo unio varii generis partium diſſolvitur; unde fœtidiſſima emergit putrilago. Quando enim progreſſivus ſanguinis motus deſinit, protinus fluidum aereo-æthereum in ſanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore ſuo motum alienum internum ſeu inteſtinum inducit, qui texturam, & vinculum, quo inter ſe gaudent partes, deſtruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum eſt naturæ inſtrumentum, quo corpus a putredine ſervatur, quo varii generis elementa ſanguinem conſtituentia in intima mixtione, & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus a ſolidorum firmitate, robore, & vi cordis, & vaſorum ſyſtaltica elaſtica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem ſolidorum vis naturalis, & motrix a ſanguinis, & ſucci nervoſi bene conſtituti per minima vaſa influxu ſuſtentetur: facile patet, cauſam ſphacelationis, ſi cauſa interna fit, potiſſimum in ſanguine ejuſque prava conſtitutione eſſe quærendam.

§. IX.

In quonam hæc conſiſtat, oſtenditur.

In quonam vero laudabilis ſuccorum vitalium ad vitam, & ſanitatem cuſtodiendam neceſſaria conſtitutio conſiſtat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem eſſe humorem non homogeneum, ſed ex varii generis particulis, ſubtilioribus, & craſſioribus, terreſtribus & aqueis, ſalinoque ſulphureis oleoſis pinguibus conflatum, &, ſi rite vitalibus præeſſe functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe exiſtimo. Quodſi igitur ſanguis ſatis fluidus eſt, ut per ſubtiliſſimos canales ſe- & excretorios libere poſſit traiici, & a ſuperfluis elementis ſeparari, ſanitas corporis comparatur, ſive omnes partium ejus functiones integræ ſalvæque manent; ubi vero econtrario caſſiores, mucidæ prædominum obtinent, tum per minima vaſcula libere non permeare, id eſt nec ſatis influere, nec ſatis effluere poteſt: unde ſubſiſtit, minima vaſa obſtruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit in otioſis, ſenibus, cachecticis, & ſcorbuticis, qua ratione facilis ad ſphacelum fit diſpoſitio & tranſitus.

§. X.

Cauſæ occaſionales.

Quodcunque itaque ſanguinem in minimis vaſis coagulat, ejuſque motum ac progreſſum impedit, id ad geneſin ſphaceli multum conferre, apparet. Unde etiam videmus, quod a combuſtione modo graviori per ignem facta ſanguis coagalatus haud infrequenter materiam ſphaceli proximam ſuppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimius ignis calor ſanguinem coagulet ejuſque fluxilitatem demat. Non diſſimili modo ab intenſiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras, ejuſmodi coagulationes, & ſphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum eſt, ſanguinem e vena miſſum brevi tempore a frigore in coagulum abire; ſicut pariter haud facile quenquam fugiet, per frigora itinera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus eryſipelate affectis, vel alia ex cauſa æſtuantibus infeſtum eſſe deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. *Dec. II. ann. III. p. 145.* item apud *Gregor.* HORSTIUM ex-

exſtat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demiſſa ſphacelata fuerit retracta. Idem fieri obſervamus a graviori vulneratione, & contuſione, cum ſanguis extra vaſa poſitus & in poris retentus perfacile ſtagnat & reſolvitur. Qua de re plura exempla *Wilb. Fabricius* HILDANUS *libro de gangræna, & ſphacelo* notavit.

§. XI.

Quæ cum mediatis amplius recenſentur. Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum, & vivida vegetaque ſyſtole destitutum ad ſtagnationem & corruptionem ſanguinis ſphaceloſam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. ſatis abundeque teſtatum faciunt: quo etiam referre oportet præpoſteras eryſipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplaſmata, emplaſtra refrigerantia, conſtringentia, vel nimis relaxantia pinguedinoſa. Quod vero ſcorbutici, & ſenes, quorum ſanguis & humores cum ſcorbuticorum ſanguine multum habet affinitatis, & ſimilitudinis, tam facile, & citra cauſam externam præcedentem ad atrox hoc malum diſpoſiti ſint, ex jam adductis facile quiſquam poterit colligere; utpote eorum ſanguis, & lympha ad ſpiſſitudinem, & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balſamicis ſpirituoſis particulis orbatus, mucidus, craſſus, lentus, & iners relinquitur: cui ſi poſtea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aer humido frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, ut balneum, ſubito & præter omnium opinionem diſpoſitio ad ſphacelum emergit. Neque omittenda eſt in ſenibus, præſertim ſcorbuticis ſiccior ac rigidior & vaſorum & fibrarum textura, dum interſtitia, & pori magis coarctantur, ut non modo ſanguis, & lympha difficilius per ea tranſeant, ſed & tonus partium ſolidarum, ob deficientem fluidi nervoſi & ſanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, ubi muſculoſæ partes minores, & plures tendinoſæ ſunt, per qnas ordinario ſanguis propter gravitatem deſcendens difficilius circumvoluitur.

§. XII.

Cauſæ non naturales. Proximum jam eſt, ut etiam diſpiciamus, quomodo immoderatus, & imprudens rerum nonnaturalium uſus ad ſuhaceli productionem concurrere poſſit. Ex harum cenſu principem fere locum aer, multis effluviis vappidis, & humidis refertus, & vi elaſtica orbatus ſibi vendicat, qualis eſt in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviis, ſiue paludibus propinquis, qui in genere omnium partium ſolidorum tonum ac robur relaxat, tranſpirationemque impedit, ut per cutis ſpiracula ſubtiliores putridæ ſalino-ſulphureæ partes non poſſint exhalare. Ex ciborum genere huc inprimis pertinent omnia, exceſſivis qualitatibus prædita, ut fere ſunt nimis dulcia, acida, ſalſa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguia. Ex potulentis huc ſpectant vina acida, vel etiam nimius ſpiritus vini abuſus, quo fluidum temperatum ſubtile diſſipatur, craſsioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis. Ex quo ſimul ratio patet, quare rebelles chronicæ paſsiones, ut ſcorbutus, hydrops, cachexia, & ſphacelus iſtis in locis, ubi familiariſsimus ſpiritus vini, & liquorum ſpirituoſorum potus eſt, ſint frequentiſsimæ. Hiſce quando accedit imbecillior natura, quæ ſecundum CELSO omnibus morbis patet, maximeque ſenibus communis eſt, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori, & animo vigorem eripit; tum utique feneſtra ad tales morbos graviſsimos aperitur. Denique notabile eſt, ſæpius citra ullam cauſam externam occa-

ſionalem, etiam ſine tumore, & rubore conſpicuo, ſine febre præcedente, dolorem immaniſſimum oboriri, & funeſtum ſphacelum ſubſequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum cauſis lib. II. cap. 15.* teſtatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obſ. 25.* animadvertit, ſphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris eſſe introductum.

§. XIII.

Prognoſis. Prognoſtica licet ipſi tractationi hinc & inde ſint intermixta, placet tamen pauca ſpecialiora addere. Maxime autem omnium in prognoſi ferenda ad ipſum individuum ægrotans eſt reſpiciendum; quod ſi juvenile & activum eſt, majorem ſanationis ſpem promittit, quam ſegne, tardum & ſenile: & licet in juvenibus corruptio ſphaceloſa, præſertim ſi ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioreſque faciat progreſſus, quam in ſenibus, ob majorem particularum tam ſulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptiſſimarum copiam; tamen annotandum eſt, quod corruptæ partis a ſana ſeparatio debitaque ſuppuratio ſub convenientium remediorum uſu in junioribus ob ſanguinem, quem præ ſenibus alunt, fluxiliorem, & puriorem, & ob majus virium motuum vitalium robur facilius ſuccedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portionis actu corruptæ exſpectanda ſit reſtitutio, ſed potius partis ſphacelatæ a ſana ſeceſſio deſideranda, quam in ſenilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigiſſe memini. Ceterum, ſi gangræna vel ſphacelus ab extra provenit, longe citius & facilius ſanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum ſanguis & humores balſamo ſuo genuino, quod putredinem arcet, adhuc ſcatent; ſecus autem fieri ſolet, ſi ab interna cauſa malum dependet, ubi longe periculoſior eſt ſtatus, nec tam brevi tempore humores poſſunt emendari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quum in omni morborum genere prudentis ſuoque officio ſatagentis medici ſit, ut pro ipſa conditione, & diverſo morbi ſtatu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in ſphacelo ſanando id ipſum obſervatu neceſſarium eſſe arbitror. Alia enim medendi via ineunda eſt, ſi totum membrum ſit emortuum, alia ſi pars tantum necroſi laboret. Illud ſi incidit, amputatio unicum eſt remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ ſanguinem benignum reddunt, obſtructiones removent, & laudabilem ſanguinis influxum, & refluxum in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione quod ſanum eſt defendatur, emortuum facile ſeparetur, & laudabile pus, quod optimum convaleſcentiæ ſignum præbet, generetur.

§. II.

Quænam externa putredinem arceant? Quodſi igitur indicium eſt, deſtructorium motum in affectis partibus vigere ulteriuſque ſerpere, prima medici intentio eſſe debet, ut violentum hunc & naturæ infenſiſſimum motum, mortem & putredinem inducentem ſiſtat: quod quidem optime perficitur deobſtruentibus, balſamico roborante ſulphure, & ſale panetrantiori inſtructis, utpote quæ ſanguini liberiorem curſum, partibus debitam tranſpirationem, & materiæ æthereæ ſanguini incluſæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum eſt, ſejungatur. Huic ſcopo ex voto ſatisfaciunt omnia ſale volatili oleoſo, acidum deſtruente imbuta vegetabilia, ut ruta, ſalvia, angelica, leviſticum, flores ſambuci, baccæ juni-

juniperi, & ſalia volatilia urinoſa vel oleoſa, maximeque reſina illa ſubtiliſſima, & penetrantiſſima camphora: quo etiam ſpectant ſale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti ſcordium, carduus benedictus, ariſtolochia rotunda, aloe, centaurium minus, abſynthium, item oleo balſamico turgida, ut myrrha, thus, maſtix, balſamum peruvianum; vel denique inciſaria vi agentia, ut ſal ammoniacum, lapis medicamentoſus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejuſque ſpiritus.

§. III.

Ex his paratæ formulæ.

Poſſunt ex dictis apparari cataplaſmata, & fotus, crebriuſque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quaſi inſtar omnium hactenus in uſu fuerunt duo remedia, quorum primum ita ſe habet: Rec. rad. angelicæ, leviſtici, ana unciam unam, herbæ ſcordii, rutæ, cardui bened. ſalviæ ana manipul. I. myrrhæ, maſtich. ana drachm. ſex, ſalis ammon. unciam unam ſemis, virid. æris drachm. ſemis, alum. uſti drachm III. Hæc invicem conciſa & contuſa coque in aquæ calcis vivæ, vini Francici & ſpiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum eſt ſolutio florum ſalis ammoniaci vitriolatorum in ſpiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ. Quodſi autem malum profundius in carnoſis partibus lateat, prius inſtitui debent ſcarificationes, ut non modo ſanguis in coagulum condenſatus & corruptus e membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamenti vis ad ipſam labem propius pertingat. Et profecto inanis eſt nonnullorum metus, qui aeris acceſſum ad putrefactionem accelerandam contribuere exiſtimant; cum tamen facile poſſit cohiberi, ſi ſatis mature debitis adminiculis affectæ parti proſpiciatur.

Scarificationis uſus.

§. IV.

Alexipharmaca interna conjungenda.

Hæcce remedia ſæpe præſtantiſſimam tulerunt opem, maxime ſi internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ ſanguinis mixturam in craſi & motu ſuo ſervant, liberumque tranſpirationis ſucceſſum adjuvant, rite fuerint ſecundata: cujus energiæ quam maxime eſſe deprehenduntur, liquor cornu cervi ſuccinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diaſcordium liquidum, ſpiritus bezoardicus Buſſii, eſſentia theriacalis, theriaca cœleſtis, & omnia ſalia volatilia oleoſa. Singula tamen hactenus enumerata interna remedia multis paraſangis antecellit, certiſſimoque effectu ceu euporiſton ſatis ſe comprobavit hæc quæ ſequitur formula. Accipe vini rhenani optimi libram unam, ſucci cancrorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancrorum drachmas tres: blando calore hæc miſceantur & pro dupli doſi bibat ægrotans, obſervando ſimul debitum ac temperatum ſudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, noſtro ſcopo inſervientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, ſi ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri ſcrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentiſſimum exſerunt effectum. Nitrum enim, ſanguinem & ſerum fluxile reddit, humorumque acredinem, & febrilem æſtum temperando, balſamum ſanguinis conſervat; camphora vero effluviis ſuis tenuiſſimis ſalium morboſorum, & particularum obſtruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa uſum horum remediorum tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita doſi offerantur, quia præſens periculum præſentaneam ſanguinis emendationem urget; deinde ut, ſi a cauſa interna malum ſuccreverit, plus ipſis, quam externis omnibus fides habeatur.

§. V.

Separationis corrupti a ſano varii modi.

Hac methodo qui aggreditur gangrænam & ſphacelum, feliciter in ejus ſanatione procedit, & vel ulteriorem mali progreſſum impediet, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, reſtituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem progenerat: modo obſervetur, ut reſtituta jam in parte gangrænoſa ſanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum eſt, maxime ſi grandis ſit molis carneæque ſubſtantiæ, ope chirurgica prudenter ſeparetur, & amoveatur. Varii autem varios ſeparationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris oſtenderunt, quorum mentionem iniicere juvabit. Nonnulli cauſticis corroſivis eandem peragere tentant, & ſcarificatione profundiori inter ſanam, & mortuam partem facta pulverem ex arſenico inſpergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco ſubactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, Medicus Callus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag.* 293. butyrum antimonii cum corroſivo ſublimato remixtum in uſum trahunt; alii id oleo vitrioli vel ſalis, uti FABER *in chirurg. ſpagyr. pag.* 172. præſtare conantur, alii iterum actuali cauterio inſectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum enſe reſcindendum putant, ne pars ſincera trahatur, & ideo novacula vel alio inſtrumento inciſorio quicquid peccat & corruptum eſt reſecant. At vero, ſi omnibus penſitatis, proferre debeam, quid ſentiam, ego certe poſtremum ſeparandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum ſuadeo, ſi caro muſculoſa altius fuerit infecta. Hoc enim pacto non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, ſed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique triſtia exempla, ubi cauſtica illa virulenta, ut arſenicum & mercurius ſublimatus, externe applicata penetranti acrimonia ſua in nervorum ſyſtemate ſæviſſima eaque funeſta concitarunt ſymptomata.

§. VI.

Quæ ante operationem ad facilitandam illam faciant.

Quodſi igitur gangræna late proſerpens contagio ſuo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & enecavit, unicum & ſecuriſſimum, licet miſerum, & crudele eſt remedium amputatio, ſeu exſtirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime a viva parte ſeparatur, præſertim quum dubia ſpes deſperata ſalute melior, longeque conſultius ſit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipſo reſecandi modo conſtet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, ſub & poſt operationem obſervanda ſint, breviter ſtrictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in Quæſtionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi ſciendum eſt, deſideratiſſimam afferre opem ſic dicta confortantia, ſpirituoſa analeptica, quæ blandis ſulphureis partibus fœta vigorem ſanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis ſplendent aqua cinamomi cum vino Hiſpanico confecta, aqua flor. aurantiorum, lilior. convallium, alborum, roſarum, eſſentia ambræ, ſyrupus balſami Peruviani, ſpiritus volatilis oleoſus cum oleo cort. citri recenti & cardamomi eſſentificatus; quæ invicem vel per ſe, vel cum vino rhenano bono hauſtu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in caſu commendare juſcula bonæ notæ refectoria ex vino, juſculo carnis, vitello ovi, ſucco citri, ſaccharo & cinamomo parata: multo vero certior erit effectus, ſi hæc analeptica cum alexipharmacis ſupra dictis commixta in convenienti doſi propinentur.

§. VII.

§. VII.

Operationis deſcriptio.

Ipſam ſectionem quod attinet, implorato ſummi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus, & qui omnia ad hoc opus neceſſaria inſtrumenta in promtu habet, eligendus eſt. Dein detineatur patiens vel imponatur in ſcamnum conveniens, & chirurgus trahat cutem, muſculos & carnem fortiter verſus ſanas partes, ut operatione peracta oſſi denudato iterum obduci queant. Poſtea vinculo valido &, ne facile relaxetur, ſatis forti, non tamen adeo lato conſtringenda eſt cutis, partim ut atrox dolor in exſtirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ preſſo pede diſciſſionem ampliorum vaſorum ſubſequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non ſine gravi dolore iniiciantur, poſtmodum tamen omnes cruciatus, qui ex ſectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris ſenſus percipiatur. Alii malunt, ut duo robuſtiores viri, præcipue in partibus carnoſioribus fortiter manibus conſtringant. Locus, ubi applicatur ligatura, ſit aliquot, vel duos tantum transverſos digitos ſupra partem abſcindendam, ne ſecta carne ligatura decidat. Prius autem quam ſectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum eſt loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transverſos eſſe debet ſupra carnem emortuam atque corruptam; poſtea cultro falcato ſatis acuto cutis & caro muſculoſa ad os uſque una ſectione eſt ſeparanda: quo peracto protinus muſculi ab oſſe tam foras, quam intrinſecus, ſatis amplo tamen ſpatio ſunt ſejungendi, quo locus detur ſerræ, quæ ſatis acuta, oſſibus a perioſtio bene purgatis applicanda, & primo fibula, deinde tibia eſt abſcindenda cito ſatis ac tuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concuſſione ægroto ſæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio ſuſcipitur, pes bene eſt extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo oſſa æqualiter ſerra poſſint præſcindi.

§. VIII.

Quibus ſanguis ſiſti debeat.

Peracta ſectione, ſanguinis profluvium ſiſtendum, quod variis modis chirurgi præſtare ſolent. Nonnulli, uti PARÆUS *in chirurg. lib. 1. cap. 20. & 22.* tenacula vel volſella vaſa apprehendunt, acu transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ poſt ſectionem breviores fiunt, & intra carnem ſe occultant, forcipe non commode poſſunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipſum vinculum, quod ad ſanguinis fluxum cohibendum fortiter ſtringi debet, quandoque arteriæ tunicas diſſecat, tutius eſt, a tali modo abſtinere. Nonnulli cauterio actuali, ſeu ferro ignito carnem adurentes fibras vaſorum criſpant & conſtringunt, ſicque remoram ſanguini iniiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIUS *in microtechne*, quia tali cauteriſatione cruſta gignitur, quæ poſtea decidens novo ſanguinis fluori anſam præbet; attamen, quoniam faciliimum & ſecurum eſt, in illis caſibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia ſtyptica non ad manus ſunt, item ubi corrupti quidpiam remanſerit, omnino poteſt adhiberi. Alii ſtypticis tam ſolidis, quam liquidis, uti ſunt vitriolum cyprium, ſolutio vitrioli albi, liquor ſtypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis ſtypticus HILDANII &c. ſanguinem compeſcere ſtudent: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potiſſimum, & inſtar omnium caput mortuum

vitrio-

vitrioli probe exuſtum ex mente HEURNI *in commentar. ad* HIPPOCRATIS *aphoriſm.* commendamus. Quodſi autem compoſitum deſideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. uncias quatuor, ſanguin. dracon., aluminis, terræ ſigillatæ ana unciam unam ſemis, nuc. cupreſſæ, gallar. ana unciam unam, capit. mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando ſanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum ſalis ammoniaci martialium, aeri libero expoſito per deliqueſcentiam emergit, & quovis ſtyptico eſt præſentius. Imo quoque in levioribus læſionibus ſolus ſpiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi ſtyptica hic eſt. Turundæ inſignes ex lino diſcerpto confectæ albumine ovi conquaſſato madefiunt & pulvere ſtyptico conſpergunt, vel liquori ſtyptico immerſæ ipſis vaſis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diverſas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii ſanguinem ſiſtendi, & conſolidandi modi.

Sedato ſanguinis fluxu opus eſt, ut vincula ſtupefactiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læſionis, imo nonnunquam totam contegit: dum enim pelle iſta vaſa conteguntur, partim & fluens ſiſtitur ſanguis, partim & conſolidatio promovetur. Hoc fine Venetorum lictores, teſte *Bartholom.* MAGGIO, qui facinoroſo homini manum abſcindere debent, pellem ad ſuperiora trahunt, poſt amputationem vero illico laxant, & diligenter circa juncturam conſuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem a GALENI ſententia *lib. 5. method.* non abhorret, ubi *ſanguinis fluxum ex propriæ cutis ſuperpoſitione refrenari* perhibet. In Belgio hic modus admodum eſt familiaris, & multiplici uſu comprobatus: nimirum tibia ſecta muſculus gaſtrocnemius, vel ejus portio adhuc ſalva non abſcinditur, ſed a reliqua parte ſeparatur, qua deinde membrum ſauciatum obvoluitur, & ſic brevi tempore ſanatio abſolvitur. Impoſito poſtea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitatem, veſica bubula ſatis fortis, & aquæ calidæ prius immerſa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metus tranſiverit. Tertio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis ſtypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda eſt, ut indurata, & inglutinata emolliantur, & eſchara decidat: ad quod egregie facit digeſtivum ex melle, terebinth. pulv. ariſtoloch. irid. florent. thure, & ſpiritu vini paratum. Eſchara delapſa vel filo vulneris os latis ſuturis conſtringendum, vel per emplaſtra cutis attrahenda: Luxurians, & ſpongioſa caro coercenda eſt inſperſo pulvere radicis ireos & aluminis uſti. Tandem cicatrix emplaſtro diapalmæ, item de ceruſſa, nec non unguento deſiccante rubro inducenda eſt.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa ſcarificationes.

QUodſi ad meliorem remediorum externorum in gangræna operationem ſcarificationum eſt indicatio, cavendum eſt, ne ipſæ in partibus tendinoſis, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æſtus cum robore conſpicitur, inſtituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnoſis jam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim ſcarificationes, vel etiam profundiores commode inveniunt locum. Et ſane mirandum eſt, poſt ſcarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumeſcentiam

tiam ſenſibilem cum flatuum emiſſione deprehendi, luculento indicio, non tantum infarctum humorem, ſed & expanſivam elaſticam vim grandiores hos tumores gignere.

§. II.

Circa interna ſi ſcorbutus &c. concurrit.

Varia a nobis commendata ſunt interna alexipharmaca, & diaphoretica, quæ in malo, præſertim a cauſa interna orto mitigando non parum præſtant utilitatis. Si quando vero ſimul ſcorbutica labes concurrit, ſpecifica admiſceantur antiſcorbutica, & ſi lues gallica originem malo, & ſuſtentationem ſuppeditet, remedia huic morbo accommodata in uſum trahere expediet.

§. III.

Circa amputationem quæ conſideranda.

Prius quam amputatio membrorum ſphacelo infectorum ſuſcipitur, varia probe conſideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum eſt, an ſine vitæ periculo exſtirpatio partis fieri queat? Quodſi enim tales partes ſphacelus adoritur, quæ aut non commode deligari poſſunt, aut amplioribus arteriis, & venis inſtructæ magnam ſanguinis viriumque ſub ſectione faciunt profuſionem, ſatius intermittitur. Deinde examinandum eſt, an vires ægri conſentiant? Vires enim, quæ vitæ conſervatrices ſunt, merito in ſubſidium vocari debent, quia metus, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam ſuccumbunt, pulſus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præſens, vel metuenda eſt, ibi cautiſſime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Circa opiata.

Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla doſi propinant, ſed iniquo ſane auſu peſſimoque effectu. Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti ſæpenumero obſervare mihi licuit, verum etiam, ſi in exceſſiva, quantitate offeruntur, metum iniiciunt, ne ſopitos ligatoſque ſpiritus ſomnus ſequatur ſempiternus. Deinde opiata, dum ſulphure ſuo vaporoſo liquidi nervorum tenuiſſimi activitatem, & elaterem obtundunt, vires deſtruunt, &, quo minus venenum grangrænoſum foras propelli poſſit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa uſum opii poſt operationem peractam, de cujus noxa HORSTIUS *lib. IX. obſ.* 20. notabile, ſed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita ſint, nos in utroque caſu uſum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac ſecurius remedia ſupra præſcripta analeptica temperata commendamus?

§. V.

Circa locum, ubi operatio inſtituenda.

Circa locum, in quo operatio celebranda ſit, variæ inter auctores vigent controverſiæ. Multi in articulo amputationem inſtituere ſuadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec oſſium fit nudatio. Verum enim vero, non deſunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis ſuadent. In articulis enim oſſium junctura non tam promte invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non ſemper in articulo, ſed ſæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam reſectionem raro poſcit. Aliter autem res ſeſe habet, ſi digiti articulus eſt reſcindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum eſt. Porro, altera oritur quæſtio, utrum in parte ſana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti ſunt GALENUS *lib. 2. de curandi rat. cap. 9.* VIGO *lib. IV. chir. cap. 7.* FALLOPIUS, & AQUAPENDENS, &c. in emortua parte, qua ſanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum ſanum ſtatuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor, & minor quoque hæmorrhagia per-

pertimeſcenda eſſet. At vero, conſilium hoc periculoſum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili ſe multiplicat, ſenſim obrepit & ulterius inficit. Rectius itaque judicat, ſibique peritiſſimorum chirurgorum adſenſum conciliavit CELSUS *lib. VII. cap.* 4. in hunc modum: *inter ſanam vitiatamque partem incidenda ſcalpello caro uſque os eſt, ſic ut neque contra ipſum articulum id fiat, & potius ex ſana parte aliquid exſcindatur, quam ægra aliquid relinquatur*. Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua ſi ſphacelus ſit ſupra malleolos, prope genu præciſio eſt facienda: quod enim relinquitur fruſtum, nullum uſum, ſed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipſo utendum ſit, & pars otioſa in poſteriora vergat. In brachio tantum conſervetur, quantum commode alligandæ, & aptandæ manui ex metallo confectæ ſufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipſum fieri debet, ubi nervi, & tendines inciſi ſurſum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Circa operationem ipſam.

Ad feliciorem operationis ſucceſſum hæ obſervandæ ſunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cavere, ne exponendo inſtrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quaſi terrore ſic correptos & pæne exanimatos. Deinde, nec vacuo ſtomacho, nec nimis repleto aggredienda res eſt, quoniam ille ſæpe moleſtam acceſſit ſyncopen, hic ſæpe cauſa eſt, ut cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen ſuſcipitur horis matutinis quam pomeridianis. Poſtea, denudatæ partes, & oſſa non diu aeri ſunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque oſſi inducat. Neque minus poſt operationem inſiſtendum eſt remediis internis refocillantibus, & alexipharmacis temperatioribus; quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancr. aqua cinamomi, meliſſæ, cort. citri, nuciſtæ, & paucis theriacæ cœleſtis granis conſtat, commendare lubet. Denique ad cruſtæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ a carne reſolutionem non properandum eſt, ne inde profluvium ſanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo ceſſaverit, nec amplius ſanguinis profuſio metuenda fuerit, ea, quæ cruſtam detrahunt, applicanda ſunt. Et ubi poſt cruſtæ caſum, adhuc inflammatio adeſt, unguentum diapompholygos, omiſſis omnibus calidis, & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Circa ſymptomatum tractationem.

Tandem de ſymptomatibus operationem ſubſequentibus, qualia ſunt ſyncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phrenitide, delirio, & de novo gangræna & ſphacelus, pauca adiicere expediet. Syncope, quæ potiſſimum timori, & terrori, nimiæque ſanguinis profuſioni debetur, vel in ſphacelo a cauſa interna nato propter malignitatem, liquidum nervorum tenuiſſimum inquinantem oritur, & ſæpe ſudorem frigidum fœtidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum ſeriem longius hic recenſere ſupervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile fit, de novo repetunt, videndum eſt, ne æger multum ſe commoveat, ſternutet, vociferetur, tuſſiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis ſanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipſi dormienti ſemper vigilans adſit miniſter, qui cuncta obſervet. Neque tamen ſemper neceſſe eſt, ut ad talem hæmorrhagiam ſupprimendam prior admoveatur adparatus, ſed tantum aqua frigida inſperſa, ſtuppis cum pulveribus ſtypticis, &, ſi vires id permittunt, venæſectione in parte oppoſita tentandum eſt, an cohiberi poſſit. Illud

autem

autem maxime meretur obſervationem, non ſolum poſt graviores membrorum contuſiones, verum etiam poſt illorum amputationem frequentem narium contingere hæmorrhagiam, quæ, me judice, a ſanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente derivanda eſt. Magna enim arteria vel amputata, vel parte ejus ligata & obſtructa, neceſſario ſanguis, qui partem emortuam & detruncatam tranſiret, & per venam reverteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit, & qua data apertura effluit. Hinc optime annotavit HILDANUS *lib. de dyſent. cap.* I. quod ſanguinea dyſenteria in iis, quibus membrum aliquod abſciſſum eſt, ex eadem cauſa proveniat. Febris inflammatoria, quæ propter ſanguinis & ſeri ſtaſin & corruptionem omnibus graviter vulneratis jungi ſolet, iis remediis debet tractari, quæ ſuo loco cum debitis cautelis in medicina hac ſyſtematica indicavimus.

OBSERVATIO I.

Enarrationes morborum.

Sphacelus in pede a cauſa interna.

VIr generoſiſſimus LI. annorum, temperamenti ſanguinei corporiſque habitus ſpongioſi, qui juventutem vitæ militari addictus inter multas moleſtias, labores, varietateſque in caſtris præcipue Hungaricis ita conſumſerat, ut nullo incommodo valetudinis affligeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu ſat pingui, licet in loco paludinoſo gaudens, commodius viveret, incepit arthritide laborare, ad quam accepiſſe diſpoſitionem a parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis, & ſalſa muria conditis, nec non ſupra modum dulcibus. Vino multum antea uſus nunc videbatur non carere poſſe: imo etiam veneris uſu, animique affectuum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad uſum fontium, bibitque Carolinas calidas & Teplicenſe balneum adhibuit. Accidit autem 1715. ut eo ipſe tempore pedem ligno allideret, leviterque vulneraret. Contemnebatur læſio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concedebat, febrilia ſymptomata emicabant, vulnus inflammabatur, margo Sphacelo obſidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, ut poſt ſeptimum menſem vulnus perſanaretur. Anno ſequente 1716. vir illuſtris per plures menſes catarrhis, ventriculi debilitate, ſoda, inteſtinorum inflationibus, & variis capitis moleſtiis vexatus tandem ad fontis Egrani uſum accedebat. Potaverat jam octo diebus ſine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraret ſervus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum, & quintum levem quandam eroſionem prodebat, ſine ullo dolore. Poſt aliquot dies totus quartus digitus a colore naturali deſciverat. Advocatus chirurgus, poſt multa adhibita, oſſicula ſine ſenſu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum exſtirpabat. Serpebat corruptio ſub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens, & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum ſtatu conſilium expetebatur noſtrum; mittebatur conſilium, quo interna, & externa præſidia oſtendebantur. Sed ipſemet æger celerrime ſe huc e Variſcorum finibus advehendum curabat, ut propius ipſi adſiſterem. Adventabat ſatis miſero ſtatu, febri valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amiſſo, ſomno fere nullo. Alvus diu clauſa clyſtere ſubducebatur, unde meliuſcule habere cœpit. Adhibebantur duo periti chirurgi, qui ex præſcripto meo adhibebant remedia externa. Ipſemet pugnavi internis, quibus vires ſuſtentarentur, & humores depurarentur. Diæta recte con-

conſtituebatur : in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris rhenani portiuncula præbebatur, poſt cœnam eſſentia aurantiorum ex corticibus recentibus parata. Mane infuſo utebatur theiformi, in quo decem guttas balſami noſtri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitroſus cum cinnabaris pauxillo remixtus, ſæpe etiam pilulæ noſtræ balſamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaveroſum odorem primis his diebus exſpirabat æger, quoties vel leviter inſudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplaſtrum ex cepis aſſis, veneto ſapone, farina fœni Græci, cera, reſina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrebat cavitas ad talum protenſa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & ſegniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat, ſignificationem hanc fuiſſe, poſt aliquot dies cognoſcebatur, quippe ſphacelus manifeſtis ſignis ſeſe prodebat, ut inciſione corruptæ partis opus eſſet. Inciſus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex ſpiritu vini puriſſimo, cum cujus uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri, & genuini erant mixtæ. Hoc uno præſidio externo poſt aliquot dies omnino auferebatur putredinis progreſſus, & corruptum blande facileque ſecedebat. Quum receſſio illa facta eſſet, magnitudo diffuſæ prius corruptionis demum cognoſcebatur, quæ ſuper malleolos ad palmæ longitudinem adſcenderat, ſic ut facile poſſet anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & oſſa tibiæ intrudi. Seceſſerant enim præter cutem tendines multorum muſculorum per hanc regionem progreſſi, ut peronæi tam antici, quam poſtici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corruptio ad ſuperiora ſerpebat, non ſine dolore excidi in ſana parte debeat. Planta, quoniam ſubter eam cavitas decurrebat, inciſione longa uſque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantia melius poſſent adhiberi. Oſſa ſic ſatis libera manſerant, præter partem calcanei, quæ aliquid paſſa erat, & ſatis tarde cariem ſuam demittebat.

Quum corruptio jam conſtitiſſet, & emendata eſſet, prædicto liquori adiiciebatur balſamus peruvianus; tandemque ad extracta vulneraria, & myrrhæ ſuccinique eſſentias veniebatur. Sed caro, quæ primum enaſcebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quorum nervi remanſerant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto ſuccedebat. Atque ſic vir ille plene convaluit, non ſolum pedibus ſuis inſiſtere, ſed deambulare, quin ſcalas adſcendere valeret. Atque hoc ſtatu per triennium duravit; ubi factum eſt, ut incommoda tempeſtate moleſtum iter ſuſciperet, & in priſtinum malum, cui nunc lethalia ſymptomata accedebant, relaberetur.

EPICRISIS.

Affectus ille gravis, quo æger afflictus fuit, ſpecies ſphaceli chronici eſt, qui CELSO cancri nomine venit, & a cauſa potiſſimum interna ſuam petit originem. Videamus jam, quænam in generoſo patiente ad hujus geneſin multum contulerint. Deprehendimus autem, ipſum inter ſtrenuos militiæ labores commode degiſſe; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infeſtatum eſſe cruciatibus, cum pancratice cœpit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copioſiora, ſed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, ſalſa, acida, fumo indurata, adſumſit, & vinum quoque meracum

co-

copioſius ingeſſit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores, & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius eſt, ad motuum vitalium œconomiam turbandam, ad digeſtionis, & chylificationis negotium pervertendum, & ad ſanguinis, & humorum maſſam corrumpendam. Nec aeris vitium reticeri debet, qui illo loco, ubi vir generoſus a multis annis domicilium fixit, copioſis aquis, lentiſſime decurrentibus, & multis ſpatiis per totum annum ſtagnantibus cinctus eſt. Doloribus arthriticis, ad quos diſpoſitionem a parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervoſi nativa quaſi laboravit. Aquarum mineralium uſu magis læſus, quam adjutus fuit, forſan intempeſtivo, & non ſatis circumſpecto uſu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque cauſa, ut ſenio debilitati, non ſub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus uſi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum ſphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu ſpirituoſæ in ſanguine partes, quæ pauciores jam ſunt, diſſipantur: unde vi ſyſtaltica motrice, quæ fluida debet impellere, & in circulum agere, imminuta ſtagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progreſſio ſemper tardius procedit, contingunt. Noſtri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contuſione, & poſtero die, movebatur corpus cœlo ſereno, & æſtuoſo ad locum humidum, horror febrilis cum ſubſequente calore inſigni corripiebat: qualis ſebris ſpecies ad eryſipelaceam referri debet, quæ arthriticis, & podagricis valde eſt frequens atque ſolennis, & juxta CELSUM *lib. V. cap.* 26. magis pernicioſa, ſi levi vulnerationi ſupervenit. Teſtatur enim de copia materiæ peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quam etiam exinde judicare poſſumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, ſoda, flatulentiis, & variis caput adfligentibus malis per aliquot continuos menſes fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium uſum pergeret, & loco ſperatæ ſanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem eryſipelaceam utroque tempore paſſus eſt generoſus ægrotus; ſed in poſteriore morbo inſignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuiſſe, eventus docuit, ſed admodum ſegnem, & lentam, qualis a cauſa interna, ex ingenti humorum impuritate, ſine ſenſibili dolore, oriri ſolet. Hujus generis exempla videri poſſunt apud DODONÆUM *medicinal. obſerv.* 30. 33. & 37. His a *Dodonæo* notatis adiicere poſſumus EUGALENI obſervationes, qui *pag.* 125. in medium affert ſenem ſupra ſeptuagenarium, longa mœſtitia conſumtum, in quo vulneratio pedis ſimul ac ſemel a puſtula levi incipiebat ſine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades ſerpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures hiſtorias eorum, qui ulcera gangrænoſa, & ſenſim emorientia ſine dolore habuerunt. Quod etiam PAUL. BARBETTE *in ſua chirurgia* annotavit, ubi recte meminit, ſi ex ſcorbuto ſphacelus poſt maculas ſubnigras oriatur, partis ſtuporem, & tandem mortificationem ſine ullo dolore ſuccedere. Denique quod in noſtro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffuſa fuerit, id mea quidem ſententia factum eſt, quod nervi ac tendines copioſius in extrema pedis parte concurrunt, qui ſubtiliſſimo fluido, quod a cerebro ad ipſos influit, orbati, quam facile labem ulterius ſerpentem ſuſcipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne

gan-

gangrænoſa corruptio ulterius propagaretur, ſed id, quod jam corruptum, a ſano diſcederet. Erat ad compeſcendam putredinem celeri, & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit ſpiritus vini optime rectificatus, balſamica & longe penetrante virtute olei caryophillorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini reſiſtentibus, & quæ ſimul tranſpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balſamum noſtrum liquidum, ex præſtantiſſimis, & puris oleis nervinis cephalicis, cum ſpirituoſo vehiculo maritatis conſtans, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoſo generi amiciſſimum viribuſque roborandis aptiſſimum corruptioni humorum ulteriori non modo reſiſtit, ſed & circulationem ſanguinis, ſub qua ſordium putridarum mediante tranſpiratione fit excretio, promtiorem efficit. Haud diſſimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta doſi nitri, & camphoræ remixtis conflati ſunt, ſplendere ſolent. Ex alimentis pauciora oblata ſunt, ſed digeſtu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Conceſſus etiam fuit vini rhenani generoſi veteris ad vires collapſas reſtituendas hauſtus. Pulchre enim CELSUS *lib. V. cap. 26.* de præſenti affectu monuit: *præcipue in hoc caſu petendum non a medicamentis ſolum, ſed etiam a victus ratione præſidium eſt*. Præter hæc, locus ſphacelatus a mortua carne, & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus eſt, quo putredinis vis fuit infracta; niſi quod balſamo Peruviano, & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc, & ex parte emollientia fibrarum ſemi-corruptarum reſolutionem, & ſeparationem adjuvarent. Neque illud reticendum, ſed potius ceu ſingulare commemorandum eſt, carnem, quæ nova regenerata eſt, ſenſu omni penitus caruiſſe; quod aliunde vix derivandum eſt, quam quod nervi huc decurrentes, & ſenſum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non ſemper accidit, ſiquidem exemplo paralyſeos nervi poſſunt affici, vel a violenta vulneratione conſcindi, & tamen pars adhuc vita, & aliquali ſanitate frui. Quam in rem notatu dignus eſt caſus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VIII. obſ.* 171. de puero refertur, cui, prævia totius corporis laſſitudine, defectu virium, & capitis dolore, capilli primo defluxerunt, mox ſuturæ cranii oſſium a ſe diſceſſerunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagnem putredo proſerpſit; inter hæc tamen eſculentorum, & potulentorum appetentia cum alvi excretione bene conſtitit, ſine dubio, quia prægrandes ad ſtomachum abeuntes nervi difficilius a munere ſuo ceſſant. Tandem quod tribus annis elapſis malum redierit tandemque corpori jam nimis exhauſto lethum intulerit, non adeo mirandum eſſe arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam ſanæ, data occaſione vitium contrahunt. Quod quidem axioma ſi unquam, certe de partibus gangræna, & ſphacelo tactis valet; unde ego plures a diris his affectibus reſtitutos, tandem iiſdem mortuos eſſe animadverti.

OBSERVATIO II.

Sphacelatio a diuturno mœrore.

VIr ſexaginta annorum, obeſus ſanguineque, & ſuccis valde turgidus, ob robuſtiorem corporis conſtitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; niſi quod jam per aliquot annos a vita nimis ſedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis thermis uſus eſt Carolinis, venamque ſecandam præbuit.

In-

Interim cum neglecta per biennium thermarum potatione omiſſaque venæ ſectione, præter ſpem omnium a ſuo, quo fungebatur, officio removeretur, gravi inde terrore ac mœrore diu affectus in pollice pedis dextri puſtulam accepit rubram, & dolentem, quam parum attendens barbitonſori oſtendit, qui præter ſolum emplaſtrum, loco dolenti apponendum nihil prorſus adhibuit. Hic vero cum altero die rediens totam partem affectam nigro colore tinctam, & ſuperne veſicula obductam invenit, hacque diſciſſa carnem ſubjacentem doloris plane expertem deprehendit, dato emplaſtro cataplaſma ſuperimpoſuit, ſed ſine effectu, Acceſſitus poſtea medicus aliuſque chirurgus, varia applicuerunt remedia, quæ tamen ulteriorem ſphaceloſæ corruptionis progreſſum prohibere non potuerunt, ut potius corruptela, ulterius ſerpendo, non modo totum pollicem, ſed & reliquos pedis digitos eadem labe infecerit, omnique ſenſu & motu privaverit. Rebus itaque tam miſere conſtitutis duos exſciderunt digitos, partique mortuæ unguenta illinerunt digeſtiva, ea ſpe, ut facta ſuppuratione eo melius mortua a vivis poſſint ſeparari, partibus vero adjacentibus præter ſpirituoſa impoſuerunt cataplaſmata; ſed ne his quidem omnibus quidquam præſtiterunt. Tandem, & ego in re tam ardua, & periculi pleniſſima adſcitus primo omnium digitis emortuis a parte ſana reſecatis non affectæ tantum parti, ſed toti pedi immediate applicandum curavi hoc epithema ſpirituoſum; Rec. ſpiritus vini rectif. unc. duas, camphoræ drachmas duas, eſſent. ſcordii, myrrhæ, ſpiritus ſalis ammon. anatica portione drachmas tres, florum ſalis ammon. martial. drachmam unam. Huic ſuperadditum fuit emplaſtrum opodeldoch, & cataplaſma, cujus parandi modum ſupra in ipſa medendi methodo præſcripſimus. Ex internis remediis commendavi pulveres diaphoretico nitroſos, camphora remixtos, nec non mixturam analepticam putredini reſiſtentem, quam pariter ſuperiori loco innuimus, per vices hauriendam; idque tam felici ſucceſſu, ut ſecuta fuerit ſuppuratio, optimum in ſphacelo ſignum. Nihilo tamen minus, quum remotis hiſce remediis, me inſcio alia fuerint ſubſtituta, accidit proh dolor, ut aucta debilitate, & anxietate, gravique terrore ſuperveniente, æger animam non multo poſt exſpiraverit.

EPICRISIS.

Plerumque cacochymici, & ſenes, qui multum vitioſi ſanguinis in venis alunt, præ reliquis omnibus ad ſphaceloſam labem ſunt diſpoſiti, præſertim ſi diuturno afficiantur mœrore; quo nihil ad motum ſanguinis, per ſe jam languidum retardandum, ejuſque corruptivam ſtaſin inducendam, eſt potentius. Deinceps ſingularem meretur animadverſionem, quod ſphacelatio, in extremis etiam partibus oborta mox totum corpus graviſſime lædat, notabilemque virium defectionem cum anxietate, & inquietudine inducat, ita prorſus, ut ſimile quid a gravioribus vulnerationibus, læſionibus vel exulcerationibus exſpectare vix liceat. Cujus phænomeni ratio in eo videtur repoſita, quod putredo naturæ inſenſiſſima in inſtanti quaſi ſuam communicet energiam cum ſanguine, qui ubi jam ex aliis cauſſis eſt vitiatus, perfacile inde penitus inquinatur, ſuoque motu inteſtino ulterius deſtituitur. Præterea quoque addiſcere inde licet, partem demortuam ea, qua fieri poteſt, celeritate, a ſana eſſe removendam, ſanguiniſque progreſſum in parte affecta remediis tam internis, quam ex-

externis ſpirituoſis, balſamicis, & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progreſſivus motus, a quo vita, & ſanitas pendet, unicus ſit, qui tetram putrilaginem a corpore arcet, in proclivi eſt, nihil prius eſſe debere medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique inſignis virium languor, quem ſtatim in principio morbi annotare licuit, non obſcure indicat, corruptionem ſphaceloſam, ſimul in quibuſdam viſceribus internis delituiſſe occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cujus hepar ſub ſectione ſphaceloſum, & inſtar picis nigerrimum deprehendi.

OBSERVATIO III.

Sphacelatio digiti gangræna ſuperveniens.

VIr ſexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ ſedentarium, & largam ciborum craſſiorum comeſtionem ſæpe moleſta alvi adſtrictione laborabat, intenſiſſima quondam hieme iter aliquot miliarium faciebat; quo peracto præter omnem exſpectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudeliſſimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adſociabat ſe febris cum calore intenſiſſimo viriumque præcipiti lapſu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigreſcebat. Articulus, ubi dolor exordium ſumſerat, examinatus omni ſenſu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem peſtifera labes ulterius ſerperet, & ſimilis emoriendi neceſſitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis ſpiritus vini camphoratus, & urina humana, in qua ſufficiens ſalis ammoniaci, & vitrioli quantitas ſoluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum ſpiritu cornu cervi, & nitri remixta. Nec denique potiones analepticæ confortantes ex aquis deſtillatis, & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hiſce remediis obtinebatur, ut intra quatuor ſeptimanas æger ſanitati plenarie reſtitueretur.

EPICRISIS.

1) Docet inprimis hic caſus, quam facile gangrænoſa, & ſphaceloſa partis corporis corruptio oriri poſſit, ſi ab aeris ambientis frigore minimi ejus tubuli, & canales conſtricti ſanguinem craſſum, & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent, & libere permeare non ſinunt. Quod enim ſi accidit, non poteſt non ſanguis ibi ſubſiſtens coagulari, &, niſi rurſus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hac morbi hiſtoria confirmamur, ſenibus maxime tales ſanguinis, & humorum ſtagnationes eſſe familiares, qui ob plenum craſſumque victum, & exercitationem corporis omiſſam multis impuris, viſcidis, & difficulter mobilibus ſuccis ſcatent. Neque minus partes extremæ tendinoſæ præ aliis ad talem labem concipiendam ſunt diſpoſitæ, quia in ipſis, ceu a corde remotiſſimis pleramque tardior ſolet eſſe fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur eſſe ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ a venis vaſculiſque lymphaticis reſorptæ, cum ſanguine communicantur, cujus totam maſſam inquinant &, niſi cito remediis, ſordium malignarum exſpirationem promoventibus internis ſuccurramus, in eundem putredinoſum motum coniiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam

partem emortuam, & vivis non amplius adnumerandam reſecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile eſt, ipſam naturam emortui a vivo, & ſano ſeparationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquiſiti ſenſus inter ſanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris ſpiſſioris inſtar emergat, verum etiam integra ſæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore ſejungantur. Sic integrum brachium, ſine vitæ periculo, ſolius naturæ beneficio ſeparatum legitur in THOM. BARTHOLINI *hiſtor. anatom* 69. *cent.* I. & 5. *hiſtor.* 61. item in CATTIER *obſerv.* 15. Memorabilis quoque eſt caſus, cujus mentionem facit NICOL. TULPIUS *lib.* 4. *obſerv.* 51 de conſule ſeptuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut medicus & chirurgus ejus exſtirpationem, ceu unicum vitam conſervandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adſuetus, ſed miſere perire maluit; factum eſt, ut tendinibus ac nervis ob diutinam moram ab acri pure eroſis, totus pes vitiatus ſedibus ſuis exciderit, & æger vitam reportaverit.

OBSERVATIO IV.

Sphacelus muſculorum gluteorum in paralytico.

MIlitiæ præfectus, quadraginta, & aliquot annorum, robuſtus in inferiori ſpinalis medullæ parte globulo plumbeo percuſſus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique ſenſu, & motu privatus. Non adeo multo poſt muſculi ani ſat vaſti glutæi, quibus nullus inerat ſenſus, ad magnam ſuperficiem corripiebantur putredine, colore nigricante, & cadaveroſo fœtore. Latiſſime ſerpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ exciſio, & aliquot hujus carnis libræ ſine ullo dolore uſque ad oſſis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aeris acceſſu probe defendebatur ſtuphis linimento balſamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, maſtiche, olibano, balſamo Peruviano, oleo lumbricorum terreſtrium, & ſpiritu vini camphorato conſtabat. Interne exhibebantur remedia putredini reſiſtentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadum ſpatium tota iterum carne fuerit recluſa.

EPICRISIS.

Quæ in noſtro ægroto contigit ſphaceloſa muſculorum glutæorum corruptio, non aliunde eſt derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuiſſimi in has partes fuerit interceptus. Cauſam tam inopinatæ in corpore ſano cataſtrophes præbuit vulnus ſclopetarium, quod inferiorem medullæ ſpinalis regionem valde læſit, & denegato ibi liberiori ſpirituum motu paralyſin induxit, quæ ſe ad omnes partes, a læſa hac portione excurrentes extendit, ipſaſque ſimili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita ſint, jam plenius confirmantur, quæ ſupra de paralyticis diximus, quos propter impeditiorem fluidi aereo-ætherei motum præ ceteris ad ſphacelationis labem diſpoſitos pronunciavimus. Cæterum, & hoc momentum ex præfata morbi hiſtoria in uſum phyſiologicum elicere poſſumus, ut videamus, quam neceſſaria ſit, ad ſanguinis circuitum promovendum tetramque putrilaginem a vivo corpore avertendam, debita, & non interrupta tenuiſſimi hujus fluidi cum ſanguineo latrice mixtio; ut ideo ſtoliditatis ſe ſatis accuſent, qui activiſſimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipſi activitatis, & ad

vitales motus ſuſtinendos utilitatis tribuere ſolent.

CAPUT III.

De Purpura præſertim chronica ſcorbuti ſobole.

§. I.

Purpuræ deſcriptio.

QUæ noſtrum tempore paſſim graſſatur purpura, nihil aliud eſt, quam mali ſcorbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in ſuperficie corporis ſe manifeſtans, interdum cum febre ſatis acute, & maligne, interdum ſine ea longiori tempore, & benigniori modo functiones corporis noſtri pervertens.

§. II.

.. differentia ab aliis exanthematibus.

Purpura quum peculiaris exanthematum ſpecies ſit, operæ omnino pretium exiſtimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus diſtat, & diſtingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quaſi, & eſſentiales purpuræ ſunt ſequentes. Primo papulæ, quæ efflorescunt, cum currugatione, aſpredine, & ariditate cutis junctæ ſunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis eſt naturæ, ut tam crebro, & tam celeriter ad interiora relabatur, & interpoſita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox æſtu, mox refrigerio, mox pruritu, & punctura in corpore ſe prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum ſpecies, in omnibus æque corporis regionibus, & tractibus in conſpectum prodeunt; purpura vero potiſſimum in collo, pectore, dorſo, & manibus ſe manifeſtat, rariſſime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis a variolis, morbillis, petechiis, maculis ſcorbuticis, roſaliis, febre urticatâ, herpete, ſcabie, phlyctene, impetigine, &c. diſcernitur facillime.

§. III.

.. differentia exanthematum inter ſe.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter ſe ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ ſunt; unde purpura diſtingui ſolet in rubram, & albam. Illa veſiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet veſiculas, ſed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum aſperos, humore ſpiſſiuſculo, quaſi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur.

§. IV.

.. diviſio in malignam & benignam, atque hujus hiſtoria.

Præterea; purpura magis vel minus benigna, & maligna obſervatur. Maligna eſt affectio magis acuta, cum febre continua, & naturæ admodum infenſis ſymptomatibus juncta: benigna vero diutius ſine febre durat, & non adeo vitæ infeſtis ſe manifeſtat ſymptomatibus, atque his potiſſimum notis incedit, & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam ſubſequitur corporis exæſtuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad lipothymiam uſque dejectione. Præcordia ſtringuntur, & pectus angitur, adſunt alta ſuſpiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel ſomnus mirum laborioſus, & interturbatus. Æſtus, & compunctorius ſenſus in dorſo percipitur, alternante frigoris, horroris, & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime ſenſili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac e mammis reſorbetur ac ſtillare ceſſat. His ſuccedit cutis aſperitas & inſtar anſerinæ corrugatio, exſurgentibus innumeris papulis, ſive albis, ſive rubris, ſive utriſque ſibi invicem appoſitis, milii ſemen figuræ & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorſum,

ac poſtea brachia, & manus occupant, & obſident. Et his ſumma in cute efflorescentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia ſyncoptica, inquietudo, pectoris compreſſio, cum ægra ſpiratione, admodum mitigantur: pulſus, qui antea durior, contractior, & celerior erat, nunc mollius, liberius & remiſſius manum vibrat, animo vigor plane depreſſus, & dejectus redit, arida cutis madeſcit, & alvus antehac tam duriter compreſſa, ut nec flatibus tranſitus pateret, laxatur, & non ſolum hos, ſed nonnunquam etiam ſtercora ſponte protrudit.

§. V.

.. & progreſſus. Notabilis hæc ſymptomatum remiſſio, ſi in purpura, tam rubra, quam alba, vel utroque ſimul conſpicua, poſt eruptionem conſtanter perdurat, veſiculæ ſenſim ſenſimque explicantur ichore fœtido plenæ, neque ſtationem ſuam deſerunt, & recedunt, urina quoque magis ſaturata prodit, & ſudor ſingularis, & conſueti in exanthematico hoc morbo fœtoris erumpit, ſanguinis etiam per lochia fluxus redit, lac mammas repetit, alvus vel ſponte, vel clyſtere infuſo, aut ſuppoſitorio admoto, fæces vel flatus reddit, & intra ſeptem vel plurium adhuc dierum decurſum, cum inſigni extremorum pruritu, puſtulæ diſparent, & æger ſenſim ſenſimque ad ſanitatem redit. Hæc enim omnia ſubindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, ſed ineſſe adhuc ſolidis partibus motricem energiam motuumque vigorem, neque univerſam ſanguinis, & humorum lymphaticorum temperiem deſtructam eſſe; ut adeo, hanc ob cauſſam materia hoſtilis peregrina jugiter, & æquabiliter a vitalium humorum conſortio ſeparetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

§. VI.

Contra, aliter res ſeſe habet in purpura magis maligna, ubi efflorescentiis ſufficienter comparentibus, pulſus ſervat præternaturalem celeritatem, nec ſomnus redit, nec inquietudo ſedatur, nec reſpiratio liberius ſuccedit. Dein quoque utplurimum nimiæ ſeri per ſudores fiunt profuſiones, qui, ſi ſtatim ſub initium, & per totum morbi decurſum copioſius manant, virium colliquationem, & cutis quaſi paralyticam reſolutionem ſubindicant. Ejuſdem quoque notæ ſunt urinæ pallidæ, tenues & copioſæ, vel continuus ad mingendum ſtimulus, nec non ſi urina ante coloratior & craſſior reddita, ſubito limpida, tenuis & pallida prodit, ob ſpaſticam renum & viarum urinariarum ſtricturam. .. malignæ indoles & decurſus.

§. VII.

Præter hæc infauſto omine perſæpe accidit, ut puſtulæ purpuraceæ modo appareant, modo diſpareant, ipſorumque ſymptomatum atrocia eodem ſemper infeſtet gradu: quæ omnia robur naturæ proſtratum, vires deperditas & magni iſtius nerveotendinoſi ac poroſi emunctorii, quo univerſa ſanguinis & humorum maſſa repurgatur, cutis tonum deſtructum eſſe teſtantur, ut ea propter ejus extima nervea ſenſibilior portio, mox ſpaſmo contrahatur & criſpetur, mox rurſus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii eſt, ſi materia relapſa interioribus firmius inhæreſcit, omnique ad ſuperficiem corporis expulſioni obſiſtit; quo fit, ut acerbiora reddantur ſymptomata, pectoris cum ſuſpiriis oppreſſio intendatur, virium proſtratio increſcat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omnia in pejus ruant; unde etiam omnes, qui purpura decedunt, ob ea intro repulſam & inde ortum malorum & pathematum augmentum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens ſit valde malignæ & per- Qui ulterius oſtenditur.

pernicialis indolis; attamen, ſi ſemel a ſanguinis maſſa ſeparata, & extra vitale conſortium conſtituta fuit, ipſa illa mora, longe deteriorem naturam induit; ſique ad partes vitæ inſervientes, maxime motrices & ſenſu exquiſito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, ſicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta roſacea, ſcabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conſervationi inimica, ad extrema ſemel propulſa longe vehementiorem efficit ſymptomatum inſultum, ſi interiora repetit & vitalibus ſuccis denuo permiſcetur; ita ejuſdem nocivæ & pernicialis facultatis eſſe receptas in corporis penetralia, purpura diſparente, ſordes, ipſa experientia luculenter teſtatur.

§. VIII.

Mortis indicium in purpura. Funeſtum denique eventum mortemque haud longius abeſſe hæc nunciant: ſi firmiſſime intus obhæreſcente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida ſtrictura detenta, copioſo frigido ſudore perfunduntur; aut ſi viciſſim extrema æſtuant, & in abdomine notabilis refrigerationis ſenſus percipitur: ſi porro tendines ſubſultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus creſcit, indignabunda deſperatio animum turbat, arteriæ duriter, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim ſi contingunt, ſæpius brevi poſt æger lethali lipothymia ſuccumbit.

§. IX.

Purpura ſymptomatica indoles & decurſus. Quamvis vero purpura cum, vel ſine febre, ſæpenumero primarius & idiopathicus morbus ſit; non raro tamen, ut ſymptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non ſine diſcrimine complicatur. Non novum enim, ſed admodum familiare, eſt quod purpura rubra & alba, vel utraque ſimul, variolis, morbillis, ſynochis putridis, ardentibus; petechialibus quoque & petechizantibus aliiſque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris ſymptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum poſitis acute febrientibus, mox ex improviſo horror, cum ſumma anguſtia, inquietudine, inſomniis, æſtu & intenſa virium proſtratione oboriatur, purpura demum in ſuperioribus ſparſim eſfloreſcente; quæ tamen, vires a priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis ſæpius a nobis obſervatum eſt, purpuram hanc ſymptomaticam funeſtam fuiſſe juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulſerant, venereo exercitio vires conſumſerant, & peregrinam humoribus craſin & diatheſin induxerant, nec non ſi ſub ipſius morbi decurſu alvus occluſa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconſulta medicatione, refrigerantia & acidulata, ut julapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura ſeſe adjungit, ſed ſæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aſpredine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rariſſime quidem cum bona & auſpicata morbi ſucceſſione. Siquidem non una aut ſimplici, ſed varii generis excrementitia & exanthematica materia refertam eſſe vitalium humorum maſſam, indicium hoc præbet prorſus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus Febribus, cum tuſſi & ſpirandi anguſtia, ſubinde in infantibus ſeſe aſſociat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu ſtipata; quam, ſi inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumeſcentia, cum, vel ſine aridura ſuperiorum partium, excipit, & ipſa, prout in locis montanis ſupe-

ſuperioris ſilvæ Hercyniæ tractus obſervatum eſt, tandem ſudoribus, vel ſponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra ſæpe fit chronica.

Licet porro rubra purpura ſemper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & ſemper veſperaſcente cœlo gravius infeſtet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulſuum frequentia exſpirat, ſymptomata complacantur, ipſeque morbus benigniorem induit naturam. Quare ſi in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, ſive cacochymicum offendit, ad plures ſæpe menſes, non quidem ſine inſigni moleſtia, & pathematum novo ſubinde recurſu, perſeverat, neque tamen funeſtum facile ſortitur eventum.

§. XI.

Cauſa materialis utriuſque purpuræ generatim indicatur.

Purpuram ſcorbuti eſſe progeniem. ſupra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc eluceſcet veritas, ſi utriuſque purpuræ cauſam materialem, quæ pariter ac in ipſo ſcorbuto ſanguinis dyſcraſia nititur, conſideratius perpendimus. Nos autem in illa deſignanda a vero non abludere videmur, ſi dixerimus: purpuram, & rubram, a ſero impuro ſalſo, acri, ſulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, a lympha, & ſucco nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diverſæ enim naturæ; & diſcrepantis indolis ambo hi corporis noſtri ſucci ſunt. Videlicet ſerum dicitur, admixtus ille ſanguini humor, qui plurimis ſalinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria, & colatoria, tum ſegregandis, tum eliminandis, refertus, conſiſtentiæ tantiſper ſpiſſioris ac varii coloris eſt atque ſaporis. Lympha autem eſt pellucidus, inſipidus & purus liquor, cujus ſubtilior pars fluidi cerebri, medullæ ſpinalis, & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinoſa vero ſolidis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vaſa miniſterio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus ſanguinis dulcioribus aereoelaſticis rurſus nuptus, & quaſi de novo animatus, unacum illo quoquoverſus amandatur, ſuiſque inſervit uſibus. Hinc deſciſcentibus his a naturali ſua indole, quilibet illorum peculiarem ſuſcipit corruptionem, ex qua differens poſtmodum morbi emergit genius, diverſa ſymptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

1) Cauſa material. purp. albæ ſpecialius oſtenditur.

Quod vero in purpura alba, lympha acore infecta ſit, plura ſunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & ſanguinis maſſa acidum, ex nimia ſeri ſeceſſione huic morbo ſolenni, & tantum non eſſentiali, dilucide pateſcit. Ea enim acidi vis atque facultas eſt, ut ſanguini inſinuatum, ejus partes craſſiores in coagulum mittat ac ſeri ſeceſſum faciat, quo fit, ut ſudores largiſſimi erumpant, urinæ tenues & copioſæ fluant, vel etiam ſalivationes, aut aquoſæ per alvum dejectiones, oboriantur.

§. XIII.

Purpura alba cur puerperis infeſta & plerumque maligna.

His ſuppoſitis, noſtrum jam erit, ut clarius exponamus, quam ob cauſſam purpura alba maxime puerperis infeſta, & plerumque maligna ſit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos, & aquoſos humores redundantius in corpore alunt, uti ſunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vappeſcentiæ, quam ſalino-ſulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potiſſimum albam nanciſcuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam eſſe ſententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, ſanguinis tam progreſſus, quam regreſſus, ob nimium eo appulſum,

& vaſorum diſtenſionem, valde languidus, tardus & difficilis eſt; unde ſubſiſtente ibi diutius ſanguine, lymphaticus humor, in vaſa ipſi vehendo dicata, magna copia ſecedit, & in horum diverticulis quaſi incarceratus hærens, ex longiori mora vappeſcit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus ſubtilioribus ſpirituoſis, quæ optimæ mixtionis ſunt conſervatrices, avolantibus. Quandocunque igitur enixo fœtu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque ſqualidus lymphaticus humor cum ſanguine fæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, in vaſa majora is reprimitur ipſique cordi infunditur, ex quo, maligni inſtar fermenti, per corpus diffunditur & ſerpit, totamque ſanguinis, & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, maſſam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Rubra in puerperis tam maligna non eſt.

Si vero impuritas, & dyſcraſia ſeri, & ſanguinis ſalſa acris ſulphurea peccat, ſymptomata non adeo exitialia urgent, ſed efflorefcentiæ magis ſunt chronicæ, facies inflata, & coloratior, oculi ſcintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute eſt, neque tanta inquietudo & anxietas ſpirandique anguſtia affligit, & major ſalutis ſpes affulget; niſi demum ipſi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod ſæpiuſcule ex malo regimine, vel medicatione perverſa, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum ſuperabundans lympha corrumpitur, & tandem ſub ipſa febre, & inteſtina calida partium motione, ſpirituoſæ, tenues, ſulphureæ avolant, relictis craſſioribus acetoſis vappidis.

§. XV.

2) Cauſa materialis purpuræ chronicæ ſpecialiter eraſtatur.

Ulterius, ſi paullo propius ſpectemus originem, & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculoſam; eandem potiſſimum a partibus ſalino ſulphureis acribus feri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, eiicitur, ſed remanet, & deteriorem naturam calido motu inteſtino induit, derivandam eſſe cenſemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magiſtra ſubinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere ſoleat, qui ſanguinis impuri copiam alunt, ut ſcorbuticos, ſenes, feminas, quæ menſtrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diæta ſalſa, vinoſa, cereviſis craſſioribus, & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiores prædití, vitam agunt motus expertem. Deinde cauſſa mali hujus ut plurimum eſt perſpiratio ſubito cohibita, & cum ea repreſſæ ſordes, ſive ab aura frigidiori poros comprimente, ſive a potu nimis refrigerato, aut repentino incuſſo terrore. Nam nota ſunt nobis exempla, quod ingeſta corpori, nimio ſudore diffluenti, frigido intemperantius hauſtu, tandem graviſſimorum ſubſequentium ſymptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exæſtuatum prius in lecto, vel ſolis ſub itinere ardore, aut etiam ſicco in caſis ſalariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga ſpiranti expoſuerant, eadem tentati ſunt. Et ipſa quoque algida & borealis aeris conſtitutio, diutius regnans & perſpirationis actum ſufflaminans, in cauſſa eſt, quod tam crebro & facile hoc malum recidivet, & inprimis poſt ſolſtitium hiemale frequentius repetat, præſertim menſe Januario ac Februario, & de novo corpus infeſtet. Quanta enim algidæ & ex ſeptentrione ſpirantis auræ facultas ſit, ad excretiones etiam præternaturales per extimum corporis corticem ſuccedentes, intercipiendas, & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat *Iaz.*

RI-

RIVERIUS *obſ. LIII.* memorans: quod puer afflictus fuerit impetigine, ichoroſam materiam ſudante, ſuccedente vero boreali conſtitutione, ſuppreſſam eſſe fœdam illam materiam, & in pulmonem converſam, aſthma excitaſſe, idque deſiiſſe recurrente conſtitutione auſtrali.

§. XVI.

Et effectu remediorum confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem ſalino-ſulphuream in purpura minus acuta ſubſtantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ ſalium ſpicula involvunt ac temperant, qua virtute ſplendent ſerum lactis, lac caprillum, & aſininum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii uſurpata, exoptatiſſimam in purpurea hac labe ſpondeant medelam, & utramque in ejus perſanatione abſolvant paginam. Et viciſſim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi ſit expers, ſi nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiatur, eodem modo ac ſcabiei, puſtulis ulceroſis, & aliis cutis defœdationibus, ex prava, & ſalſa acri humorum diatheſi provenientibus, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro ſitis ac febris accendantur: eo quod ſalia his acriora reddita, altius ſeſe in cutis fibrillas inſinuant, easque lancinant, & vellicant.

§. XVII.

In chronica major peccat ſalina acrimonia, quam in alba.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu, & ardore ſtipatum atque moleſtum ſit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonniſi ſalinis, & acribus, ſenſibilem cutis ſubſtantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro ſalinam humorum acrimoniam conſpectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videlicet ſæpius obſervavimus, quod aquæ ſalutares dulces, ſalini elementi, & purgantis facultatis expertes, ut ſunt noſtræ Lauchſtadienſes, a purpura habituali detentis potæ, inſigniter alvum vacuent, & primis diebus, ſex, vel octo quotidie ſedes moveant, materia ſecedente tam acri, ut anum etiam arrodat, quum elapſis aliquot diebus, gradatim purgans effectus exſpiret, neque ſi in ſequenti anno potatio repetatur, alvum deiiciens operatio eandem ſubſequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica ſcorbutica, poſt uſum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non ſine inſigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali ſuaſerimus; ita ut hoc aliquoties admiſſo, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demeretur, & efflorescentiæ diſparerent: indubio teſtimonio, contemperata interius humorum acredine, & evocatis per relaxatos in balneo poros, quæ ſub cute obhæreſcebant, acribus recrementis, ipſum morbum abactum eſſe & perſanatum.

§. XVIII.

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema ſanatum, tam facile & tam crebro revertatur, quam rubra purpura, ſic dicta ſcorbutica. Duplex autem nobis videtur ſubeſſe cauſa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & deſtruatur, tum etiam, quod purpuræ ſæpius repetentis ſubjectum & ſedes ſint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis univerſale omnium humorum emunctorium præbet, & ad ſanitatem tuendam uſus eſt longe præſtantiſſimi: ita maxima etiam certe eſt noxa, quæ vitiata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen vitium patitur, & plura ſunt, quæ labem ipſi inferre poſſunt. Nam inſtratum hoc corpori integumentum, non ſolum

ex

ex filamentis extremitatum nervorum ſenſibilioribus, componitur, ſed etiam ob implantata extrema arteriolarum, ſubtiliorem exhalabilem materiam vehentium oſcula, totum tubuloſum & poris pervium eſt: eapropter, tam quoad ſuos tubulos & poros, quam quoad ſubſtantiam ſuam, non tantum ſubtiliori dilatationis & conſtrictionis motu ac tono, verum exquiſitiori etiam ſenſum pollet. Hinc quo major cutis eſt ſenſibilitas, eo facilius etiam injuriis affici & vigens in illa motus perverti poteſt. Inprimis ad aeris frigidi borealis, vel auſtralis humidi calidi allapſum, facile alteratur, conſtringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcoſmicum conſtituit. Externe quoque cauſſæ, quæ lædunt, pungunt, vel ſcindunt, aut acrimonia rodente præditæ ſunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguia & inviſcantia, naturalem hujus integumenti tonum interpolandi, quin plane ſubvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & deſtructo, non poteſt non graviter ſimul lædi, ſaluberrima per hujus colatorii oſtiola ſuccedens perſpirationis excretio.

§. XIX.

Quomodo cutis conformatio eſſi conferat.

Quod ſi itaque aliquoties compages & conformatio cutis vaſculoſa & fibroſa læſa, & tonus ejuſdem, cujus beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur bonique ſucci revehuntur, fuerit dirutus: prava utique diſpoſitio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius inſinuatur, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rurſus debili huic parti impingantur ibique ſubſiſtant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejuſmodi ad ſtagnationes diſpoſitio cuti inſidere ſoleat, & quam ægre ſubmoveatur, luculenter teſtatur gutta roſacea, quippe quæ, læſa pariter gravius, copioſo depoſito ichore, & depravata tenera & tubuloſa cutis in facie textura, difficulter ſanationem admittit & funditus exſtirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim acceſſu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculoſa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum eſt, ſi collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producatur & purpura effloreſcat.

§. XX.

Subjecta purpuræ ſunt naturæ ſeroſæ.

His igitur expoſitis, quæ ad demonſtrandam utriuſque purpuræ cauſſam materialem neceſſaria viſa ſunt; proximum jam eſt, ut, quæ remote ad ejus generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri poſſe confido, ac ſi ſubjecta purpuræ conſiderantes ſimul oſtendamus, a quibus cauſis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui ſero plus abundant, quam ſanguine, ut infantes & feminæ, quæ ſpongioſum gerunt habitum & temperamentum ſic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præſertim diuturnæ, quam maxime ſint obnoxii: ita tamen, ut quo magis exundantes ſeroſi hi humores a puritate & blanda ſua natura ac temperata ſcheſi diſcedant & ſorditie conſpurcatæ ſint, eo difficilioris quoque ſanationis, eoque magis ancipitis ſucceſſus morbus exſurgat.

§. XXI.

Feminæ ſenſibiliores & quocunque modo debilitatæ.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & ſenſibilioris naturæ feminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriverunt, vel cum nimis prodigis ſanguinis, ſub abortu aut menſium exceſſu, profluviis effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdiderunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, eſſe expoſitas. Nam in infirmis & debilibus ejus, modi corporibus lymphatici, blan-

blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & ſpurcitiem contrahunt; eo quod labefactato ſolidorum robore, lentius progreditur fluidorum curſus, & impedito legitimo ſecretionum & excretionum ſucceſſu, cruditatum & ſordium in corpore ſentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

Præſertim puerperæ divites ex diætæ vitio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura ſtipata, noſtris potiſſimum in oris familiaris & ſæpius funeſta eſt. Erumpit hæc ipſa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire ſolet, interdum tamen ſeptimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod ſi igitur hujus ortum & cauſſas perveſtigatius paullo ſcrutari velimus, nullæ prorſus prætermittendæ erunt circumſtantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram geneſin pernoſcendam pervenire poſſimus. Jam vero conſtanti & attenta obſervatione in propatulo eſt, feminas pauperes, ruſticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, ſedentariæ vitæ, ſomno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo ſenſibilioris naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores ſunt, perquam facile poſt partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis durioribus paullo & ſalitis alimentorum generibus & obſoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermenteſcibilia, horæos fructus & nonniſi palato accepta & potulenta admittit, nec non aer minus ſincerus, vappidus multiſque ſordidis & putridis halitibus, ex paludoſis circumjectis ſtagnis in auram evectis, refertus atque corruptus, una cum aquarum impuritate & ſqualore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejuſque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potiſſimum excluſus ſit Lipſiæ, quæ ſitum depreſſiorem, & ob adiacentium paludum compluvia, aerem minus ſalubrem obtinet, civeſque molliter ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum viſus ſit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cæli & aeris conditio regnat. Neque dubium eſt, quin feminæ, eodemque vitæ genere alibi etiam fruentes, & in locis non adeo ſalubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Gravidæ nonnullæ concurrente diætæ vitio.

Obſervavimus porro, gravidas, quæ alvi ſunt adſtrictioris & ſub ſedentario vitæ genere, neque medio geſtationis tempore, neque ultimis menſibus, nimiam vaſorum plenitudinem ſanguinis detractione minuunt, in puerperio conſtitutas, graviter ſemper decumbere, & purpurea hac labe infeſtari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, ſemper exundantem ſanguinis copiam alunt, & ob canalium diſtenſionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente ſanguinis & humorum curſu, parcius quoque facta ſuperfluorum & ſordium per ſecretioni & excretioni dicatas officinas ſeceſſione, ſucceſſive ſuccos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, ſi alimentorum minus congruorum uſus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem ſuſtentandam neceſſaria, vitium habent & temerata corpus ſubeunt, longe major corruptela induci ur & imis penetralibus inſinuatur quæ apertius poſtmodum ſanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

§. XXIV.

Puerperæ ſi lochia non rite ſuccedunt.

Deinde purpura, inprimis miliari ſolenniter tentantur puerperæ, ſi primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite ſuccedit, ſed vel prorſus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel juſto citius deſinit, vel plane terrore, aut admiſſo liberius frigore, protinus ſiſtitur atque ſupprimitur. Nam in gravidis, ob ſanguinis & humorum redundantiam, uteri vaſculoſa valde & celluloſa compages mirifice expanditur, & facta congeſtione, oppletur, ut ſanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus abſumtus, in vaſis uterinis ſtagnet, craſſus & fœculentus evadat, donec tandem excluſo partu, vaſis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod ſi itaque vel ex ipſius ſanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non ſufficienter expurgatur, ſed inverſo motu, in vaſa majora & nobiliora viſcera, cor, pulmones & cerebrum tranſit ac reſorbetur; neutiquam certe mirum eſt, ſi inde febres cum magna ſeri impuritate & corruptione, qualis noſtra eſt, ſtipatæ, oboriantur, aliaque graviſſima illis complicata pathemata ſuſcitentur.

§. XXV.

Generatim feminæ magis quam viri, ob uterum.

Conſtantis præterea in praxi medica obſervationis eſt, feminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter menſium negotium. Jure enim uterus potiſſimus hujus mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teſte, *ep. de nat. hum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor eſt: illudque rariſſime feminis accidit, ſi menſtruus ſanguinis fluxus ad calculum, ſufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; ſin vero minus, frequentiſſime eodem afficiuntur. Hinc attenta etiam experientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob cauſſas, menſium plane non experiuntur profluvium. Quinimo, ſi in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius ſolvitur, accedentibus præſertim aliis cauſſis, purpura plerumque latitat, quæ demum ſub variorum ſymptomatum choragio in conſpectum venit.

§. XXVI.

Feminæ fluore albo laborantes.

Neque ſemel, ſed multoties certe, experientia edocti ſumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius ſtillante, vel per imprudentes medicationes compreſſo & cohibito, purpura fuiſſe correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris ſinu repetiiſſe, ſuccedente, ipſo ſublato, rurſus purpura. Ut adeo vel ex hiſce dilucide pateſcat, exanthematicum hunc morbum lymphæ eſſe progeniem, neque mirum ſit, quod noſtro ævo, quo hic fluor feminis longe familiarior, quam antea eſt, purpura quoque frequentius eaſdem attentet.

§. XXVII.

Corpora quæ ſanguinis abundantiam & defectum, vel animi affectus habent.

Et quamvis immodica ſanguinis redundantia, in iis, quibus per menſium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per conſuetas ſanguinis miſſiones exantlatur, ad generationem, chronicæ præſertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni ſanguinis penuria copioſi ſeri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori obſervatu compertum habemus, quod ab inconſulta, & immoderata ſanguinis per venam ſectam detractione, vel largiſſima ejus cum abortu profuſione, interveniente præſertim pravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppreſſio, & alternativus frigoris, & æſtus in cortice corporis ſenſus, fuerint ſuborta,

quæ

quæ comparente tertio vel quarto poſt die purpureo exanthemate, iterum conquievere, & mitigata ſunt. Nihil enim tonum, vim & robur ſolidis partibus æque ſuffuratur, & adimit, nihil tam promte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit, & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor, & longius extracta mœſtitia. Quare, ſi utero gerentes, vel hyſtericis pathematibus afflictæ, aut menſtrui fluxus irregulari ſucceſſu laborantes, enormi afficiuntur triſtitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit deſumi. Imo, benignioris, & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori, & animi affectibus crebrius perculſo, perquam facile malignitatem induit ſummamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum aſſerimus, viros ſedentariæ vitæ nimium addictos, & literarum ſtudiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxiſſe & per diuturnum tempus cum eodem eſſe conflictatos.

§. XXVIII.

Et intemperato aere fruuntur; unde purpura datur epidemica.

Accedit temerata aeris, cujus uſura homo continuo eget, nec non inordinata tempeſtatum conſtitutio, quæ omnino ad hujus mali generationem multum confert. Nam ſicuti fluidi iſtius catholici, aereo ætherei magna vis atque poteſtas, ad fluidiſſimi nervorum ac membranarum ſucci omniumque humorum ſcheſin ac craſin pervertendam, mira etiam ad tonum cutis, & ſaluberrimam perſpirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas eſt: ita, quod ex illius impuritate epidemice graſſantes progignantur morbi, & ipſa quoque purpura, plus vel minus maligna exſurgat, non eſt quod dubitemus. Plures jam elapſi ſunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime infeſtaret, quæ originem fuerat ſortita ex antecedente diuturna nebuloſa, & pluvioſa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga ſpirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETTIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmſtadii habita diſſertatione. Simili ratione M. N. C. *Dec. I. An. VI. pag.* 145. fidem faciunt, quod inſequente mollem & nimboſam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æſtatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime ſolennis fuerit atque funeſta. Aeris quoque minus puri & variis alienis, activæ indolis exhalationibus referti conſtitutio in cauſſa eſt, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foveant. Sic plurima animo obverſantur exempla eorum, qui, purpura in noſtra hac urbe correpti, & in loca alia ſalubriora profecti, ſanitatem recuperarunt; ſimul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati ſunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menſes Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpuraceis febribus proferendis tantopere faveant; ſiquidem decurrentibus his, cælum plerumque gravius, aſperum & mutabile incumbit, & atmoſphæra tetris, e compluviis a nive diſcuſſa elevatis exhalationibus, inquinata eſt atque oppleta.

§. XXIX.

Hactenus purpuræ ſubjecta & cauſas perpendimus potiſſimas, quæ, in chronica præſertim, cum cauſis ſcorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim ſimiliter in ſcorbuto ſanguinis dyſcraſia acris, ſalſa, ſulphurea, tantum quod in purpura magis ſit exaltata & ſubtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales ſe, & excretiones impeditæ; confe-

Purpura cur demum ante aliquot luſtra prodierit?

conferunt aeris intemperies vappida, loca humida & decliniora, cibi incongrui, duri, ſanguiniſque tum defectus tum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita ſint, hic difficilis oritur quæſtio, cur purpura, præſentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt cauſis, ante aliquot demum luſtra producta ſit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam eſſe cauſſam. Jam vero in ſuperioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri ſalſi, excrementitii ſeri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem ſalinam, in ſanguine contentam, motu inteſtino calido longe pejorem indolem nanciſci, ut partes nervoſas gravius lædat, ſollicitet: ac tandem cum gravibus ſymptomatibus febris expulſiva gignatur. Neceſſarium igitur eſt, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem ſuppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admiſſum ſit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, eſt ille fere univerſalis uſus, ſeu potius abuſus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria noſtra hujus potus uſus invaluit, ut quaſi coffee-mania ubivis ferme regnare videatur, quum præſertim feminæ, nobilioris atque ac vilioris ſortis, quotidianum illum habeant, & non ſolum mane, ſed etiam poſt meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide ſorbillent, quin inurbanum reputent, inviſentes hac potione non ad ſaturitatem uſque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo ſorbitio hujus potus adeo in conſuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris uſus eſt, plus etiam purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Objectio refellitur.

Verum enim vero, licet hæc obſervatio experientiæ ſuffragio adeo ſubnixa ſit, ut in dubium vocari nequeat; aſſerti tamen noſtri veritatem tantiſper labefactare videtur: quod in regionibus Aſiaticis, præcalidis, tritiſſimi & pervulgati uſus ſit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane ſilent. Sed ſpecioſa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, ſi quis curatius perpendet, longe aliam his in locis eſſe victus rationem, quam in noſtris oris, eorumque incolas neque cibis craſſioribus & durioribus, neque ſalitis uti, cœlum quoque multo eſſe tractabilius & calidius & tranſpirationem copioſius & expeditius ſuccedere, neque, quod maximum eſt, inquinamentum ſcorbuticum corporibus inſidere, ſed ignotam prorſus ibi eſſe hanc luem. Scorbuticam enim impuram humorum diatheſin, inter cauſſas purpuræ geneſi miniſtrantes connumerandam eſſe, vel exinde dilucet, quod iis in locis, ubi ſcorbutus familiaris eſt, ut in Anglia, Belgio, Svecia, & noſtris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura ſcorbutica habitualis dicatur. Quinimo notatu perquam dignum eſt, quod ubi jam graſſatur purpura chronica & incolas affligit, dolores illi ſcorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethea, putridæ & ſanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & ſingula propria & eſſentialia ſcorbuti ſunt ſymptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & ſævitia amplius obſerventur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quomodo ad purpuræ geneſin conferant excretiones alvi cohibitæ.

Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non ſub alio plane vitæ genere & corporum conſtitutione, contingunt, ad noſtrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe

longe clarius hæc omnia patebunt, ſi ipſum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notiſſimum autem eſt, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex univerſa ſanguinis & humorum maſſa, inprimis bilioſæ, latices fermenteſcibiles ſalivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & inteſtinorum, ſtillantes, nec non humores mucidi, in inteſtinis maxime craſſis a ſanguine ſecreti, ad inteſtina prolabantur. Conſtat porro, quod in anfractuoſo hoc canali fœculentiæ, ex eduliis varii ſæpe generis, incongruis acidis, fermentiſcibilibus, ſemi corruptis, e mari deſumtis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixtat & collecta, ut purgamenta, per ani ſeceſſum exturbari, neque rurſus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infeſta commiſceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde perniciailum ſordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rurſus ſanguinis maſſam ſubeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem ſanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipſi ejuſmodi potiſſimum ſordes, quæ ad cutis emunctorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut ſudoris materia promte difflari poſſunt, ſed ob acrem indolem ſenſibilem hanc officinam deſtruunt, ibique obhæreſcentes, maculas ſive puſtulas protrudunt. Etenim quotidianæ obſervationis eſt, quod in cachecticis & ſcorbuticis, ſi alvus adſtringitur, puſtulæ, gutta roſacea & ulceroſæ cutis defœdationes oboriantur: nec non, quod alvina excretione in ardentibus & acutis febribus ſuppreſſa, purpura ſequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi potus noceant, inprimis coffee.

Jam vero, ſi ulterius rationes ſubducimus, multiplici pariter conſtat experientia, omnem calide aſſumtum potum, thee æque ac coffee, in pleriſque alvum, dum tranſpirationem auget & ſudorem pellit, ſupprimere: quinimo nimias alvi dejectiones ſudoriferis, cum regimine accommodo datis, & potu calido infuſi cujuſdam, compeſci. Hinc, ſi illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatum & cruditatum alvo eiiciendarum ſentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee utuntur, haud mirum eſt, quod ſordes bilioſæ ſalino ſulphureæ, calore plus attenuatæ, & de novo aqueo humore ſolutæ, per vaſa lactea & lymphatica, quæ paſſim etiam craſſis inteſtinis implantantur, ad maſſam humorum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde pernicioſam intemperiem omnibus humoribus inducant & latius diffundant; niſi in corpore perſpirabili, veſtibus probe tecto & ſub aere temperate calido, per poroſum & tubuloſum cutis cribrum ſtatim ſufficienti exhalatione diſpellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus conſectarium, quod omnibus, ſive ſequioris, ſive nobilioris ſexus, quibus ſub potu infuſorum calidorum, præſertim coffee, alvus non ſolvitur, ſed obſtipatur, cutis etiam ob varias cauſſas ſordes non emittit, is non tantum ſit noxius, ſed maxime etiam diſponat ad geneſin purpuræ, præſertim ſi jam prava humorum & ſcorbutica adſit diatheſis, vel etiam affectus animi, inprimis diuturnus mœror, & iracundia, quæ ſordium bilioſarum in primis viis accumulationi inprimis favet, accedant. Ex adverſo calidus hic potus plane innoxius, imo ſalutaris eſt iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perſpirationem obtinent diſpoſitum. Ac in his ad varii gene-

generis impuritates collectas, foras eiiciendas, ſymbolum ſuum utique confert.

§. XXXIII.

Quod clarius demonſtratur. Tacemus jam, ipſas fabas coffee, ſub alio cœlo & in alio ſolo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in noſtris oris non adeo accommodum eſt, cuſtodire, & ſub aduſtione, præſertim ſi more apud pleroſque recepto fortius inſtituitur, ſalini-volatilis & ſulphuris empyreumatici aliquid ſuſcipere, quod nervoſarum, partium tono ac motui eſt inimicum, quo fit, ut in quibuſdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis uſtarum portione aqua non imbuitur, ſed prope inſpiſſatur. Prætermittimus etiam, multum ſacchari cum hoc potu aſſumi, quod in inteſtinis obhæreſcens, neque mox per ani ſeceſſum ejectum, fermenteſcit & cruditates mucoſas acidas auget. Id potius ex omnibus his collective ſumtis clariſſime eluceſcere ſperamus, neutiquam eſſe mirandum, quod ſub inconſueto alias, jam vero communi abuſu frequentiſſime aſſumti potus coffee, ipſa naturalis & nativa mixtio, & craſis partium ſanguinem conſtituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, qua cum ſanguine in utero materno in infantes transfuſa, ipſius purpurati morbi ſemina & ad illum diſpoſitio, jam latius propagentur, & diſpergantur.

§. XXXIV.

Cauſæ, quæ ante potum coffee contulerint, ut Lipſiæ purpuræ prodierit. Et quamvis allatæ a nobis ſententiæ, de luis purpuræ origine, refragari videatur, quod teſte WELSCHIO *diſſert. de purpura Lipſ.* jam ante ſexaginta annos hic morbus Lipſiæ innotuerit, quo tempore potus thee & coffee ignotus adhuc fuit & inuſitatus: eadem tamen neutiquam exinde evertitur, quum aſſeramus, potus calidos, inque primi fabarum coffee, non tam materialiter, quam potius formaliter ad geneſin purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipſis confecti & calide aſſumti potus uſum, impuritates primarum viarum, alvo adſtrictiore reddita, ipſi ſanguini inſinuantur. Deinceps, ſi paullo curatius victum, diætam & regimen, quibus feminis gravidis & puerperis, Lipſiæ degentibus, illo quo purpura exorta eſt tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuiſſe luculenter patet, ut morbus hic optimo jure inde deduci poſſit. Noto enim notius eſt, quod tamen citra injuriam florentiſſime & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, feminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obſequi, deſidioſam agere vitam, ſomno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & ſaccharo frixis, cibis uti, alvi eſſe adſtrictioris & copioſas ſub ingravidatione colligere impuritates, eamque ob cauſſam fluore etiam albo frequentiſſime divexari. Peſſima præterea conſuetudine receptum tum erat, ut puerperas non ſolum arctius lecto adſtringerent, ſed etiam conclavibus calidis macerarent, primiſque puerperii diebus juſcula & potum nonniſi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adſtrictam, clyſtere, vel laxante ſolvere, neque etiam lochiis ſubſiſtentibus ſanguinem evocare auderent. Et certe, ſi quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in ſuperioribus fuſius exſequuti ſumus, habebit utique cauſſam, quare in hac urbe ante uſum potus coffee, hoc exanthematum genus fuerit excluſum. Id quod experientia etiam poſtmodum luculenter confirmavit. Poſtea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æſtuoſo puerperarum regimine, laxantia & venæſectiones admittunt, longe minor ibi eſt hujus exanthematis

pro-

proventus ; minus ejus periculum, minorque inter puerperas ſtrages. Quamvis igitur potus coffee non incuſari poſſit, quod Lipſiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decurſum, hujus tantum urbis pomœriis incluſus fuerit morbus, & introducto potus caffee uſu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in conſuetudinem abiret, & pluribus locis inveheretur, eo majora quoque incrementa hic ſumeret, & latiſſime ſe diffunderet: quinimo, quod ſingulare plane, & antea non animadverſum eſt, plerumque acutis ſeſe aſſociaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpura ſcorbuticorum excipiente poſt uſum caffee.

Satis itaque arbitror me demonſtraſſe, qua ratione calidi potus ad purpuræ geneſin, ſeu ſcorbuti in purpuram converſionem fecerint. Toti autem negotio ſingularem accendet lucem, quæ ſequitur obſervatio. Hæc noſtra civitas Hala tam ob ſitum, quem obtinet, decliviorem, & aquarum præterlabentium, ex parte ſtagnantium, effluvia, quam potiſſimum ob ſalinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmoſphæra; unde e longinquo adſpicienti ſe tota repræſentat nebuloſa. Et hinc cauſa videtur deducenda, cur a remotiſſimis jam temporibus ſcorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam ſcorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus, & maculis ſcorbuticis, aliiſque ſcorbuto propriis ſymptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus eſſe ſolent, frequentiſſime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis a beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præſcripſerunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens ſcorbuto oppoſitum receperit; imo ego ipſe poſtea in ægrotos, qui ſe curæ meæ tradiderunt, ſæpe incidi, ubi propter ſcorbuticam humorum diatheſin antiſcorbuticis pugnare neceſſe fuit, atque hæc in curando prope omne abſolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præſertim Caffemania laborare cœperunt, ſenſim paullatimque, ſcorbuto diſparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem pauciſſimi intelligebant, ingentem edidit ſtragem. Neque vero hoc loco ſolum talia contigiſſe memini, ſed poſthæc etiam Oſtfriſiæ, aliiſque regionibus, ſcorbuto olim infeſtatis ſimilia ab eadem cauſa eveniſſe comperi: ut adeo de ſcorbuto, purpuræ origine minus dubitandum ſit.

§. XXXVI.

Purpuræ loco ſcorbuti proventus pendet a peculiari diæta.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco ſcorbuti proventum præcipue ſuum confert ſymbolum peculiaris vivendi ratio, ſive talis ciborum ſelectus, quo majores noſtri vel prorſus non, vel moderatius tantum uſi fuerunt. Noſtra enim ætate, ubi proh! dolor hominum plurimi deſidiæ laſciviæque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, niſi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificioſe excogitantur. Imo vero, ne iis quidem ſunt contenti, quæ fertiliſſimum patriæ ſolum ſuppeditat, ſed ad illa maxime ſtulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ, & famoſa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem ſuas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos reiicere audeo; ſed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie ſubacidi leniterque pungentis eſſe debeant ſaporis, & ideo multo ſale, multiſque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus præ-

præparentur. Sic enim parata alimenta, ſuavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra ſatietatem iiſdem ſe repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non ſecus ac ſcorbutici à craſſioribus cibis, colligant, partim majorem ſanguinis efferueſcentiam ſibi contrahant, quæ largiori partium ſalino-ſulphurearum generationi admodum patrocinatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis cauſis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior ſit vinorum ſpirituoſorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum ſuperſit, quin apud nonnullos tota ſanguinis maſſa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

…. & abuſu pilularum aloeticarum.

Atque huic nimiæ in cibo, & potu luxuriæ tribuendum eſt, quod hodie variæ ſanguinis profuſiones valde ſint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum ſeducti, omnium morborum chronicorum originem, in feminis a menſibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam eſſe autumant, ideoque, ſi tales morbi ingruunt, ad ſalutares has excretiones promovendas, & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præſertim pilulas ad exemplar Beccherianarum concinnatas, quas aloe, licet in refracta doſi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hancce hypotheſin veritati minus eſſe conſentaneam, ego certe adſerere non dubito, quod crebrior harum pilularum uſus, qui ſub aliis circumſtantiis alioque tempore valde ſecurus eſt, ad purpuræ geneſin in nonnullis permultum conferat. Quodſi enim ad ſanguinis, præſertim per hæmorrhoides, excretionem nulla a natura eſt propenſio; non poteſt non fieri, ut inde maſſa ſanguinea valde exagitetur, commoveatur, & aucto inteſtino motu, major particularum ſalino-ſulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ cauſam ſuppeditat materialem. Brevi, jam omnia adſunt momenta, quæ contentas in ſanguine partes ſalinas, & ſulphureas accumulant, acriores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod ſalinus ille morbus ſcorbutus, mutata indole ſua, in alienum plane morbum, qualis purpura eſt, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognoſis purpuræ chronicæ.

Prognoſtica utriuſque purpuræ jam ſupra, ubi integra morbi hiſtoria ſuppeditata fuit, intermiſcuimus, placet tamen ſpeciatim de purpura chronica pauca ſubjungere. Hæc autem, quia febre non ſtipatur, niſi plane præpoſtera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: moleſtiſſimum tamen malum eſt, renitens, difficilis ſanationis, & quod mire torquere, & fatigare ſolet, & medicos, & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus ſolidis imiſque penetralibus collocavit ſedem, non facile corpus deſerit, ſed intus remanens, nec ad habitum corporis propulſa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuoſe expellitur, ſæva rurſus imminent mala. Id autem maxime accidit, qui imbecillum genus nervoſum obtinent, & in ſpaſticas ſtricturas, quibus ſanguinis, & humorum æquabilis curſus impeditur, proni ſunt; quo fit, ut ſanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuoſe, nec minus periculoſe congeratur, & ſævorum pathematum ſcena adornetur. Quod ſi enim ad caput impetus vergit, cephalalgiæ, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furores, inſaniæ, inſultus apoplectici, & lethargus ab intus retenta

materia purpuracea aboriuntur. Si ad pulmonum, & ſenſibiles diaphragmatis membranas fertur, aſthmata ſequuntur ſpaſmodica, nec non punctorii, & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, ſummæ anxietates præcordiorum, & cardialgiæ exſurgunt. Si inteſtina occupat, tormina, & inflationes hypochondriorum cum moleſtiſſimo ardoris ſenſu affligunt. Si ad artus diffunditur, ſævis iidem tractionibus, & lancinationibus corripiuntur. Et ſi denique maligna materia tendinea, & nervea oſſis coxendicis ligamenta obſidet, malum excluditur iſchiadicum. Hæc autem omnia, ſæviſſima licet ſymptomata, vehementiam ſuam ponunt, & infeſtare ceſſant, ſimulac materia acris cauſtica ad habitum corporis propulſa iterum fuerit, & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Præſervatio requirit.

QUod ad præſervationem attinet, nihil certe utilius, & præſtabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum ejus recurſum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abſtinentia ab omni cereviſiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ ſunt huic morbo. Nulla enim ex illarum cenſu eſt, quæ, ſi vetus, acorem non contrahat, & nimis ſpirituoſa fiat, vel ſi recens, fœculenta non ſit, & fermentativa, vel etiam, quæ non craſſiores, & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc, & ſingula, minus apta ſunt, quin officiant, obtinendæ ſanguinis, & lymphæ depurationi, in qua omnis, & præſervationis, & curationis cardo vertitur. Hinc calidis, & æſtivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum, & Wildungenſium, cum pauxillo vini remixtarum, uſum ſuaſimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejuſmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, & cichorii, raſura cornu cervi, & hordeo mundo, addito pauxillo ſeminis fœniculi, ſumendo ad aquæ menſuram dimidiam ſpecierum unciam, iiſdemque potus ordinarii vice uterentur, ac ſi ſors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter conſuetudinem cereviſiam tenuem, & bene defœcatam conceſſimus.

1) convenientem potum.

§. II.

2) motum corporis, & convenientem victus rationem.

Deinde, in purpura chronica injunximus motum corporis per inſtituta itinera, & mutationem aeris, ex locis depreſſioribus in excelſiora commeando, animi oblectationem, & tranquillitatem, abactis curis, & omiſſis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro ſerio interdiximus omnia ea, quæ alvum adſtringunt, quæ tranſpirationem ſufflaminant, & nimium ſanguinis ingenerant, reprobato ſimul largo carnium, inprimis ſuillæ, eſu, & prohibitis cibis largiter aromatiſatis, & piperatis, noſtris. Denique, ut æſtivis menſibus cura ex mero lacte aſinino, vel ſero lactis bubuli, & caprilli inſtitueretur juſſimus, aut per menſem, vel ſex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interpoſito ex dulci, vel noſtri Lauchſtadienſis fontis aqua, balneo, potarentur, idque ſi altius radices malum egiſſet, per triennium repeteretur. Viris etiam quibuſdam habitioribus uſum Sedlicenſis aquæ præcepimus, ex cujus non adeo liberali doſi ſeptem vel octo diebus vernali, & autumnali tempore admiſſo po-

3) curam cum lacte & aquis mineralibus.

potu, minera morbi per alvum exturbata eſt. Multis quoque chronica, ſcorbutica, & habituali purpura detentis, ut aquam Lauchſtadienſem biberent mandavimus, qua, ut ſupra meminimus, ſordes affatim evacuatæ ſunt, continuato tamdiu ejus potu, donec alumæ dejectiones ceſſarent.

§. III.

4) quæ in ordinem redigunt fluxum menſium

Quum vero purpura chronica, qua feminæ ſubinde contumacius laborant, in vitio uteri, & inordinato menſium ſucceſſu fundamentum habeat repoſitum, ut ille in ordinem rediret, præcipua etiam noſtra fuit intentio. Suaſimus hunc in finem, præterea, quæ jam dicta ſunt, pulveres rhabarbarinos, & elixir noſtrum viſcerale quotidie unacum pediluviis, aliquot ante eruptionem dies adhibentis. Si vero ſpaſticæ, ut plerumque fieri ſolet, ſuberant ſtricturæ, & inflatione ventriculi, anxietatibus præcordiorum, doloribus dorſi &c. ſe prodebant, antiſpaſmodicis uſi fuimus, quibus annumeramus pulverem Marchionis cum tantillo nitri, & cinnabaris, & grano uno, vel altero caſtorei, & extracti croci remixtum, nec non liquorem anodynum mineralem, eſſentiæ croci, caſtorei, & liquori bezoardico nuptum, adornato ſimul ex aqua dulci, & lacte balneo. Ad ipſum denique menſium fluxum eliciendum, propinavimus eſſentiam ſuccini minus ſpirituoſam, cum liquore alcalino extractam, & ſic etiam hoc ſuſtulimus vitium. Porro, ad præſervationem purpuræ chronicæ, in viris plethoricis, & fluxu hæmorrhoidali non affectis, ſcarificationes, & venarum inciſiones, ad imminuendam nimiam ſanguinis, & humorum copiam multum faciunt, nec non iterata alvi apertio, quæ commodiſſime procurari poterit manna ſoluta, utpote quæ omnibus ex ſalſa acrimonia morbis obortis dicata eſt, addito ſimul ſtimulo ſalino, cujus generis eſt terra foliata tartaria. Novimus etiam, quod ſæpiſſime nocturnos ſudores, quibus in purpuram proclives mirifice torquebantur, feliciter diſcuſſerimus crebriori alvi ſolutione, clementiorum laxantium, ut paſſularum, rhabarbari, terræ foliatæ tartari, aut cremoris tartari ope provocata. Sed hæc de præſervatione.

& hæmorrhoidum.

§. IV.

Curativa methodus poſtulat 1) temperatum regimen cum lenioribus diaphoreticis.

Ipſam purpuræ chronicæ curam facili, & explicita ratione ſic adornavimus. Præcepimus primo omnium, ut mox ab initio morbi, ægri in non nimis æſtuoſo lecto, & conclavi, ſed moderatiſſimo calore detinerentur, & quantum fieri poſſet, e lecto ſe ſubducerent: & hac ratione moleſtiſſimos ſudores averti poſſe deprehendimus. Deinde, præter memoratum ad potum ordinarium decoctum, nihil ex medicamentorum claſſe magis ex uſu fuiſſe teſtamur, quam pulverem diaphoreticum nervinum, ex cornu cervi uſto, it. ſine igne parato, lapidibus, ſive chelis cancrorum, matre perlarum, ſuccino, nitro purificato, & cinnabari confectum. Præſtabilem etiam fuiſſe animadvertimus liquoris anodyni mineralis virtutem, ita ut duobus his remediis, vel ſimul congrua doſi, vel quolibet illorum ſeorſim, pro variarum circumſtantiarum diſpoſitione, aſſumtis, rejectis omnibus aliis medicaminibus, quantumvis dilaudatis, feliciſſime purpuram tam chronicam, quam etiam acutam ſuperaverimus, ægris fortunante Deo brevi ſanitati redditis.

§. V.

Quænam in ſtatu graviditatis ad præſervandum proſint?

Progredimur ad præſervationem, & therapiam illius purpuræ, plerumque pejoris notæ, quæ puerperis,

vel

Vel ſub initium, vel medium puerperii tempus, accidere ſolet. Hujus cauſas, & originem ſuperius jam eruimus, & ex incongruo gravidarum regimine, nec non admiſſis in diæta erroribus derivavimus; ideoque ad hæc avertenda, & removenda curam dirigendam eſſe facile patet. Quod ſi igitur puerperas a periculoſo hoc ſymptomate immunes præſtare velimus, ne ſub graviditate humorum copia, multo minus impuritas, ex ſtagnatione illorum circa uterum oriunda increſcat, neque generi nervoſo imbecillitas inducatur, primaria utique erit intentio; quæ nulla alia perfici poterit ratione, quam ut, ſi ſanguine copioſiore corpus turget, is detrahatur, inſtituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in ſuperioribus venæ ſectione. Deinceps abſtinendum eſt ab otio, diuturniori ſomno, animi turbis, & eduliis dulcibus, fermenteſcibilibus, farinaceis, quin potius cibis boni ſucci, & potu ſalubri, nec nimis parco, utendum, corpus motu moderate exercendum, & alvinæ excretionis ſucceſſus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promovendus, exhibendo etiam paſſulas rhabarbarinas, cum, vel ſine manna paratas, quippe quæ, gravidis apprime conveniunt, & ex uſu ſunt. Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus inſigniter noceat, & ad graves ægritudines ingenerandas ſit aptiſſima, ſemper iis auctor fui, ut inferiora arctius, adverſus aeris frigidioris acceſſum integumentis muniant, eamque ob cauſam braccas optimo cum ſucceſſu geſtandas ſuaſi. Ad præſcindendas quoque nocivas humorum circa uterum ſtaſes, magnopere expedit, ut abdomen nonnunquam, præſertim poſt medium geſtationis tempus, prope fornacem calidam, embryonum balſamo, vel vino Rhenano, aut Hungarico vetuſtiori, & generoſiori calefacto, inſtillatis aliquot balſami noſtri vitalis guttis, inungatur, & perfricetur. Et hac ſumma cura tenendæ ſunt feminæ geſtationis tempore.

§. VI.

Quænam ante, & poſt partum conſideranda ſint.

Jam etiam diſpiciemus: quænam ante & poſt partum, & primis ſtatim puerperii diebus ſtudioſe ſervanda ſint, ne in graves ægritudines, & purpuram, ſive diuturnam, ſive acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum, & feminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus ſummis conatibus, & laboribus, plane intempeſtive fœtus expulſio urgetur, propinatis etiam hunc in finem ſpirituoſis & calidioribus medicaminibus: exquiſitum ut in omnibus teneatur moderamen ſerio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos iſtos labores, calidaque ſuggeſta analeptica, tota humorum, & ſanguinis maſſa mirifice commoveatur, exagitetur, & ſimul fœculenti illi, & impuri, qui circa uterum ſtabulantur humores, in validiorem motum abripiantur, ſed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, ne magna ad morbos fiat diſpoſitio.

§. VII.

Puerperæ quomodo tractandæ præſervandi fine.

Excluſo autem fœtu, & pacatis poſt exantlatos partus labores iterum ſecundo poſt die omnibus, neceſſarium ac utile eſt, ut collectus ingravidationis tempore impurus, quo uterus adhuc turget, ſanguis, evacuetur, & humores vitales a contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero alvina, & quæ per cutis colatorium ſuccedit, ſedato niſu, non impetuoſe, ſed ſucceſſive promovendæ ſunt: id quod accommode, & perutiliter his poterit obtineri, & perfici ſubſidiis. Evitetur ſummo ſtudio nimius lecti & hypocauſti calor, & potus quoque nec calidior,

dior, nec nimis perfrigeratus, ſed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & abſit maxime terror ac triſtitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balſamicæ & roborantes, qua virtute ſunt Becherianæ, Stahlianæ, & noſtræ: quippe quæ, non ſolum multas impuritates alvo eiiciunt, ſed etiam lochiorum fluxum promovent, & diaphoreſin eliciunt. Quod ſi vero initium nondum omnia ſunt complacata, ſed citatior pulſus cum interiorum æſtu animadvertitur, amicum harum pilularum inſtitui poteſt connubium cum pulvere præcipitante abſorbente, qui pro doſi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, ut cum juſculis tenujoribus, non nimis ſubſtantificis, ea aſſumantur, quæ ſpaſmos leniunt, ſanguinem grumoſum coagulatum reſolvunt, & ſimul etiam liberiorem ſordium cum perſpiratione difflationem procurant: quo nomine laudem merentur, ſperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infuſum florum ſambuci, chamomillæ, ſummitatum millefolii theiforme, eſſentia corticum aurantiorum temperatior, juncta croci eſſentia, liquor noſter anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto deſtillato, & lapidibus cancrorum, nec non ſyrupo acetoſitatis citri confecta juvat, quæ in ſtagnante, & congrumato ſanguine reſolvendo eximii uſus eſt.

§. VIII.

Et ſi purpura imminet.

Hiſce exacte obſervatis, non facile gravis, & funeſtus morbus puerperas aggredietur, neque etiam metuendus erit purpuræ inſultus. Quod ſi autem his neglectui datis tantopere increvit ſeri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, ſive rubra, ſive alba, immineat, aut jam urgeat, hac ſæpe ſæpius probata, & experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatiſſimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus ſummopere commendamus decoctum avenaceum, cum, vel ſine infuſo florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præſtantiſſimam deprehendimus. Alvum in maligna, & alba non facile ſtimulantibus ſollicitamus, neque etiam clyſtere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & induſiorum, quantum fieri poteſt, interdicimus, & ſuademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe ſiccata, & fumigata iniiciantur, & induantur. Multo magis diſſuademus erectiorem ſitum, vel ut e lecto ſurgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converſo, exanthemata diſparent, peſſimaque ingruunt ſymptomata: id quod latius ex obſervatione mea expoſitum eſt in *diſſert. de ſitu erecto in morbis periculoſis valde noxio.*

§. IX.

Si jam erupit.

Ex medicamentorum claſſe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel caſtorei momentum adiicimus, repetitis vicibus ad ſcrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque uſum ſubinde liquoris anodyni mineralis doſi interpolamus, cujus nobiliſſima eſt facultas ſpaſmos complacandi, motum inteſtinum calidum ſedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias cauſas antecedentes purpuræ retroceſſio metuenda, vel hæc jam fuerit facta, admiſcemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Buſſii parati, & in *obſervat. noſtris phyſico chymicis. Lib. II. obſerv. 28. pag.* 238. deſcripti: quæ mixtura egregie diaphoreſin movet, & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque proſtratas, in pur-

purpura alba majorem in modum commendamus potionem analepticam, ex aqua meliſſæ, corticum citri, florum liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ, liliorum alborum, & cinamomi cydoniata, addita ſufficienti quantitate matris perlarum, & man. Chriſt. perl. nec non inſtillatis aliquot ſpiritus nitri dulcis guttis: quo cum eadem, tanquam accommodo vehiculo, pulveres exhibeantur, vel ipſa ſeorſim ad cochlear aliquoties ſumatur.

§. X.

Quid faciendum ſi lochia ſubſiſtunt?

Quum vero ſæpiſſime contingat, ut lochia in febre lactea vel purpurea ſubſiſtant, & ſanguinis raptu ad caput facto, lethalia oboriantur ſymptomata, in quæſtionem cadit: an, ſi lochia plane non, vel non ſufficienter fluunt, ſi febris eſt, ſi purpura imminet, venæſectio tuto, & utiliter admitti poſſit? Verum enim vero, quia hoc argumentum, jam in *diſſ. de venaſectionis prudenti administrat. pag.* 18. *ſeqq.* fuſius excuſſi, & momentoſis rationibus docui, quod venæſectio non ſolum in febribus exanthematicis, ſed comparentibus etiam jam efflorescentiis nonnunquam ſummopere proficua ſit, allata ibi huc non tranſcribemus. Id tamen ſancte affirmare poſſumus, quod ſolius venæſectionis, pro circumſtantiarum ratione largioris, vel in pede, vel manu, inſtitutæ ope, proximas jam morti puerperas, & ſpaſticis ſtricturis, quibus ſanguis impetuoſe ad cor, & cerebrum urgebatur, detentas, ab orci faucibus revocaverimus, & præſentaneam opem attulerimus. Atque adeo haud immerito, ſi ſuppreſſis lochiis laborantes puerperæ decedunt, mortis cauſam in venæſectionis neglectum reiiciendam eſſe putamus. Neque deſunt ex clariſſimorum auctorum numero, qui noſtræ ſententiæ calculum adiiciunt, e quibus nominaſſe ſufficiat WILLISIUM *de febb. cap. XVI.* WELSCHIUM *de purpura Lipſ.* ROLFINCKIUM *libr. de ord. & meth. conſult. libr. IV. ſect. II. cap.* 6.

CAUTELÆ PRATICÆ.

§. I.

In utraque purpura nocet frigus.

IN utraque purpura, ſive benigna, ſive maligna, nihil tam pernicioſum, & ad mali cauſam augendam, ſymptomatum, & morbi vehementiam exacerbandam, & ex benigno morbo malignum reddendum, tam aptum & expeditum eſt, quam exceſſus in frigore, & calore: ſiquidem ſi ullus alius, certe hic morbus, nec refrigerationem, nec nimium æſtum perfert, ſed in utroque exquiſitum moderamen expoſcit; ut hinc conclave, ubi æger decumbit, & aer in eo, æquali ſemper temperamento ſint inſtruenda, & cuſtodienda. Quod ſi enim paullo frigidiuſcula aura ad habitum cutis liberius accedit, vel tantum manus, antea ſub lecto in temperato calore, & udore detentæ, exporriguntur, illico inhorreſcentia, & perfrigerium univerſum tangit corpus, & puſtulæ, ſubſequente magna anxietate magnoque languore, evaneſcunt: id quod eo facilius eoque majori cum pernicie contingit, quo magis cubiculum ante nimis æſtuoſum, vel corpus ſtragulorum apparatu arctius tectum, & tantum non obrutum fuit. Similiter in omnibus, maxime vero purpuraceis his exanthematibus, nihil, præſertim in ipſius morbi vigore, damnoſius eſt, quam inæqualis, & crebrius immutatus caloris, in hypocauſto gradus: eo quod ſubitanea calidi in frigidum, & frigidi in calidum mutatio, nerveo-ſenſibilem cutis ſubſtantiam graviſſime afficit, ejuſque tonum, robur, & motum mirifice variat, & perturbat, ut puſtulæ neque in conſpectum prodire, neque, ſi demum ſparſim compare-

ruerint, firmam ſervare queant ſtationem.

§. II.

2) nimius calidum regimen.

Porro ſontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi, & hypocauſti calor, nec non ſuſcitatus per potum fervidius aſſumtum, aut medicamenta calidiora, æſtus: quandoquidem exagitatis ſic, lugi præſertim ardore, omnibus, vires non ſolum franguntur, & poroſa cutis ſubſtantia nimis adaperta, & hiante, humidi major, quam par erat, difflatur atque exhalat copia, ſed ipſa etiam morbida materia, per inductum inteſtinum calidum motum, intenſiorem ſubtilitatem, penetrantiam, & acrimoniam ſuſcipit, ut pruritus, ardor atque anxietas inſigniter invaleſcant, tantum abeſt, ut complacentur, & imminuantur. Hinc compluries animadvertimus, manifeſto damno, & ancipiti pathematum augmento affectos eſſe ægros, ſi infuſum herbæ thee, aut aliud ad ejus ſimilitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia ſorbillarunt, vel etiam cibum, & potum fervidum ingeſſerunt.

§. III.

3) medicamenta calefacientia alexipharmaca &c.

Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores ſpirituoſos, pharmaca ſudorifera, & expellentia, eſſentias, & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre poteſt, ſed potius ex illorum uſu ſemper augetur magiſque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ ſymptomatum prorſus expertem, admiſſo exterius nimio æſtu, & antiſcorbuticorum, nec non decoctorum ſic dictorum purificantium, injuncto ſimul ad ſudorem eliciendum arctiori regimine, uſu, in malignam fuiſſe converſam, adeo ut febrilis poſtmodum calor, cum ciborum faſtidio, virium languore ſomnique defectu, ægrum periculoſe affligeret. Et in genere id quoque pro comperto eſt, purpuram, quo citius, & impetuoſius, per medicamenta, & calidum regimen expellitur, eo facillius & leviſſima de cauſa evaneſcere, & interiora repetere.

§. IV.

4) liberatiores, & ſuppreſſæ alvi evacuationes.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani ſeceſſum factæ liberaliores evacuationes, admodum ſunt nocivæ. Tam exquiſitus enim hujus morbi eſt genius, ut alvum, nec nimis duram, & constrictam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitas purgationes, admittat. Hinc, ſi alvus diutius officii obliviſcitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, bilioſæ, mucoſæ, & fermenteſcibiles ſcoriæ, quæ per hepar, pancreas, & glanduloſas inteſtinorum tunicas ſeparari alvoque debebant eiici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo, & anfractuoſo inteſtinorum canali collectæ, & invicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & poſtea ad ſanguinem cum ſuccis chyloſis, & alimentoſis advectæ, liberale morbi, & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, niſi alvina cum aliis excretionibus revocentur, & in ordinem redigantur, ipſe morbus rarius perfecte ſaneſcit, ſed aut crebrius recrudeſcit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Quę ideo provide moderandæ & revocandæ.

Contra vero, ſummo etiam cavendum eſt ſtudio, ne acriori ſtimulo excretionum ſucceſſus proritetur, & urgeatur, eamque ob cauſam cujuſcunque generis, mitiſſima etiam emetica, omnia purgantia, & laxantia, licet virulentia prorſus deſtituta, ſalina quoque, ſunt vitanda. Neque etiam ſemper tutum eſt clyſtere alvum admonere, vel ſuppoſitorium admovere, præſertim ante eruptionem exanthematum, & paullo poſt eandem. Etenim exſtimulatis hoc modo interioribus, omnis flui-

fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico invertitur, perſpiratio ſufflaminatur, cutis pori coarctantur, & efflorescentiæ evaneſcunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nauſea corripitur, ejus ſubverſio oritur, inteſtina torminibus, & ardore torquentur, & præcordia angore ſtringuntur, & excruciantur. Ut adeo pateat, ſumma cum cautione, & provida circumſpectione, ad alvi apertionem hoc in morbo eſſe deſcendendum.

§. VI.

5) Intempeſtiva ſanguinis miſſio.

Multum denique ad periculoſum purpuræ retroceſſum facit intempeſtiva, & inconſulta ſanguinis miſſio. Nam plurimum certe refert, ſicuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, ſanguinem in convenienti quantitate, proportione, & ad ſuperficiem corporis acceſſu, ita moderari, ne ipſe vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob ſpaſticas partium ſtricturas, congeſtiones in loca nobiliora ſummopere perniciales ſunt metuendæ. Si vero defectu peccat, ad exiliſſima cutis vaſcula, & ſudoris ſecretioni dicata organa appulſus urgeri nequit, & vitioſa materia per capillare hoc cribrum minus recte ſecerni, & tranſmitti poteſt, ſed ſummo cum diſcrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhæreſcit. Quare vix majus hoc in morbo metuendum eſt periculum, quam ſi ab imperito medico inconſiderato ſanguis exautlatur. Vidimus noſmet ipſi, tam infeliciter aliquoties ceſſiſſe quorundam auſum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, ſpaſticis pathematibus obnoxii, laborabant, venæſectionem in pede largius inſtituendam ſuaſerant, ut exanthematibus ſubito diſparentibus, apoplecticus irrueret inſultus. Novimus quoque, admiſſa illa, ſæviſſimas ſubſequutas eſſe artuum tractiones, & convulſivos partium motus, & parum abfuiſſe, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Veſicatoriorum uſus in utraque purpura.

Inter auxilia chirurgica miliari febri opponenda referuntur adhuc a quibuſdam veſicatoria, ſi acida corrupta lympha peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ delaſſatæ nerveæ ſimul excitentur, & ad contractionem ſollicitentur. Inprimis HAMILTON *de febre miliari*, eadem ſcapulis iterato appoſita mirifice dilaudat, ita *pag.* 450. *Sydenhami* rationes ſubducens: *ad ſeroſitatem minuendam optime reſpondent veſicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via ſibi conſueta, facilius amandare poteſt: tantum abeſt, ut puſtularum eruptionem impediant*. At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum eſſe videatur, ingenue tamen fatemur, nos nunquam eo eſſe uſos, ſed enumeratis præſidiis, & auxiliis, purpuram adſpirante Deo expugnaſſe, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

ENARATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Purpura chronica poſt nimium hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.

VIr illuſtris, quinquagenarius, temperamenti ſanguinei, a longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis conſtante vigore gaviſus eſt. Ætate autem ſenſim ad ſenium vergente, quum prætermiſſo, quod alias conſueverat, motus exercitio, cibis alimentoſis multumque aromatiſatis, ut & largiori vini generoſioris hauſtu magnam ſanguinis abundantiam accumularat, neque hanc per venam ſectam imminuerat; ipſa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum ſalutariter excitatum, a tanta machinæ obfutura mole ſe liberare anniſa fuit, eventu adeo ſecundo, ut a multis poſtea annis ab

incom-

incommodis ſatis immunis degerit: donec aliquando poſt longius iter ſub frigido hiemali cælo inſtitutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante diſcuſſionem multas crearunt moleſtias. Circa æquinoctium vernale ejuſdem anni, hæmorrhoidalis non modo effuſior, & per tres fere menſes durans rediit fluxus, ſed & varia ſe adſociarunt incommoda; ſiquidem vir illuſtris appetitus imminutione, acri & ſalſa oculorum defluxione afficiebatur, conſtrictivum in pectore, & abdomine ſenſum, nec non preſſorium in oſſe ſacro dolorem cum ſtimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem, & pedem affligebat. Ego tum temporis in conſilium accitus primo venam in brachio ſecandam ſuaſi, dein curam cum fonde Spadano vel Selterano ſub exacto diætæ regimine inſtituendam commendavi; poſtea vero crebriorem corporis exercitationem, abſtinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodyni cum pulvere præcipitante ex aqua uſum injunxi. Et optime quoque ceſſit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario menſe, in febrem incideret noſter, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat proſtratio, ſitis, & æſtus intenſior, vomitus quoque, & alta ſuſpiria, præcordiorum anxietates, cum reſpiratione difficili, cardialgiæ, & compunctorius ſenſus, alternante frigoris, & caloris ſenſu, pulſuque durius, & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar; & en! ſucceſſit cutis aſperitas, prodeuntibus innumeris puſtulis rubris, milii ſemen figura referentibus: unde bezoardicum pulverem circa ſomni tempus, vomitui vero obviam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balſamo vitæ maritatum, & pro potu ſerum lactis dulce propinabam. Sic ſedebantur quidem moleſtæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, ſed tanta in cute ad purpuraceum hoc exanthema remanebat diſpoſitio, ut continuo fere ſub corporis quadam incaleſcentia maculæ efflorеſcerent, & æger per totum æſtatis, & hiemis inſequutæ decurſum purpura cum inſigni pruritu juncta laboraret; præſertim quum plus juſto appetitui ciborum incongruorum indulgeret, unique plus juſtam quantitatem adſumeret. Circa vernum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliiſque gravioribus ſymptomatibus, purpura copioſior in locis quoque inconſuetis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo ſat largam ſanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumeſcebant, & maculæ diſparebant, cruſtam, qualis in ſcabie ferina ſicca conſpicitur, relinquentes. Ventriculus pituitoſam quandoque materiam, quam fauces quoque ſtillabant, eiiciebat, ſomnus aderat multus ſed parum reficiens, pulſus mane frequens, & validus, veſperi debilis micabat, urina craſſa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in ſumma erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cereviſia Duchſteinenſis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum juſcula cum radicibus cocta, quandoque etiam ſarſaparillæ decoctum, uſurpata fuere; ex medicamentis vero eſſentia ſtomachica liquori ancdyno nupta, poſt meridiem pulvis abſorbens cum pulvere caſcarillæ permixtus, & veſperi bezoardicus pulvis offerebantur. His, & analepticis interpoſitis nihil proficientibus excrementa fœtido ſecedebant odore, virium poſtratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus ſumme emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illuſtris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta poſt mortem ſectione, panniculus adipoſus, una cum renibus, inteſtinis tenuibus & veſica urinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exeſus, ita ut

tactu

tactu in liquamen fatiſceret; ventriculus flatibus diſtentus; vaſa gaſtrica ſanguine craſſo infarcta; diaphragmatis ſiniſtrum latus corruptum conſpiciebantur. Pulmones inflammatione obſeſſi, colorem ex atro cœruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flacidum multo atro ſanguine turgebat. Glandulas meſenterii ſcirrhus infeſtarat. Hepatis gibboſa pars maculam inflammatoriam oſtendebat, cujus veſicula fellea bile erat repleta.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus purpuram ſcorbuticam, eamque chronicam, & exitu lethalem, cujus generandi modum, decurſum atque eventum paucis jam ad ductum hiſtoriæ morbi perpendere juvabit. Vir Illuſtris tum ob diætam lautiorem, tum ob conſuetam corporis exercitationem omiſſam in corpore nimiam ſanguinis coacervavit copiam; quæ per convenientem venæſectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde poſtea, ſalutaribus ſe & excretionibus, quæ in ſenili ætate per ſe languent, cohibitis, tota ſanguinis, & humorum maſſa a partibus excrementitiis minus rite depurata labem contraxit ſcorbuticam. Jam inſigne attuliſſet emolumentum multaque mala præſcidiſſet bonus hæmorrhoidalis fluxionis ſucceſſus, niſi ipſe Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admiſſo eundem ſupreſſiſſet, quo ſanguis verſus interiora magis coactus in vaſis meſentericis ſe accumulavit, &, denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere perſiſtente, ibidem ſtagnavit; donec tandem calore vernali expanſus vaſa cum impetu diſrupit, & efferatius per tres prope menſes promanavit. Nos itaque, ſedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo reſpeximus, ut fortaſſe obſtructi viſcerum tubuli reſerarentur, quod debito fontis Selterani, vel Spadani uſu præſtandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus juſto inhærens novæ ſanguinis accumulationi, ejuſque in imi ventris viſceribus ſtagnationi anſam præbuerit, factum eſt, ut impuris ſordibus ſalino ſulphureis non ſegregatis, ipſa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervoſis primum membranis inſidens ſpaſmum excitavit febrilem, cujus ope ipſa purpura ad habitum corporis protruſa, omniaque quietiora ſunt reddita. Redeunte poſtea hæmorrhoidum fluxu effuſiori, vires jam antea debilitatæ omnino magis ſunt depreſſæ: unde vi cordis & arteriarum ſyſtaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, ſed & ſanguis tenax, & acris in minimis & capillaribus illis, lienis, & pulmonum vaſculis ſtaſin inflammatoriam, omniaque huic communia ſymptomata excitavit; ut adeo non mirum eſſe debeat, cur poſt mortem variæ partes inflammatione ſphaceloque obſeſſæ comparuerint.

OBSERVATIO II.

Purpura chronica inedia, & aquis mineral. ſanata.

FEmina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis, & ſpongioſi, alvo ſtrictiori vitæque ſedentariæ adſueta, admodum ſemper pleno, & inordinato victui, conſiſtentiori cereviſiæ nimioque Caffee potui indulſit: parum tamen moleſtiæ inde percipiens; uſque dum terrore aliquando perculſa menſes primo per dimidium fere anni plane amiſit, poſtea vero parciores experta fuit. Ab hoc enim tempore ſæpe inſignem corporis gravitatem tuſſiculoſam pectoris concuſſionem cum cutis quadam prurigine ſenſit. Hæc invicem mala ad vernum uſque tempus durabant, ubi præmiſſa venæſectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis graſ-

graſſantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic ſtatui accommodata, potus tenuis, & clyſtere quoque alvus clauſa reſerabatur. Sed en! improviſo ſine prægreſſis gravioribus ſymptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ ſub pulveris leniter bezoardici, cum extracti caſtorei pauxillo remixti uſu, in dorſo quoque, & brachiis copioſe effloreſcebant. Mitigabantur tum omnia ſymptomata, & ſenſim maculæ hinc & inde evaneſcere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter, itaque inhærente hoc exanthemate, a quo tamen præter pruritum pectoriſque oppreſſiones, refrigerationem maxime ſubſequentes nihil patiebatur, ego curam ſuaſi tenuem, & exſiccantem hac ratione inſtituendam: ut præmiſſa venæſectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve menſem ægra a nutriente victu ſe abſtinens pane bis cocto, & carne magis aſſata in refracta quantitate veſceretur, potui decoctum rad. ſarſaparill. chinæ & cort. ligni ſaſſafras in largiori copia ſubſtitueret, & ad robur ventriculi conſervandum temperatum medicamentum ſtomachicum adhiberet; finita autem hac cura, ſcarificatione admiſſa, ſerum lactis dulce tam mane, quam a meridie biberet. Paruit ægra conſilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumni, & hiemis decurſum a purpura ejuſque moleſtiis parum affligeretur, præſertim quum ſalubres diætæ regulas exactius obſervaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & poſtea Selteranum tam ſine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hiſque finitis balneum Lauchſtadienſe externe adhibendum: unde menſium fluxus antea parcior juſtam ſervavit quantitatem, & ægra a malis ſuis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

EPICRISIS.

Femina, cujus morbum expoſuimus, ob vitam otioſam, pinguemque diætam ſtatum ſibi contraxit plethoricum, ſub quo, vel levioribus cauſis, ut teorre accedentibus, ſalutaris menſium fluxus, ob nimiam vaſorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non poteſt non ſanguis, & lympha impuritate imbui, & nimio potus Caffee uſu alvique conſtipatione concurrenre, purpuræ proventus ingenerari; ſicut hoc ſupra ſatis oſtendimus.

2) Annotandum eſt, quod homines ſpongioſa carne multaque pinguedine præditi, qui multum ſeroſi ſanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum ſint proclives, ideo quod ſerum, per excretionem cutaneam non ſatis depuratum facile vappeſcentem acrimoniam induit. His vero ſubjectis nihil convenientius eſt, ad purpuram in prima, ut ajunt, herba ſuffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua ſuperflua pinguedo, quæ remoram ſanguinis circulo depuratorio poſuit, ſubtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus ſordium per tranſpirationem eliminandarum retentioni, & accumulationi faveat.

3) Aquas ſalubres commendavimus, ut reliqua etiam ſe, & excretionis organa ſuæ reſtituantur integritati, maximeque ille ſequiori ſexu ſaluberrimus menſium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchſtdienſe ſubjungendum ſuaſimus, quod tum in vaſis uteri flaccidis roborandis, ſanguiniſque fluxu promovenduo, tum in cutis tono ſimul reſtituendo, eximiam præſtat utilitatem.

O B-

OBSERVATIO III.

Purpura chronica ictero & hydropi ſymptomatica.

VIr aliquot ſupra quadraginta annos natus, ſanguinis, & ſucci plenus, jam olim vigeſimo ætatis anno a vita ſedentaria multiſque ad ſeram noctem protractis lucubrationibus malum paſſus eſt hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum diſpoſitione, qui ſuccedente tempore ſæpius quidem apparuit, certas tamen ſtataſque periodos nunquam ſervavit Trigeſimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur ſcorbutica: unde fonte uſus eſt Pyrmontano, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evaneſceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam poſtulabat ſedentariam, ſed crebriores quoque animum commovendi occaſiones præbebat, prægreſſo quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectoriſque anguſtia junctis, quibus compoſitis icterus prodibat, pedes intumeſcebant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant hæmorrhoidibus nunc prorſus ſilentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilominus una cum purpura perſiſtebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, ſed ſine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adſcendens ſimul ſcrotum, & inguina occuparet. Ego conſultus rem in ancipiti poſitam ratus, ſequentia propoſui. Primum, abrogato cereviſiæ potu decoctum aperitivum ſubſtituendum juſſi hujus compoſitionis: Recipe rad. V. aperientium ana unciam, ſarſaparill. glyzyrrh. cichorei ana unciam dimidiam C. D. S. ſpecies, quarum uncia una, & dimidia in tribus aquæ menſuris decoquenda, addito in fine pauxillo cinamomi. Dein, quovis tertio die pilularum balſamicarum XIV. propinandas, & bis in die ſcrupulos duos pulveris, ex ſolut. ocul. cancror. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolar. ana drachmis duabus, rad. ari, ſalis abſynthii, cinnab. ana drachma compoſiti capiendos commendavi. Ut ventriculo proſpiceretur, præſcripſi elixir balſamicum temperatum ad 80. guttas in prandio ſumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ unciis quatuor leni calore ſolutis. In diæta ſuaſi juſcula carnium tenuiora cum rad. petroſelini, ſelleri, taraxici, gramin. & cichorei decocta crebriuſque adſumenda. Externe vero ad dolorem preſſorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplaſma, ex comis abſynthii, flor. chamomill. roman. & vulgar. ſambuci in vino, & aqua calcis vivæ coctis imponere, idemque ſcroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia ſymptomatum vehementiam, & aliquando inter ipſorum uſum motus incidebant febriles, cum nova purpuræ protruſione, ſed natura jam nimis imbecillis tandem ſuccubuit.

EPICRISIS.

Ferax eſt hic caſus utiliſſimarum obſervationum, quarum prima eſt, quod purpura primum poſt febrem effloruerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: ſine dubio febris intempeſtive curata labem quandam in abdominis viſceribus, ſanguinis depurationi ſervientibus, maxime vero in liene, & hepate reliquit; unde his forte infarctis ſanguis a partibus ſulphureis non rite depuratus purpuræ materiam ſuppeditavit. Imo ab eadem cauſa, ſeu a circulo ſanguinis per hæc viſcera impedito derivandus eſt tumor pedum inſignis, qui tantum non omnibus, viſceris cujuſdam ſanguinei obſtru-

ctione

ctione laborantibus ſolet eſſe familiaris. Icterus in noſtro ægroto ſuam ſumſit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione preſſorius inter alia edocebat, tum a ſpaſmodica ductuum biliariorum ſub ira strictura. Intercepto enim bilis ad inteſtina curſu, hæc ad ſanguinem refuſa largiorem materiæ purpuraceæ copiam ingeneravit, quæ cauſa fuit, ut poſt icterum rubræ miliares puſtulæ copioſius in cute effloruerint; luculento indicio, ſulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipſam variis a bilis vitio oriundis morbis ſymptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viſcida amurca obſeſſi viſcerum tubuli recluderentur, & ſanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, ceu ſymptoma, ſponte evanuiſſet. Quoniam tamen vis morbi tantum jam invaluerat, ut virtutem omnium vel efficaciſſimorum remediorum ſuperaret, factum eſt proh! dolor, ut morbo tandem ſuperatus æger ſuccubuerit.

OBSERVATIO IV.

Purpura ob inordinatam diætam chronica.

HOneſta hujus loci femina, tenera ac macilenta, quinquaginta, & aliquot annos nata, naturæ ſenſibilioris animique ad excandeſcentiam proclivis, per octo circiter annos ſemel vel bis in anno purpura corripi ſuevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum menſium ſpatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminebat inſultus, per intervalla alia atque alia jungebantur ſymptomata, ut fere ſunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum ſpirandi difficultate, ſomnus paucus ac interruptus, pulſuum cum celeritate juncta debilitas, alternans cum frigore æſtus, & inſignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracea cum aſpredine cutis, & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulſa, invicem iſta placabantur ſymptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit noſtra a ſingulis hactenus paroxyſmis, beneficio temporis ſimul concurrente, datis lenioribus bezoardicis, & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi uſto, philoſoph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari, & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis conſtabant; hæc autem ex aquis meliſſæ, ceraſor. nigr. florum tiliæ, ſambuci, lilior. convallium, flor. roſarum, cinamomi ſine vino, matre perlar. & ſyrupo acetoſitatis citri, in potionem mixtis conficiebantur. Potus loco commendabatur ptiſana ex hordeo mundo, raſura cornu cervi, rad. ſcorzoner. & cichorei confecta, blanduſque lecti calor ſerio injungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admiſſo curationis negotium turbaretur. Præſervandi fine venæſectionem bis vel ter in anno admiſit, mediocri tantum ſanguinis portione evacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non ſine ſucceſſu bibit; nihilominus tamen integre ab hoc morbo nondum convaluit, ſed ſæpius recidivam patitur, præſertim quum iracundia cum animi angore juncta, ob res domeſticas ad vota non ſuccedentes, crebro afficitur.

EPICRISIS.

Dici vix poteſt, quam difficulter ſeminium purpuraceum, diutius paulo altiuſque ſuccis vitalibus inſinuatum, penitus eradicetur; utpote valde multiplicativæ eſt indolis, ſi tantum minimæ ejus reliquiæ in corpore remaneant: maxime vero id ipſum

in

in numero pluribus ægrotantibus, præſertim mulieribus, poſt ſanguinis excretiones ceſſantes contingere obſervavi. Cauſam difficilioris ſanationis potiſſimum inordinatis animi affectibus, & perverſo vitæ generi tribuo, quod poſt morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum, & aerem quandoque mutant, & regimini ſe accuratiori ſubmittentes ſemel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæſectionem, &, ſi paulo habitioris ſunt corporis, ſcarificationem admittunt, equidem ſcio plures a chronico hoc affectu prorſus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura chronica in femina ſene.

MAtrona hujus urbis honeſta, ſextum ſupra ſeptuageſimum attigit annum, & per aliquot annorum decurſum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum conſuetis ſymptomatibus juncta; a qua tamen intra duos vel tres menſes ex voto ſemper convaluit. At vero, quum ſeptuageſimo ſexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corriperetur morbo, nonniſi de inſigni virium proſtratione ſomnique defectu conqueſta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra ſubito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

EPICRISIS.

Non mirum eſt, purpuram illam eſſe graviorem longeque difficilioris ſanationis, quæ annis obſitos ſenes, quam quæ homines in ætatis flore conſtitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipſa enim ſenectus, ob excretiones per tranſpirationem, & alvum languidiores, non modo ſcorbutico-ſalinam, & viſcidam ſuccorum vitalium diatheſin ingenerat, ſed etiam propter vires ſenſim paullatimque decreſcentes ſanguinis depurationi, materiæque morbificæ ad habitum corporis propulſioni amplius non ſufficit. Quare intellectu eſt facillimum, cur præſens demum ægrota, ſenectute invaleſcente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

Purpura habitualis acetariorum, & aromatum uſu ſuſtentata.

NOvi medicum, celebris nominis, temperamenti cholerici, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruritu, nocte præſertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut ſuo, quo fungebatur, officio commode præeſſe potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: a multis retro annis inter cibos inſigni piperis, & zingiberis leviter contuſi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, ſale & aceto conflatum, comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum, & potum diætæ ſtudens, bis vel ter in anno ſanguinem ex vena pedis tuſa mittendum curabat. Inter hæc nihilominus ad inſignem pervenerat ætatem; ſed ſex ſupra ſeptuaginta annos emenſus ſubito apoplexia cum paralyſi correptus, poſt novem dierum intervallum, proſtratis omnino viribus, animam exſpiravit.

EPICRISIS.

Vir erat corporis robuſti, macilentioris ac nervoſi; alias, ſi laxioris fuiſſet habitus imbecilliorisque naturæ, profecto a victu acido pariter atque a calidis, & acribus aromatibus graviorem ſanitatis labem ſibi contraxiſſet. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea verſantur opinione, aromata illa acriora, ut piper, & zingiber, quia oleo, ſi deſtillantur, ſubtili carent, ſanguinem minus calefacere, ſed crudorum hu-

humorum concoctionem adjuvando, digeſtioni inſigniter ſuccurrere. Verum enim vero, licet id ſano ſenſu poſſit concedi, minime tamen eſt inficiandum, quod acriores horum aromatum partes, cum chylo ad ſanguinem delatæ, inſignem humoribus acrimoniam inducere poſſint. Quod quidem eo ipſo ſatis ſuperque poteſt demonſtrari, quoniam, ut ſæpius expertus ſum, a cibis ejuſmodi aromatiſatis, inque primis piperatis, ſi qui fonticulos gerunt, nunquam fere non moleſtam in eo loco ſenſationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum ſanguine communicatam ſatis, ut arbitror, teſtatam faciunt,

OBSERVATIO VII.

Purpura poſt uſum Carolinarum orta.

Vir generoſus, quadraginta, & aliquot annorum, habitu corporis ſpongioſo ſuccique pleno, & temperamento ſanguineo præditus, a prima juventute lautæ diætæ innutritus ſæpe ad ebrietatem uſque pocula hauſit vinoſa; unde tempeſtive arthritide laborare cœpit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex medici conſilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno uſu nihil procreabant incommodi, ſed bis adhibito balneo eveniebat, ut univerſum corpus maculis puſtuliſque obſideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere ſomnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus deſtructa. Omittebatur igitur omnis tam in quam externus Carolinarum uſus; at quum paulo poſt vir generoſus circa veſperam ſe auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna ſedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia ſenſim paullatimque abigebatur, licet prohiberi non poterat, quin poſtea crebrius purpura laboraverit chronica.

EPICRISIS.

Docemur ex hac morbi hiſtoria, & progreſſu, quanta prudentia, quantaque circumſpectione ſubjecta impuris ſuccis ſcatentia fontibus calidis, præſertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius ſatiuſque fuiſſet, ſi vir generoſus, loco thermarum, temperatiores potaſſet acidulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calda per cutim impuras ſalino ſulphureas ſordes educunt.

2) Diſcere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvide cuti admiſſa, maxime tali in caſu, ubi natura materiam corpori infeſtam cum impetu ad ſuperficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, eaſque nobiliſſimas partes metaſtaſi, non modo miſerrimi inteſtinorum cruciatus, ſed ſæpe lethalia oriuntur ſymptomata, ut tragica exempla plurima oſtendunt.

3) Notabile hoc loco eſt, quod ſpaſmos abdominis, & inteſtinorum per anodyna ſedatos ſecuta fuerit inſignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum eſt intellectu, qua ratione ſubito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus cauſam præbere poſſint.

OBSERVATIO VIII.

Purpura chronica accedente alba lethalis.

Vir quadraginta, & quinque annorum ſanguineus, natura ſenſibiliori habituque corporis ſpongioſo donatus, lauto, & quieto vivendi generi adſuetus, ſæpe non ſolum fluxum expertus eſt hæmorrhoidalem, & cœcis, ut ajunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chro-

chronica rubente, cum inſigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus infeſtante. Senſim paullatimque decreſcente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tenſiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipſaque dorſi regione graviſſime ſævientes, plerumque tumorem in brachiis, & circa pedum malleolos, cum inſigni nonnunquam rubore, & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies uſque ad priſtinum menſem, ubi ægro neceſſarium ſuſcipiendum erat iter; ſub quo quum nimio ſe frigori expoſuerat, domum inde reverſus ab omni ſtatim dolore, & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquativo eoque fœtiſſimo ſudore, quem mox purpura ſequebatur alba cum puſtulis elevatioribus, a collo uſque ad pedes protenſis. Vires erant dejectæ ad nonum uſque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger e lecto ſurgeret, purpura mox retrocedente ſummæ oriebantur anxietates, deliria, ſumma virium proſtratio cum ſpirandi difficultate, convulſivi motus, & ipſa denique mors.

EPICRISIS.

Admodum varius eſt hujus morbi decurſus magnuſque ægritudinum, ſe invicem excipientium quaſi cumulus, quæ omnes ad ſummam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, iſque inordinatus, & cum moleſta venarum hæmorrhoidalium intumeſcentia alternans, ſub quo plerumque difficilior ſolet eſſe ſanguinis per abdominis viſcera, maximeque per hepatis, & lienis ſubſtantiam circuitus: unde paullatim labaſcente ſalutari ſe & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipſa purpura proginitur, quæ, ſicut in præſente ægroto, diu poteſt inhærere, nec facile periculum minatur, niſi perverſis curationibus aliiſque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent cauſam, quam quod materia purpuracea ad cutem parcius propulſa ſenſibilem articulorum membranas obſederit, vellicaverit, & ad ſpaſmos ſollicitaverit. Tum quoque tumor, & rubor in brachiis pedibuſque apparuit: quod quidem non mirum eſſe debet, quoniam obſervationum fide ſatis conſtat, quod in partibus ſpaſmo infeſtatis, poſt illum compoſitum plerumque atonia relinquatur, quæ ſanguinis, & humorum accumulationi, ſtagnationi, adeoque etiam tumori anſam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima ſudoris profuſione ſtipatam, quæ virium robur mirum in modum exhauſit, ut poſtea ſub circulo ſanguinis languidiori lympha facile corruptione, & vappeſcentia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis eſt ſubitanea morbi in peſſimum ſtatum mutatio; quæ, me judice, egreſſui e lecto tribuenda eſt. Dici enim vix poteſt, quantum in morbis ſic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adeſt proſtratio, nocere ſoleat erectus corporis, & capitis tam in lectu, quam extra ipſum ſitus; ſicut in diſſertatione noſtra hac de re olim habita pluribus exemplis oſtendimus, & confirmavimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulſum minor ſanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, ſub qua omnes motus ad interiora convertuutur, ipſaque materia per cutim excernenda retropellitur; unde deliria, convulſiones, ſphacelationes, & mors.

Qui plures deſiderant obſervationes, adeant conſultationes noſtras medicas, ubi Tom. II caſu CXCI. CXCII. & ſeq. multa notatu digna exempla recenſentur.

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De origine luis venereæ judicium.

LUem ſic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam eſſe advectam, & per ſingulas ejus regiones diſſeminatam, quum Chriſtophorus COLUMBUS Inſulam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de peſtifero hoc morbo ſcripſerunt, ut *Roderici* DIACII *Hiſpalenſis lib. de morbo venereo. Nicolai* MONARDES *lib. de ſimpl. med. ex novo orbe allatis* eſt opinio. Licet vero certa experientiæ fide ſatis conſtet, perniciosam hanc luem primo in Hiſpania, tum in Italia, & Gallia, poſtea vero in ipſa Germania per contagium, a coitu cum feminis impuris ſuſceptum, fuiſſe propagatam; ſunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue MINADOUS *lib. de virulentia venerea cap. XXIV. Nicolaus de* BLEGNY *chirurgus Pariſienſis in lib. l' art de guerir la maladie venerienne*, & *Joh. Baptiſta* SYNIBALDUS *de geneantropia lib. IX. tract.* 2. qui exiſtimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero ſexu poſſe oriri, ſi femina cum pluribus viris rem haberet, ſemperque eſſe graſſatam apud ſcortatores infames. Tum enim ex diverſi ſeminis ſtagnatione & corruptione virulenti naſcerentur humores, qui primum feminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc ſententiam vero valde ſimilem penitus non reiiciendam exiſtimemus, ſed potius, ex hac cauſa morbum lui Americanæ ſimilem, generari poſſe concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata ex America contagio majoribus ſtipata ſit ſymptomatibus, longeque vehementius, & malignius, quam malum ex vaga ſcortatione ortum ſæviat, ita ut non per coitum ſolum, verum etiam per contactum, e. g. manuum ſudore madidarum, per oſcula, & in lactantibus per affrictum mamillæ, & papillæ, imo per pocula quoque, & veſtes, cum aliis poſſit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem ſuam exſerat, in corpore latere.

§. II.

Definitio.

Eſt autem hæc lues dyſcraſia humorum omnium, maximeque ſeroſo-lymphaticorum, maligna & putredinoſa, a miaſmate venereo, per contagium intus ſuſcepto oborta. His vero ſignis, & ſymptomatibus prodit ac progreditur hic morbus.

Hiſtoria morbi, & ſymptomatum in toto corpore.

Qui ex impuro veneris uſu eundem ſibi contraxerunt, contagii vim maxime, & primum experiuntur in pudendis, ubi inflammationes, tumores, dolores, & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Poſtea vis veneni ſe diffundens primo vicinis, & contiguis partibur, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim peſſima iſta, & multiplicativæ indolis inquinamenta in ſuccos vitales, lympham, & ſanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum ſolidæ corporis partes, ob corruptionem inductam, peſſundantur. Ita languor & laſſitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decreſcunt, humano orbata adſpectu facies maculis, & puſtulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præſertim defœdatur, variique generis tubercula ſicca, & humida, furfuracea ſeu ſquamoſa, colore tamen, & magnitudine, ſecundum locorum differentiam diverſa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes nu-

nutrimento deſtitutæ emarceſcunt; in partibus, ex carne, & pinguedine conflatis laxioribus ulcera generantur maligna, ad oſſa uſque ſerpentia; in articulis insignes ſentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa perioſtia, & in ipſo oſſium meditullio dolores graſſantur oſteocopi vix tolerandi, noctuque invaleſcentes; imo ſæpiſſime tophi, & gummata, abſceſſus, & caries in oſſibus proveniunt, horumque ſubſtantiam, & lamellarum compagem ita peſſundant, ut ſoluto partium nexu plane eroſa dilabantur. Præter hæc, pili quoque ſubinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, ſemi nio morboſo contaminatæ ſtagnationem, tumores contrahunt, qui vel in ſcirrhum, vel in ulcera, ſi negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo ſexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, ſed morborum iliadem pronuntiare fas ſit.

§. III.

.. ſpecia- tim in capite.

In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis ſiunt conſpicui, quam in ipſo capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime ſæviunt dolores, genæ, ſupercilia pilis nudantur, puſtulæ, & tubercula labiis, ori, palato innaſcuntur, quæ in ulcera cacoethea abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obſitæ dentes vacillantes, & carioſos efficiunt, planeque ex alveolis ſuis dimittunt, uvula, tonſillæ, totumque faucium periſtroma ardent, dolent, inflammantur, & ulcere exeduntur, oſſa narium ſpongioſa, carie infecta abſumuntur, & vomere, a quo ſuſtentantur, privata corruunt, fornice naſi depreſſo: unde ſimul putridus ex ore ſpiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum inſanabili raucedine obſervatur. Neque aures, & oculi a tali labe manent immunes, ſed hi exterius dolore, rubore, pruritu, & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuſcatis, ſplendore & viſus acumine privantur, imo nonnunquam ſuppurantur. Aures moleſto afficiuntur tinnitu, & exquiſito doloris ſenſu, & quoad internam ſui ſubſtantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo ſæpenumero cranii oſſa arroduntur tophiſque, & gummatibus deformantur, cujus rei teſtem citamus RHODIUM *cent. I. obſ.* 33. qui in ruſtico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

§. IV.

Signa differunt ſecundum ſubjecta & morbi gradus.

Et hæc ſunt præcipua peſtiferæ hujus luis ſymptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque ſexu poſſint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quiſquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores eſſe in notis morbo eſſentialibus ſecundum ſingulas ejus periodos, & diverſos gradus conſiderandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIUS; qui in eleganti ſua *de lue vener.* epiſtola accuratam morbi naſcentis, adulti, & ſeneſcentis tradidit hiſtoriam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prodeat, & poſtea altius corpori inſinuatum latiuſque diffuſum diſſitas etiam partes afficiat, labefactet, pervertat. Hoc tamen non poſſum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hactenus allata ſigna ſimiliter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, ſed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibuſdam tantum, ſed ex pluribus ſimul ſumtis de morbi præſentia eſſe judicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliaſque labes,

inter initia apparentes ſtatim pro ipſa lue, quam potius pro luis principio venditabit; ſiquidem, ſi recte tractata tempeſtive curantur, luem nunquam ingenerant.

§. V.

Luis vener. differentia a ſcorbuto.

Equidem his ſignis facile luem veneream dignoſci poſſe confido; nihilominus tamen de morbis, quibuſcum aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. Inter hos præcipuum obtinet locum ſcorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos, & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, puſtulas, tumores duros, variaſque tam oris, quam ipſius penis, ut EUGALENUS *lib. de ſcorbuto* teſtis eſt, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum ſit, cur CHARLETON *lib. I. de ſcorbuto cap. IV.* tantam inter ſcorbuticum, & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo ſint ſymptomata, a medico etiam peritiſſimo, in locis maxime ſeptentrionalibus, & maritimis, Dania, Svecia, Batavia, difficulter diſtinguenda. Quodſi igitur duo hi morbi in uno loco ſimul graſſantur, attenta opus eſt diligentia, ut ad rectum judicium revocentur omnia: ſunt enim certi omnino caracteres, quibus arte periti puſtulas, ſerpigines, & ulcera venerea, cancri naturam æmulantia, ab impuritatibus ſcorbuticis poſſunt diſcernere, qui tamen facilius diſcuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo infumato in ſcorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ ſcorbuticæ raro effloreſcant, niſi prius gingivis exulceratis tibiiſque livore nigreſcentibus, quæ ſimiliter in lue noſtra aliter ſe habent. Præterea, ulcera ſcorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra ſint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero ſpeciatim ad exulcerationes oris ſcorbuticas attinet, hæ primum gingivas, tum fauces, & tonſillas, lento tamen progreſſu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejuſque partes, & demum gingivas occupare ſolent.

§. VI.

Pariter quoque providendum eſt, ne herpetem, impetiginem aliaque cutis ulcuſcula ſtatim ad luis occultæ virus referamus, ſed probe prius, an cetera conſentiant ſigna, diſquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod ſemel facta eruptione corporis inquietudo, & laſſitudo deſinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, ſi auctiorem a lecti calore pruritum excipias, adeo invaleſcant. Eadem cautio adhibenda eſt circa tophos, nodos, & ganglia, quæ certe non a ſolo veneno venereo, ſed quam maxime etiam a quacunque violenta nervoſarum partium tenſione ac vellicatione, uti poſt veros arthriticos dolores interdum videmus, proveniunt: niſi itaque alia ſigna adſint, quæ pondus, & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue ſuſpicandum eſt. Neque tandem ſine adhibito diſcrimine omnes glandularum tumores pro venereis æſtimari debent, quia illi multoties ſine ulla clam latentis venerei fermenti ſuſpicione in variis corporis partibus viſuntur; ſicut ex ſolis ſtrumis animadvertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in judicando hallucinetur, in quibuſcunque morbis, lui noſtri analogis reſpicere debet ad

... & aliis morbis.

vi-

vitam ægrotantis anteactam, quæ ſi luxurioſa fuit, & in laſcivi feminarum blandientium turba tranſacta, ſæpe non contemnendum virulentiæ latentis præbet teſtimonium, maxime ubi reliqua conſentiant. Neque minus ægri, præſente jam ſuſpicione, curioſe ſunt explorandi, annon ſuſcepti contagii modum norint, & ut ſuas tantum ſuſpiciones medico detegant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore perterriti originem morbi, & progreſſum diſſimulent, nolintque, ſi ætatem jam maturiorem adſecuti ſint, juventutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno ſe quondam gonorrhœam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuiſſe profiteantur, qua ratione his malis occurſum fuerit, diſquirendum eſt; unde facile judicium poterit formari.

§. VII.

Cauſa eſt contagium

Nunc ad cauſam luis venereæ conſiderandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, uti §. I. innuimus, ſoli contagio, & miaſmati morbifico, ab ægris ad ſanos dimanante tribuenda ſit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc pernicioſiſſimum, & ſubtiliſſimæ indolis virus ſuam in corpus noſtrum violentiam exſerat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus ſanum admitti ſtatuant, cum vel per frictionis motum ſive contactum ſugendo, oſculando, & lactando, poris partium inſinuatur, vel exhalando, inſtar halitus, vicinis partibus inſpiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; ſed in ſpecifica hujus contagii natura ejuſque agendi modo determinandis adhuc toto, ut ajunt, cœlo differunt. Alii ab acrimonia acri rodente, & coagulante; alii a ſale alcalino corroſivo; alii a ſpecifica quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapſe dicunt, quia ipſos effectus, ſeu producta veneni pro ipſius cauſa declarant. Et profecto, ſi meam interponere licet ſententiam, equidem ſolicitum hoc ſcrutamen ſupervacaneum eſſe arbitror. Nam plura ſunt in rerum natura, tenuiſſimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac craſis, & ab hac immediate dependens vis agendi, miroſque effectus, in ſenſus incurrentes producendi, captum noſtrum, & intelligentiam plane ſuperant. Videmus hoc in contagio peſtis, morbo variolarum, lepra, ſcabie maligna, morſu canis rabidi, & hujus generis aliis; ubi veram veneni peccantis cauſam, & indolem exacte demonſtrare nunquam hactenus licuit. Sufficiat igitur medendi ſcopo, ut tantum pernicioſis veneni effectibus impediamus, quo minus ſuam in corpore humano potentiam exſerant; præſertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri conſultius ſit, quam aliquid adſerere, quod ſatis probari nequeat.

[Gen]eres modi infectionis.

Veneni natura difficulter cognoſcitur.

§. VIII.

Fernelii aſſenſus & ulterior probatio.

Placuit mihi hac de re quam maxime FERNELII prudens limatiuſque judicium: *hoc in morbo*, (*venereo*) inquit, *aliiſque venenatis plurimos videas captioſa, eaque admodum inani, ratione falli, quod, dum vident ſymptomata, hæc omnia cum humoris cujuſpiam* (*acidi, acris*) *vitio inſultare, nihil præter humorem acidum ineſſe putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perſcrutantur, num aliud quidpiam in humore ſubſit, in quo præcipua affectionis cauſa ſubſiſtat: quale procul dubio ſi ſenſu non cernimus poteſt certa ratione ac intelligentia comprehendi, alioquin in maxima rerum ignoratione verſamur.* Accedit, ſi abſtruſas iſtas, & ſpeci-

cificas agendi vires contagii multiplicativi ad manifeſtas qualitates, v. g. ad acrimoniam acidam, ſalſam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos poſtea errores in ipſa remediorum applicatione commiſſuri eſſemus. Minime enim difficile eſſet humorum, cujuſcunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in noſtro affectu veritati minus reſpondet. Eaque propter etiam ii multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod ſpecificum hujus morbi antidotum eſt, elemento alcalinæ naturæ penetrantiſſimo ſuam in acido peccante domando virtutem exſerere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris judicium. Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia ſilentio prætermittere videar, non abs re fore confido, ſi meam de ejuſmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuiſſimis, ſed virtute activiſſimis ſententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adſero, veneni contagioſi indolem in tenuiſſimo fluido ſulphureo, ſive phlogiſto æthereo, & fermentativo principio conſiſtere, quod ulterius diffuſum reliquos corporis humani ſuccos eadem labe contaminat. Et ſane plura ſunt momenta, ex quibus hanc proprietatem conjecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratiſſima inter phyſicos æque ac medicos res eſt, fluidum ſulphureo æthereum, ſeu oleoſum, ſi ullum aliud, ſtupenda ratione poſſe dividi, diſſipari & multiplicari; ſicut in corporibus eodem inſtructis, ut Zibetho, moſcho, ipſoque ſulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita poteſt diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, ſi ad virus reſpicimus venereum, hoc ita eſt comparatum, ut per plures menſes, imo annos occultum latere poſſit, ante quam perniciem corpori intendat: quod certe fieri non poſſet, ſi alius eſſet naturæ, ſanguinique, & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque eſſe ſtatuitur ſulphureæ, & oleoſæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficilius extricatur, nec tam promte cum aliis ſuccis commiſcetur. Confirmat hanc meam conjecturam ipſa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagioſa labes cum corpore ſano communicetur, certe non aliunde niſi in humorem pinguem, ſub cuticula latentem infunditur; ſive per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pingujuſculis, vel ſeminali lymphæ, quæ ſimiliter partibus conſtat oleoſis inſinuatur, donec tandem mediantibus his ſuccis, ceu pingui vehiculo, ad lympham, & ſanguinem advehitur, totamque humorum maſſam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Quod variis argumentis confirmatur. Hæc noſtra ſententia firmius adhuc ſtabilitur, ſi ad alios a ſuſcepto miaſmate productos morbos, ut fere ſunt peſtis, variolæ, morbilli, petechiæ &c. animum mentemque advertamus, quorum materia ſimiliter putridæ ſulphureæ eſt indolis, diuque viſcoſitate pinguedinoſa involuta, tanquam in latibulo, poteſt hærere, donec aliquando a compedibus ſuis liberata in motum fermentationis multiplicativum ab aliis cauſis deducatur, ſucciſque vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum eſt, ſi tetros veneni venerei effectus, qui per putredinoſam humorum corruptionem ſe manifeſtant, conſiderate attendimus: nonne ipſos a ſulphureæ indolis principio, pinguedini inſidente, derivare velimus. Siquidem abunde ſatis experientiæ fide conſtat, pinguia corpora facilius longe, quam alia in actum putredinoſum coniici. Ita ego quoſdam in imo ventre ſauciatos novi, quorum omentum

tum multa pinguedine obſitum, & ex vulnere protenſum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut fœtoris ſpurcitiem vix ferre potuerint adſtantes. Nobiſcum fere eandem fovit ſententiam celeberrimus BOERHAAVIUS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam ſatis lugendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet ſequentia, illuſtrationis ergo adducenda: *virus venereum*, inquit, *eſt in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene ſanis replet eam partem, quam adipoſum panniculum veteres, hodierni & cellaloſam membranam vocant, ita ut contagioſa labes per poros epidermidis ingreſſa trans cutis vaſcula uſque ad cellulas membranæ adipoſæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiſcuerit ſe, calore, motu, mora, aſſiduo magis magiſque incendatur, cutim, & cuticulam ſuperpoſitas rodat, corrumpat, interimque ſub his circumfuſas per ambitum cellulas oleoſas contaminet, unde ſemper latior plaga in panniculo adipoſo corrupto reperitur, quam ſupra in cute ſuperpoſita perdita, & exeſa eſt.*

§. XI.

& Boerhaavii ſententia ſtabilitur.

Hactenus a BOERHAAVIO allata egregie ſatis comprobant, membranam adipoſam non modo præcipuum ſeminii venerei receptaculum conſtituere, verum etiam, infecto jam ſanguine morboque vigente, eandem præcipue affici, ſicut ex variis roſionibus externis ulceribuſque depaſcentibus videre licet. Longe vero clarius rei elucefcet veritas, ſi audire velimus, quæ interpoſitis nonnullis idem graviſſimus auctor diſſerit: *adipoſa*, inquit, *membrana quaſi ſuppurante, muſculi nudati vividiſſimi pulcherrimique apparent, ulcera ſolam tantum pinguem tunicam depaſcuntur, nec cuti nocent, quatenus conſumtis vaſis cuti ſuppoſitis, hæc ipſa quoque perit.* Nam mollis eſt hæcce membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur ſucco adipoſo, qui tardiſſime circulatur, & diutius ibi ſubſiſtit: unde fit, ut, ſi qualicunque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celerem latiuſque ſerpentem, illæſis ſubjectis muſculis, & cute ſuperpoſita intacta, fortaſſe quod hæ partes firmioris ſint texturæ, ideoque imminenti corruptelæ valentius poſſint reſiſtere.

§. XII.

Accedimus nunc ad eventum noſtri morbi prænuntiandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognoſi inepta ſuam amittere exiſtimationem poſſit, in hac certe ferenda magno opus eſt judicio, magnaque deliberatione, ne ſemitam empyricorum premamus, qui, ubi leve luis principium eſt, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorſus curationibus, imo rectius carnificinis ſubiiciunt, vel, ubi magna infectio plenaque periculi res eſt, arcanis ſuis curationem promittunt facillimam. Debet autem diverſa luis gravitas, & ab hac pendens eventus plus minus periculoſus ex ſequentibus quam maxime æſtimari. Primo omnium ſubjectum inſpiciatur patiens, quod ſi juvenile vel virile eſt, ac temperamento pollet ſanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitoſi minuſque bene valentes, ut infantes, pueri, ſenes. Exceptionem tamen patitur regula in feminis, quæ licet viris longe imbecilliores ſint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menſtruum tributum ſolvunt. Melius quoque ſuccedit curatio vernali, & æſtivo, quam autumnali, & hiemali tempore, melius in locis calidioribus, & meridionalibus, quam in humidis ſeptentrionalibus, ſub auſtrali tempeſtate conſtitutis: unde multi ex Germania in Galliam concedentes a malo

Prognoſis.

ſecundum ſubiecta

liberantur, non quod in Gallia omnes præſtantiores eſſent medici, ſed potiſſimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime favet. Deinde per ſe cuique patet, luem incipientem facilius recipere ſanationem, quam quæ diutius inhærendo jam altriores egit radices. Neque tamen unquam deſperandum, aut lue inveterata laborantes plane deſerendi ſunt, ſed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri conſtitutionem, transeundum eſt: qua ratione inſperata ſæpe ſalus obtinetur, uti egregium proſtat exemplum apud FERNELIUM cap. XV. in Dominis de Meſieres.

§. XIII.

..ſecundum gradus morbi.

Ne tamen artifex in cognoſcendo morbi exitu decipiatur, reſpiciendi ſunt diverſi morbi gradus, ſive ſymptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit uſus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, ceu in limine conſtituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, teſtium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad ſanitatem reducantur. In ſecundo gradu, ſub quo penis, & faucium ulcera, puſtulæ, & furunculi per totum corpus diffuſi, quos variolas magnas dicunt, aliaque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam ſolidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, ſed longe difficilior eſt, niſi aliæ eam circumſtantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis, & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, iſque tertius gradus, qui cariem oſſium, profundiorem palati, oſſiumque naſi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta ſalutis ſpes merito evaneſcit. Quo enim nobiliores ſunt partes, quæ corrumpuntur, & quo magis muniis ad vitam neceſſariis deſtinatæ, eo gravius eſt a lue periculum; quod ſimiliter dicendum eſt de partibus quibuſvis aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, ſi opus eſt, exſcindi nequeunt. Pari ratione, ſi corpus laborantis impurum ſit, & ſcorbuticis infectum humoribus, aut viſcera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hæpar, uterus corrupta, conclamata ſunt prope omnia, quia tum temporis heroicum ſalivationis remedium tuto adhiberi vix poteſt: unde fit, ut morbus per ſe non ſemper lethalis vitam multiplici ratione aufferat. Nonnulli enim, qui ſimul ſcorbuto, & viſcerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulceroſa inſidet labes, phthiſi, & hectica conſumuntur; quidam alii, quorum oſſa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam ſphacelo, cancro palati, & uteri extinguuntur, putridumque, & lacerum cadaver tandem abiicitur, pabulum ſane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quoniam in hoc diro admodumque difficili morbo univerſa ſanguinis, & lymphæ maſſa a malignæ indolis miaſmate ſeu fermento plane alienam, & naturæ prorſus adverſam, putridam, vappeſcentem ac viſcidam induit craſin, a qua, ceu a fonte omnium in hoc affectu evenientium ſymptomatum ratio unice petenda eſt, certe ad cauſam hanc principaliorem removendam vix melior excogitari poteſt indicatio, quam ut tota corruptorum humorum maſſa ex univerſo corpore, & minimis ejus aſculis atque & receſſibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum eſt, ut graviſſima illa ſymptomata,

qua-

qualia ſunt glandularum ſe & excretoriarum obſtructiones, oſſium omniumque partium ſolidarum inflammationes, & exulcerationes, tanquam effectus cauſæ ſponte conquieſcant, & removeantur. Duo vero uſque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatorum colluvies ex intimis partium ſolidarum latibulis eiici, & expurgari poſſit, videlicet per largiorem paulloque diutius durantem ſudorem, & per copioſum, debito tempore inſtitutum ſalivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Curatio per ſudorem, cum guajaci decocto.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per ſudorifera abſolvitur, attinet, monendum hoc loco eſt, quod non omnis generis remedia ſudorem pellentia huic ſcopo apta ſint & idonea, ſed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viſcidos diluunt, reſolvunt ac digerunt, ſed maxime etiam, motum vaſorum cordis, & glandularum ſyſtalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi reſidentes valde tenaces, & corrupti in motum, & progreſſum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob ſpecificam virtutem, primum celebratiſſima ſunt lignum, & cortez guajaci, radices chinæ, & ſarſaparillæ, lignum, & cortex ſaſſafras, &c. ſi paratum ex iis decoctum ſudoris eliciendi fine uſurpetur. Hæc inter vero quam maxime eminet guajacum cum cortice ſuo, quo ipſi etiam Americani luis curationem inſtituunt optimeque abſolvunt, eo quod illud ſubtili quodam, acri & reſinoſo gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem ſolidorum præſtandam. Sic enim ex hoc ligno per ſpiritum vini rectificatiſſimum tartariſatum paratur eſſentia valde reſinoſa, quæ cum dimidia ſpiritus tartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita ſudorem efficaciter movet. Longe autem frequentioris tutioriſque uſus eſt decoctio ligni, & corticis ex aqua ita inſtituta, ut ejus uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ ſpatium decoquatur: qua ratione tantum ſubtilis reſinoſa, & balſamica extrahitur portio, craſſiori reſinæ ſubſtantia relicta. Siquidem idem decoctum ad ſiccitatem leni evaporationi commiſſum pulverem relinquit bruni coloris, odoris, & ſaporis opobalſamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus ſuſcepta, vehementem movendo ſternutationem, mucoſitatem ex narium ſinibus, ſi quid aliud, potenter ſine incommodo excutiat.

§. III.

Modus adhibendi guajacum.

Ex qua operatione ſatis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne ſumtum principio ſuo acri ſubtili balſamico inertes ad motus fibras, & tunicas vaſorum ac glandularum nerveas ſtimulando humorum, & lymphæ progreſſum, aucta & intenſiori reddita virtute ſyſtaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumſtantiarum ratione ad menſem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem poſtea ſudorem expectando, calide bibitur, tam felici ſæpe eventu, ut ego hoc ſolo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis ſpongioſo præditos a peritiſſimis in arte viris ſanatos ſciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius diſſolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum ſpiritu vini accenſo paratur, uſurpare ſuadent; neque ideo taxandi videntur, ſi modo debitam cautionem juſtamque circumſpectionem adhibeant.

§. IV.

2) cum temperatioribus decoctis.

Quodſi vero ſunt teneriora, macilentiora ſenſibilioriſque naturæ ſubiecta, decoctum hoc guajaci, ob majorem, quem in humoribus excitat

mo-

motum, & ebullitionem, non congruum ſemper eſt remedium ad luem exſtirpandam, ſed tum præferenda ſunt decocta, quæ ligna, & radices temperatiores ingrediuntur, cujus generis ſunt radices ſarſaparillæ, chinæ, lignum ſaſſafras, & ex noſtris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, ſaponariæ, bardanæ, glyzyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinalem, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, poſſunt imbui; ſiquidem hoc ſal quaſi clavis eſt, qua firmior, reſinoſa, & viſcoſa lignorum compages recluditur. Longe vero præſtantior horum decoctorum in debellando malo eſt effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adiicitur. Atque tum eædem ſpecies, & decocto ſaturatiori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inſerviunt, ita tamen, ut ſi hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio inſtituatur, additis pro re nata paſſulis minoribus, &, ſuavioris conciliandi ſaporis gratia, cinamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formulæ decoctorum

Ad meliorem mentis noſtræ evolutionem præſcribere placet unam alteramve decoctorum formulam: Recipiantur raſuræ ligni guajaci unciæ quatuor, corticis ejuſdem uncia una, radicum ſarſaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glyzyrrhizæ ana unciæ duæ, ſalis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. ſpecies, quarum uncia una, & ſemis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ menſuris coquenda, & facta colatura tertia menſuræ pars, ad ſudorem pellendum haurienda. Relictis a coctione ſpeciebus, additiſque paſſularum minorum duabus vel tribus unciis aquæ tenuis affunde menſuras tres, fiat per horam decoctio in vaſe clauſo: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero decoctum paulo temperatioris deſideraret virtutis, ſumat modo rad. ſarſaparill. libram dimidiam, chinæ, ſcorzoneræ ſingulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, cort. ligni ſaſſafr. unciam unam, ſalis tartari drachmas tres, eademque ſpecierum, & aquæ quantitate, ſicut in priori, inſtituat decoctionem.

§. VI.

3) cum aliis ſudoriferis.

Reſidet profecto in convenienti horum decoctorum uſu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præſidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporiſque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac ſolidis partibus infectis miſera peſſimorum ſymptomatum ſyndrome adornatur, eadem non adeo ſemper medentum exſpectationi, & ægrotantium votis reſpondere experimur, ſed poſtulat morbi gravitas, præſertim in locis ſeptentrionalibus, & majori frigori obnoxiis, ut virtus illorum diſcutiens, & reſolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem noſtra methodo auſpicatiſſime perficitur, ſi cum ejuſmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mecurialis vel antimonialis eſt proſapiæ, debita doſi offeratur. Atque hoc nomine, & virtute commendatiſſima ſunt æthiops mineralis, vel ſulphur antimonii auratum, ex lixivio ſcoriarum reguli antimonii cum ſolutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana ſumtum, ad impuritates omnis generis e ſanguine eluendas, remedium eſt potentiſſimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel ſal antimonii ſulphureum ex ſcoriis reguli ſimplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus ceruſſæ antimonii, & una parte cinnabaris ejuſdem confecti: quæ ſingula cum decoctis ſuperioribus debito regimine ſudorifero exhibita humores viſcidos, tubulorum minimis impactos fortiter colliquant, diſſolvunt, & tam per ſubcutaneum, quam

quam renale cribrum copioſe educunt.

§. VII.

Regula in adhibendis decoctis obſervanda.

Verum enim vero, ut cura hæc ſudorifera optatiſſimo gaudeat effectu, opus eſſe reor, ut corpus ad eam ſine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo fine primo omnium neceſſe eſt, ut, urgente plethora, conveniens ſanguinis quantitas per venæſectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitioſorum ſaburra per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic ſcopo non omnia ſine diſcrimine laxantia, & purgantia, ſed tantum ſelectiora nonnulla, eaque magis appropriata inſerviunt, ſcire licet, hunc cenſum maxime ſubire gummata reſinoſa, uti ſunt gummi ammoniacum, ſagapenum, opoponax, galbanum, &c. quæ cum extracto rhabarbari, hellebori nigri, & mercurio dulci roborata, mediante eſſentia ligni guajaci, vel balſami Peruviani in formam pilularem poſſunt redigi, ſumenda pro doſi drachmam dimidiam. Peracta cum hiſce pilulis, ter vel quater circa alterum diem ſumtis, purgatione, auſpicanda eſt cura ſudorifera, & ſimul idoneum diætæ regimen ſervandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquiſito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis aſſatæ portionem cum paſſulis exacinatis, & tenviora carnis vitulinæ, vel gallinarum juſcula cum lactuca, endiula, aſparago, Selleri, &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri poteſt, ſibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piſcibus, lacticiniis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Cura ſalivatoria perficitur mercurio, & quidem

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante ſalivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec ſtricta diæta, nec cura jam laudata ſudorifera evelli poteſt, quia tunc utique alia, majoris efficaciæ remedia, & quæ morbis giganteis debentur, heroica in uſum arceſcenda ſunt. Huc ſpectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera ſpecificum rebellis hujus luis antidotum ſuppeditant, eo quod præter mercurium in univerſa rerum natura nec certius neque efficacius detur remedium, quod ſubtilitate ſua tenerrima, penitius in intimos corporis receſſus penetrando, tenacem, viſcidum, & in tubulis quaſi coagulatum humorem tam potenter reſolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati, & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

vel ſuffimiglis & inunctione mercurii.

Proſtant autem varii, mercurium ad ſalivationem adhibendi modi, quos breviter ſtrictimque indicabimus. Veteres per ſuffimenta, mercurium in vapores reſolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, ſed minus commode, quia craſſi denſique hi vapores nervoſo generi ſunt inimici. Tutior, iſque frequentior eſt uſus per unguenta, quibus argentum vivum probe ſubactum corpori applicare ſolent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hactenus obtinuit, & a chirurgis ibidem degentibus hac potiſſimum ratione inſtituitur: unguentum roſatum, & pomatum, æquali ad unciam portone ſumtum cum uncia mercurii vivi, in ſufficiente quantitate terebinthinæ extincti intime miſcetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balſami fleruviani drachma: quo unguento juncturæ pedumque malleoli, & genua quoque, ſi opus eſt, matutino tempore, & ventriculo a cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec ſalivæ ſequatur profluvium; non omiſſo interea decocti lignorum temperatioris uſu.

§. X.

vel uſu mercurii interno.

Sunt dein ex medicis, & chirurgis peritioribus nonnulli, qui ſalivationis

tionis cura per inunctionem ſepoſita in rebelliori malo, tutiorem exiſtimant modum per mercurialia interne ſumta ſalivæ fluxum promovendi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici, & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conſerva roſarum in juſculo avenaceo, vel infuſum theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii doſin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adſcendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum ſit, & ſalivæ fluxus oriatur, qui in nonnullis, præſertim ſenſibilioribus, ſeptimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quodſi vero in corporibus natura ſegnioribus, & phlegmaticis non ex voto ſuccedit operatio, tum per aliquot dierum ſpatium ſubjungitur externa mercurii inunctio; unde ſaliva tam largo prodit flumine, ut ſæpe ad duas vel tres menſuras ejus accedat quantitas. Tum vero abſtinendum eſt ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium uſu, nihilque, ſalivæ fluxu rite procedente, innovandum, ſed potius curandum eſt, ut abacto omni frigore æger in temperate calido ſervetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatiſſimum eſt; ſicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde fructus vitentur horæi, ne diarrœa excitetur, potus ſumatur nunquam frigidus, neque bibantur cereviſiæ, multo minus ſpirituoſa, ſed potus loco decoctum radicis chinæ, ſcorzoneræ, & glycyrrhizæ cum paſſulis adhibeatur. Atque hæc ſalivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu eſt continuanda, donec clara, & limpida ex ore ſaliva profluat, nec amplius moleſtiſſimus oris fœtor obſervetur.

§. XI.

Præparatio ad ſalivationem.

At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generoſam ſalivationis curam rite præparetur, primo omnium hoc fine ſanguinis miſſio in plethoricis inſtituenda, & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda eſt: cui uſui præter decocta temperatiora diluentia, & pulveres abſorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inſerviunt laxantia ſupra præſcripta, ut iiſdem ſuperfluæ ſeroſæ ſordes ex habitu corporis exterminentur.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa differentiam ſubjectorum.

IN omni venereæ luis curatione rite inſtruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda eſt ratio, ita ut debiles, pueros, & mulieres, præſertim gravidas, a robuſtis, & valentioribus diſcernendo videamus, quæ utriuſque pro diverſa corporis conſtitutione conveniat ſanatio. Nec minori opus eſt cautione, ut malum recens, & inveteratum multiſque gravioribus ſtipatum ſymptomatibus diſtinguamus: ſiquidem diverſus morbi gradus, diverſam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utiliſſima hæc monita niſi exacte obſerventur, periculum eſt, ne vel ægrotos ſine ope miſeros a nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem.

§. II.

... circa ſalivationem in corporibus ſcorbuticis.

Speciatim vero heroica ſalivationis cura, niſi recte adminiſtretur, funeſtum ſortitur eventum: quare multæ ſunt cautiones tam ante ejus uſum, quam ſub ipſa cura obſervandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacocymicum, & ſcorbuticum, obſervatio paullo ſubtilior adhibenda eſt, ante quam ſalivationem intendamus. Quodſi enim impura ejuſmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipſiſque ſalivam movere, longe deteriora fiunt ſymptomata,

quia

quia mercurius ſalibus adſociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato, & rhabarbarino primis viis, ſerum lactis dulce cum ſuccis herbarum antiſcorbuticarum, coclearïæ, fumariæ, beccabungæ naſturtii aquatici impraegnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri menſis decurſum bibatur; & poſtea demum ad decocta lignorum ſudorifera vel etiam, ſi neceſſitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda eſt in iis, qui ex viris ad affectiones ſpaſmodico-hypochondriacas, ex feminis ad paſſiones hyſtericas, ſive ex utroque ſexu ad effrenes ſanguinis congeſtiones, ejuſdemque par nares, hæmorrhoides, & pulmones evacuationes ſunt diſpoſiti, quibus omnibus ſola ſalivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet ſuſcipi, qui viſcera qualicunque labe affecta habent, quia metus eſt, ne auctis inde obſtructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

..in ſubjectis macilentioribus.

Deinde, corpora ſicca, & macilentiora non adeo bene ferre ſolent mercurialia, quapropter inſigne ſtratagema eſt, ut humores prius fluxiles reddamus, fibraſque rigidiores & ad ſpaſticas ſtricturas proclives relaxemus: quod optimo conſilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante ſalivationem hebdomades una cum decoctis lenioribus adhibenda. Atque his præmiſſis optime blandeque ſæpe agere vidimus mercurialia.

§. IV.

Circa ſymptomata ſub ſalivatione.

Dira quandoque ſunt, quæ curationi mercuriali adſociantur ſymptomata, ut dentium nigreſcentium a nimia gingivarum relaxatione inducta vacillatio, linguæ fauciumque intumeſcentia cum maſticatione, & deglutitione difficili, appetitus proſtratio ſomnus ob ſalivæ fluxum noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuoſa ſalivalis laticis profuſione validoque ſeri ab extremis, & infernis partibus ad fauces impulſu, partim vero ab imminuto alui, & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, ſi nimium urget, & vires plane deſtruit ſalivæ profluvium, humorum motum ad inferiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clyſteres, per laxantia mannata, & rhabarbarina, vel, ſi hæc non ſufficiunt, per pilulas noſtras balſamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acutas, vel etiam per pulverem rhabarbari, cum diagrydio ſulphurato vigoratum, & cum ſyrupo chichor. cum rhabarb. in electuarium redactum, quod ſimul roborandis gingivis egregie inſervit. Neque tum laude ſua carent infuſa theiformia, ex veronica, ſcabioſa, floribus ſambuci, & ſalviæ parata crebriuſque oblata, quia iiſdem humorum motus ad extimam corporis ſuperficiem dirigitur, & ſaluberimum tranſpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Circa oris vitia & denſium lapſum.

Præter hæc interna derivantia quod ſpeciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis ſub ptyaliſmo evenientibus, applicanda opportuniſſime adhibentur gargariſmata, ex ſpeciebus purificantibus leniterque conſtringentibus compoſita, quarum præcipuæ ſunt baccæ, & folia myrthi, flores balauſtiorum, roſarum rubrarum, herba menthæ, meliſſæ, cortex caſcarillæ, maſtix, &c. quæ in aqua flor. ſambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta ſiphonis ope poſſunt inici, iiſdemque os ſæpius collui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapſum præcavendum eſſentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynſichti, vel

vel balſamum noſtrum vitæ cum ſyrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carnique gingivarum crebrius admotum, egregiam præſtant opem.

§. VI.

Circa dolore inteſtinorum, & vigilias.

Incidit ſæpius, ut mercurialia pro ſalivatione cienda propinata dolores excitent inteſtinorum admodum feroces: quare tum protinus danda ſunt theriacalia, ut theriacæ cœleſtis aliquot grana cum emulſione amygdalarum dulcium, & uncia dimidia ſyrupi diacodii. Atque ejuſmodi emulſiones cum aquis antiſpaſmodicis paratæ, & cum ſyrupo papav. albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & aſſidua vigilia auxilium urget, quia tali in caſu fortiora dare hypnotica nunquam ſecurum eſt, ſed leniora tantum hæc ſufficiunt.

§. VII.

Cautelæ poſt ſalivationem.

Ipſa ſalivationis cura nonnunquam ad triginta, & ſex dies, imo longius protrahenda eſt; quibus exactis nihilominus ſæpe ægri certam mercurii dulcis doſin omni ſeptimana debent ſumere, & ſe diutius adhuc ab acribus, pinguibuſque cibis abſtinere. Et quum plerique peracta ſalivatione ſint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia inſtar infantum ſunt conſiderandi. Etenim, quoniam vetus ſanguis fere omnis per ſalivæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; ſanguis, & ſucci benigni nunc denuo ſunt ſubſtituendi, quod per alimenta pauca, eupepta, & euchyma perficitur, ſimulque tali ratione recidiva præcavetur. Sunt quoque, finita ſalivatione, mutanda veſtimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus exſtinctus quaſi in cineribus latitat, qui novos poſtea tumultus ſuſcitare valet. Quam in rem legendus eſt HILDANUS *centur. V. obſerv.* 115. ubi præſtantiſſimus hic auctor etiam alias ſalutares ſuppeditat cautelas, circa ſalivationis operationem obſervatu neceſſarias, inprimis, quod ante eam tophi oſſium ſint emolliendi, caries tollenda, ulceraque, quantum fieri poteſt mundificanda.

§. VIII.

Circa narium, & palati ulcera.

Virus venereum quam facile ſeſe adſociat oſſiculis narium ſpongioſis, & palati quoque oſſibus firmiter inhæreſcens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine diſſolvit. Quo in caſu mercurialis ſalivatio parum ſola proficit, ſed potius intra nares cum ſiphone fieri debent injectiones liquorum putredini reſiſtentium, ex aqua d'arquebuſade, eſſentia ſuccini myrrhæ, balſami Peruviani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compoſitorum; quibus mirabile certe levamen exeſis hiſce partibus afferri ſolet. Quando enim non cito ſatis teterrima iſta putredo ſiſtitur, oſſa palati exulcerantur, & carie ita exeduntur, ut foramina fiant, quibus adſumta, præſertim potulenta per nares regeruntur.

§. IX.

Circa exoſtoſes & caries oſſium.

Exoſtoſes, & caries oſſium non ſemper per mercurium certo curantur, ſed melius ſæpe per guajaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot menſuras in die hauſtum. Externa vero ope ut ſimul ſubveniamus, caries oſſis, & nigredo primum eſt abradenda, dein pulvis euphorbii inſpergendus, vel loco hujus aliquot olei guajaci, caryophillorum, vel cinamomi non adulterati guttulæ cum goſſypio applicandæ. In occulta autem carie juvat carnem, que carioſum locum contegit, putreſcentem vel ſcalpello, vel cathæreticis ſeparare, ut os oculis remediiſque adhibendis pateat.

§. X.

Circa tophos.

Non raro accidit, ut ipſa oſſium compages, præſertim tibiarum, a ſuſcepto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura

abeat

abeat tubercula, quæ, quia inde ſenſibilis perioſtii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis ſuccurrere decet, ex quorum numero emplaſtrum Vigonis cum mercurio, vel emplaſtrum manus Dei, ſeu miraculoſum, debita additione mercurii vivi, & balſami ſulphuris terebinthinati, ſive juniperini vigoratum, ob eximiam opem ſummam merentur comendationem. Quo etiam ſpectat emplaſtrum emolliens Agricolæ in chirurgia ejus parva deſcriptum.

ſ. XI.

Ratio morborum in oſſibus.

Enimvero, mirum forte cuipiam eſſe poſſet, ipſa quoque oſſa, ceu corpora ſenſus expertia, & tam ſolida, ut ferro vix findi poſſint, hac in lue graves læſiones, tumores, inflammationes, & apoſtemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia oſſa nutriuntur, creſcunt & augmenta ſumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum eſt, cur etiam putredine & apoſtemate infici poſſint. Quandocunque enim acres ichores in oſſium poris coacervantur, acredine ſua illa corrodunt, non ſecus ac teredo vermis lignum ſolet perforare. Hanc ulceroſam oſſium affectionem AVICENNA, unus ex præcipuis medicorum antiſtitibus, ventoſitatem ſpinæ appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in oſſium cavernis accumulati pars groſſior in tubera, & tophos concreſceret, altera ſubtilior ſua acrimonia oſſa, & panniculos ejus arroderet atque diſtenderet, quorum panniculorum ope oſſa dolerent, & quaſi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu præſertim atrociores hujus morbi dolores oſteocopi ingraveſcant, id ea ratione fieri arbitror, quia ſole occiduo, ob motum fluidi ætherei lentiorem, humores magis fiunt viſcidi ac tenaces; lecti vero calore acres corrodentes ſubtiliores partes magis in motum cientur, ut membranulas, tendines, & nervos graviter vellicent, & vaporoſo flatu diſtendant.

ſ. XII.

Cautelæ circa puſtulas.

Puſtulæ venereæ in fronte, & mento effloreſcentes, ſaniemque, & ichorem putridum acrem fundantes difficulter tolluntur, & conſolidantur, niſi veneno venereo probe retuſo, omnique ſymptomatum ferocia refrænata. Neque etiam linimentis, unguentis, & emplaſtris ſemper cedunt, ſed ab applicatione unguenti digeſtivi, ex vitello ovi, myrrha, & terebinthina Veneta parati, & cum æquali portione balſami noſtri vitæ remixti ſingularem vidi effectum conſolidantem.

ſ. XIII.

Circa vitia pudendorum ſub ſalivatione.

Gonorrhœa virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis ſtillicidium mercurialibus non ſiſtuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo ſine præter ea, quæ ſuo loco in capite de gonorrhœa innuimus, injectiones tam in uterum quam in urethram immiſſæ proſunt; quales ex aqua calcis vivæ ſecunda, cum aqua roſarum vel ſambuci facta, & cum aqua d' arquebuſade mixta poſſunt confici, quibus in gonorrhœa nonnunquam ſacchari ſaturni pauxillum poteſt addi. Neque tumores teſtium ſalivatione proprie curantur, niſi ſimul idoneis ſuccurramus externis remediis, quæ in fotibus, & vaporibus, ex herbis, & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectæ admiſſis, nec non emplaſtro Vigonis cum mercurio potiſſimum conſiſtere debent.

ſ. XIV.

Curatio luis cum mercurio ſine ſalivatione.

Reſtat autem peculiaris medendi methodus, quæ, ſi internam ſpectemus opem, non modo jam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura ſudorifera nec mercurialis ſufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis hujus ſymptomatibus, ut fere ſunt putrida oſſium ſquamoſorum corruptio, polypus,

&

& ozæna, peſſimam ſtillans ſaniem, mirifice prodeſſe ſolet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, ut curationem omnino ſingularem poſcant, quæ noſtra methodo, & experientia per medicamenta quidem mercurialia, ſed eadem valde correcta, & virtute diaphoretica exaltata, ſine largiori ſalivæ ad aliquot hebdomades durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapſi ſunt anni, quum ego diſſertationem de morbis rebellibus chronicis ſine ſalivatione curandis conſcripſi, ibidemque docui, qua ratione mercurius intima auri vel ſtanni admixtione diaphoreticus reddi poſſit. Siquidem hæc metalla ſingulari quadam, & quaſi propria pollent efficacia, penetrantem volatilem, partibuſque nervoſis intenſam mercurii indolem cicurandi, & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrent, ſed tantum vim vaſorum ſyſtalticam augendo, circuitum ſanguinis, & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutiſque ſpiracula vitioſi humores ducuntur, & inde evacuantur.

§. XV.

Eius præparatio & uſus. De ipſo autem præparandi modo ſcire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii, & ſtanni, ita conficiatur, ut deſuper abſtracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, deſuper abſtracta aqua regis, itidemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione præparato curatio non fruſtranea ita inſtitui debet: primo pilulis mercurialibus ſupra deſcriptis aliquoties alvus eſt ſolvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviatili furfuribuſque triticeis paratum, & aliquot dies adhibitum, mane & veſperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conſerva roſarum, vel in forma pilularum ad ſcrupulum unum per aliquot dierum ſpatium offeratur, poſtero die mane ſuperbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen eſt hæc medendi methodus, ſi peracta ciborum digeſtione circa horam pomeridianam quintam vel ſextam æger quotidie per menſem in balneum deſcendat, & cubitum iturus medicamentum dicto modo ſumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus internis non ſemper opus ſit, ad peſtiferum illud virus ex corpore eliminandum; ſi modo ægri ſimul rectum conjungant victum, debitamque potuum temperatiorum copiam, quam ſat magnam eſſe decet, adſumant.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Lues venerea ex gonorrhœa male tractata. VIr quadraginta annorum, ſiccæ temperaturæ corporiſque macilentioris, jam dum a multis annis, ob victum durum, & ſalſum, non modo ſcorbuticam humorum diatheſin ſibi contraxit, verum etiam elapſo nunc biennio poſt concubitum cum impura femina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adſtringentibus, & terebinthinaceis tractata feliciter quidem ſubſtitit, ſed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo ſtrictiore, & arida reliquit. Conſulebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, ſed brevi poſt, nihil his proficientibus, mercurialia in exceſſiva doſi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copioſæ alui dejectiones excitabantur, ut ingens virium jactura vitæ periculum minaretur Refectis paullatim viribus alvique fluxu ceſſante, capitis dolores nihilominus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem

nem ſalivatoria inſtituebatur; qua nondum penitus finita quum æger diætæ ſtrictioris impatiens parum ſentiret levaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum ſudorifera diligenter commendabant; a quorum uſu mox in univerſo corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem, & pruritum moleſtæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia, & nitroſa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus diſparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo poſt maculis, dolores capitis, & artuum lancinatorii, ſomnum plane turbantes pluſquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adſtricta nonniſi dura, & pauca dimittebat ſcybala; imo in ipſo abdomine, flatulentiis turgido tormina ſæviebant ſpaſtica cum urinæ difficultate, & ardore juncta. Tandem pedum tumor inſignis accedebat: quare æger de vita ſollicitus meam poſtulabat opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Peſſime ſibi conſulunt, qui laſcivo veneris ſtimulo perciti eidem promiſcue illicito auſu indulgent, atque ſic non modo totum corpus enervant, verum etiam cum ſcortis impuris cœuntes idem in ſe malum derivant. Exemplo ſit præſens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum moleſto liquoris ſeminalis ſtillicidio laboravit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ ſymptomata expertus eſt. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in ſanando ægro audacius juſto adhibuit. Nam quum corpus ſiccum, & macilentum per balnea prius, & decocta debuiſſet humectare, ſtatim mercurialia in nimia doſi propinando, totum curationis opus peſſundavit. Quodſi enim hæc medicamenta vel minus rite præparata, vel in immoderatiori doſi exhibita fuerint, nec ſalutares diætæ regulæ obſervatæ; mirifice plerumque tonus, & robur ſolidarum, inprimis nervoſarum partium, quas inter ventriculus, & inteſtina primas tenent, labefactatur, ut poſtea multa opera multoque tempore opus ſit, ſi omnes naturæ motus a regula deflectentes in ordinem redigere, ſuæque reſtituere integritati velimus: unde diſcere licet, quod perverſa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorſus dubiam reddat perfectam mali ſanationem. Si quando obveniunt ejuſmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat ſibi medicus prudens, ne eoſdem ſine habito reſpectu ſanandos recipiat, quia ſæpe oleum, & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deſerere ægros ſæpe religioni ſit, id maxime agendum eſt, ut ſerio injuncta ſtrictiori diæta noxios humores per ſudorem elicere ſtudeamus, ſubjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet ſal volatile cornu cervi, & ſpiritum cornu cervi ſuccinatum cum ſpiritu tartari, camphora, & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inſervire poteſt, exhibitus potenter ſudorem pellit, præſertim ſi regimen in lecto diaphoreticum acceſſerit. Cavendum tamen ſummppere eſt, ne exceſſu peccetur: quare per aliquot tantum dies ſudare, poſtea quieſcere, & corpus bonis ſuccis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda eſt opera, ut alvus, quæ plerumque clauſa eſt, aperta ſervetur: quem finem tum per clyſteres emollientes, & oleoſos, tum etiam per rhabarbarum, mannam, & ſennæ folia, ſtipitibus denudata, imo in nonnullis per ſola alimenta lubricantia, ut ſunt prunellæ, poma Borſtdorſſien

ſienſia cocta, & paſſulæ tam minores quam majores exacinatæ, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Venerea naſi, & faucium corruptio.

PUerum, duodecim annorum, jam ante biennium gravis, & lancinatorius artuum dolor afflixerat noctu tam vehemens, ut ſomnum capere vix potuerit. Non multo poſt ſeroſa, ſalſa & acris, cum dolore, & ardore juncta defluxio interiorem narium ſubſtantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti, & viſcidi, mox virideſcentis, & ſanguine tincti ſequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum advocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præſcribebat, ſed & pulveres ſiccantes ex bolis confectos, cum aqua ſolani, & roſarum mixtos ſiphonis ope naribus indebat. At vero, fœtidiſſima illa narium corruptio ita invaleſcebat, ut materia altius ſerpens non tantum narium concamerationes, ſed faucium quoque oſſa ichore putrido, & plus minus ſanguinolento, depaſceret: ſiquidem innumeris fragmentis oſſeiſque ſquamulis quotidie exemtis oſſa turbinata, & cartilagines fere omnes intra anni ſpatium conſumebantur. Adjungebatur medicus, qui probata medendi methodo, a chirurgo hactenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam ſanguinem depurantia propinabat, ſed ſine ullo meliori effectu; ut potius ſub horum uſu os palati carie exeſum ſat lato foramine hiaret, & dentes aliquot carioſi ex ſuperiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte ſimul omni odoris, & tactus ſenſu, ut nihil prope a ſtilo, profundius naribus immiſſo perciperetur. Inter hæc puer graviter conquerebatur de doloribus oſteocopis, qui ſomnum fere omnem, ciborum adpetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & chirurgus malum deſperatum nullaque ope ſanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptiſſima hac curatione, quæ refrigerantibus abſolvebatur, reprobata, ad putredinem ulteriorem avertendam remedium ſumme efficax præſcribebam, ex olei caryophillorum non adulterati, balſamique Peruviani æquali portione compoſitum, quod ſæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimoniæ, ſaniculæ, millefolli, &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua ſclopetaria imprægnatum ſpiritu attrahendum, vel ſiphone infundendum præcipiebam, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur, ſymptomata, ſimul internam poſtulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmiſſa leniori alui laxatione, mercurium diaphoreticum ſolarem cum conſerva roſarum ſubactum ad tria grana alternis diebus mane offerri juſſi, ſuperbibendo decoctum lignorum, lenemque poſtea ſudorem in lecto exſpectando. Inter cibos, & ante ſomnum obtuli elixirium balſamicum, quod chyliſicationi ſanguiniſque depurationi egregie inſerviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea veſpertino tempore adhibenda omiſimus, idque adſpirante gratia divina obtinuimus, ut non modo ſenſim paullatimque ſordida narium ulcera perſanarentur, ſed & dolorificæ artuum lancinationes cum reliquis ſymptomatibus feliciter exſpirarent miſereque antea adfectus æger exacto menſis ſpatio iterum ſuis fungi actionibus valeret, nihil ſentiens moleſtiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

EPI-

EPICRISIS.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam inſons veneriſque expers in graviſſimum luis venereæ adfectum inciderit. Sed mirari deſinent, qui ſecum perpendent, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius eſſe verſatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliiſque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipſi venereum virus fuiſſe inſpiratum. Non enim novum, ſed ſatis compertum eſt, tenuiſſimum tale miaſma ab uno in multos alios ita poſſe transſplantari, ut ſinguli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile proſtat exemplum, quum tota quædam familia a ſola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vere omnium, teneriora infantum corpora ad ſuſcipiendam hanc labem ſunt diſpoſita, ſine dubio, quod rarior, & laxior ipſorum textura expeditius, quam denſior, & compactior virulentiam admittat: quare, ſi ullos alios, certe infantes, & pueros ab infectorum ſodalitio arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem ſpectamus, me judice temeraria iſta, & imprudens fuit, quam chirurgus, & medicus ſuſceperunt, medicatio; ſiquidem nihil magis, quam topica refrigerantia ſævitiam morbi potuiſſet augere; cum contra, ſi ſtatim ab initio efficax remedium fuiſſet oppoſitum, nunquam æger in tantam incidiſſet perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in ſæviſſimo luis venereæ affectu multum intereſt, ut in tempore veniendo ſat potentem medelam afferamus.

OBSERVATIO III.

Lues venerea male initio pro ſcorbuto habita.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, temperamento præditus ſanguineo phlegmatico habituque corporis ſpongioſo, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, peniſque exulceratione ſat diu conflictatus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem mox rauca, & inſignes capitis, tibiarum, & brachiorum dolores, nocturno tempore cæloque nebuloſo ingraveſcentes excipiebant. Poſt adſumtum cochleariæ ſpiritum, cum ſpiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrocia augebatur, ſed puſtulæ quoque per faciem reliquamque cutim ſparſæ adparebant, ſaniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, ſiccitas, & pruritus ſentiebatur, ſuccedente corrupti fœtidique ichoris ſanguine tincti excretione: faucium interiora, & glandulæ, quas ob ſimilitudinem amygdalas dicunt, fœtidis ardentibus obſidebantur ulcuſculis: in oſſibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis ſigna aderant. Duo in conſilium adhibebantur medici, qui hujus morbi primordia a ſcorbuto derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiſcorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium, & faucium eroſione de luis venereæ præſentia edocti pilulis gummoſis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad ptyaliſmum excitandum; unde tam immanes vomitus pectoriſque anxietates oboriebantur, quæ niſi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex noſtro conſilio decocta tam ſaturatiora, ex ſpeciebus alexipharmacis conflata una cum tin-

tinctura antimonii acri, ad ſudorem eliciendum mane capienda, quam ſecundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingreſſum cinnabarina in largiori doſi cum reſina guajaci, & ſale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti deraſo cruribuſque, & brachiis famoſum illud Vigonis emplaſtrum, aucta mercurii quantitate, camphora, & balſamo de Peru vigoratum imponebatur, & ſubinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menſes continuatis, adjuvante Deo, æger ſine ulla ſalivatione, & mercurialium uſu exoptatæ reſtituebatur ſanitati; niſi quod membrum ſcirrho cancriformi obſitum adhuc aliquam poſtulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ, & ſambuci, ſpiritu vini camphorato, ſaccharo ſaturni, & mercurio præcipitato albo parato ex voto præſtitimus.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi hiſtoria, quod incipiens lues in iis locis, ubi frequentior ſcorbuti progenies eſt, ſæpe fucum offundat vel oculatiſſimis; præſertim ſi hoc morbi genere tentantur viri, qui famam ſine labe obtinent, & ſanctiore vitæ inſtituto ſuperbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere verecundiæ habendum eſt. Facilis tamen morbi erit cognitio, ſi præter ea, quæ ſuperiori §. IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in ſcorbutico affectu raro in capite, fronte & oſſibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adeſſe, neque etiam oſſa narium ſpongioſa, ſicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognoſin rite formandam, quam ad curationem recte inſtituendam refert, ut veram utriuſque morbi indolem exacte cognoſcamus. Sicut enim venerea lue infecti antiſcorbutica raro impune ferunt; ita contra ſcorbutici a mercurialibus, in quibus genuinum luis antidotum reſidet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum eſſe debet, quod a cochleariæ ſpiritu in noſtro ægroto mox puſtulæ copioſiores effloruerint. Præterea, id quam maxime ex hoc caſu ad uſum noſtrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab uſu eorum ſtatim abſtinere, quam primum imi ventris tormina, & vomitus ſuccedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diverſis ſubjectis, ut interdum non aliis, niſi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane reſpuat, & ſolis decoctis ſudoriferis interpoſitiſque laxantibus, præſertim inter initia expugnari ſinat.

OBSERVATIO IV.

Lues venerea cum vermibus complicata.

Nobilis quidam marti, & veneri ſtrenue deditus, viginti, & ſex annos natus, poſt immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obſidebatur ſquamoſis, & pruriginoſis. Commendabantur aquæ ſalſæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita aſcaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox venereæ puſtulæ non modo in facie, ſed in manibus quoque, & pedibus expellebantur: unde ſepoſitis his aquis mercuriale remedium, ex conſerva roſarum, theriaca, & turpetho minerali compoſitum offerebatur, quo ter adſumto magna oriebatur diarrhœa, & vomitio cum ingenti virium jactura. Lactis quidem, & diaſcordii Fracaſtorei uſu dejectiones illę feliciter cohibebantur, ſed dolores ac puſtulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo di-

dictum, eo quidem effectu ut ſat larga promeveretur ſalivatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterrimum fœtorem ſpirante. Gargariſma alioquin efficaciſſimum ulteriorem ulcerum progreſſum vix poterat retardare, ut potius hæc latius ſerpendo interiora faucium depaſcerent, denteſque male hærentes ex alveolis ſuis deturbarent. Tandem ad decocta lignorum temperatiora, quæ etiam papaveracea habebant, deveniebatur, quibus in maxima quotidie copia adſumtis, ſimulque laxantibus, ad divertendum ſalivæ fluxum, interpoſitis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur ſanitati.

EPICRISIS.

Exhibet hic caſus plura, tum ad penitius cognoſcendam morbi indolem, tum ad curam rite inſtruendam neceſſaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu perquam dignum eſt, quod verminoſa progenies lubentiſſime morbo noſtro adſocietur, non aliam ob cauſam, quam quia ex putredinoſa humorum corruptione, quæ in venerea lue admodum graviter peccat, ſeminium illud verminoſum facile generatur. Jam quidem ad ingratos hoſce hoſpites ex inteſtinorum latebris eiiciendos, aquis ſalſis nihil eſt præſentius. At vero, ſicut ſalſedo, ſeu rectius ſalſa humorum acrimonia venereum virus in ſcorbuticis corporibus valde acuit atque exaſperat; ita etiam in præſenti ægroto aquæ ſalſæ potus minime fuit utilis, ſed potius noxius: ſiquidem inde non modo puſtulæ magis rodentes ſunt expulſæ, ſed poſtea quoque, mercuriali remedio ſuperingeſto, copioſæ per os & alvum dejectiones cum ſumma virium atonia excitatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum eſt indoles, ut ſalium connubium minus amice ineant, ſed facile corroſivam, & virulentam adſumant naturam: quare omnes ſcorbutici, & quorum prima regio ſalſis, & acidis ſcatet ſuccis, ſerio cavere debent mercurialia, niſi ſæviſſima incurrere velint ſymptomata. Quod tandem ad plenariam hujus mali ſanationem attinet, rectiſſime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia hauſtis fuit peracta; ſiquidem hæcce remedia rodentem humorum acrimoniam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo ſymptomatum atrociam egregie mitigarunt, ſed cauſam quoque ſuſtulerunt feliciſſime.

OBSERVATIO V.

Vir triginta annorum, conſtitutionis tenioris, & macilentæ, per ſat longum temporis ſpatium de magna virium imbecillitate corporiſque ad motum ſubeundum impotentia, de tuſſi, reſpirandi difficultate, & acerbis artuum ipſorumque oſſium cruciatibus, noctu præſertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore eiiciens copioſam, & mucidam. Satis cito conſulebatur medicus, qui phthiſicam pulmonum labem ſuſpiciens præmiſſa venæ ſectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque, & alia demulcentia propinabat, ſed ſine ullo ſubſequente lætiori effectu. Accedente demum moleſtiſſima raucedine, pluribuſque puſtulis ulceroſis facie, & capite efloreſcentibus, primum venereæ malignitatis indicium aderat; & facta inquiſitione deprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhœa, a ſcorto infami contracta laboraſſe, eamque demum cohibitam virulentiæ veſtigia in ſanguinis, & humorum maſſa reliquiſſe. Quod quum animadverteretur, ad extirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum roſarum conſerva per aliquot dies, interpoſito largiori decoctorum uſu, offerebatur; unde qui-

Phthiſis venerea.

quidem alui fluxus proritabatur ſat copioſus, hoc autem per convenientia remedia ſedato, ſua ſponte ptyaliſmus quatuor hebdomadum ſubſequebatur, quem ſecundum vires ægrotantis ita moderare ſtudebamus, ut ſenſim paullatimque graviora illa cum metu phthiſeos ſtipata ſymptomata feliciter exſpirarent, ægro pleniſſime reſtituto.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi hiſtoria paulo clarius eluceſcit, reliquias gonorrhœæ, præſertim male curatæ, diutius in ſanguine poſſe hoſpitari, admodumque varium morbi ſchema exhibere, ante quam a medico cognoſcatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cujus originem, & generandi modum non ſatis valet perſpicere, juvat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præſertim ſi ſymptomata quædam huic morbo communia adſint, quæ ſuſpicionem pariant. Quod ubi minus obſervatur, metus eſt, ne ea adhibeamus remedia, quæ cauſæ morbi adverſa miſeros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Diſcimus, mercurium dulcem, in minori etiam doſi oblatum, ſæpe effectum edere præſtantiſſimum, idque eo magis, ſi ſerum adſit copioſum, & fluxile, quod perfacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum conſtitutione ac craſi non ſatis adeo certe, & determinate judicare medico licet, ſemper minori mercurii doſi ſalivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem aſcendere, quam ſtatim inter initia fortiori impetu uti, præſtat. Accedit magna naturarum, ratione roboris, & imbecillitatis, differentia, quæ ſicut omnium medicamentorum, ita etiam mercurialium diverſam requirit doſin, eamque, ut tutius procedamus, initio ſemper minorem. Luculento poſſunt eſſe teſtimonio vel ſola purgantia, quæ in magna etiam portione exhibita, nonnullos parum commovent, alios e contrario ita enervant, ut inde graviſſime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

OBSERVATIO VI.

JUvenis, viginti annorum, ſanus & vegetus, ex impuro concubitu gonorrhœam incidebat virulentam, quam parum æſtimans non modo illicita venere, ſed & aliis in diæta commiſſis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor menſium ſpatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancroſis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obſidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhœæ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide ſub regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, eſſentia pimpinellæ, & ſuccini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ, & hac quidem ratione condylomata ſenſim marceſcebant, ulcera canciformia, & bubo conſolidabantur: ſed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum ſcabie ſuffundebatur venerea, quæ cum moleſtiſſimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore ſtipata magnam figebat crucem. Jungebatur ſimul tumor glandularum colli ſat pertinax, fauces ulcuſculis obſidebantur ardentibus, & dolentibus, ipſique oculi lippitudine deformati rodentem, & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum, & lignorum tam ſaturatiora, quam temperata, in ſalivatione videbatur repoſitum, quam ita inſtituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancrorum oblatis ad ſcrupulum prope unum paullatim adſendendo, ptyaliſmus quinque hebdomadum excitaretur tam copio-

Varia luis venereæ ſymptomata cum pertinaci colli tumore.

pio-

Pioſus, qui per priores tres ſeptimanas intra nycthemeron tres vel quatuor menſuras æquabat. Saliva, ut fieri ſolet, eiiciebatur viſcida eaque fœtidiſſima, donec magis magiſque limpidior, & fœtoris expers profflueret, & ſubjunctis in fine laxantibus oriſque collutionibus cum gargariſmate, quod radicem tormentill. flores roſarum rubr. herbam ſalviæ, folia myrthi, & rob. diamoron, papaveriſque rhœados habebat, penitus ceſſaret. His ex voto peractis puſtulæ venereæ evaneſcebant, & lancinantes capitis artuumque dolores exſpirabant remanente oculorum lippitudine,& inſigni glandularum colli tumore, quem fruſtra adhibitis per unum alterumve menſem externis diſcutientibus tandem ſcalpello incidere conſultum ducebamus; unde primo gryſea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflictum a ſordibus repurgandum commendavimus eſſentiam myrrhæ, & aloes cum balſamo Peruviano adplicandam, impoſito exterius emplaſtro Barbette ſaponato, & bene camphorato, cum oleo hyoſcyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger a moleſtiſſimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

EPICRISIS.

Fidem prope omnem ſuperare videtur, qua ratione miſer ægrotus tantam ſymptomatum, ſe una quaſi ſerie excipientium catervam ſine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me judice, vera hujus rei ratio derivanda eſt a validiori ægrotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam inſigniter adjuvit, ut opinione celerius ſanitas fuerit recuperata. Interim ex diri hujus morbi decurſu, & feliciori eventu addiſcere licet, multa ſæpe in arte medica evenire ſalutaria, quæ deſperata habueramus; admodumque felicem eſſe illum medicum, cujus curæ ægroti robuſtiores, & neceſſariis ad morbum ſuperandum viribus inſtructi commendantur.

OBSERVATIO VII.

Tumor teſtium pertinaciſſimus.

JUvenis erat viginti annorum, qui, ut ipſe prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu ſat magnum accipiebat tumorem teſticuli dextri, cum rubore, & dolore ſtipatum. Diſſimulabat primo æger non levi ſui damno hoc mali genus, ſed accedentibus in ſcroti ambitu octo ulcuſculis ſuperficialibus, fœtidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritiſſimum conſulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties ſumtis purgatione, decocta ordinabat ſaturatiora, cum tinctura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplaſmata ex ſpeciebus reſolventibus, & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici ſucceſſu,ut intra quatuordecim dies non modo teſticulus magnitudine decreſceret, ſed & ulcuſcula, ſcrotum obſidentia ex voto conſolidarentur, relicta tantum aliqua duritie, & intumeſcentia, quam emplaſtro de ranis cum quadruplo mercurii mixto ſenſim paullatimque abigebat. Elapſis aliquot menſibus hic moleſtus teſticuli tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per ſex hebdomades ſanare tentaverat; ſed auſu plane fruſtraneo. Siquidem jam tumor mirum expanſus in peripheria aliquot ulnas æquabat, & vaſa utriuſque lateris ſpermatica ad duos pollices inflata conſpiciebantur. Ego conſultus tumorem probe viſitabam, qui ſpeciem herniæ, quam ſarcocelen nominant, referebat; unde mox priſtinum chirurgum, arte ſua non incelebrem accerſendum curabam, qui ex meo conſilio interne de-

decoctum anti-venereum bene ſaturatum, exterius ſacculos diſcutientes, probe camphoratos in forma ſicca adhibebat, cum inſigni ægrotantis levamine, & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hiſce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem ſalivationem cum mercurio excitandam. Quo fine præmiſſa purgatione, per quinque dies plantæ pedum, & teſticuli cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! ſexto die prodibat ſaliva, cujus fluxus per menſem ita moderabatur, ut non tantum vaſa ſeminalia ad naturalem craſſitiem redirent, verum etiam teſticulorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum ſtagnatio, & ut tumoris reliquiæ penitus abigerentur, ſuaſor eram, ut emplaſtrum Barbette ſaponatum, & bene camphoratum per tempus adhuc geſtaretur. Atque hac ratione æger a vexatiſſimo hoc malo impoſterum liber remanſit.

EPICRISIS.

Mirum profecto eſt, quantum teſticulus ſic dictus venereus, & medenti, & ægrotanti faceſſat negotii, ſi in tales inciderit, qui magna viſcidorum, & difficulter mobilium ſuccorum copia ſcatent. Sicut autem varia celerioris ſanationis ſunt impedimenta; ita, me judice, hæc præcipua ſunt, quæ ex ipſa partis ſtructura pendent. Tam enim anguſti ſunt, & in ductus mirum contortos, & anfractuoſos abeunt innumeri teſticulorum cunaliculos, ut nonniſi tenuiſſimam, & delibatiſſimam lymphæ partem, quæ ſeminis nomine inſignitur, ſecernere poſſint. Quam primum vero a ſucco craſſiori deſtenduntur, amiſſo robore ſuo facile ſcirrhoſam labem contrahunt, quæ poſtea difficulter curatur; maxime cum ob decliviorem teſticulorum ſitum valde difficilis ſit humorum regreſſus, qui per ſe nunquam fere non varii generis ſtagnationibus anſam præbet largiſſimam. Si curationem ſpectamus, diſcere inde licet, quod ſæpe ptyaliſmus, maxime per mercurii inunctionem excitatus inſignem hos tumores diſcutiendi habeat potentiam: imo interdum a ſola ſcroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter ſcio diſcuſſos, quos nec validiſſima alia remedia, nec ipſe mercurius interne datus unquam potuiſſent reſolvere. Hæc ſcribenti in memoriam incidit caſus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam ſola inunctione plantarum pedum mercuriali ex voto ſuſtulit, poſtquam antea innumera remediorum genera irrito effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

De puſtuloſis, & pruriginoſis varii generis affectibus cutis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

QUum ordinis ratio poſtulet, ut nunc de puſtuloſis, & pruriginoſis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione, & exulceratione, variique generis ſymptomatibus moleſtæ, a ſero impuro acri, inter vaſcula exhalantia & nerveo-tendinoſas cutis fibrillas ſtagnante, eaſque erodente oriuntur; ſtatim in limine hujus tractationis monendum eſſe ducimus, ſingula hæc cutis vitia pro diverſa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente ſubcutaneæ læſionis gradu, admodum varia ſortiri nomina; dum ſcabies humida, & ſicca, ferina, & maligna, venerea, pſora, ſerpigo, lepra, & impetigo, elephantiaſis, herpes miliaris, & Inſtituti ratio.

exedens, tinea capitis, gutta roſacea &c. denominantur, quæ jam breviter ſtrictimque explicabimus.

§. II.

Deſcriptio ſcabiei benignæ. Mitiſſimus harum adfectionum gradus eſt benigna tam humida, quam ſicca ſcabies, quæ in artubus potiſſimum inter initia proveniens ſenſim paullatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, tranſmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime, & pueris, ſanguineo-phlegmaticis, & habitu corporis ſpongioſo præditis infeſta eſt, puſtulæ magis humore turgent ſanioſo purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifeſta in ſuppurationem abit: quo etiam ulcuſcula illa capitis manantia, ſive achores infantum, jure debent referri. In ſicca autem, quam potiſſimum macilenti, ſenes, & qui temperamento pollent melancholico-cholerico, experiuntur, minoris molis puſtulæ, pauco ichore ſeroſo ſunt refertæ, quæ tenuiſſimas nervorum fibrillas ſub cuticula irritando, ardorem, & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

.. impetiginis. Sicca ſcabies quando ſquamoſa atque cruſtoſa eſt, & poſt cuticulæ, vel eſcharæ abraſionem ſtigmata ſub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum, & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime ſanatur, vel ſanata ex facili revertitur, impetigo appellatur, ſive ſcabies ferina, quæ ſcorbuticis maxime, & cacochymia ſeroſa laborantibus eſt familiaris, & ſi in majori eſt gradu, pſora leproſa vocatur: de quo adfectu legi poteſt BARBETTE *in ſua chirurgia lib. I. cap. VIII. & Wepferus obſerv* 214. Atque in peſſimo hoc morbo caput etiam ſæpiſſime male adficitur, cruſtaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis ulceroſa ſaniem profundit ſeroſam corroſivam, cuticula abſcedit continuo, ut fruſtra arida ſine negotio detrahantur, cute ſubjecta obſcure rubra, madorem acrem plorante; unde fœtor adeſt, & ægri ciborum valde adpetentes de intenſa ſiti conqueruntur.

§. IV.

Quodſi hæc ſcabiei ſpecies gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo univerſum corpus, ſed potiſſimum etiam faciem occupat, atque nodos, & tophos in variis corporis partibus comites habet, & ſi dolores, qui ſociantur, rodentes, terebrantes, & acres quaſi morſus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur, & maligna. .. ſcabiei malignæ venereæ.

§. V.

Herpes miliaris, dum ſerpendo ſe propagat, nonnullis ſerpigo audit, & cutis tantum ſuperficiem certis in locis, ut ſunt pedes, femora, manus, ſcrotum, perinæum, &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, ſeu puſtulas parvas pruriginoſas, milii ſeminis magnitudinem adæquantes ſine humiditate excitat, quæ ſquamulis depoſitis evaneſcunt quidem, ſed certis temporum periodis facile in iiſdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipſum a tali herpete infeſtatur; ſicut teſtis eſt HELWIGIUS *in obſerv. phiſico-medicis obſ.* 38. Referri huc debet porriginis ſpecies, ſenibus maxime familiaris, quæ ſine puſtulis, & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum ſcalptum cum digitorum unguibus expetit: quandoque etiam pubem ſcrotumque ſeorſim obſidet, interdum inteſtini recti exitum, præſertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam ceſſare incipiunt. .. herpetis miliaris.

§. VI.

Herpes exedens, qui abſolute herpes ab HIPPOCRATE, a CELSO autem lib. V. cap. 28. ſacer ignis no- .. & exedentis.

hominatur, nec eryſipelati ulceroſo diſſimilis eſt, totam cutim ad ſuppoſitam uſque carnem ulcere exedit, & in ſquamas nunc craſſiores, nunc tenujores, maxime etiam circa piloſas capitis partes reſolvit; evaneſcens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

..Zonæ igneæ. Quando autem herpes mali moris pectus ſpeciatim, & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione, & dolorifica exulceratione, puſtuliſque parvis, & lucidis inſtar cinguli ad manus latitudinem in pectore diſperſis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel.* SEVERINI *lib. IV. de abſceſſibus cap. IX. Nicol.* TULPIUS *lib. III.* SCHULZIUS, *ann. III. Ephem. obſ. IV.* qui lethalem vidit, & *Jo:* LANGIUS, qui ex ulcere cruris intempeſtive conſolidato ſubortam annotavit.

§. VIII.

...elephantiaſis. Scabies cruſtoſa, & ſquamoſa, quæ pedes maxime ad genua uſque invadit, elephantiaſis nomine a quibuſdam inſignitur, dum pedes inſtar ſaccorum tumidi ſunt, ſuper quos cruſtæ ſat latæ eminent, quæ abraſæ ſtigmata relinquunt rubiginoſa, pruritu & ingenti vellicatione moleſta, ſpiſſumque humorem fundentia, qui mox in novas ſquamas, & cruſtas condenſatur. Vera autem lepra Arabum, ſive elephantiaſis Græcorum morbus longe abominabilis eſt, cujus deſcriptionem optime tradidit ARETÆUS *lib. IV. cap. XIII.* & CELSUS *lib. III. cap. XXV.* in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentiſſimus in quibuſdam regionibus is morbus eſt, quem* ἐλεφαντίασιν *Græci vocant; iſque longis annumeratur. Quo totum corpus afficitur ita, ut oſſa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebroſque tumores habet, & rubedo earum paullatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, molliſque quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur, corpus emacreſcit; os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Ubi vetus morbus eſt, digiti in manibus pedibuſque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem conſumit.*

§. IX.

A ſcabie, & lepra plane differt adfectus iſte ulceroſus, dum videlicet ulcera ſordida muſculoſas potiſſimum partes, ut dorſum, brachia, femora, ſuras, lumbos occupantia, putridam plorant ſaniem, & mox in altero membro recrudeſcunt, mox in altero adoleſcunt, multos ſæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ ſortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis ſolet eſſe familiare, quo morbo etiam Lazarum laboraſſe multi ex medicis criticis adſerunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus inſigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant. ..morbi Lazari.

§. X.

Omnes hi ſubcutanei puſtuloſi adfectus contagio maxime ſerpunt, & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per induſia, fœdo pingui ſudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium, & veſtimenta ex lana contexta, propagantur. Lana enim aptiſſimum eſt medium, quod ob raritatem laxam atque poroſam impuras iſtas exhalantes particulas poteſt abſorbere, & diutius retinere, ne mox in auras diſpergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emiſſi, linteaminibus, chirotecis, & veſtibus diu Cutis affectus contagioſi ſunt.

diu inhærent; ita quoque in morbis contagioſis, ut peſte, variolis, morbillis, petechiis, &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus iſtis poroſis, præſertim ex lana confectis, altius ſeſe inſinuando, per longum temporis intervallum ſæpe deliteſcunt, prius quam infectionis potentiam exſerant.

§. XI.

Cutis adfectuum ſedes.

Sedem morborum hactenus enumeratorum in tubuloſa, & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ univerſale corporis emunctorium eſt, conſtituendam eſſe, vel ipſi ſenſus ſatis evicunt. Verum enim vero, ut ſpecialius noſtram mentem determinemus, nos in hac firmiori ſumus ſententia, membranam cutis pinguedinoſam præcipuam eſſe ſedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ, & corruptæ primario reſidet, quæ, dum per cutis poros, & tubulos exhalantes libere tranſpirare nequit, diutius ibi ſubſiſtit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo; pungendo, & inflammando, varias puſtulas, & papulas ingenerat. Nulla enim in univerſo corpore, ſive ſolida ſive fluida pars eſt, quæ fœtidum vappidumque humorem, ſalva ſua craſi, diutius poſſit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitioſam quandam aeris conſtitutionem extricis illis, & latebris exſolvatur, & protrudatur, quam ipſa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror, variolarum, morbillorum, purpuræ, & luis venereæ, aliorumque ſimilium adfectuum ſeminia per longum tempus abſcondita latent. Accedit, quod teſte obſervationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius, & gravius cum hiſce cutis morbis conflictentur, verum etiam iiſdem ſanatis faciliùs in priſtinam labem recurrant, aperto indicio, in ipſa pinguedini mali fomitem deliteſcere.

§. XII.

Subjecta.

Quod ſi ſubjecta harum cutis adfectionum conſideramus, infantes maxime, & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis, & omnis generis cutis defœdationibus; ita etiam inprimis ſcabioſis, & puſtuloſis adfectibus ſunt obnoxii, non tantum propter mollem, & ſpongioſam ſolidarum partium ſubſtantiam, & imbecilliorem tranſpirationem, ſed potiſſimum hanc ob rationem, quia ob deſidem mulierum gravidarum vitam & digeſtionis imbecillitatem, ſucci, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus ſunt temperati, ſed impuri: unde non mirum eſt, tenera etiam infantum corpora ſordibus conſpurcari, & ſuperfluis vitioſis redundare humoribus; qui quum longo poſt tempore ex adverſa aeris conſtitutione, vel virtute ſeminii contagioſi, aliiſque ex cauſis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

...a variolis, & morbillis non ſunt libera.

Hæc ſcribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tineamque capitis, & ſcabiem infantes & pueros a morbillis, & variolis præſervare, vel minimum, ut mitiori ſuccedant gradu, efficere. Verum enim vero, ſi deſideraretur, ego multa contraria poſſem allegare exempla puerorum, tam ſcabie, quam aliis ulceroſis cutis vitiis laborantium, qui a moleſtiſſimis hiſce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes, & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obſcure licet concludere, quemvis ex puſtularibus his morbis peculiarem & quaſi ſpecificam vitioſæ, & corruptivæ materiæ habere indolem, quæ ſub peculiari pinguedinis involucro deliteſcit.

§. XIV.

§. XIV.

Differentia cutis affectum pendet a textura cutis ſecundum ætates diverſa.

Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis ſubjectis adeo multum inter ſe varient. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem aſſequi poſſum, a diverſa ætatis periodo derivandum eſt. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili, & juvenili, alia in virili, & ſenili eſſe ſolet: inde etiam efficitur, ut puſtuloſi illi, qui cutem diverſimode adfligunt, morbi, aliam atque aliam naturam, & genium induant, variiſque modis ſeſe exſerant. Ex phyſiologicis enim pro certo adſumendum eſt, in puerili, & juvenili corpore plures in cute canaliculos eſſe minimos, copioſiora etiam in ejus ſuperficie poros, & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate creſcente, ubi tubuli magis anguſtantur, coaleſcunt & ſolideſcunt. Ita in ſenibus interſtitia membranarum celluloſa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim, & ſubjectas partes humore pingui minus replentur, ſed rugæ ſeniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vaſcula exhalantia, & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus ſuppoſitis, jam facile reddi poterit ratio, cur in ſenili ætate ſcabies ſicca, ſerpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris, &c. præcipue ſint familiares; contra vero in infantibus, & pueris ſanguineo-pituitoſis & obeſis, ob ſeri & pinguedinis copiam, magis tales adfectiones, quæ multum ſaniei fundunt, proveniant. Accedit, & hoc, quod in juvenili ætate, & corporibus junioribus, ſanguinei maxime temperamenti, ſanguis cum pinguibus, chyloſi, & nutritivis partibus intime mixtus ſit; atque hac ratione materiam, & alimentum non modo ſanis corporibus, ſed etiam eroſis, & corruptis largius præbeat, quam in ſenibus ſcorbuticis, & cacochymicis, quorum ſanguis multis particulis ſalino-ſulphureis, & viſcidis lenteſcentibus ſolet eſſe repletus.

§. XV.

Cutis affectus certa ætate certas partes occupant.

Deinde ut ſciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis ſuperiora, in aliis truncum magis, & inferiora petant; ſilentio non prætermittendum eſſe arbitror, uti plures alios morbos, ſic quoque pravas cutis paſſiones ſolemni fere modo, & quaſi microcoſmica lege ſecundum ætatis differentiam partes invadere. Ita obſervamus, in infantili, & puerili ætate favos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras, & ſerpigines ſquamoſas in fronte, & mento prodeuntes, admodum eſſe frequentes; in juvenili, & virili ætatis periodo ſcabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorſum occupare; & decreſcente demum ætatis vigore, ſeu ingruente ſenio pruritum in ano, in ſcroto, & perinæo ſentiri, atque pſoram, lepram & elephantiaſin cum eryſipelate pedes ulceroſos reddere. Nolumus in præſentiarum notatu digni hujus phænomeni ratione fuſius perſequi, ſed B. L. ad diſſertationem noſtram de *ætatis mutatione, morborum cauſa & remedio* dimittimus, ubi hanc ad rem pertinentia ſatis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Materiæ peccantis diverſitas unde?

Tum quoque non ſine fructu diſquirendum eſt, unde veniat, ut in diverſis ſubjectis ipſe vitioſus humor, qui pruriginoſos, & puſtuloſos cutis morbos ſuſtinet, tum acrimonia, tum glutinoſitate, & reliqua ſua conſiſtentia mirum in modum differat. At vero, me judice, hujus rei ratio ſimiliter a diverſa

cutis,

cutis, ejuſque toni conſtitutione dependet. Hinc, ubi ſpongioſus, mollis, & rarus cutis habitus, ut in ſanguineis eſt, major ichoris, faniei & materiæ purulentæ quantitas in veſiculis collecta conſpicitur, quæ exſiccata in ſquamas, & cruſtas abit. Siquidem duplicis naturæ humor in cute continetur, & ſecernitur; alter mucoſus, qui in ſpongioſis cellulis corporis reticulati, cuticulæ immediate ſuppoſiti intercluditur: alter ſebaceus, qui ex cutaneis vaſculis lacuniſque ſenſim emittitur. Quando igitur nervoſæ fibrillæ, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur, & eroduntur, laxata epidermis in veſiculas minores ſero ſalſo repletas inflatur, quæ poſtea in ulcuſcula dehiſcunt. Aliter vero res evenire ſolet in cholericis, compactioris habitu præditis, & ſenibus, qui ſcabie magis ſicca, aliiſque puſtulis, & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lenteſcentis progeniem, & tubulorum cutis anguſtiam, a depreſſo naturæ robore inductam, quod non modo omnium functionum ſegnitie, ſed & præcipue pulſus tarditate ac debilitate, quæ tardiorem ſanguinis, & humorum circuitum demonſtrat, abunde ſatis ſe exſerit.

§. XVII.

Cauſa proxima eſt ſerum viſcidum & acre.

His itaque expoſitis, quæ ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere viſa ſunt; proximum nunc eſt, ut ſpecialius de veris cauſis agamus. Vera autem, proxima, & immediata horum malorum cauſa nulla alia eſt, quam ſerum impurum, viſcidum, & acre, quod in tenuiſſimis cutis tubulis ſtagnando, nerveaſque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias roſiones, puſtulas, & exulcerationes, efficere, adeoque ſingulos iſtos cutaneos morbos cum omnibus hactenus enumeratis ſymptomatibus, excitare valet. Quam violentæ autem, & virulentæ indolis ſit corrupta illa ſub cute ſtagnans materia, vel ex eo ſatis perſpicue apparet, quod omnes fere graviſſimi, & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potiſſimum in ſyſtemate nervoſarum partium radicati materia ejuſmodi virulenta ad habitum corporis propulſa poſſint ſolvi, & eadem contra ad interiora repulſa excitari.

§. XVIII.

Quod exemplis docetur.

Docet hanc veritatem ipſa experientia. Sic enim innumeræ proſtant obſervationes auctorum fide digniſſimorum, quæ aſthma ſpaſmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per ſolam ſcabiem ſoluta, eademque ex ſcabie ſuppreſſa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatem, & epilepſiam tali ratione productam teſtatur SENNERTUS *in paralipom. pag.* 176. & SEBIZIUS annotavit feminam ſcabie laborantem, quæ cingulo adhibito tam enormem linguæ tumorem experta eſt, ut hæc extra fauces propenſa cum metu gangrænæ vix ad juſtam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIUS *cent. I. hiſtor. IX. & M. N. C. dec. I. ann. II. obſer.* 213. ſuffocationem a ſcabie retropulſa ortam docuerunt, & *cent. II.* mentionem iniiciunt ſcabiei ſcorbuticæ, mercuriali unguento tractatæ, quæ in arthritidem deſiit, & alio tempore guttæ quoque ſerenæ cauſa extitit. AMATUS LUSITANUS *curat. med. cen. II curat. XXXIII.* memor eſt juvenis, qui, quum ſcabie, univerſum corpus occupante fœdaretur, ex unguento cui arſenicum mixtum erat, ſe illevit, & in aurora lecto decumbens mortuus a domeſticis inventus eſt. Alterum novit, qui ob ſimilem inunctionem in inſaniam devenit, & in alio tubercula

cula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda ſunt, quæ HOECHSTETTERUS *Decad. VIII. obſervat.* habet: *Sartor, inquit, juvenis ſcabioſus utitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejecta pedes ambos a coxendice reſolvit, ut immobiles inſtar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravas præparantia, ſed nil his adjutus convellitur, & ſtertentem efflat ſpiritum.* Et idem auctor *Dec. VIII. caſu II.* a temeraria puſtuloſarum adfectionum curatione febres nothas, & malignas prodiiſſe refert.

§. XIX.

Et ulterius probatur.

Neque minus ego in ſenſibilioribus ſubjectis a perverſo exſicantium topicorum uſu in cutaneis morbis dyſpnœam, phthiſin appetitus proſtrationem, & ſummas præcordiorum anxietates obſervavi, imo quoque hydropem anaſarcam, & ſcroti tumores inde ſubortos novi. Præter hæc vero, noſtram de materiæ peccantis qualitate viſcida, & acri ſententiam melius adhuc confirmat ſola venarum in ejuſmodi morbis ſuſcepta ſectio, qua ſanguis tam viſcidus, & in coagulum quaſi denſatus deprehenditur, ut vix poſſit ſeparari. Idem luculentiſſime docet notatu digna obſervatio de effectu retropulſæ ſcabiei noxio, quam celeberrimus hujus noſtræ Academiæ Profeſſor SCHULZIUS *Vol. I. A. N. C.* inſervit. Homo videlicet vitam ſedentariam a multis annis egerat, ſcabie humida graviter, & diu vexatus, qua externi remedii uſu ſimul ac ſemel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: poſtea ſentit, quum nullo ſtudio ſcabies revocari potuerit, motus hemiplecticos, convulſivos, & ſopores. Secto cadavere peritonæum valde craſſum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis & lividis ſtriis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de ſe ſpargens. Inteſtina flatibus, diſtenta, & crebris cœruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, inteſtinum colon, & duodenum adeo coalita in maſſam unam, ut nullam eorum partem ſine cultro aut dilaceratione diſtrahere potuerit. Lien magna craſſitie, & duritie erat, folliculus felleus craſſus, & viſcido humore repletus, inſtar ſolutionis guttæ gummi ſaturatioris.

§. XX.

Cauſæ mediatæ.

Nihil itaque dubii eſt, quin in cutaneis pathematibus ingens ſeri glutinoſi, & tenacis impuri, & corrupti abundet copia. At vero, ſi cauſas mediatas, & remotas, ad ejus generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo ſtatim ſe nobis offert robur ſolidorum debilitatum, & ad ſatis vegetam contractionem non ſufficiens: quo imminuto, ſanguinis circulatio, & ab ea pendens ſe & excretio ſuperfluorum humorum decreſcit, partes fluidæ cum ſolidis non ſatis invicem miſcentur, & attenuantur, ſed ſucceſſu temporis multum a priſtina blanda temperie ſecedunt. Accedit, quod ſub tali imminuto ſanguinis motu ſtructura organorum, & viſcerum tam ſanguificationi quam bonorum ſuccorum ſecretioni deſtinatorum, ut ſunt hepar, & lien, mirum in modum depravetur: unde vaſis, & viis anguſtioribus redditis, particulæ acres, ſalſæ, ſulphureæ, & viſcidæ minus rite ſegregatæ ipſam ſanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diatheſi, quæ largam noſtris morbis materiam ſuppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, ſcorbutici, & cachectici, qui ſimili ſanguinis, & viſcerum labe laborant,

in

in varia externæ cutis vitia incurrant. Quæ ſingula quum non tam facile poſſint emendari, & ad priſtinam conditionem revocari, ſimul in aprico eſt ratio, quare non modo impeditus ſit labor, ejuſmodi adfectus, ſi temporis longinquitate altas radices egerint, penitus tollere, verum etiam cur ſemel curati ex facile recrudeſcendo priſtinam adornent tragœdiam.

§. XXI.

Cauſæ remotæ ſunt; ſanguinis excretiones ſuppreſſæ.

Ad tam gravem vero, & ſonticam partium ſolidarum, ipſorumque viſcerum in nonnullis depravationem variæ concurrunt cauſæ; ex quibus agmen ducunt ſuppræſſæ ſanguinis in nobiliori ſexu per hæmorrhoides, in ſequiori per menſes, in juvenili ætate per nares excretiones, nec non omiſſæ in plethoricis ſubjectis conſuetæ venæſectiones. Etenim, quum ſub tali rerum ſtatu, præſertim ſi lautum vivendi genus acceſſerit, increſcens ſanguinis, & humorum copia tardiorem circulationem, & impeditam ſuccorum vitalium depurationem efficiat, non poteſt non inde ſanguis ſenſim paullatimque impuritatibus variis repleri. Id quod eo magis ſolet accidere, ubi ſaluberrimum tranſpirationis negotium ab aere frigido, humido, & vappido, noxiiſque vaporibus repleto retardatur: quare etiam homines demiſſis, & vappidis domiciliis inhabitantes, paludibus, & locis aquarum inundationi obnoxiis accolentes, item carceribus incluſi, & populi ad frigido-humidam ſeptentrionis axem ſpectantes, præ omnibus aliis tam crebro ſcabie, & reliquis cutis deturpationibus tentantur. Nec aliud quidquam, quam humida & inæqualis aeris conſtitutio, quæ vere & autumno regnat, in culpa eſt, quod his anni converſionibus hi cutis adfectus præſertim prodeant, vel recrudeſcant; & quod certis temporibus majorem pruritum ardoremque excitent: ſicut M. N. C. *Dec. III. ann. IX. obſ.* 205. tale quid creſcente luna factum eſſe commemorant. Atmoſphæra enim, ſeu ambiens nos aer cutis tonum, & inde pendentem tranſpirationis ſucceſſum vel conſtringendo, vel relaxando mirifice moderatur, & ſicut bonus, purus, & elaſticus aer intimam boni ſanguinis craſin conſervat; ita impurus, & vappidus contrarium plane effectum exſerit. Qua de re optime olim cecinit elegantiſſimus poeta, LUCRETIUS *lib. VI. verſ.* 1110.

...aer humidus & vappidus.

Eſt elephas morbus, qui propter
flumina Nili
Gignitur Ægypto in Media neque
præterea uſquam.

§. XXII.

...ſubitanea aeris & diætæ mutatio.

Nihil quoque ſolennius eſt, quam quod ſubitaneæ aeris mutationes, & ſuſceptæ ex puriori leviorique aere ad denſiorem tranſmigrationes varia cutis male adfectæ pathemata inducant; licet non negandum ſit, quod etiam ciborum, aquarum & cereviſiarum mutatio, quæ aliam ſanguini ſcheſin inducendo, novas particulas, eaſque forte colatoriorum diametris minus reſpondentes ingenerat, ſuum conferat ſymbolum. Hinc ego plures ſcio, qui ex Gallia, & regionibus trans Rhenum ſitis, aliiſque locis vitiferis, ſubtiliori aere donatis, ad noſtras oras, ubi duriorem, & rigidiorem atmoſphæram habuerunt, profecti, exactis aliquot menſibus ſcabie ſunt correpti. Rectiſſime igitur LUCRETIUS *loc. cit.* multorum morborum originem ab aeris mutatione derivat, his verbis:

Inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus ac membris varius concinnat id aer:
Proinde, ubi ſe cœlum, quod nobis forte alienum
Commovet, atque aer inimicus ſerpere cœpit

Ut nebula ac nubes paullatimque repit & omne
Qua graditur conturbat, & immutare coactat.

§. XXIII.

..mala ciborum incongruorum digeſtio.

Præter hæc, inter cauſas remotiores numerari debet mala alimentorum digeſtio, quæ fit, dum vel boni cibi in nimia quantitate devorantur, vel incongrui, ut fere ſunt carnes ſalſæ, infumatæ, ſuillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæi, ut piſa, fabæ &c. adſumuntur: quo etiam varia potus genera, inprimis vina acida, cereviſiæ auſteræ, & ipſæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non poſſunt non multæ cruditates viſcidæ, ſalſæ & acres in primis viis accumulari, quæ in ſanguinem delatæ non ſatis intime miſcentur, & digeruntur, nec per colatoria, inprimis per cutis cribrum ſatis depurantur: unde ſanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idque eo magis evenit, ſi præter animi pathemata, ut triſtitiam, & anxiam ſollicitudinem, quæ magnam in remorando, & incraſſando ſanguine potentiam obtinent, etiam vita deſes, & ſedentaria conjungitur: quare etiam textores, & ſartores fœda ſcabie manuum, imo crurum, & tibiarum cruſtoſa cum facie pallida, & corpore ſubtumido, ob vitæ genus agreſte, & motus omiſſionem, frequentius laborant.

..animi pathemata & vitæ genus.

§. XXIV.

Prognoſis.

Prognoſis, quam nunc paucis expendere volumus, ſecundum adfectuum varietatem ipſa variat. Et primo quidem ſciendum eſt, ſemper facilioris eſſe ſanationis ſcabiem per contagium communicatam, quæ ſuperficialiter tantum inhærens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena ſanguinis & humorum dyſcraſia originem ſumſit. Melior quoque, & levior eſſe ſolet humida ſcabies, eaque præſertim non adeo diffuſa, quam ſicca pruriginoſa: ſiquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & ſomnum interrumpendo vires debilitat. Patientia itaque injungenda eſt, quoniam tanta impuritas laticis seroſi, acris & lixivioſi non tam ſubito temperari, dilui, corrigi, & blande educi poteſt. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt ſanationem, quam quidem inveteratæ, temporiſque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eædemque iterum faciliori negotio in junioribus, ob liberiorem tranſpirationem, quam in ætate provectioribus ſanantur; utpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viſcerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonniſi ſublata viſceris corruptela tolluntur, ſed facile quoque renovantur, & repullulant; imo nonnunquam in hecticam, & hydropem degenerant. Unde facile judicare licet, quale ferendum ſit præſagium, ſi tales morbi poſt febres intermittentes, variolas, morbillos, & luem veneream invadunt. Tum quoque omnes ſubcutanei adfectus ſunt pertinaciores, ſi in partibus muſculoſis & pinguedinoſis dorſi, brachii, &c. parvi noduli ad modum glandularum exterius inviſibiles interius palpabiles, inſtar cicerum, fabarum, & piſorum obſervantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis induratæ, ſed quod humor viſcoſus in membranis, & cellulis pinguedinoſis ſtagnans cauſam præbeat. Speciatim vero de elephantiaſi, quæ fere maximus externorum morborum gradus eſt, ARETÆUS *lib. VIII. cap. XIII.* ſequentem fert prognoſin: *Omnia conferre ſimul oportet medicamenta, & victus rationem & ferramenta & ignem. Hæcque ſi novo, & orienti affectui adhibueris, ſanationis*

ſpes

ſpes effulget. Sin ad ſummum ſuæ creationis adſcendat, in viſceribusque ſtabilis ſedeat, inſuper & in faciem invadat, tunc de ægri ſalute ſpes omnino abſciſſa eſt. Quandocunque herpetem miliarem, caput infeſtantem cum odontalgiis cephalalgia, & catarrhoſis defluxionibus morbilli vel variolæ ſequuntur, res non ſine periculo eſt; & interdum poſt mortem ſpatium in vertice morboſum, denigratum, & ſpacelatum inventum fuiſſe novimus. Lepra omni tempore valde contagioſa fuit habita; ideoque leproſos ab hominum conſortio ſegregandos, & ex urbibus ad extera loca relegandos cenſuerunt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leproſis ſymptomatibus adfectus per annum, & ultra cum ſuis domeſticis ſine horum noxa verſatus eſt. Aliter vero res ſeſe habet in Græcia, ubi hoc morbi genus longe magis eſt contagioſum: & perplacet mihi ideo AETIUS, qui *lib. XIII. cap. XXV.* ita ſcribit: *non abſurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire; neque in totum contagioſæ ſucceſſiones hujus adfectionis in omnibus fiunt.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Veterum medicorum in dignoſcendis & curandis morbis ſelertia.

QUod ad rectam & ſecuram medendi methodum attinet, ſciendum omnino eſt, antiquiſſimos artis noſtræ antiſtites in pluribus cutis adfectibus tam rite dignoſcendis, quam perſanandis fuiſſe præſtantiſſimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra, & elephantiaſis, quæ maximum quaſi gradum morborum cutim infeſtantium conſtituunt, in ipſorum regionibus frequentius obvenerint, commodamque præbuerint occaſionem, non tantum ſpeciales horum malorum characteres penitius cognoſcendi, ſed & veras remediorum vires melius explorandi, ut nobis jam facile ſit, inde ad minores gradus, levioreſque cutis morborum ſpecies concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis noſtro inſervire ſcopo videtur accuratiſſimus ille obſervator, ARETÆUS, qui in aureis ſuis de re medica monumentis multa notatu digniſſima habet. Quid enim elegantius poteſt excogitari, quam illa *lib. IV. cap. XIII.* inſerta elephantiaſis deſcriptio, ubi tam graphice, & ad vivum quaſi horrendæ hujus peſtis indolem atque decurſum depingit, ut clariſſime eluceat, totam ſanguinis, & humorum maſſam prorſus eſſe viſcidam, tenacem, & fere coagulatam, omnemque ſpirituaſcentiam ſuccorum vitalium penitus depreſſam, ut inde cohibitis ſalutaribus ſe- & excretionibus totus homo tenacibus, acribus, & corruptis humoribus ſcateat.

§. II.

Elephantiæ curatio ſecundum Aretæum.

Atque his cauſis abigendis hanc egregiam proponit medendi methodum: præmiſſis ſanguinis miſſionibus, lac cum quinta aquæ parte mixtum, ad alvum molliendam, potui dandum, & veratrum, ſub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere, & autumno offerendum ſuadet. Dein, ceu ſpecifica magno in pretio habet dentis elephanti raſuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in paſtillos redactam, vel cum ſquilla, & juſculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata ſummopere laudat. Inter externa ea commendat, quæ detergunt, & tumores reſolvunt, & ſapone ſordes in balneo abluendas ſuadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum, & ſulphur incoctum fuerit, ceu ſummum detergens præſcribit. Ad tumores axungiam leonis, & urſi, æquis portionibus cum ſale alcalino mix-

mixram; ad acres vero fluxiones mitigandas, & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci, & hordei, oleumque roſarum, tum abſtergendi, tum madefaciendi fine proponit, & ſi carnes liveant, prius, quo locus ſucculentus reddatur, ſcarificandum jubet. Inter cibos, quos ſimplices, boni ſucci, & concoctu faciles eſſe decet, decoctum braſſicæ cum cumini liquamine, in cœna ſtaphylinum, ſive daucum Germanicum, ex marinis oſtreas, ex piſcibus ſaxatiles, ex avibus perdices, & columbas, ex fructibus horæos, & vina dulcia, &c. ſummopere commendat. Neque minus rationem habendam ſtatuit in ſomno, vigiliis, & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per curſus, per vocem, & varias corporis converſiones inſtituere, & citra laſſitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum eſt, ARETÆUM albi hellebori vires in hoc morbo non ſatis poſſe dilaudare: ſiquidem illum omnium purgantium efficaciſſimum dicit potentia, & qualitate non vitioſa, qui per exiguam portionem, & modicam doſin vetuſtorum morborum omnium, radicibus firmis inhærentium, unicum eſſet remedium, & ex difficili reſpiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

[..] & Celſum.

Curationem non diſſimilem, profligandæ elephantiaſi opportunam proponit CELSUS *lib. III. cap. 25. Protinus inter initia ſanguinis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter ſolvi. Adhibenda tum, quanta ſuſtineri poteſt, inedia eſt, paulum deinde vires reficiendæ, & ducenda alvus: poſthæc, ubi corpus levatum eſt, utendum eſt exercitatione, præcipueque curſu, ſudor primum labore ipſius corporis, deinde etiam ſiccis ſudationibus evocandus, frictio adhibenda, moderandumque inter hæc, ut vires conſerventur, balneum rarum eſſe debet: cibus ſine pinguibus, ſine glutinoſis, ſine inflantibus. Vinum præterquam primis diebus recte datur. Corpus contrita plantago, & illita, tueri optime videtur.*

§. IV.

Indicationes curatoriæ.

Ex hiſce omnibus probe expenſis trutinatiſque optime judicare licet, totam medendi methodum omneſque remediorum facultates eo debere collineare, & quaſi conſpirare, ut corruptorum, glutinoſorum, & acrium humorum maſſa per ſufficientem ſanguinis miſſionem, & inediam, per purgationes tam leniores, ut lac eſt, quam per fortiores, ut helleborum, e corpore detrahatur; deinde, ut congruis alimentis debitaque victus ratione boni, & naturæ amici ſucci ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis deterſivis, conſolidantibus, & exſiccantibus partes a doloribus, tumoribus, pruritu, & ulceribus liberentur. Atque profecto eximiæ laudeque dignæ ſunt hæ curandi intentiones, pariter ac propoſitæ iiſdem medelæ: quare non abs re fore confido, ſi veterum inſiſtentes veſtigiis non modo elephantiam curare, ſed ex hujus quoque curatione mitiores cutaneos morbos, ut ſcabiem, herpetem, guttam roſaceam, &c. ſanare diſcimus. Quoniam tamen ſinguli hi adfectus exanthematici, ulceroſi, & pruriginoſi ratione locorum, corporum, & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis, & vitæ generis multum inter ſe differunt, atque erudito hoc ſeculo ars noſtra ſalutaris efficacioribus inſtructa eſt remediis; optime nobis conſulturi ſumus, quando veterum curandi methodum certis limitationibus, & nonnullis in noſtro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

§. V.

VSus VSionis in cutis affectibus.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias ſanguinis detractiones minuendos, tenendum eſt, copiam ſanguinis venæſectione evacuandi pro differenti ejus redundantia ſecundum ætates, vires & conſuetudines, æſtimandam eſſe. Neque ſenibus, qui aut ventilationibus ſanguinis artificialibus, aut naturalibus adſueverunt, ejuſmodi diminutiones penitus ſunt diſſuadendæ: ſiquidem cognita nobis ſunt exempla ſenum tam virorum quam mulierum, jam ſupra octogeſimum annum natorum, quibus inſigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit inciſa, vel naturales ſanguinis excretiones per fluxum hæmorrhoidalem cum levamine revocatæ. Quodſi vero ſubjecta ſunt pinguia corporiſque habitu ſpongioſiori prædita, ubi plerumque ingens venarum copia, & exilitas deprehenditur, præſentius ego tutiuſque eſſe obſervavi, ſanguinis, & humorum maſſam per ſcarificationes, convenienti tempore inſtitutas diminuere, præſertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depreſſæ parciorem deſiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus ſemper ſufficit, ubi hypochondriaci, & hæmorrhoidalibus adfecti moleſtiis ejuſmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam ſanguinis vacuationem per ſanguiſugas ano applicandas tentare & moliri præſtat.

.. ſcarificationis.

.. ſanguiſugarum.

§. VI.

Cura per inediam.

Interdum evenit, ut corpora non nulla, in quibus plethora magis ſeroſa peccat, quam ſanguinea, copioſam ſanguinis miſſionem ægerrime ferant. Quare tum aliud mire decet conſilium, &, ſi nimia alimentorum voracitas, ut ſæpiſſime fit, primam mali cauſam, & originem dedit, curam per abſtinentiam commendare, optimiſque regulis adornare. In eo autem quam maxime utiliſſimæ hujus curæ conſiſtit methodus, ut ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis, & glutinoſis, ut ſunt porcinæ, & bovinæ, a lacticiniis, omnibuſque inflantibus, & multum alimoniæ præbentibus abſtinendo, carnibus magis aſſatis, & levioribus, ut ſunt avium, perdicum, gallorum, columbarum, &c. paneque bis cocto utantur, interpoſitis nonnunquam, ad alvi lubricitatem conſervandam, vuis majoribus paſſis, prunis Damaſcenis coctis, pomis Borſtdorffianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere ſolet quævis ſubitanea victus mutatio, ita inſtituenda erit hæc inediæ medela, ut ne ſimul ac ſemel, ſed paullatim potius, & quaſi per gradus ægri a pleniori victu ad tenuem, & parciorem deſcendentes huic ſenſim ſine damno adſueſiant, eamque pro circumſtantiarum ratione per aliquot dies, vel ſeptimanas continuent. Quod monitum haud minus neceſſe eſt cura finita, ne ſubito ad plenum victum denuo adſcendamus.

§. VII.

.. requiſite decocta.

Præter hæc, ſub toto hujus curæ decurſu cereviſiarum potus, alias familiaris debet removeri, ſubſtitutis in potus locum ſat larga, & ſufficiente quantitate decoctis, quæ ſpecies humorum depurationi, & edulcorationi inſervientes, ſucciſque ſuperfluis exſiccandis, & ſolidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut ſunt temperatiores quædam expertæ virtutis, & familiariſſimi uſus radices, chinæ, ſarſaparillæ, lapathi acuti, ſcorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni ſaſſafras, caſcarillæ, cinamomi, viſcus quercinus, raſura ligni ſaſſafras, ſantali rubri, & plura

hujus generis alia, quæ pro varia intentione inter ſe mixta in aqua pura ita decoqui poſſunt, ut ad ſpecierum unciam unam libræ duæ, ſive menſura aquæ recipiatur.

§. VIII.

. & laxantia. Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auſpicandam, & perficiendam, ut prius prima regio a vitioſorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod ſimiliter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum eſt. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum cenſum merito ſubeunt infuſa cum aqua, & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis ſennæ, cremore tartari, ſale catarctico amaro, caſſia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii, &c. optime poſſunt parari.

§. IX.

Refractarius morbi ſtatus poſtulat Purgantia. Quodſi vero invaleſcens, & refractarius morbi ſtatus malignitatis ſuſpicionem iniiciat, vel in quibuſdam emaciantem curam reſpuere videatur, operæ omnino pretium eſt, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum ſanguinemque depurantium claſſe validiora, & efficaciora in uſum ducere remedia, ut tenaces vitioſique humores, quibus ipſi viſcerum meatus infarcti ſunt, & continuum morbo pabulum ſuppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria eiiciantur. Jam quidem antiquiſſimi medicinæ parentes, HIPPOCRATES, ARETEUS, GALENUS, & alii, ex purgantibus validiſſima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem, & ſcammonium mirifice hoc fine laudarunt. At vero, quum noſtris temporibus efficacia quidem, ſed tutiora ſint cognita, non immerito illis dimiſſis radicem & reſinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compoſitis extractum panchymagogum Crollii pilulari forma commendamus; vel ſi pulveris forma magis arridet, hic ex aliquot granis reſinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium ſubactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita ſimul una, & altera olei macis, vel ligni ſaſſafras gutta opportune poteſt parari.

§. X.

Ex claſſe eorum, quæ ſolidas partes ad motum excretorium ſtimulando, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum eſt lignum guajacum cum cortice ſuo; quod ſicut recto uſu ſæpiſſime lui venereæ penitus eradicandæ vel ſolum ſufficit: ita etiam in ſubcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris ſunt naturæ, evellendis non contemnendum eſt remedium. Præter hoc vero inprimis huc referenda ſunt medicamenta ex mineralium regno petita, e quibus eminent tinctura antimonii tartariſata & acris, regulus antimonii medicinalis, ſulphur antimonii Glauberiana, vel noſtra correctum methodo, cinnabarina, &, ſi venereæ malignitatis ſuſpicio ſubeſt, antimonium crudum per coctionem uſurpatum: quæ remedia in convenienti doſi, & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præſtantiſſimam ferunt opem, dum lympham commovendo, obſtructiones in anguſtiſſimis glandularum tubulis exiſtentes reſerant, adeoque ſanguinem, & lympham egregio effectu depurant. . & ſudorifera.

§. XI.

In nonnullis mercurialia.

Licet vero propoſitæ hæ ad depurandam ſanguinis, & humorum maſſam curationes magnæ ſint efficaciæ, & excellentis virtutis: ſuppetunt tamen caſus, & exempla. ut in elephantiaſi, & venerea ſcabie videmus, ubi altius infixa venenatæ indolis cauſa parum inde commodi & emolumenti repetitur, ſed validiori adhuc remedio opus eſt, quo præter argentum vivum, & parata ex eodem medicamina, ſi vires ægri conſentiant, nullum datur potentius, ad pertinaciſſimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem ſubtiles ejus particulæ intima vaſorum penetralia ſubeundo, & penetrando, impactos iiſdem humores viſcoſos corrigunt, extricant, diſſolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi ſyſtaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, ſudorem, & præcipue per glandulas, & ductus ſalivales, mediante ſalivæ copioſiori fluxu eiiciunt. Atque hac ſolenni, & quaſi univerſali evacuatione ſolet contingere, ut omnis impurorum humorum ſaburra brevi tempore, licet cum moleſtia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato, & quaſi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.

Sunt autem varii a medicis hactenus propoſiti mercurium adhibendi modi, quos jam paucis perluſtrabimus. Ita ſunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe ſubacto, additis floribus ſulphuris, & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipſæque pedum plantæ, ad ſalivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem, & meliorem eligunt uſum internum, dum præparato prius per alterantia, temperantia, & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum, & antimonii diaphoretici permixtus a granis tribus vel quatuor ad ſcrupulum uſque, indies paullatim adſcendendo, offertur: unde ſat largus ſalivæ fluxus proritatur, quem ſub debito regimine, & cautelis, interpoſitis ſimul decoctis ſanguinem depurantibus, per unam alteramue ſeptimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia ſcopo alterante, & diaphoretico ſpectant mercurius ſolaris, & jovialis, cujus aliquot grana cum roſarum conſerva remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu deglutiuntur, ſuperbibendo poſtea in lecto ſub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed ſciendum eſt, ut ſingulæ hæ curationis ſpecies aerem probe temperatum, & diætam parcam, tenuem, omniumque carnium pingujum, coctarum vel acidorum expertem deſiderent.

§. XIII.

Lactis cura quando neceſſaria?

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniuſque procedendum ſit, & neque purgantia, neque copioſæ ſanguinis miſſiones, neque decocta cum exſiccante diæta, nec ipſa mercuralia tuto admitti queant. Quando enim ætas eſt infantilis vel ſenilis, corporiſque, & virium robur debilitatum, vel nervorum ſyſtema nimia ſenſibilitate præditum; item ſi corpus magis exſuccum, & macilentum, quam pingue, & laxum deprehenditur, vel ſi humorum acrimonia, & mordacitas magis, quam craſſities, & viſcida tenacitas delinquit, tum prorſus alia in medendo via ineunda eſt; atque in tali morbi ſtatu non ſolum antiquiſſimi, ſed omnes etiam ſapientiores noſtri ævi medici lacticinia, & in-

& inprimis lac aſininum, ſerum lactis bubuli, & caprini, lac cum aqua mixtum non ſatis laudibus poſſunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui inſignem lacti virtutem in ſcriptis ſuis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap. 75.* curam cum lacte convenienter inſtitutam utiliſſimam cenſet in ſuperficiei corporis moleſta prurigine, in maculis, & facto ibi vitioſorum humorum decubitu: ſeorſim vero *lib. cit.* ſerum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur* (lactis ſerum) *iis, quibus ſine vehementia dejectiones molimur adverſus lepram, elephantiaſin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximiæ ſunt hujus diætetici remedii vires: ſiquidem non tantum craſſos, viſcidos, & ferme coagulatos humores diluit, & fluxiles reddit, meatus viſcerum obſtructos reſerat, & acrem humorum ſalſedinem contemperando partes ſicciores humectat conſtrictaſque relaxat; verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

..quomodo ſit inſtituenda.

Quoniam tamen non parum intereſt, ut tum quantitas, tum juſtum tempus bibendi lactis ejuſque ſeri determinetur, optime nobis conſulemus, ſi veteres in eo duces eligamus & ſequamur. Ex his autem princeps & quaſi anteſignanus eſt ipſe HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac aſininum, vel lactis, inprimis caprini ſerum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta, & quinque dies, tertia aquæ mulſæ parte addita ſe propinaſſe refert. Serum lactis per menſes, & ultra adſumi poſſe, teſtes ſunt graviſſimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in graviſſimis adfectibus ad XII. XX. & XL. dies ſummo cum emolumento uſi, plurimi ſunt in commendando ejus potu. Nec aliter ſentit doctiſſimus HUGENIUS *epiſtol. & conſultat. medic. Tom II. lib. I.* qui ad magnum, & antiquum totius corporis pruritum mitigandum ſeri lactis in majori quantitate potum ita ſuadet: *qui exiguam illius quantitatem potant, fruſtrantur fine alterationis, & expurgationis. Sit quantitas uſque ad libras octo, & ultra.* Et *lib. citat. tom. I lib. XII. epiſt. I.* ſe conſueviſſe adſerit ſerum hoc dare, quemadmodum aquas ſolerent medicatas offerre. Ita e. g. primo die exhibet libras ſex cum ſyrupi roſarum ſolutivi unciis tribus, ſequenti die ſimplex dat ſerum, & doſin ſucceſſive augendo uſque ad libras IX vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Quandocunque exanthematici hi morbi a lue ſcorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut pluries evenit, foventur, & ſuſtentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita inſtituitur, ut ipſa complicatis hiſce malis allevandis ſimul dicata, & idonea ſit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac ſi aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento ſpirituoſo, & ſalino turgidæ, quales ſunt Selteranæ, Tœnnſteinenſes, Wildungenſes, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ ſub exacto vitæ victuſque regimine, & præmiſſis pariter ac interpoſitis evacuantibus aliiſque medicamentis bibuntur.

Uſus lactis cum aquis medicatis mixti.

§. XVI.

Quodſi vero harum aquarum deeſt copia, eodem fine ſaluberrimum eſt, ſi cum ipſo lacte vel ejus ſero, tam dul-

... cum herbis purificantibus cocti.

dulci, quam acidulo herbæ ſanguinem depurantes dictiſque vitiis ſpeciatim dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime ſunt: fumaria, epithymum, cuſcuta, meliſſa, ſcolopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga, taraxicum, borrago, endivia, cichoreum, & ejus radix, aliaque plura, quæ partim ſale volatili penetrantiori inſtructa humores viſcidos incidunt, & diſſolvunt, impuros depurant ac debitum ſanguini balſamum reſtituunt, partim principio amaro balſamico languenti ventriculi digeſtioni ſuccurrendo, ad boni ſanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii ſpe ſua fruſtrantur, qui præparato prius corpore, ſucci ex modo dictis herbis recentibus, & contuſis expreſſi unciam unam, aut plus cum ſero lactis per aliquot ſeptimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cura.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos eſt celebratiſſima, ideoque minime a nobis prætermittenda. Enimuero penes HIPPOCRATEM, ſi ſcripta ejus evoluimus, nullus, quod ſcio, reperitur locus, quo viperarum uſus adſtrui poſſit; verum ARETÆUS, GALENUS, ÆTIUS, & ex Arabibus RHASES, & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiaſi, & omnibus a maligna impuritate proficiſcentibus cutis vitiis ſanandis non ſatis poſſunt deprædicare: quinimo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHUS trochiſcos e vipera paratos pro principali theriacæ ſuæ, ceu ſummi alexiterii remedii ingrediente conſtituit: & hos omnes ſecuti præſtantiſſimi Italiæ, Galliæ & Germaniæ medici, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BALLONIUS, &c. ſimiliter viperis magnas tribuerunt laudes; donec *Julius* PALMARIUS, conſtantinus medicus Pariſienſis *lib. de morb. contagioſ. cap. IX.* veterum in hoc genere promiſſa, & anilem credulitatem acriter perſtrinxit, addito in teſtimonium *Joanne* FERNELIO, qui adſervit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiaſi laborantibus adhibitis nullum ſubſecutum fuiſſe ſalutarem effectum, cum neque viſcerum conſtitutio hoc momo melior facta, nec verrucoſa tubera, nec increſcens cutis deformitas fuerit emendata, ſed omnia potius ſymptomata exaſperata. Nihilo tamen minus, & fuerunt, & adhuc ſunt ex modernis plurimi, iique clariſſimi medici, qui veteribus, & longæ famæ fidem habente, peculiarem, & quaſi ſpecificam contra cutaneas defœdationes virtutem in viperis, & paratis ex iiſdem decoctis vel juſculis deliteſcere ſibi peſuadent; eaque propter viperas, magno ſæpius ſumtu ex Italia conquiſitas variis modis, ut pulvere, trochiſcis, juſculis, vel etiam in forma ſalis volatilis chymice extracti ſub ſpe optatiſſimi effectus propinant.

§. XVIII.

De eadem judicium.

Ut vero libere, & ingenue hac de re meam profitear ſententiam: nihil certe ſolidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hiſce viperinis medicamentis in impuritatibus ſanguinis corrigendis peti, & exſpectari poſſe, firmiter ego ob plurimas obſervationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum ſcriptis accurata & completa occurrit obſervatio, ex qua quis ſpecificas, & dictis morbis directe oppoſitas viperarum virtutes certo cognoſcere, & adſerere poſſit;

maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel ſimul in uſum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita ſunt exempla, ubi in atrophia, phthiſi, pſora leproſa, ſcabie, tinea capitis, aliiſque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præſtiterunt, vel ſi quid boni præſtitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus ſalutaris a viperis provenit, certe non alius eſt, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus ſiccatis, gelatinoſo quodam, blande ſulphureo, & vaporoſo ſucco præditis, exſpectari poteſt: unde exceſſiva viperarum encomia exigui ſunt valoris, quia ſolo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu digniſſimæ ZWOELFFERI animadverſiones *in pharmacopœam Auguſtanam pag.* 211.

METHODUS MEDENDI SPECIALIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Cura differt ſecundum cauſarum diverſitatem.

QUoniam admodum diverſa eſt naturarum, & humorum peccantium conſtitutio, differre quoque ſolet ipſa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium cauſæ, quæ induxerunt malum, probe ſunt inquirendæ, & diſtinguendæ. Ita, ſi ob nimiam voracitatem vitamque deſidem humorum abundantia in culpa eſt, abſtinentia, & exercitio ante omnia opus eſt; ſi crudi, viſcidi humores, ſub temperamento maxime phlegmatico cauſam ſuppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuſo vinoſo proficient ſubjungendo illa, quæ tranſpirationem leniter movent; ſi corpus eſt plethoricum, & ab omiſſa ſanguinis miſſione, vel critica ſanguinis fluxione cohibita ejuſmodi fœdæ cutis aſperitates, & exulcerationes oriuntur, initium curationis a ſanguinis per venæſectionem vel cucurbitulas detractione facere, eaque ſubjungere remedia oportet, quæ ſalutares has excretiones convenienter revocant; ſi corpus eſt juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia, & depaſcentem æſtum refrigerantia, ut ſunt ſerum lactis, acidulæ cum lacte, nitroſa, & per alvum evacuandi ſcopo potiones mannatæ: ſi viſcerum, & ventriculi imbecillitas regenerationi ſuccorum impurorum favere animadvertitur, ventriculum roborantia, quæ digeſtionem adjuvant, inſignem ferent opem. Quodſi autem prohibita inſenſilis per poros tranſpiratio, & tubulorum cutis obſtructio cauſa mali præcipua eſt, infuſis theiformibus, leniter diaphoreticis, & frictionibus recludere occluſos pororum hiatus medicum decet.

§. II.

Cautelæ circa exanthemata critica.

Quando per ſcabiem, & cutis varia exanthemata chronicæ, & difficiles ægritudines, tanquam per criſin terminantur, maximopere cavendum eſt ab omnis generis evacuantibus per alvum, urinam, imo quoque a ſanguinis miſſione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exſtat in *Joann.* LANGII *epiſt. XVI. Tom. I. Ego ſcabiem*, inquit, *& crurum œdemata cum poſt aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris criſin oborta ſponte exoleſcere citra omne medicamentorum ſubſidium plus centies vidi. Quodſi tum phlebotomia facta fuiſſet, aut pharmacum exhibitum, ingens fuiſſet periculum, ne per eas venas, per quas*

ma-

materia morbi expulſa fuerit, prorſus ad interna viſcera retrahatur.

§. III.

Expulſio exanthematum promoveatur diaphoreticis.

Atque utiliſſima hæc cautio ſimiliter neceſſaria eſt, quando natura exanthematum propulſionem ſalutari modo inſtituendam molitur, nec ſola eidem perficiendæ ſufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas retinent, vel retroagunt, ut fere ſunt paullo largiores ſanguinis miſſiones, quævis purgantia, adſtringentia, & in languidioribus ſubjectis refrigerantia, inque primis nitroſa in majori ſæpiuſque repetita doſi oblata, peſſime ſane ægrotantium ſaluti conſulet, morbumque benignum in malignum iniquo auſu convertet. Multo magis tum excitandæ ſunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diapnoicis ſuccurrendum, quæ activo quodam ſulphureo principio, ſyſtalticam fibroſarum nervearumque partium actionem intendendo, celeriorem humorum curſum efficiunt, eumque ad extimam corporis ſuperficiem dirigunt, ut hac ratione excrementitiæ ſordes per cuticularem exhalationem e corporis ſphæra eliminentur. Atque hanc ſibi viam ipſa natura, quam in medendo ducem ſequi debemus, eligit; ſicut non modo ex ſpontaneis, & in largiſſima ſæpius copia profluentibus ſudoribus, verum etiam exinde ſatis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ teſtantur: ſcabiem aliaque cutis vitia, ſi præſertim a contagio, vel ex aliis morbi præcedentis reliquiis, ut febribus intermittentibus, & continuis, podagra, colica convulſiva, aſthmate, &c. originem ſumſerunt, ſponte ſubortis vel arte excitatis ſudoribus fuiſſe ſublata.

§. IV.

Diaphoretica hoc fine proficua.

Splendent autem diapnoica virtute, ſanguinemque, & humores ſimul fluxiliores reddunt infuſa theiformia, ex herbis ſcordii, veronicæ, ſcabioſæ, fumariæ, cardui benedicti, floribus ſambuci, radice pimpinellæ, & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hauſta in promovenda materiæ malignæ expulſione egregie ſe gerunt. Huc quoque ex compoſitis ſpectant, dictiſque infuſis vel jungi, vel interponi poſſunt, mixtura ſimplex, liquor noſter anodynus mineralis cum ſpiritu bezoardico Buſſii, & cornu cervi ſuccinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulveres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, ceruſſa antimonii, & huic analoga materia Krugneri perlata, additis in refracta doſi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, ſulphure ſtillititio, & ejus floribus, cinnabari, æthiope minerali, & hujus cenſus aliis, quorum ſupra jam in ipſa curativa methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulveres veſpertino tempore, ſicut liquida ſpirituoſa matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ flor. ſambuci, cardui benedicti, fumariæ, ſcabioſæ, &c. poſſunt propinari.

§. V.

His junguntur & interponantur decocta & laxantia.

Ipſi quidem curationi ſociari, & interpolari debent medicamenta diapnoica, ſed ſola non ſufficiunt; atque curatio poſitive diaphoretica præſertim in ſiccioribus ſubjectis, tantum abeſt, ut ad ſalutem quidpiam præſtet; ut potius malum exacerbet, & ex ſimplici prurigine puſtuloſum adfectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita ſint, neceſſitas omnino poſtulare videtur, ut non modo appropriatos potus, quales ſunt in cho-

cholericis corporibus decocta temperatoria, & lacticinia, in phlegmaticis laxioribus ſaturatiora decocta, in ſufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum ſuburram evacuantia, & ſimul viſciditatem ſeri ac lymphæ incidentia, ut ſunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilioribus leniora infuſa laxantia præſcribamus, eademque poſt ſex vel octo dierum intervallum ſemper repetamus. Infantibus autem, & pueris ſcabie vexatis ſpeciatim commendandum eſt hocce purgans: Recipe pulveris Cornachini ſcrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, ſyrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas, aquæ fumariæ unciam dimidiam. M. F. hauſtus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nimis pruritus quomodo tractandus.

Sæpe pruritus, maxime ſi lignorum decocta, & ſudorifera accedunt, ad lypothimiam uſque augetur, quia ichoroſi halitus, & ſalia ſubtiliſſima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero ſi incidit, merito abſtinendum eſt ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiſcorbuticarum, ut naſturtii aquatici, & fumariæ mixtum, ſerum lactis vel ſolum, vel virtute herbarum alterantium imprægnatum, nitroſa, emulſiones, & balnea aquæ dulcis debent adminiſtrari.

§. VII.

In retroceſſione exanthematum quid faciendum?

Scabies, & aliæ cutis defœdationes ſi ante tempus recedunt, vel externis ſulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox peſſimorum ſymptomatum ſyndrome ſolet adornari. In quo caſu præter ea, quæ ſuperiori loco expellendi fine commendavimus, optime ſe gerit mercurius dulcis, alterante magis ſcopo, quam laxante datus, nec non flores ſulphuris ad octo, vel decem grana cum abſorbente quodam propinatæ; hac tamen adhibita cautela, ut ſub mercurii exhibitione ſulphuris uſum omittamus: ab utroque autem abſtineamus, ſi febrilis quidpiam, ut ſæpe fit, concurrit.

§. VIII.

Mercurialium uſus prudenter inſtituendus.

Licet mercurius ſpecifice quaſi fermenteſcentem ſcabioſorum adfectuum indolem evertat, & fruſtra ſæpe auxilium ab aliis remediis ſperetur, niſi id per mercurialia interna obtineatur; ſalivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione ſuſcipienda, & tractanda eſt, præſertim ſi corpora ſunt cachectica atque ſcorbutica, in quibus ipſa inſtituitur. Niſi enim præmiſſa fuerit debita humorum correctio, & præparatio, ſalivæ fluxus non modo impeditius ſuccedit cum faucium inflammatione dentiumque caſu, & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhœæ, dyſpnœæ, aliaque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonſillarum fauciumque intumeſcentia, gingivarum relaxatio, & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargariſmatibus ſunt præmuniendæ, corpus in perpetua diapnœa eſt conſervandum, ex medicamentis omnia calida, & acriora diuretica ſunt fugienda, & demum in diætæ victuſque regimine frigoris acceſſus, potus frigidus, omnia acida, ſalſa, & cruda alimenta, quantum fieri poteſt, evitanda. Præterea limatiori opus eſt judicio, ne ultra individui ſalivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel medici, vel ægrotantis parte effectus prodeat inſufficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi pabu-

bulum ſuppeditet. Quo igitur in utroque caſu tuto procedamus, probe debemus conſiderare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morboſæ quantitatem, ſymptomatumque gravitatem.

§. IX.

Ad infantibus proſit, disquiritur.

Infantibus quidem abſorbentia fixiora, laxantia, & depurantia tutius adhibentur, quia iiſdem nervoſum genus debilius eſſe ſolet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, ſi dicta mitiora remedia nihil juvant, & ſcabies maligni eſt genii, mercurialia etiam ſine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius ſtricte obſervatur, poteſt injungi.

§. X.

Curatio zonæ, & ulcerum interna.

Si herpes præcordia invadit inſtar zonæ, quod ſæpius in hypochondriacis, & arthriticis evenit, imo in omni zonæ, & herpetis genere, ſpeciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præſidium ſunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omiſſis. Eadem quoque locum obtinent in pertinacibus ulceribus, & abſceſſibus internis: ſiquidem hac ratione vitioſi, & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa in variis adfectibus proficua.

Neque topica ſunt prætereunda, quorum conveniens uſus in perfecte ſanandis cutis defœdationibus, & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diverſi adfectus alia atque alia poſtulant remedia, breviter jam ſtrictimque præcipua denominabimus. Quando puſtulæ humidæ ulceraque manantia exſiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem conſtrictionem expetunt, ſulphur vivum ſtillititium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquiſſimis, AETII, ARETÆI, & ORIBASII temporibus commendationem ſibi comparavit, omne prope abſolvit punctum, ſi in oleo lini, aut axungia porcina diſſolutum, debitaque quantitate ceruſſæ, & turiæ in unguenti maſſam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem abſumendam, unguentum de alabaſtro cum tutia mixtum non minorem præſtet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta ſunt, unguentum de ceruſſa, quod ex ſolutione lithargyrii cum aceto acri confecta, ceruſſa, pinguedine porcina conflatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime ſi eidem flores ſulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adiiciuntur. Ad ſcabiem ſiccam, & valde dolorificam emolliendam, & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua roſarum extracta, vel etiam cum oleo lini, ceruſſa, & pauxillo croci, ad imitationem diachyli ſimplicis in emplaſtrum redacta, mirabilem exſerit efficaciam. Quodſi autem ulcuſcula profundiora purificanda ſunt, & conſolidanda, dictis unguentis addi poteſt oleum juciperi, & lauri deſtillatum, vel balſamum ſulphuris cum iiſdem oleis, & æthiope minerali remixtus adhiberi. Denique non negligendum eſt unguentum coſmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione utiliſſimum, cujus parandi modum infra in obſervat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur nonnullæ antiquiorum medicorum non ineptæ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS, qui *lib. epid. II.* ad impetiginem, & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam

ratam eſſe decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi ſemper placuit *Sylvatici* methodus, *cent. 1. conſ. 22. 23.* reperiunda, ubi ille poſt uſum ſeri lactis caprini, cum ſucco citri per XV. dies, ad libras duas quotidie ſumti, externe unguentum ex ſulphure, nitro, mercurio, & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XIII.

Tinea capitis curatio.

Quod ſpeciatim attinet ad capitis tineam externa ope ſublevandam, præmiſſis univerſalibus cacochymiam reſpicientibus, ſequens unguentum magnæ ſolet eſſe efficaciæ. Recipiantur olei vitellor. ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum ſulphuris, anatica portione drachmæ duæ, eſſentiæ benzoes, & balſami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum, poſt cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum eſt decocto, quod ex æqualibus partibus vini, & lixivii cum ſcordio, ariſtolochia rotunda, muſco terreſtri, floribus lavendulæ, & myrrha coctis poteſt apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali, & balſamo de copaiva conflatam capiti imponunt, ſicque totum capillitium detrahunt, conſolidationem poſtea cum oleo vitellor. ovor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti poſſit, aliis experiundum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod deſperatum ejuſmodi remedium, niſi in deſperatis caſibus nunquam ſit adhibendum.

§. XIV.

Balneorum uſus.

Inter externa recenſenda etiam ſunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex ſola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumariæ, ſcabioſæ, ſaponariæ &c. decocta, peropportune parantur; atque in pſora leproſa & elephantiaſi, præmiſſis internis ſanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras, & ſquamoſas ſordes abluendas, inſigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex ſcoriis metallicis martialibus, & venereis confecta, quarum illæ de terreo-ſalina, & ſulphurea martis ſubſtantia participant; hæ vero ſulphure multo, & ſale vitriolico turgidæ ſunt, adeoque in roborando partium fibroſarum tono inſignem exſerunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime ſeſe probarunt ejuſmodi balnea in morbis cutaneis, a nimia ſpiſſitudine, & corruprione humorum ſeroſo-lymphaticorum oriundis, quales ſunt: ſcabies, ſerpigo, herpes, & achores, &c. ſicut hac de re nonnulla exſtant exempla in diſſertatione ſub præſidio meo habita de *balneorum artificialium ex ſcoriis metallicis uſu medico*: ubi herpetem malignum pag. 13. ſcabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iiſdem ſublata diverſis exemplis comprobavi. Imo demum huc merito ducenda ſunt balnea aquæ dulcis fluviatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præſertim in ſcabie ſicca, omnibuſque adfectibus cum inſigni cutis aſpredine junctis, & ſpeciatim quidem in moleſtiſſimo ſenum pruritu auxilium ferunr præſtantiſſimum.

§. XV.

Cautelæ circa externorum uſum obſervandæ.

Quum nullum prorſus medicamentum, niſi recto uſu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda interſit, quo ordine, & quo tempore remedia adminiſtrentur, utiliſſimus erit labor, ſi genuinam methodum jam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis ſuppeditemus. Probe itaque ſciendum eſt, remedia externa ſemper in poſtremis eſſe collocanda, & nun-

& nunquam applicanda, niſi tota ſanguinis, & humorum maſſa viſcida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile ſub uſu externorum negligere prorſus decet interna, præſertim diaphoretica, ſed hæc potius eo fine ſunt continuanda, ut quæ forte intus remanſerint impuritates expellantur. Quæ utiliſſima monita ſin flocci penduntur, & minus obſervantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & ſæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem ſcabiem, quæ ſpecialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpoſtera methodo per linimenta conſolidantia ſuppreſſam graves nervoſi generis adfectiones, ut ſpaſmos cynicos, epilepticos, paſſionem iliacam, febres inflammatori, cum deliriis, cardialgias, aſthmata, & hydropicos tumores excitaſſe, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi ſunt caſus medicinæ meæ conſultatoriæ inſerti, ubi *Cent. I. caſ. XXVIII.* male curatam ſcabiem hæmoptyſeos, & epilepſiæ cauſam attuali, & *cent. I caſu IX.* in epicriſi ad vertiginem contuliſſe demonſtravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox poſt inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinoſis, & nervoſis instituta evaneſcunt exanthemata, quia ſine dubio fibrillares, & nerveæ cutis partes a medicamento hoc activiori ſtricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitioſi e tubulis ſubcutaneis partim expelluntur r partim ad interiora repelluntur. At vero, ſi corpus non ſufficienter antea ab impuris ſordibus fuerit depuratum, tranſpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuoſe ad inreriora, maximeque ad partes nerveo-tendinoſas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam ſubortam novimus.

§. XVI.

Supereſt adhuc peculiaris cutis depravationum ſpecies, cujus facienda erit mentio. Nominatur illa gutta roſacea, quæ nihil aliud eſt, quam faciei defœdatio, & decoloratio cum rubedine, ſquamulis, & interdum puſtulis tuberculiſque inæqualibus juncta, a ſero ſanguineo plus minus impuro, copioſius ad vaſa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variæ guttæ ſpecies, quarum leviſſima eſt, ſi tantum naturali major rubedo circa naſum, in fronte, vel certis locis faciei obſervatur; pejor, ſi in ſquamulas abit, peſſima, quæ puſtulis, & tuberculis eſt obſita. Atque hi diverſi gradus a differente cauſa in variis ſubjectis dependet. Siquidem non omnis gutta roſacea pravos, & impuros ſuccos, quos natura ſingulari beneficio ad partes extremas ſummamque cutim faciei amandet, pro cauſa agnoſcit, ſed potius in nonnullis a turgeſcentia, & diſtenſione vaſculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralium, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res ſeſe habet, ſi cauſa hujus exanthematis in materia ſubtili activa acri quærenda eſt; quæ quo volatilior eſt, eo plus penetrat in nervoſarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis nervoſi debilitate, & ſcorbutica ſanguinis diatheſi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

Guttæ roſaceæ indoles.

§. XVII.

Levior hujus mali indoles in ſubjectis ſanis, vegetis, nullaque ſontica impuritatis labe infectis leviorem quoque, & minus ſollicitam poſtulat curationem; ſed in iis plerumque

.. & curatio, tani n- ternal.

que

que a majori ſanguinis ebullientis ad ſuperiora motu proveniens ſæpe ſolis temperantibus, diluentibus, & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius ſcorbuticis inhæret corporibus, in quibus ſine remediis ſanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejuſmodi caſibus optimo cum ſucceſſu ordinavi ſequentem potionem per aliquot hebdomades adſumendam. Recipe aquæ fumariæ, beccabungæ, naſturtii aquatici, acetoſæ, ana libram unam, ſeri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam M. D. S. potio cujus libra una mane & a meridie, ſi conſentiat ventriculus, haurienda. Aliis eoſdem depurandi fine præſcripſi ſequentes ſpecies: capiantur herbæ fumariæ, ſcolopendrii, ſcabioſæ ana manipulus unus, rad. cichorei uncia una, corticis capparum uncia ſemis C. D. S. ſpecies, quarum uncia una in duabus ſeri lactis caprini menſuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Evacuandi ſcopo ſemel vel bis in ſeptimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere juſſi harum ſpecierum: Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiſcati, mechoacann. alb. ana drachmam unam, nitri purif. arcani duplicati, ſemin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVIII.

..quam externa cum cautelis.

Neque præter hæc, in ſucculentioribus maxime ſubjectis, ſcarificationes in nucha, ſcapulis, dorſo inſtituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviatili cum furfuribus decocta omiſimus, in potus locum ſubſtituendo ptiſanam temperantem, vel ſolam aquam fontanam cum cornu cervi uſto indito depuratam, vel cum farina triticea, ſaccharoque & citri corticibus palato accommodatam. Facto demum, his omnibus præmiſſis, & reliquis conſentientibus, ad externa tranſitu, ego ſequens epithema inſtar omnium inveni præſtantiſſimum. Rec. aquæ ſpermat. ranar. flor. ſambuci, fabarum anatica portione uncias binas, aquæ d'archibuſade unciam unam, magiſter. ſaturni drachmas duas, ſacchari ſaturni ſcrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim proh dolor! experientia, perverſum earum uſum in ſubjectis impuris, & ſenſibilioribus peſſima ſubſequuta fuiſſe ſymptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a ſolo epithemate ex aqua ſpermat. ranarum, mucilagine ſem. cydon. ſucco citri & floribus ſulphuris conflato hemicraniam obſervavi. Vid. *conſult. medicin.* mearum *cent. I. caſus* 163.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Affectus puſtularis pruriginoſus.

Vir quidam ætatis conſiſtentis, tribus abhinc menſibus, medio hieme, ſub nuptialibus feſtivitatibus, ſaltando corpus inſigniter commovit, atque poſtridie aeri frigido, humidoque diu expoſuit. Hinc eadem adhuc veſpera catarrhali faucium adfectione infeſtatus, elapſo triduo podraga prehenditur, ſatis miti, & poſt dierum quatuordecim decurſum evaneſcente. Sub hac ex improviſo, dolore quodam circa dorſi ſpinam in latere ſiniſtro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conſpiceret, linteiſque calefactis foveri curaret, obſidebant puſtulæ cum inſigni dolore. Sequenti nocte a ſpina dorſi per ſiniſtrum abdomen erumpebant efflореſcentiæ, inſtar lichenum: tumque ſequebantur puſtulæ, in majores ſenſim veſicas coeuntes; quæ ob inſignem, quem inferebant, pungentem

tem dolorem, diſſecatæ ſerum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; moleſta autem intus vexabat ſenſatio, ponderis cujuſdam, cutem inter ac muſculos innati, quod ad levem contactum acutiſſimas exhibebat puncturas; atque jungebantur alvi ſegnities, perpetuæque vigiliæ.

Oppugnabat hæc ſymptomata medicis leniter diaphoreticis, antiſpaſmodicis, externe cataplaſmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritum; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: ſpirituoſa vero prorſus exaſperabant malum. Mane loco infuſi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, ſarſaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni ſaſſafras potabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino ſtomachici, quod eſſentiam corticum aurantiorum, caſcarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adſumebat. Quibus votis nondum reſpondentibus, noviſſime dolenti regioni adplicabat emplaſtrum diachygilon compoſitum diaphoreticum, cum ſpermate ceti, caſtoreo, camphora, atque croco ſubactum; quod loci iſtius ſudorem, majoremque pruritum movebat, mox vero inſigne levamen inferebat. Interim quum in dicto ſiniſtro latere adhuc præſto ſit locus, qui tenſivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, ſalubre anhelat conſilium.

CONSULTATIO.

Singularis, quocum per aliquot menſes, vir ſpectatiſſimus conflictatur affectus; non alius eſt, quam puſtularis ſcorbuticus, a dyſcraſia humorum, ſalſis, acribus, impuriſque ſordibus refertorum originem trahens. Hanc in ſanguinis maſſa jam diu delituiſſe, vero eſt ſimillimum; quum autem æger ſub memoratis nuptiis, gulæ forſan nimium indulſit, dein corpus vehementiori ſaltatione exagitavit, ac brevi poſt ſub frigido diutius verſatus aere, ſalutarem perturbavit tranſpirationem; commovit utique, ac quaſi ſuſcitavit ſilentem hactenus hoſtem.

Unde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metaſtaſin ad dorſi ſpinam retrocedentibus, in moleſtum illum, quo adhuc laborat, puſtularem pruriginoſumque incidit morbum.

Quum vero iſtæ efflorеſcentiæ, ſalutari plane conſilio, ad cutis ſuperficiem ſint compulſæ: eo reſpicere decet medentem, ut naturæ ductum ſequutus, iis potiſſimum utatur remediis, quæ integram ſanguinis ac humorum maſſam depurandi, ſaliaque ſcorbutica attemperandi, ad exitum diſponendi, & per alvum cutimque e corpore proſcribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hiſce caſibus pro potu ordinario præſcribere ſuevi decoctum, ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, liquiritiæ, raſura cornu cervi, ſemineque fœniculi paratum. Deinceps, bis quavis hebdomade corpus infuſo mannato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, cujus tres partes cum una ſpiritus bezoardici Buſſii, vel tinctura bezoardica ſint remixtæ; veſperi vero, ad promovendam tranſpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum ſeri lactis cum inſigni fructu commendare ſoleo. Ex topicis emplaſtrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoſcyami ſubactum, vel ſolus ſpiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre obſervantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, ſi perſanetur

hæc

hæc moleſta adfectio; excellentiſſimum in totum corpus inde reſultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies validiori purgante retropulſa & feliciter curata.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, habitus corporis ſpongioſi, qui lacte, & ſaccharo conditis valde ſemper delectatus, æſtate quondam maxima in copia fructus ingeſſit horæos, ſub inſequentem autumnum, poſtquam præſertim cum ſcabioſo in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & puſtulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum creabant moleſtiæ, & intra unius ſeptimanæ ſpatium per totum corpus diffuſæ ſaniem æque copioſam atque acrem ſtillabant. Medicus conſultus ad depellenda hæcce incommoda vehemens præſcribebat purgans per ſingulos dies ſumendum, cujus quidem uſu ultra ſexaginta ferme ſedes intra triduum provocatæ vires mirum exhauriebant, ſed ſimul mirabili ſpectaculo omnis prope ſcabies diſparebat, puſtulis egregie exſiccatis. Quæ perfecta videbatur ſanitas non multo poſt denuo labaſcebat, dum æger omni adpetitu, & ſomno deſtitutus in interioribus inſignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulſuumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo conſilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora, & antimonio diaphoretico mixtum, ſubſtituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut inſenſiſſimis hiſce ſymptomatibus evaneſcentibus denuo nuva prodibant cutis excrementa, quæ poſtea per decoctum veronicæ in copia hauſtum, pulveribus leniter abſorbentibus, & temperantibus, unguento ſulphurato & balneo, perfecte ſanabantur.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi hiſtoria, quod ſcabies ſit contagioſa, facileque poſſit cum illis corporibus communicari, quæ jam ſanguinis quadam dyſcraſia, ob perverſam victus rationem, laborant. Frequentiſſimus autem hujus morbi proventus in autumno ſolet contingere, quia ſub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempeſtates inconſtanti perfacile ſaluberrimum tranſpirationis negotium impeditur, magnaque ſordium excrementitiarum copia in ſanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementer alui purgationem retropellere poſſe ſcabiem, dum ſic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutiſque colatorio ſpaſmodice quaſi conſtricto, ſalia cauſticæ indolis acria per ſudorem non amplius eliminantur, ſed retenta, & intus rejecta facile febriles motus ſuſcitant. Equidem non nego, in ſcabie omnibuſque ſubcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca eſſe repurgandam, ſed ut remediis per epicraſin, & paullatim agentibus, uti ſunt infuſa vinoſa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Scabies poſt uſum acidularum frigidum & prohibitam tranſpirationem oborta.

FEmina tenerrimæ conſtitutionis, bilioſa & viginti annos nata, tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies ſub cœlo frigido, & humido ſine ulla valetudinis noxa utitur. Domum autem reverſa elapſis aliquot hebdomadibus maximo totius corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato ſat multæ puſtularum efflorescentiæ in manibus, cum tumore, & dolore inflammatorio ſequebantur, quæ ſuccedente tempore ingentem ſaniei copiam

ſtil-

ſtillabant. Conſultus vir chirurgiæ peritus pulvere exſiccante, ex tutia, creta, & ceruſſa compoſito manus perpetuo ichore madidas diligenter conſpergebat. At vero, loco ſperati ſalutaris effectus tuſſis oriebatur vehementiſſima cum ſumma præcordiorum anxietate, & in ipſis mulieribus, quæ valde intumeſcebant, ægra intenſiſſimum ſentiebat pruritum. Ego igitur in conſilium adhibitus, quum ſingula hæc mala a materiæ peccantis in corpus repulſione enata facile augurabar, remoto pulvere ſiccante, tincturam antimonii tartariſatam cum infuſo radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adſumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplaſtrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec ſpem fefellit hæc curandi ratio: ſiquidem tuſſi inde compoſita, reliquiſque ſymptomatibus ſaublatis, rurſus in partibus extremis plurimæ effloreſcebant puſtulæ, quæ poſtea decenti corporis purgatione, ſubjunctiſque in fine unguentis ſulphuratis, & balneis ex voto deciderunt, priſtino cuti nitore per unguentum noſtrum coſmeticum reddito.

EPICRISIS.

Quæ præſentem ægrotam graviter vexavit ſcabies ex intempeſtivo acidularum uſu ſuam duxit originem. Quodſi enim aquæ ejuſmodi frigido-humida aeris conſtitutione in copia hauriuntur, non poteſt non inde liberior tranſpirationis ſucceſſus ſuſpendi, atque magna impuritatum ſalinarum, & excrementiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aere accedente, cum impetu ad extremam corporis ſuperficiem expelluntur, ubi ſtaſi ſua inflammationem, & varii generis exulcerationes producunt. Jam æquum juſtumque fuiſſet, naturæ in expellendis, & corrigendis his ſordibus interna ope ſuccurrere. At vero, quum chirurgus externis ſiccantibus materiam corpori infenſam retroegerit, non mirum eſt, peſſima ſuborta eſſe mala, quæ niſi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulſa abigi non poterant.

OBSERVATIO IV.

Scabies maligna cum tubercolis in cute.

Accidit aliquando hic loci, ut tota domus ſcabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miſerrime divexabat. Erat ille quadragenarius, conſtitutionis gracilis, & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu conſiſtentiori, ſtudiiſque nimis intentus vitam agebat ſedentariam: quamobrem non poterat non ſanguinem generare ſpiſſiorem, & deinceps ſcabie infectus aliis longe gravius, & diutius decumbere. Manus enim, & pedes innumeris obſidebantur puſtulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures ſeptimanas impediebant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad ſubmovenda hæc mala venam ſecandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, ſudavit, & balnea adhibuit, ſed ſine ullo conſtantiori effectu; ut potius ſcabioſæ illæ puſtulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi poſt pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Carolinarum uſum ſuadebam; hoc vero conſilio neglecto, ſequenti ratione ægrum divina gratia reſtitui. Primo omnium præſcribebam pilulas hujus compoſitionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon. mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præp. ſingulorum drachmam dimiam, ſulphuris antimonii aurati, ſalis ſuccini,

ana grana decem, olei ligni ſaſſafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex ſcrupulo uno numero XX. quarum duodecim ſingulis tribus diebus mane capiebantur, ſuperhauſto & interpoſito infuſo veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & puſtularum plurimæ exſiccatæ ſquamulas deponebant, ſed nove ſubinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & inſignis magnitudinis nodi, ſub cute deliteſcentes conſpiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter ſanatum iri edixi, niſi grandioribus his tumoribus ſimul ſublatis; eoque fine unguentum illinendum nodis commendabam, quod baſamum ſulphuris antimoniatum cum mercurio vivo ſubactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! ſimplici hac methodo, cui in fine balnea ſubjungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut ager a moleſtiſſimo hoc adfectu liberatus integræ redderetur ſanitati.

EPICRISIS.

Non raro in artis exercitio obſervare licet, quod non modo ſcabies, ſed & alia externa cutis vitia valde ſint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero ſi evenit, non obſcurum ſolet eſſe indicium, magnam lymphæ ſubeſſe impuritatem & viſciditatem, quæ obſtructiones glandularum vel ſubcutanearum, vel meſeraicarum, ipſorumque viſcerum pro cauſa agnoſcit, in quarum partium alterutra fermentum quaſi reſidet, quod diuturnos hoſce adfectus alit atque ſuſtentat. Cujus rei pleniſimam faciunt fidem obſervationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinaciſſimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præſertim meſeraicas valde magnas & tumefactas perſæpe inveni. Quæ cum ita ſint, in uſum practicum hæc eximia redundat cautela: omnem fruſtraneam eſſe ſanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, niſi id medicus perficere ſatagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obſtructas glandularum minimorumque tubulorum vias reſeret atque recludat.

OBSERVATIO V.

Vir conſiſtentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilento incedens, jam per ſeptem fere annos ſcabie ſicca laboravit cum pruritu per totum corpus moleſtiſſimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. Nihil hactenus profecerant fortes purgationes vel ſæpius repetitæ, nihil ſacrificationes & venæſectiones, nihil demum ſudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubivis pretio a plurimis medicis coemta. Multo magis ſanitatis loco res eo devenerat, ut ſe æger vera lepra adfectum, & ad mortem uſque miſerrimum crederet. Tandem vero veniebat ad me ſupplex, ut ſuæ miſeriæ medicamentorum ope finem facerem, quem alias ſolam mortem eſſe allaturam crediſſet. Ego igitur, ſingulis probe æſtimatis, facile augurabar, tum perverſam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potiſſimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni guajaci exſiccantibus ſuſceperant, hactenus exoptatum morbi exitum retardaſſe. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ victuſque regimine cibos duros, ſalſos, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum ptiſana ex raſura cornu cervi & radice ſcorzoneræ confecta. Deinde, ad ſanguinem diluendum & purificandum commendabam ſerum lactis caprini per menſem & ultra mane ca-

Scabies ferina pertinaciſſima.

lide

lide bibendum; vel hujus loco ſequens decoctum ſubſtituendum: Rec. radicis altheæ unciam unam, raſuræ cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terreſtr. ana manipul. unum, florum ſambuci pugill. IV. ſemin. cydon. papav. albi ana unciam ſemis. C. D. Atque hujus decocti menſuram unam & dimidiam æger quotidie calide hauſit, lenem poſtea ſudorem in lecto mane eſpectando. Ad alvum apertam ſervandam potio dabatur manata, quæ ſemel in hebdomade hauriebatur: unde intra menſis ſpatium non modo pruritus mitigabatur, ſed puſtulæ quoque ſiccæ ſenſim paullatimque evaneſcerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperatioribus, atque balſamo ſulphuris amygdalino externam ſimul opem præſtabamus.

EPICRISIS.

Judei propter genus vitæ ſordidum, pauciorem potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum eſt, propter allii inter cibos comeſtionem facile ſcabie ſicca tentantur, quæ licet per ſe ſatis moleſta, ſemper tamen majorem exercet tyrannidem in ſubiectis macilentioribus, quale præſens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda ſunt calida volatilia & ſerum magis defraudantia, ut fere ſunt eſſentiæ calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo ſymptomata mirum augentur, ſed malum quoque pertinaciſſimum redditur. Multo magis ea in uſum debent proponi, quæ ſpicula acria involvendo impediunt, quo minus ipſa in partes ſenſibiles tam violenter poſſint agere & ſpaſticam quaſi cutis conſtrictionem inferendo, ſordium impurarum & ſalinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius pateſcat, quantum damni ſicut ex omnibus calidioribus & acribus medicamentis, ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora ſcabioſorum redundet, allegare atque hunc tranſcribere placet ſingularem & digniſſimam notatu obſervationem, quam *Henricus* ab HEER *in obſervat. med. pag.* 200. ſuppeditavit. *Anno 1608. venit ad me juvenis temperamento cholericus, lacerrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam ſi clatris ferreis acutiſſimis, cannabis aut lini inſtar, pexus fuiſſet. Credebam illum lepræ a me indicium, vel conſilium petiturum, illo enim leproſiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud ſeptem chirurgos, guajaci decoctum ſepties, qualibet vice, ad dies quadraginta potaſſe, cumque initio parum mali haberet, tam longo guajacinæ ſcobis potu, tantum non perfectam lepram incurriſſe. Sæpe etiam obſervavi melancholicos, nimio guajaci uſu elephantiacos factos.* Tum quoque paucis interiectis curam ſuppeditat in hunc modum: *jubeo illum quotidie mane ſumta ſeſquidrachma cryſtalli montani preparati cum ſuccis fol: nymphea, ribes & berberorum ſuperbibere ſeri lactis, cum tantillo ſalis prunellæ, quantum poſſet. Deinde in ſtramineo lectulo, ſub altiſſimo molendino jacentem, ſtillicidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aquæ gelidiſſimæ, neque motu, neque ſolaribus radiis calefactæ. Hoc cum mane & ſeſquihora ante cœnam, aliquot dies feciſſet, ſaniſſimus & pulcherrimus eſt factus.* Et profecto, ſi dicere licet, quod res eſt, nihil pernicioſius poteſt excogitari, quam ſubiectis cholericis, macilentis & ſcabie ſicca laborantibus decocta guajacina propinare. Cauſam ſi quis quærat, in promtu eſt. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque ſubtili reſinoſo & accerrimo ſale, quod etiam vehementem movet ſternutationem, præ aliis ſcateat, judicatu facillimum

mum eſſe arbitror, hoc ipſum fibras corporis, per ſe jam rigidas adhuc magis intendere, & una cum ſudore, quem plerumque largiter movet, bonos ſuccos effundere, qui tum viribus ſuſtentandis, tum acribus ſalium ſpiculis contemperandis inſervire deberent.

OBSERVATIO VI.

Scabies climacterica.

VIr quadraginta, & novem annorum, temperamento ſanguineo-melancholico, habitu corporis ſpongioſo, & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales levioremque tuſſim, in juventute perpeſſam, ſub vita ſedentaria, & moderatiori diæta nulla ſontica valetudinis incommoda ſenſerat, inopinato ſcabie corripiebatur ſanioſa, quæ ita ſimul ac ſemel increſcebat, ut totum corpus madore ſanioſo ferme diffflueret, novoque quotidie induſio opus eſſet, ad nimiam humiditatem exſiccandam. Præter hæc vero, oris fœtor aderat intolerabilis fere, & ab admiſſa frigidiori aura mox ſummæ percipiebantur anguſtiæ. Ad nos itaque confugiens uxor ejus ſequens reportavit conſilium. Primo omnium præſcripſi infuſum, quod ſequitur laxans, cujus unciæ aliquot per triduum tam mane quam veſperi bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuſcuræ, epithymi, fumariæ ana manip. unum, fol. ſennæ ſine ſtipit. rhabarbari el. ana unciam dimidiam, mannæ el. unciam unam, ſalis amari Sedlicenſis drachmas ſex, cardamomi ſcrupulos duos C. D. S. ſpecies, quæ cum menſura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expreſſione, cum æquali portione vini boni Moſellani remiſceantur. Deinceps ordinavi pulverem diaphoretico abſorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphorerico, conchis præp., ſuccino, floribus ſulphuris, & nitro compoſitum, una cum infuſo theiformi, quod herbas ſcabioſæ, veronicæ, heder. terreſtr. rad. cichorei, & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adſumebatur decoctum rad. chinæ cum paſſulis; idque hac methodo exactis duobus menſibus obtinebatur, ut multum a ferocia ſua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur ſanationem, quam æger cum ſuis anxie anhelabat, præſtandam, exterius commendavi unguentum ex unguento lithargyrii, flor. ſulphuris, & mercurio vivo conflatum, carpis manuum adplicandum; neque tamen alui purgatione, neque diaphoreticis ſub ejus uſu penitus omiſſis. Et ſic læto omine eveniebat, ut fœda ſcabies ſenſim paullatimque exſiccaretur, & æger ex voto ſanatus ab eo tempore optime ſibi conſtaret, omniumque morborum expers plures ſupra ſexaginta annos attingeret.

EPICRISIS.

Perquam notatu dignum eſt, quod adfectus hic puſtuloſus anno climacterico ſeptenario ſeptimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica ſcabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo ſit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilominus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notatu digna in machina noſtra accidere, & varios inprimis actus depuratorios a natura inſtitui, quæ, ſi ſuperantur, ad ſanam, & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copioſa proſtant exempla: ſub his climactericis annis diarrhœas, ſudores chro-

chronicos, ſcabies tam ſiccas quam humidas, hæmorrhoidalem fluxum, aliaſque plures excretiones fuiſſe excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam ſæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quodſi vero ſaluberrima ejuſmodi criſis in corpore oboritur, circumſpecta ſane methodo opus eſt, ut ne ullo modo naturam in operationibus ſuis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem ſanitati intendamus, quæ nulla unquam ope in melius poteſt converti. Sicut autem temparata corrigentia & evacuantia in tali rerum ſtatu optima & ſecuriſſima ſunt remedia; ita e contrario nihil poteſt eſſe pernicioſius, nihil peſtilentius, quam externa unguenta, ex ſulphure & argento vivo nimis cito & intempeſtive adhibere; quibus materia vitioſa foras propellendas ad interiora convertitur, variique generis mala arceſſuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorſus, vel difficillime licet.

OBSERVATIO VII.

Scabies epidemica.

ANno poſt milleſimum ſeptingenteſimum decimo ſexto, ob æſtatem valde humidam & frigidam, a medio Auguſti menſis ad finem uſque Octobris innumeri fere cujuſcunque ſexus & ætatis homines in hac noſtra civitate, aliiſque vicinis locis, præſertim Islebiæ, non modo ſcabie, ſed & aliis ſubcutaneis adfectibus, tum epidemice graſſantibus inſolito plane more corripiebantur; hoc tantum diſcrimine, quod ſiccioris temperaturæ ſubiecta ſcabie potiſſimum pruriginoſa & ſerpiginoſa, ſpongioſi vero habitus corpora humida potius adfligerentur, atque in multis, ubi malignam induebat faciem, duri ſub cute noduli & glandularum, præſertim axillarium tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menſes aliquot varioloſum ſuperaverant morbum, immunes relinquebantur, ſed ipſorum alii profundiores, difficillimæque ſanationis exulcerationes ad perioſtium uſque experiebantur, alii eryſipelate capitis & faciei adfecti, poſt hujus curationem ſcabioſi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum ſerpente. Præter hæc vero, quod notabile eſt, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidiſſimi. Curatio ita maxime fuit inſtituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infuſum vel potio præſcribebatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod ſequitur, purgans. Recipe pulveris Cornachini ſcrupulum unum, mercurii dulc. gran. unum. ſyrupi cichorei cum rahabarbaro drachmas duas M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, veſpertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici noſtri, vel ad Ludovici mentem confecti, & ex una parte æthiopis mineralis conſtabat; mane autem infuſum theiforme, ex herba veronicæ, ſcabioſe, fumar. florib. ſambuci, rad. glyzyrrhicæ & cortice ligni ſaſſafras ſorbillari debebat. Menſis circiter ſpatio inter hæc exacto pluribus junctiones præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam exſiccante, ex unguento pomato, æthiope minerali & ſaturni ſaccharo compoſito. Tandem quoque, ut aſpredo cutis & rigiditas in illis locis, ubi puſtulæ ſtigmata & deformes ſui notas reliquerant, tolleretur, vividuſque & naturalis corpori color redderetur, ſequens unguentum coſmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inæqualitates removendas curatione finita utiliſſimum deprehendi, ad fornacem cali-

calidam illinendum commendabant: Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquæ poſt hujus coctionem innatantis unciam unam, ſpermatis ceti, ceræ albæ ana unciam dimidiam, balſami de copaiva drachmam unam, olei ligni Rhodii guttas X. M. & per triturationem in mortario cum aqua roſarum fiat unguentum. D.

EPICRISIS.

Omnia puſtularum genera frequentius autumnali & vernali proveniunt tempore, ob atmoſpheram frigido humidam & ſubitaneas aeris mutationes, quæ virtuti elaſticæ fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicæ ſaluberrimum tranſpirationis opus facile cohibent: unde ex retentis iſtis ſordibus impuris, ſalinis, & de novo coeuntibus; tanquam ex fonte puſtuloſi curis morbi propullulant. Multo vero magis particulæ ejuſmodi incrementitiæ in ſuccis vitalibus accumulantur hieme frigido-humida; quando ob prægreſſam calidiorem tempeſtatem perſpiratio fuit intenſior. Tum quoque infantes præcipue vermibus ſolent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horæos in copia comeſtos magnam ſuccorum viſcidorum & acidorum colluviem in primis viis collegerunt, quæ poſtea, majorem ciborum adpetentiam, excitando, corruptionem humorum magis magiſque promovet. Atque tantum refert, anni temporum conſtitutiones bene intelligere: quare optandum eſſet, ut medici ad præternaturales tempeſtates magis attenti aeris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius obſervant: qua ratione futurum eſſet, ut multi graviores & epidemice graſſantes morbi promtius poſſent prævideri, congruaque diæta & paucorum remediorum ope in tempore averti.

OBSERVATIO VIII.

Affectus curis lepram Arabum æmulans.

Vir illuſtriſſimo loco natus, ſeptuagenario major, habitus corporis macilentioris & vaſculoſi, qui a primis juventutis annis diætæ vinoſæ addictus, quotidie tres vel quatuor vini menſuras potaverat; omnem prope vitam, exceptis levioribus, quas catarrhales dicunt moleſtiis, integra gaviſus eſt valetudine, maxime cum corpus ſtrenue ſemper exerceret, ſanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum ſuperato ſeptuageſimo ætatis anno decreſcens virium robur vix amplius fortiori corporis exercitationi ſufficeret, ſed vita magis ſedentaria eligenda eſſet, perſæpe dolorem in hypocondrio ſiniſtro gravativum percepit, cum reſpiratione difficiliori; quæ tamen mala œdematoſo pedum tumore accedente expirarunt. Commendabatur itaque acidularum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore inſtituendus, quo per aliquot dies adſumto mox pedum tumor increſcebat, & exactis ſub hac cura quatuordecim diebus ad genua uſque adſcendebat: jungebatur ſimul pruritus, & ex poris hiantibus, ichor viſcidus magna in copia promanabat. Omiſſo acidularum potu nihilominus pedes inſtar ſaccorum tumidi manebant, humorem continuo ſtillantes tenaciſſimum, qui in ſquamas & cruſtas ſat latas coibat, ſuper quas puſtulæ rubiginoſæ eminebant. Poſthæc, in femore quoque & brachiis puſtulæ oriebantur valde pruriginoſæ, & rodentes, quæ ſcalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, ſpiratio facilis & mentis vigor ſatis bene conſtabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ ſequitur, inſtituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabarbarina, juſcula ex carne

vitu-

vitulina & gallinacea, cum viperarum carne, radicibus cichorei, ſcorzoneræ, herba chærefol. endiviæ, & borraginis decocta: in potus locum ſubſtituebatur decoctum rad. chinæ, ſarſæparillæ, polypodii, glyzyrrhicæ & cichorei cum paſſulis & pauxillo corticis lignis ſaſſafras: nec ſerum lactis cum ſuccis fumariæ, naſturcii aquatici & beccabungæ alteratum omittebatur. Ex medicamentorum claſſe ſingulis diebus mane tinctura antimonii acris cum eſſentia pimpinellæ, & ſcordiis remixta; circa noctem vero pulvis præcipitans nitroſus ex aqua offerebatur. Ad externam medelam quot attinet, hanc ipſam quidem initio ferebamus epithemate, quod aquæ calcis vive unciam unam, aquæ flor. ſambuci, plantaginis & ſpermatis ranar. anatica portione libram unam habebat, ſuperpoſito dein emplaſtro diachylo ſimplici cum mucilagi e medii corticis tiliæ remixto. Tum quoque lintea, decocto hujus corticis aquoſo immerſa inſigni cum fructu applicabantur, & eſcharæ ſequenti illinebantur unguento: Rec. lithargyrii libram dimidiam, aceti acerrimi libram unam, nitri purificati unciam unam. Coque per horam, facta dein colatura fiat cum ſufficiente quantitate olei lilior. alb. ceruſſæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei tartari per deliqu. & ligni Rhodii in mortario unguentum D. His tam interne quam externe adhibitis toti corpori priſtina redibat mundities, & sereniſſimus æger per longius temporis ſpatium egregia fruebatur valetudine. Verum enim vero, quum ſtrictoris diætæ impatiens non modo cibis plus juſto ſe repleret, ſed vinum quoque ſub vita motus experte largius hauriret, factum eſt proh! dolor, ut ſeqiente hieme frigido humida maximam ſentiret virium proſtrationem, urinam redderet copioſam, albam & turbidam, & pereunte ciborum appetentia, inſigni hypochondrii ſiniſtri dolore tumidis labiis, vertigine aliiſque capitis moleſtiis vexaretur. Neque tamen illuſtriſſimus gravioribus his malis ſuccumbebat, ſed denuo coavaleſcens ad veris uſque initium ſpiritum protrahebat, ubi luctu adfectus domeſtico in profundum decidebat ſaporem, qui cum loquelæ omniumque tam internorum, quam externorum ſenſuum abolitione junctus ſeptimo poſt inauſionem die in mortem terminabatur. Secto corpore id notatu dignum erat momentum, quod lien inſignis magnitudinis valde inflatus, turgidus, & liquamine attro ſanguineo repletus fuerit inventus.

EPICRISIS.

Quum ego ad plurimas ſereniſſimorum Principium aulas evocatus ſæpe conſilio & auxilio prodeſſe debui, peropportunam habui occaſionem, pancraticam vivendi rationem penitius cognoſcendi, atque varias colligendi obſervationes, quæ ſummorum virorum diætam & valetudinis ſtatum accuratius declarant. Id autem quam maxime annotare mihi licuit: complures, inordinatæ licet diætæ crebriſque vini compotationibus adſuetos conſtanti ſanitatis fructu graviſos eſſe, quamdiu corpus motu exercuerint; invaleſcente vero ſenio, vel aliis de cauſis ad vitam magis ſedentariam redactos, mox varia valetudinis incommoda, & maxime quidem vertiginem, viſus imbecillitatem, apoplexias, pectoris anguſtias, appetitus proſtrationem, moleſtos hypochondrii, inprimis ſiniſtri dolores, imo arthritidem & œdematoſos pedum tumores incurriſſe, ſectiſque poſt mortem corporibus lienem plerumque ita ſe ræpreſentaſſe, qualem ſupra docuimus. Ratio in proclivi eſt. Quamdiu enim ſufficienti motu & exercitatione ſucci vitales æqualiter per corpus diſtribuuntur: & ſaluberrimum

rimum ſe & excretionum negotium in ordine ſervatur; tamdiu perverſæ diætæ noxa facile avertitur, nec ſtatim morbi, in humorum ſtagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, priſtina lauta vinoſaque diæta continuatur, non poſſunt ſane non, circulo ſanguinis retardato, viſceribuſque ſenſim infarctis graviora inde mala & ſonticæ valetudinis læſiones in corpus redundare.

Ceterum morbus quo sereniſſimus noſter laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile eſt, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in ſententia noſtra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cujuſdam viſceris læſionem pro cauſa & fundamento agnoſcere.

OBSERVATIO IX.

Serpiginis ſpecies in ſcroto.

VIr quadraginta annorum, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, diætæ addictus craſſiori, & in loco ſeptentrionem verſus ſpectante acre utens humido, vappido & ſcorbuti generationi apprime favente, ante annum & quod excurit in itinere comprehenſus lecto incubuit, in quo forte ſcabioſus contagii ſui miaſma reliquerat: unde non multo poſt in ſcroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum ſcalptu mitigare voluit, levis intumeſcentia & tædioſum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris ſtillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus ſacculos herbis diſcutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remiſit & humiditas ſiccata fuit, ſed non modo pruritus idem permanſit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbi & pungitivi acceſſerunt dolores. His ita conſtitutis ordinatæ ſunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, ſed ſine omni ſalubriori effectu; ut potius ſiccato & repulſo ſcroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus puſtulæ minime effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam crearunt moleſtiam. Tandem & meum imploratur conſilium; unde ego primo omnium, quod ad diætæ victuſque regimen pertinet, miſſis ſalſis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adſumere, loco cereviſiæ conſiſtentioris, vini & ſpiritus vini decoctum radicis ſarſaparill. cichorei & glyzyrrhicæ in copia haurire, & inſuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliiſque exercitiis movere ægrum juſſi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod inſtabat, vernales ſcarificationes ſuaſi in dorſo, brachiis ac pedibus inſtituendas, tumque per menſem & ultra curam, quæ ſequitur ſuſcipiendam. Bibebatur ſcilicet ſingulis diebus mane ſerum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, ſumendo ſimul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii noſtri viſceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem ſanguinis componendam, pulveris abſorbentis nitroſi ſcrupulos circiter duos. Inter hæc ſemel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor tartari ſcupulum unum habebat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis uſus eſt in omnibus ejuſmodi cutis vitiis exſiccandis, præmiſſis præmittendis frequentiſſimus: Rec. ungenti de lithargyr. unciam unam, flor. ſulph. drachmas duas, ol. hyoſcyam. drachmam unam M. F. unguentum D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia ſanitati reſtituimus.

EPI-

EPICRISIS.

1) Præſens ægrotus ſcorbutica ſanguinis & humorum dyſcraſia laborat, quam ſibi procul dubio victu duro, vita ſedentaria & aeris vappidi uſura contraxiſſe videtur. Nam ea eſt harum rerum indoles, ut ſanguinem ſpiſſum, viſcidum, & ad liberiorem per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime ſuccorum inutilium excretiones retardantur, multæque ſordes impuræ, ſalſæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectuum cauſam conſtituunt, maxime ſi contagioſa quædam infectio, ut in præſenti hoc caſu acceſſerit.

2) Merito taxandus eſt medici pariter atque chirurgi in curanda ſcroti ſerpigine error, dum iniquo plane auſu ea adhibuerunt remedia, quæ obſtipatis cutis poris, liberam materiæ acris exhalationem impediverunt; ut ideo non mirum eſſe debeat, cur deinde non tantum major prurigo, majorque partis adfectæ durities ſubſequutæ, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metaſtaſi, tam lumbi quam pedes puſtuloſis excreſcentiis defœdati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius eſt, inter initia ſtatim ea præſcribere medicamenta, quæ ſanitati infenſam humorum ſpiſſitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obſtructos cutis poros reſerando, malignitatis eliminationem promovent. Quorum ex numero in iis, qui ferre poſſunt, lacticinia eminent, ſive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipſius interprete Sponio, eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. conſultat. med. Tom. II. Sect. IV. caſu CXXII. CXXIII. &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præſertim cancroſis.

THESES PATHOLOGICÆ

§. I.

Dixi in priori capite de illis vitiis, quæ ſummam cutis ſuperficiem potiſſimum occupant, variique generis puſtulis, pruritu & inflammatione moleſtis exaſperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius ſerpendo, ipſas partes cuti ſubjacentes male adficiunt, & ulrum nomine a medicis inſigniri ſolent. Sunt autem ulcera: partium ſolidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, ſalſum & acrem fundente, diſſolutiones & eroſiones, a ſero extravaſato & corrupto originem ducentes. *Ulcerum definitio.*

§. II.

Differunt ulcera ab abſceſſibus, dum in hiſce major, quam in illis deprehenditur cavitas, atque non tam ſanies aquoſa, ſalſa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum a ſanguine in partibus muſculoſis ſtagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, ulcera ſæpe ex apoſtematibus oriri, quæ in principio meri fuerunt abſceſſus. Diſcrepat quoque ucrum ulcus a tetra oſſium carie. Hæc enim oſſa tantum, illud molliores corporis partes invadit; quamvis in eo convenire videantur, quod utrumque malum materia corrodente putrida exeſionem corruptionemque partis adfectæ inferat. *-- differentia ab abſceſſibus.* *-- & oſſium carie.*

§. III.

Veram tam abſceſſuum quam ulcerum *-- ſedes.*

ſedem

ſedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, ſive internæ, ſive externæ conſtituunt. Siquidem, teſtantibus auctorum fide digniſſimorum obſervationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis; uvula, faucibus, thorace, mammis, dorſo, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, utero, inteſtino recto, pulmonibus, renibus, veſica, meſenterio, & pancreate, imo ipſo in cerebro, cujus molliſſima tenerrimaque textura eſt, varii generis exulcerationes progignuntur: etiamſi probe tenendum ſit alteram præ altera partem ad ulcera citius ſuſpicienda magis eſſe diſpoſitam, quale quid præſertim in locis, ob plurium canalium concurſum ſucculentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet.

§. IV.

-- differentia inter ſe.

Ulcera inter ſe ipſa diſcrepant: quam differentiam paucis juvabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, ut ſunt fiſtuloſa & ſinuoſa, alia in latitudinem ſerpunt, & dicuntur ſerpiginoſa, alia vero æqualitatem ſervant. Deinceps, alia ſunt benigna alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo fœtidum & corruptum, ſed magis album & ſincerum fundunt, remediiſque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris fœtidum alunt, & partes conterminas depaſcendo, non tantum pinguedinem & carneas fibras, ſed tendines quoque cum oſſibus aggrediuntur. Atque horum fere ſingula curatu ſunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dyſepulotica, chironia & cacoethea appellantur. Peſſimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancroſa, ex partium glanduloſarum tumore livido, ramuliſque venarum inſignibus ſtipato conſpicua, qui apertus celerrime proſerpit, parteſque vicinas & ſubſtratas putredinoſa corruptione depaſcit, ſinus formans & foveas, cum oris labiiſque turgidis, duris, & intolerabili fœtore tetrique coloris materia junctis. Malæ quoque indolis eſſe ſolent carioſa, ubi oſſa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac ſi vermibus fuiſſent eroſa: id quod & nigredo & difficillima oſſium coalitio luculenter ſatis declarat. Referri huc etiam debent fiſtuloſa, ex variis ſinubus, ſive canalibus calloſis, indolentibus compoſita, & orificiis ſæpius arctis, præduris & calloſis cincta, quæ ſi cicatrice interdum obducuntur, materia copioſa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in ſequenti capite ſigillatim.

§. V.

Cauſa formalis eſt putredo.

Cauſa ulcerum proxima & formalis a pleriſque hodierni etiam ævi medicis acidæ corroſivæ eſſe naturæ ſtatuitur. At vero, quum in ſanguine purum acidum nunquam detur, neque ullum ulcus, ſive ſit exedens cancroſum vel carioſum, abſorbentibus, quæ acidum faciliime tollunt, ſanari poſſit, nec denique fœtor acidi præſentiam ſubindicet: veritati magis conſentanea illorum videtur ſententia, qui omnis in ulceribus exeſionis cauſam non tam ſalinæ admixte acrimoniæ, ſed potius formali humoris putredini adſcribunt. Ea enim vis eſt ac potentia putredinis, ut non modo inteſtino motu texturam & unionem ſolidorum plane diſſolvat ac deſtruat, particuliſque ſulphurei a terrearum partium vinculo ſecedentibus fœtorem excitet tæterrimum, verum etiam mirifice ſeſe multiplicando, humores & partes ſolidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat.

§. VI.

§. VI.

-- quod argumentis docetur. Verum enim vero, quum putredo, motu inteſtino fermentativo, fœcunda ſalium & ſulphuris genetrix ſit, minime certe peregrinam ſalino-ſulphuream indolem in ulceribus ſinuoſis excludimus: odor enim, pruritus, & celerrima ſanæ partis corroſio ejuſmodi ſalino-ſulphureum & acre principium clariſſime demonſtrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis ſint curationis, oſſiumque caries, ſi ſemel radices agerit, multo labore longiſſimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, ſi ſimplex tantum acidus & corroſivus humor veram ulcerum cauſam perficeret, is facili negotio poſſet corrigi penituſque inverti. Secus autem fieri obſervamus in putredine, quæ, ſi ſemel in corpore ſive animali, ſive vegetabili fixa occupaverit ſedem, ægerrime excutitur, ſed ulterius ſerpendo ſe propagat, niſi corruptæ a ſana parte exſciſſio inſtituatur. Et quid multa, vel ſola ulcerum curatio de putredinis præſentia nos plenius poteſt convicere. Hæc enim quum medicamentis balſamicis, & ſale volatili oleoſo ſubtili turgidis, quæ extinguendæ putredini accommodatiſſima ſunt remedia, quam optime perficitur, facile poteſt judicari, putredinoſæ eſſe indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque moleſtiarum cauſam ſuppeditat. Verum enim vero, quum eadem ſit ſphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accuſari videatur; non immerito in quæſtionem venit, quomodo ulcus a ſphacelo poſſit diſtingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in ſphacelo magis putridam ſanguinis corruptionem, quæ propter copioſum alcali celerrime ſe propagat; in ulceribus autem ſeroſi potius laticis corruptionem, qui ob ſalſedinem, quo ſcatet, non tam ſubito in putrefactionem ruit, accuſandam eſſe cencemus, nec quenquam facile delicturum eſſe confidimus, ſi hanc in diſcernendo cautionem adhibuerit.

Diſcrimen ſphaceli ab ulceribus.

§. VII.

-- cauſæ mediatæ. Sequitur jam, ut cauſas, quæ putredinem hanc ulceroſam in corpore ſuſcitant, diſpiciamus. Jam vero certiſſima decet experientia ulcera ſæpius a prægreſſis abſceſſibus, vel vulneribus perperam curatis ſuam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, ſi vel apoſtemata non mature aperiuntur, vel ſi vulnera profunda a ſordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in fœtidam abit putrilaginem, & ſinuoſitates formando, cum vicinis partibus ſimilem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apoſtemata, & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro ſolet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, veſicæ, inteſtini recti & uteri, in ulcera mali moris tranſeat. Eodem modo externe ab eryſipelate ſcorbutico, unctuoſis male tractato ulcera oriri jam olim HIPPOCRATES *ſect. VII. aphor. L. & lib. epidem. VI. ſect. III. §. 35* eleganter docuit. In partibus quoque glanduloſis tumores duri ſcirrhoſi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter ſanguinem nimis viſcidum, frigidum & ad diſcuſſionem ineptum ſucceſſu temporis exulcerantur, & tum perfacile, niſi prudentis medici opera accedat, in peſſimæ indolis ulcera fiſtuloſa & cancroſa degenerant. Cujus quidem rei teſtes ſunt luculentiſſimi mammæ, parotides, glandulæ ſubaxillares & maxillares & colli, muſculo maſto ideo inſtratæ & ſubſtratæ, nec

non

non glandulæ inguinales, quæ ex copioſis & anguſtiſſimis canaliculis tam ſanguineis, quam excretoriis, folliculiſque membranaceis contextæ, ob ſtagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in ſcirrhum abeunt, qui perfacile inflammatur, & poſt inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contuſio, quam preſſe ut ajunt pede, humorum ſequitur ſtagnatio, inflammatio & ad putredinem propenſio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, a graviori quadam contuſione frequentes, easque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

b. viſcerum labes & morbi prægreſſi.

Utut vero ulcera violentam plerumque externam cauſam prægreſſam habeant; nihilominus tamen a cauſa etiam interna, ſeu vitioſa humorum viſcerumque labe ſuam ducunt originem. Sic GALENUS *lib IV. de compoſ. med ſerm XX.* lienem & jecur male adfectum vitioſi humoris in ulceribus genuinam eſse cauſam judicat, & perite addit: his antea proviſis ad conſolidandum ulcus veniendum eſse. Neque hujus rei ratio e longinquo erit repetenda. Etenim, quando impedito ſanguinis per hepar & lienem circuitu, ſordes excrementitiæ non ſatis a maſsa ſanguinea ſegregantur, non poſsunt certe non maxime in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per ſtagnationem in ſubjectis præſertim languidis, facile ad majorem corruptionis gradum evehuntur. Atque ideo etiam fieri obſervamus, quod hypocondriaci, menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione laborantes cachectici, ſcorbutici, hydropici & hectica tabidi, qui talem viſcerum corruptelam intus plerumque alunt, præ aliis ad ulcerum generationem ſint diſpoſiti. Quo etiam illi debent referri, qui poſt variolas, morbillos; febres & inflammationes ulcera externarum partium carioſa dyſepulotica, internarum partium apoſtematoda experiri ſolent; vix aliam ob cauſam, quam quod conſumta ſanguinis parte balſamica, tenui & nutritia, raliquus cruor difficilius circumagitur, ideoque facile in effœtam ac putridam abit diatheſin; licet non raro uſu veniat, ut a prægreſſo morbo in ſanguine materiæ relicta ſit copia, quæ tanta poſthæc mala excitare valet.

§. IX.

c. temperamentum, ætas, victus &c.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, infantilis & ſenillis, habitus corporis laxus, ſpongioſus ſeu copioſis & exilioribus vaſis donatus temperamentum ſanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aer ſqualidus & humidus, & vita laboris expers &c. mirum in modum ulcerum generationi velificari ſolent. Horum enim omnium ea eſt indoles atque potentia, ut ſanguinem copioſum, &, ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non poteſt fere non accidere, ut exinde tardior, ſegnior, & impeditior ſanguinis ſuccedat circuitus, qui omnis cacochymiæ & impuritatis mater eſt fœcundiſſima; ſicut e contrario vegetior ſanguinis circulus omnes heterogeneas partes a mixtione animali procul arcet, putredinemque egregie avertit.

§. X.

d. contagium.

Denique cauſis ulcerum remotis jure etiam accenſeri debet contagium, cujus beneficio plurimæ exulcerationes in ſana corpora transferuntur. Enimvero, exiſtimare qui poſset, annon ulcera infectionis contagioſæ ſint expertia: at vero, quod ipſa perfacile, accidente immediato con tactu,

tactu, ſui indolem propagent atque multipcicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipſis originem agnoſcunt, elucere poteſt. Non enim rarum, ſed artis exercitio frequenter obvium eſt, phthiſin, ſcorbutum, luem veneream, ſcabiem, variolas &c. per familiare conſortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS *tract. de vipera pag.* 350. mirabilem refert hiſtoriam puellæ, oſculo corpora inficientis, ut plures adhuc alios notatu dignos caſus ſilentio prætereamus. Neque adeo obſcura hujus phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a ſola putredine proveniat, omneſque morbi, qui putredinem ulceroſam junctam habent, contagioſi habendi ſint; nihil certe dubii eſt, quin etiam ulcera, quæ putredinoſi quid intus alunt, contagio inficere, aliiſque corporibus vapore exhalante teterrimo ſimilem inteſtinum motum imprimere poſſint.

§. XI.

Deſcriptio cancri occulti.

Proviſis omnibus, quæ ad univerſa ulcerum genera pertinere viſa ſunt, jam ad ſingulorum explicationes tranſeam. Ex his autem præcipua ſunt, & quam maxime medicam deſiderant conſiderationem, ulcera cancriformia ſive cancri, qui nihil aliud ſunt, quam tumores ſcirrhoſi duri, in putridam corroſivam corruptionem partis ſolidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & ſuccreſcere ſolet cancer: Primo nodulus ſentitur duriuſculus ſatis exiguus, vis piſi, aut avellanæ nucis magnitudinem ſuperans, qui tamen ob ſpaſticam fibrarum adjacentium nervarum ſtricturam ſubinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudeſcentes, inferre ſolet, ſatiſque diu in hoc ſtatu perſiſtere poteſt; donec majori humoris viſcidi & impuri acceſſu, factaque ibi collectione, canaliculi obſtruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Unde tumor non ſolum in ingentem ſæpius molem attolitur, ſed & ſanguine in vaſis coagulato per cutim tranſparente, colorem prorſus lividum & plumbeum induit, vaſaque circumjacentia in varicoſam turgeſcentiam explicantur. Quæ omnia ſi ita fiunt certiſque ſignis deprehenditur, cancer adeſſe dicitur occultus. Quodſi vero, vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem maſſæ ſanguineæ orgaſmum, major tenujum humorum adfluxus proritatur, & hoc modo coagulum ſpiſſum & acido corroſivum nimio humidum diſſolutum fermentationem concipit putredinoſam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius ſitæ partes ſub atrocium dolorum concurſu putrida corruptione depaſcuntur, ſanieſque & ichor ſubcruentus fœtidiſſimi ac vere cadaveroſi odoris funditur; imo quandoque larga ſanguinis ſinceri ex vaſis eroſis contingit emanatio. Atque talia ulcera cancri exulcerati nomine inſigniuntur. — & aperti.

§. XII.

Cancri ſymptomata.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit; & quo magis corruptio increſcit, eo pejora accedunt ſymptomata, ut fere ſunt: hectica febris cum inſigni corporis extenuatione, ciborum faſtidium, ſumma virium proſtratio, inquietudo, aſſiduæ vigiliæ & anxietates; imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vaſa venoſa reſorptis fluidum tam ſanguineum, quam nervoſum tenuiſſimum & puriſſimum inficitur, adeoque tonus, robur & vis partium ſolidarum ſyſtaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Cur mammas feminarum præcipue invadat?

Occupant præcipue peſſima hæc ulcera mammas feminarum, quæ ex copioſis ſanguiferis, lactiferis, lym-

lymphaticis & valde anguſtis canaliculis, in ſpiras & plicas coalitis contextæ ſunt; ubi quam facillime ſive humor ſanguineus, ſive lacteus & lymphaticus ſtagnare, colligi, & infixus manens ſummam acrimoniam & putredinem concipere poteſt. Siquidem ſanguis motu ſuo privatus in anguſtis meatibus non aliam, quam ſphaceloſo-putredinoſam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lympha ſubſiſtens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo reſiſtit, fieri ſolet, ut non tam ſubito, ſed per eximiam ſæpe moram putrida conſumtio ſerpat, parteſque vicinas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, ſed etiam quæcunque aliæ, copioſis vaſculis inſtructæ, glanduloſæ & fibroſo nerveæ partes, ut facies, labia, genæ, naſus, oculi, lingua, gingivæ membrum virile & uterus, tam extrinſecus quam intrinſecus ejuſmodi tumoribus maligniſque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excreſcentias & carcinomata corroſiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Cauſæ ſunt hæmorrhoidum & menſium ſuppreſſiones.

Hactenus generalem cancri hiſtoriam deſcripſiſſe ſufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit ſcirrhus, ſeu partium glanduloſarum tumor præternaturalis, durus, aſper & doloris expers; videamus primum quænam cauſæ ad hujus generationem, ſive ad materiæ in locis glanduloſis ſtagnationem, ſpiſſitudinem & coagulationem contribuant, & dein, quæ ſcirrhoſam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori conſtat experientia, quod feminæ potiſſimum, quibus menſtrua circa quinquageſimum ætatis annum deficiunt, vel quæ ſpaſmodicis hypochondriaco-hyſtericis pathematibus laborant, faciliime diris iſtis tumoribus adficiantur: id quod ſimiliter evenire ſolet virginibus & mulieribus etiam nondum adeo adultis, ſi quando diurna menſium ſuppreſſione ægrotant, neque minus iis ſubiectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adſueta, hujus defectum ſentiunt. Quodſi enim ſanguis huc derivatus non excerni amplius poteſt, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorem motum ſpiſſior factus, variaque ad loca glandulis obſita depoſitus, facile ſcirrhum in utroque ſexu producit.

§. XV.

-- diuturna mœſtitiæ & terror.

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, ſi diuturnus mœror & acerba triſtitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrit; quoniam nihil fere magis, quam graviora hæc animi pathemata ſanguinem craſſum, & ob tranſpirationem aliaſque excretiones cohibitas, ſimul impurum ingenerare valet. Et hinc eſt, quod multi longa triſtitia confecti ſcirrhos in pancreate, meſenterio & hepate habeant, atque feminarum plurimæ ex repentino terrore, circa meſium fluxum oborto ſcirrhoſa mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus ubera præbentibus obſervare mihi licuit, ſine dubio; quia lac per terrorem repulſum & in ductibus lactiferis accumulatum ſtagnando ſpiſſum ſubiit coagulum, & ſcirrhum procreavit, cujus certa ſigna ſæpe non prius, quam deſinente menſtruorum fluxu ſe manifeſtarunt.

§. XVI.

-- victus & potus inconveniens.

Pertinet huc quoque victus durus, auſterus & ſalſus, ut ſunt carnes fumo induratæ & multum ſalitæ, piſces marini, lentes, piſa, fabæ, acetaria, ut & potus parcus & conſiſtentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, ſanguinis maſſam lentore & ſpiſſitudine inficiunt. Longe vero major inde

-- vita ſedentaria.

noxa redundat, quando ſedentaria & expers laboris vita acceſſerit: unde fieri obſervamus, ut virgines veſtales & cœnobiis incluſæ, ob vitam deſidem facile menſium ſuppreſ-

ſionem & cachexiam, abhinc vero non raro in ſcirrhos, inprimis mammarum, incidant. Aliquid tamen ſimul temperaturæ hominis in hoc caſu tribuendum eſt, quæ ſi melancholica eſt, & ſucci in corpore viſcidi minuſque temperati foventur; major ſemper & certior metus eſt ſcirrhi, quam in aliis, quorum ſucci ſatis ſunt fluidi & in juſta temperie conſtituti.

-- temperamentum.

§. XVII.

-- hæreditaria diſpoſitio.

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum ſi bi vindicat ipſa hæreditaria diſpoſitio, quæ ſicut morbos in vitio ſolidorum fundatos perfacile ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad ſcirrhoſam labem facilius ſuſcipiendam reddit proclives: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate ſcirrhum & cancrum incidentium probare poſſemus, ſi latius excurrere inſtituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni cauſarum ſerie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, ſunt profecto externæ violentiæ, per contuſionem, compreſſionem, lapſum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi feminas, quæ inter jocos cum marito a ſola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contuſione, utut leviori, vaſcula minima quaſi rumpuntur, & humor folliculis glanduloſis incluſus comprimitur, moraque diuturniori ſpiſſeſcit, & in duram maſſam abit; unde ſcirrhi origo.

-- externa violentia.

§. XVIII.

Cancri aperti cauſa eſt inflammatio.

Quæ ſcirrhum in ulcus cancroſum convertunt cauſæ, iterum variæ ſunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri ſolet, quando ſcirrhus, qui colore albus eſt, fit rubicundus, cum dolore lacerante & ſumme urente, ac ſi ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim ſi accidit, indicio eſt, ſcirrhi inflammationem fieri in margine, & vaſis per ipſum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritius & lividus, & vaſa ſanguinea varicoſa atro ſanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Denum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aſpere, retorrida, dura & inæqualia, ſaniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & lintea exedat, quaſi eſſet combuſta. Unde facillimum judicatu eſt, quod inter cauſas cancrum inducentes primo omnium referenda ſit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt cauſæ, ſcirrhum quoque in cancrum poſſint convertere. Ex harum vero numero ſunt: ſanguinis, ob deficientes menſes & hœmorrhoides major ad parte debilem adfectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, ſalſa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, auſteri & immaturi copioſius comeſti, item quæ alvum conſtringunt, ex potulentis ſpirituoſa, ut vinum & ſpiritus vini, ad ebrietatem uſque hauſta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam ſudorifera, qua fortiora purgantia, ex reliquo vitæ regimine aeı frigidus borealis, improvide laboranti parti admiſſus. Namque hæc omnia ita ſunt comparata, ut humorum motum ad partem ſcirrhoſam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri cancri cauſa eſt, excitent atque accendant.

Inflammationis cauſæ.

§. XIX.

Longe vero citius longeque certius ſcirrhi in cancrum fit mutatio, ſi ægroti ſunt cachectici, vel ad talem provecti ætatem, quæ impuris & terreſtribus ſuccis in corpore progignendis favet: quoniam ſub tali corporis diſpoſitione indies malum augetur, tantum abeſt, ut medicamentis obediens quicquam de ferocia ſua remittat. Contrarium vero contingit in euchy-

Quæ amplius recenſentur.

euchymis, ſeu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari poteſt, ſi modo omnia motum ſanguinis nimis augentia provide caveantur. Ita TULPIUS recenſet exemplum feminæ, quæ per plurimos annos in ſiniſtra mamma durum & inæquale geſſit carcinoma, ſine ulcere ſine ulla graviori noxa; donec tandem increſcente poſt tot annos dolore & pruritu malum hactenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum latiis inverſis, cruſta cinerea, ſinu deformi, tubere inæquali, colore livido, ſanie cadaveroſa, acerbiſſimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliiſque conclamati cancri notis. Præter hæc, notatu dignum eſt momentum, quod in ſequiori ſexu ſcirrhi utplurimum non prius in cancrum inclinent, quam menſibus per ætatem terminatis, ſine dubio, quia tum temporis plurimæ feminarum fiunt cachecticæ, & ſanguis, qui antea ſalutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem ſaluberrima menſium excretio in tali caſu præſtet commodi, inter alios teſtis eſt BALLONIUS, qui *lib. I. epid. pag. 57.* exemplum profert abbatiſſæ, mammarum ſcirrho laborantis, cui ſub nimio menſtruorum fluxu mammæ detumuerunt, & malum miteſcere viſum eſt, ſuppreſſis autem menſibus denuo increvit.

§. XX.

Scirrhi & cancri uteri deſcriptio.

Quod ſpeciatim ad malignum uteri ſcirrhum & cancrum attinet, hujus quoque cauſæ breviter erunt ſuppeditandæ, præmiſſa tamen antea diri hujus mali hiſtoria, quæ ita ſe habet. Primo dolor oritur in inguine continuus, qui ſenſim paullatimque totum hypogaſtrium ab oſſe pubis ad umbilicum uſque occupat; hunc poſtea ſequitur glandularum, circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum conſidentium tumor durus, compreſſioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, ſi contrectetur, ad ægræ ſenſum dolore pungitivo moleſtus eſt. Urina redditur craſſa, confuſa, & alvus ingeſtis minus reſpondens adſtricta eſt. Si inflammatio accedit ulceroſa, crebra ad lipotymias, utut leviores adeſt propenſio, materia profluit putrida, fœtida & ſanioſa, flavi & cineritii coloris, cum ſanguine mixta, quæ adeo acris eſt, ut non modo uteri membranas arrodat, ſed & ad inteſtinum rectum deſcendens hoc exedat, ut ſtercora cum fluore uterino prodeant. Ingraveſcente demum malo, pulſus fit magnus & celer, accedit tabida corporis conſumtio, ſeu atrophia, jungitur febris hectica, & tandem omnium miſeriarum finis, mors. Sectione poſt mortem inſtituta uterus inflammatus & ſphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto utriuſque pariete, in veſicam & inteſtinum rectum aditus ſæpiſſime patet; unde urinæ cum fœda uteri ſanie, vel cum alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

— & cauſæ.

Inter cauſas ad teterrimam hancce adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluoris albi ſtillicidium, vel menſium fluxus ſuppreſſus in feminis mellancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate provectioribus. Sæpe etiam talis ſcirroſa uteri labes ſuboritur, ſi nimius menſium fluxus adſtringentibus improvide fuerit cohibitus; unde etiam ovarium & Fallopianas tubas ſcirrhus occupat & ſæpe ſterilitatem mulierum perpetuam infert; ſicut aliquot mihi cognita ſunt exempla. Præcedit quoque, præſertim in puerperis, uteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars uteri inflammata, ob frigus externum accedens, quam facile in ſcirrum abeat, qui dein exulceratus cancer uteri fit inſanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres poſt exantlatum difficiliorem

partum,

partum, quo uteri, ejus colli & vaginæ parietes nimis compreſſi perfacile duritiem contrahunt, quam ſucceſſu temporis verus cancer ſequitur.

§. XXII.

Prognoſis ulcerum in genere.

His ita expoſitis, quæ ad ulcerum cujuſcunque generis generandi modum pertinent, ſequitur jam, ut in prognoſi ferenda proprias notas explicem, quæ vel ſpem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus muſculorum, malleolis, tibiis, partibuſque tendinoſis & nervoſis tam pedum quam manuum oriuntur, temporiſque diuturnitate vel in fiſtulas, vel cariem & conſumtionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ eſſe ſanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in ejuſmodi locis nec ſecare, nec canales ampliare licet, ſed partem adfectam abſcindere præſtat, ſi quando æger talem operationem ſuſtinere & velit & poſſit. Pariter quoque in lingua difficillimæ ſunt ſanationis ulcera, ob continuum, quod jungi ſolet ſputum viſcidi & glutinoſi laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: unde veriſſime ſcripſit CELSUS *lib. VI. cap. XII. quæ in latere linguæ naſcuntur ulcera, diutius durant*. Peſſima quoque ſunt aurium ulcera. Præcedere hæc ſolent inflammationes & dolores intolerabiles fere, qui teſte CELSO ad dementiam mortemque ipſam non raro præcipitant: id quod potiſſimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantili valet. Protinus itaque inter initia ſuccurrendum eſt hiſce ulceribus, quia, ſi inveterata fuerint, & putredo jam ipſa oſſa infecerit, plerumque ſanationi nullus ſupereſt locus. Pertinaciter quoque medelæ reſiſtunt ulcera, quæ narium & faucium oſſa, uvulam, oſſiumque capitis ſinuoſitates in nares ſe terminantes occupant, præſertim ſi ex luis venereæ, & ſcorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero cruſtas odoremque fœdiſſimum habent, & tenerrima oſſicula per cariem in fragmenta reſolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte poteſt pertingere. Demum quoque prava ſunt inveterata parotidum & glandularum maxillarum ulcera: perfacile enim in fiſtulas degenerant.

§. XXIV.

Prognoſis ulcerum veſicæ & urethræ.

Præter hæc curatu difficillimis accenſeri debent, quæ veſicæ innidulantur ulcera, & ex aſſidue perinæi dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque ſedimento urinæ ſanioſo graveolente cognoſci ſolent. Ægerrime enim ad ipſa remediorum accedit virtus, & non modo liquorum injectiones facile lædunt partes, ſed & perpetuus urinæ acris affluxus conſolidationem impedit. Accedit, quod veſica veterum loquendi idiomate pars frigida, ſeu pauci ſanguinis particeps ſit, ad quam nec interna quidem remedia facile poſſunt penetrare. Ardua identidem eſt inteſtini recti prope ſphincterem ulcerum ſanatio. Facile enim calloſa, profunda & fiſtuloſa fiunt; & ob continuum ſordium & humiditatum adfluxum & tranſitum extergentium & conſolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui eſt momenti, & niſi cito curetur, peſſimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obſtruentes multum faceſſunt negotii. Ne tamen veſicæ & urethræ ulcera, ut facile fit, inter ſe confundantur, ſciendum eſt, in hiſce pus urinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adeſſe, membrum tenſum fieri, & ad infernum curvari, cum e contrario in veſicæ ulcere

non tam ſævus & continuus inter mejendum in urethra adſit dolor, nec pus ſenſim, ſed cum urina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

— ulcerum a cauſa interna. Tandem in genere & axiomatis inſtar practici habendum eſt omnia iſta ulcera, quæ ex cauſa proveniunt interna, & magna ſuccorum ſeroſorum impuritate ſuſtentantur, nunquam fere non difficilis eſſe ſanationis. Teſtantur hoc ulcera ſenum, ſcorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & menſium defectu ægrotantium, quibus depravata & a naturali craſi longe multumque deflectens ſanguinis & humorum eſt conditio quam niſi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incaſſum laborabit. Optimus medicinæ parens HIPPOCRATES ſua jam ætate id ipſum ſatis intellexit; quare de hydropicis ſpeciatim *Sect. VI. aphor. VIII.* ita cenſet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile ſanantur*. Cui adſentitur GALENUS, qui *lib. V de atra bile* pereleganter ſcribit: *ubl adeſt calida intemperies, aut lienis vitium, maligna ſunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis viſceribus ingens continuo impuritas ſuccis infunditur*.

§. XXVI.

Prognoſis cancri. De cancro utroque breviter ſequentia annotaſſe juvabit: ſcirrhus quo cordi eſt promixior, & quo majora habet vaſa arterioſa, eo plus eſt periculi, ne in cancrum abeat, quo minor vero eſt, & quo minus aſper, eo melior. Cancer quo deteriorem ſpirat odorem, & quo magis corroſivam fundit ſaniem eo pejor eſt. Tum enim vera adeſt putredo. Æſtimandum autem eſt cancri periculum ex loci, in quo reſidet dignitate & ad vitam neceſſitate, Sic enim pejus eſt cancroſum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinſecos non licet ſecare, nec urere, nec aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, eſt peſſimus, & facile ad aliam partem tranſit. Ita ſcimus, quod mamma una exſtirpata malum ad alteram ſerpſerit, ſive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores ſunt, ut ſæpe fit ex utero cancroſo, eo celerius ægroti interimuntur; id quod ſimiliter fit, ſi febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi fiunt deliquia, quæ mortem plerumque poſt ſe ducunt.

CURATIO.

§. I.

Curatio interna abſolvitur ſanguinis miſſione. Qui ulcerum curationem ſuſcepturus eſt medicus, primo omnium debet animadvertere, num a cauſa interna foveantur, & utrum plethora ſive cacochymia præſens ſit. Hæc enim niſi prius amoveatur, omnis externorum uſus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quodſi igitur ſimplex adeſt plethora, quæ felicem curationis ſucceſſum impedire videtur, ſanguinis copiam vel venæſectione, vel in laxoribus ſubiectis ſcarificatione juvabit detrahere: ſanguine enim defluente ſecundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus ſect. XI. §. 7. ulcera gracileſcentia, ſicciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humectari.* Quin etiam in nonnullis ſola fonticulorum aplicatio ulcerum conſolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte ſeri impuri fit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. — fonticulis. Quoniam tamen a conſuetis ſanguinis evacuationibus ſive per menſes, ſive per hæmorrhoides ſuppreſſis utplurimum moleſtæ illæ cutis & carnis defœdationes oriuntur; videndum eſt, ut, quantum licet, ſolennes iſtæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hirudines

dines ano adponere expedit, quarum uſum jam probatum innuit AVICENNA teſte *Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. hirudines*, inquit, *proſunt in ulceribus malis emunctoriorum & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine veremur attingere, quales oculi ſunt & nares, & gingivæ, pudenda, manus, pedes & partes denudatæ carne, ut junctura, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda ſunt medicamenta interna, ſalutares has excretiones revocantia; quia virtute inprimis pilulæ leniter aloeticæ, ad BECCHERI, STAHLII & noſtram methodum confectæ, ſplendere ſolent.

§. II.

-- evacuantibus. Tum quoque, præſertim in rheumaticis ſubiectis ſerum copioſum impurum, quod nocente ſuo adfluxu conſolidationem moratur, per alvum debet educi: quam in rem egregia ſunt verba HIPPOCRATIS *loc. cit. ſect. IV. §. VI. depurgatio ventris deorſum plurimis ulceribus confert, & in ulneribus, quæ ſunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corrutionis periculum eſt, & in his, quæ conſuta ſunt, & in exedentibus ac ſerpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam tamen non omnia promiſcue pharmaca hoc fine proſunt, ea maxime in uſum decet vocare, quæ balſamica & ſimul aperiente pollent virtute, ut fere ſunt, infuſa vinoſa, ex ſpeciebus balſamicis & leniter laxantibus confecta, nec non pilulæ ſic dictæ balſamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balſamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito uſu eximiam præſtant opem. Quodſi autem in ulceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumſtantiæ, magnum profecto præſidium reſidet in abſtinentiæ, ſeu inediæ cura, quæ humores ſuperabundantes minuit, impuros depurat, lentoſque & viſcidos diſſolvendo, hos ad trajiciendum per minimos viſcerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquiſſimis medicinæ temporibus ſimplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia evertenda ſummo cum fructu adhibita ſæpiſſime.

§. III.

Quando ſpeciatim ſcorbutica, ſalino-viſcida humorum dyſcraſia cauſam ulceribus & nutrimentum ſuppeditat, vel ſi peſſimæ luis venereæ reliquiæ accuſandæ ſunt, nec datur melior, neque ſecurior hiſce malis occurrendi methodus, quam per decocta ſanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus ſubjectis, præſertim venereæ ſcintillulæ emicant, guajacum poteſt adjici, cum ſal tenue reſinoſum cum copioſa aqua in ſanguinem delatum, fibras vaſorum animando, viſcoſos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipſius experientia, & *Nic.* MASSÆ ſubactum judicium, *in epiſt. XXIX.* prolatum, ſatis me confirmat, ubi inſignis hic auctor ita diſſerit: *decoctio ligni indici per conveniens tempus, videlicet per quadraginta dies ſumme neceſſaria eſt. Darem veſperi & mane cyathum vinum aquæ decoctionis; ſecundæ vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad lubitum, etiam in nocte, ſi bibere voluerit, quoniam hoc univerſale eſt, maxime in ulcere diuturno quod quanto plus æger biberit, tanto melius liberabitur.* -- decoctis purificantibus.

Non raro autem incidit, ut in fœdiſſimis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non ſufficiant: quare tum omnino ad potentiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum eſt, quibus ſine moleſto ſalivæ profluvio graviſſimi hi morbi ſanantur tutiſſime. -- remediis ex mineralium familia.

me. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, ceruſſa antimonii &c. & mercurius noſter diaphoreticus, cujus parandi & adhibendi modum ſupra jam *in cap de lue venerea pag.* 170. ſatis oſtendimus.

§. IV.

aqua communi & minerali.

Si quid vero ex omni internorum remediorum claſſe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, eſt profecto aqua vel pura, vel ſpiritu minerali imbuta, quæ liberalius hauſta ſcorbuticæ ſanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE *lib. de ulcer. ſect. I. §. 8.* eximie commendatur, dum adſerit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducerent, magis tamen recentioribus, quam vetuſtioribus, & ſi quod aliud ulcus inflammatum eſſet, aut inflammationem minaretur, vel ſi periculum eſſet corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exſerunt in ulceribus omnibus, iiſque maxime a viſcerum quadam labe proficiſcentibus ſanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim ſunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum uſus in tali caſu penes omnes ſcriptores eſt decantatiſſimus, & effectus longe ſaluberrimus; ſiquidem copia & fluxilitate ſua obſtructos meatus reſerant, viſcidos & ſalſos humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodiſſime eliminant. Exemplo ſit vel ſolum ulcus veſicæ, quod inter rebellia & pertinaciſſima ſolet referri, & nihilominus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte uſu perſæpe feliciter ſanatur.

§. V.

Inflammationis & affluxus humorum remedia externa.

Perluſtravimus hactenus, ea, quæ internæ ulcerum curationi ſubveniunt; nunc, quæ extrinſecus opem ferant, diſpiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occurrunt impedimenta, uti ſunt ſordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excreſcentia, ſcirrhus, nimia cavitas, labiorum durities, caries, oſſis fragmenta & ſimilia, quæ prius ſunt removenda, ante quam a ſarcoticis & exſicantibus laudabilis ſperari poſſit conſolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua Galenus *meth. lib. IX. cap. XII.* hæc præcipit: *Si ulcus carum junctum eſt cum inflammatione partis circumſtantis, niſi inflammationem auferes, ulcus fiet ſordidius & magis carum.* Atque tali in caſu confert interne diaphoreticum nitroſum cum aqua florum ſambuci exhibitum; extrinſecus vero parti adfectæ ſaturnina cum camphora decet admovere, quæ omnibus reliquis in tali negotio ſunt anteferenda: ſicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecillem ſeri adfluxus conſolidationi reſiſtit, faſciæ ſive ligaturæ, vino auſtero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hoſtile humidum avertendo, omne abſolvunt punctum.

§. VI.

Remedia ulcus mundificantia.

Si ulcera ſunt dyſepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter ſe gerit. Quodſi autem nimia, quæ in apoſtemate magnoque ulcere adeſt, cavitas impuris ſcatet ſordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetroſque ichores abſtergendos ſpiritus vini injectio, præſertim in putridis & ſenſus expertibus antiquis ulceribus optima eſt, cujus uſum in tali caſu efficaſſimum deprædicat VALLERIOLA *lib. V. obſ. I.* his verbis: *mira profecto vis eſt in detergendis ulceribus & glutinandis, præſertim nervoſarum partium, ut diuturna obſervatione nobis eſt comprobatum, qua nihil præſtantius.* Idem quoque probatiſſimus auctor loco citato in ſinuoſis magnis ulceribus efficacem com-

commendat injectionem, quæ quia utiliſſima, crebraque uſu a nobis explorata eſt, huc tranſcribi meretur: Rec. ligni ſancti ſubtiliſſime pulveriſati, corticis ejuſdem ana uncias duas, ariſtolochiæ longæ, centaur. min., abſynthii, agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrthi, pimpinell. conſolid. mai. ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, ſarcocoll. ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis deſpumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aquæ vitæ el. unciam unam pro qualibet vice. Quandoque etiam, ubi ingens ſordities, putredo & corruptio adfuit, ego aquam, cum viride æris decoctam, aut lixivium ſcoriarum reguli antimonii, eximiam tuliſſe opem memini. Mox enim hæc ipſa corrodunt & nigredinem inferunt, ſicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia excreſcentiæ; cariei & ulcerum ſinuoſorum.

Ad duritiem, & carnis excreſcentiam exſtirpandam, nihil adhuc præſtantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminiſque uſti pulvere. Caries autem, quæ tam oſſibus quam ulceribus ſummæ eſt perniciei, feliciſſime ſæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto internorum uſu, inveterata & pro inſanabilibus habita narium & faucium ulcera ex voto perſanavi. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini reſiſtit, & ſubtilitate ſua in minimos oſſium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progreſſum impedit. Sed neceſſe eſt, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, ſi inde auſpicatus obtineri velit effectus. Quodſi autem admodum magni & profundi adſunt ſinus, & ſicut in fiſtulis, canaliculi occulti hinc inde diſtorti, tum certe res majorem exigit dexteritatem, & optimum ſolet eſſe auxilium, ut occultæ & latebroſæ hæ viæ vel diſcindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata eſt, ex oleo & cera aſſatis facta & compreſſa. De ſcirrhis autem & fiſtularum calloſitatibus in ſequentibus ſeorſim dicetur.

§. VIII.

Sarcotica an pus moventibus præmittenda?

Remotis igitur obſtaculis, quæ ſanationem præpediunt, aggredienda eſt ipſa ulcerum occluſio & curatio, ubi ſtatim ſe offert quæſtio, an ſtatim ſarcoticis exſiccare, an prius pus movere conveniat. Quodſi vero meam interponere licet ſententiam, minime certe pro ſanando ulcere protinus topicis ſiccantibus uti ſtatuo; qua quidem in re inter alia plura exempla confirmat me inſignis SANCTORII locus, quem *de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. VII.* habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi inſcitiam miſerrime ulceratum hominem tractavit. Hic erat miles ulcere ſordidiſſimo cum phlegmone correptus, empiricus utebatur exſiccantibus. His ulcus modo videbatur ſanari, at modo ſordidius & magis cavum effici, & nunquam poterat ad ſanitatem pervenire. Tandem me in conſilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitatem, eamque alio modo non tolli quam ſuppurantibus. Juſſi itaque, ut farina, lac, & pinguedines applicentur, poſt quorum uſum brevi apparuit album pus, quod erat ſignum, humores eſſe concoctos & ſuppuratos.* Atque utiliſſima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, puriſque generatio exſiccationi præmitti, ſi modo caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectiſſime docet HIPPOCRATES *liber. de ulcer.*

ulcer. §. *IV.* qui oleum & quæcunque molia aut oleoſa medicamenta ulceris applicare negat, niſi jam valde ad ſanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo redit, ut in ulceribus, quæ nervoſas, tendinoſas & membranoſas partes occupant, mera balſamica adhibeamus, ex quibus eminent eſſentia ſuccini, balſamus Peruvianus, ſulphuris, oleum hyperici & ſimilia, quæ vel ſola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam conſolidationem contribuunt. Si vero carnoſa loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne abſolvet punctum. Demum, ad incarnationem præſtantiſſimum eſt balſamum Peruvianum; & ſi nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonium diaphoreticum inſperſum in exſiccando egregie ſe gerunt. Neque emplaſtris carere poſſumus, ex quibus ſaturnium, diapompholygos, opodeldoch & ſtipticum maxime in præſenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplaſmatum uſus.

Sunt quoque, præſertim chirurgorum plurimi, qui cataplaſmata in ſanandis ulceribus multum prodeſſe contendunt. At vero, quid de horum uſu ſtatuendum ſit, edocere nos poterit HIPPOCRATES qui *lib. de ulcer.* ita perite diſſerit: *quædam ulcera cataplaſmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetuſtiora & quæ ſunt in articulis,* & in *lib. de medico ſect. X. §. IV.* hæc habet: *cataplaſmate per ambitum ulceris utaris. Nam hic uſus cataplaſmatis & artificioſus eſt, & multum prodeſſe poteſt. Videtur enim ulcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum eſt, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumſitis cataplaſma prodeſt.* Quibus divus ille ſenex videtur innuere, non eſſe hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum ejus adplicandum: Siquidem cataplaſmata, ex herbis diſcutientibus, ſale tenui oleoſo turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vaſis vicinis ſtagnantes corrigendi, & balſamica virtute ad promtiorem motum melioremque temperiem reducendi, ſicut vel unice in diſcutiendis tumoribus licet animadvertere.

§. X.

Scirrhi & cancri curatio interna.

Aggredimur jam morbos difficillimos ſanandos, ſcirrhum atque cancrum, qui ubi ſemel vires ſumſerunt, omnem reſpuentes artem ad lethum ducunt miſerrimos ægrotos. In ipſis autem, ſi internam ſpectamus opem, omnia prope ſimiliter conveniunt remedia, quæ in generali ulcerum curatione prodeſſe diximus. Proſunt enim decocta diluentia & ſanguinem purificantia, proſunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere ſunt portiones, quæ ex folior. ſennæ ſ. ſtipit. drachma una, rhabarb. electi ſcrupulis duobus, cremor. tartari drachma una & dimidia, mannæ elect. uncia una & ſemis, invicem in aquæ commun. unciis octo ſolutis pro una doſi confici poſſunt; non excluſis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viſcidam & acrem diſſolvendam ac corrigendam poſcente neceſſitate tam laxantibus in forma pilulari, quam ſudoriferis poſſunt admiſceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, ſed ut tantum humores ſpiſſos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augentia hic cane pejus & angue ſunt fuggenda.

§. XI.

Scirrhi medela externa.

Quod attinet ad uſum externorum, quæ in duris & ſcirrhoſis glandularum tumoribus, cancroſum virus in

ſinu foventibus, ullo modo ſuppetias ferre, verumque ulcus cancroſum avertere poſſunt; ſcire licet, ſi unquam, certe in hiſce carcinomatibus ancipitis eſſe eventus remedia externa: utpote oleoſa, pinguia & emollientia, corroſiva acria, ſpirituoſa volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & ſphacelationibus arcendis præſtantiſſimi ſunt uſus, malum plerumque exaſperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplaſtrum Barbette ſaponatum, cum camphora & oleo hyoſcyami malaxatum, nec non reſolvens *Joannis Agricolæ*, quod in *chirurgia ejus parva* deſcriptum exſtat. Quo etiam pertinent emplaſtra & linimenta reſolventia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginoſis & pinguibus conflata medio quaſi modo ſe habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. unciam unam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gellinæ ana uncias duas, ſucci cicutæ uncias quatuor, aceti ſcillitici uncias duas. Miſce & digere per diem & noctem, leniſſimo igne tractes, ne nimis cito ſuccus & acetum abſumantur, & ſpiſſum fiat linimentum. Sic etiam tale præſcribit emplaſtrum: Rec. emplaſtri de mucilag. & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammon. in aceto ſcillitico ſoluti unciam unam & dimidiam. M. & ſi opus eſt, ceræ adde parum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æſtimant plumbi laminam, mercurio vivo inunctam & impoſitam; alii iterum fumos acidos parti ſcirrhoſæ admittendos reſolvendi fine commendant, & hujus generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento poteſt applicari, eſt profecto ſimplex cataplaſma milii in lacte cocti, pluribuſque linteaminibus involuti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domeſtico hoc remedio, ſi ter vel quater in die ſub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancroſorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretioſiſſima ſummoque ſtudio excogitata medicamenta præſtare potuerant.

§. XII.

Diætæ ſimul ratio habenda.

Singula hactenus dicta provide adminiſtrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximus ad cancrum gradus eſt, ſatis diu a ſcirrhis avertatur, morbuſque tolerabis fiat; verum etiam, ut materia ſtagnans foliculiſque glanduloſis impacta ſæpe in principio per venas reſorbeatur, & ſic ſcirrhus vel evaneſcat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis poteſt obtineri, ſi diæta conveniens jungatur, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, ut in ſex rebus non naturalibus juſta ſervetur temperies; quo fine omnia debent caveri, quæ noxia eſſe in theoria ulcerum docuimus.

§. XIII.

Cancri aperti cura & externa.

Longe vero ſtrictius ſervari debent duriores diætæ regulæ quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depaſcens abiit, quoniam præter accuratiorem diætam pauca ſunt medicamenta, quæ ſufficientem opem præſtant; niſi id ſatagat medicus, ut pro circumſtantiarum ratione ſupra commemorata interna præſcribat. Extrinſecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, inſtar fungi excreſcit, & a parietibus compreſſus ichorem fundit tenuiſſimum ſummeque rodentem, non ſine fructu inſperguntur antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exſiccatarum,

tarum, ſuperpoſito emplaſtro diapompholygos cum ſaturninis, vel emplaſtro Barbette cum camphora & hyoſcyami oleo ſubacto, quæ partim ichorem imbibendo exſiccant, partim ſcirrhoſam materiam reſolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla graviſſime ſæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum inſigni levamine applicatur aqua ſolani cum albumine ovi & ſacchari ſaturni pauxillo conquaſſata, extracto ſimul croci, papaveriſque rhoeados addito. Quodſi vero, ut ſæpe fit, ramus vaſis ſanguiferi apertus largam ſanguinis copiam ſtillat, nimiumque fluxum cohibentia expoſcit, tum fortiter adſtringentia hic locum minime inveniunt, ſed præſtat ſpiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex ſpiritus vitrioli deſtillatione remanet, cum ovi albumine miſcere & adponere, vel etiam ſanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radicis conſolidæ major. ſauciatis vaſis admovere.

§. XIV.

Exſtirpatio an & quando admittenda?

Nunc peculiaris excutienda eſt quæſtio, an ſcirrhus & cancer exſcindi poſſint? Nos in ferendo judicio ita ſentimus, quod omnino talis exſtirpatio in certis caſibus admitti debeat, quia non modo graviſſimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorat, verum etiam ex veriſſimo CELSI effato remedium anceps experiri præſtet, quam nullum. Si quis vero ſcirrhum & cancrum eradicare cogitet, cogitare ſimul debet, an nullo alio medicamento poſſit mitigari, aut curari, & annon æger in pejorem ſtatum conjiceretur, ſi malum exſtirpandum præberet, quam ſi retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Parvus enim & incipiens ſcirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetuſti recuſant. Neque minus locus debet examinari, in quibus ſcirrhoſa labes reſidet. Sunt enim loca, ut præſertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c quæ exſtirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum ſurculos circumſitos, ſive ſuppoſitos; unde facile hœmorrhagia ſuſcitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi ſuſtinendæ ſint ſuppartes, & qualis interna humorum ſit conſtitutio. Hæc enim ſi cacochymica eſt, nihil juvabit exſtirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; ſicut ego ſcirrhum in una mamma obſciſſum, poſtea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, ſi ſcirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, ſimul occupat. Tum quippe in uno loco exciſus, in altero incrementum ſumit. Imo denique multum refert ſcire, an mobilis adhuc & liber ſit ſcirrhus & cancer, quod cognoſcitur, ſi digitis preſſus in omnem partem poteſt moveri, & ſi cutis manu arrepta poteſt elevari. Quæ ubi aliter ſe habent, indicio eſt, quod jam cum aliis vaſis & membranis calloſis in unam coiverit maſſam, ideoque minime cum ignoremus, annon magna vaſa per ejus corpus divaricentur, quæ diſſecta ſanguinem ad mortem uſque fundant.

§. XV.

Exſtirpationis modi.

Varii autem hactenus innotuerunt exſtirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum ſcirrhus v. g. in mammis manu, vel inſtrumento quodam prehenſus, & a corpore abſtractus una ſectione totus abſcinditur; vel ſi facta tranſverſali in crucis formam inciſio-

ciſione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adipoſa, cui interdum in inferiore ſui parte adhæreſcit, ſeparatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitioſa eſt. Alii, in magno ſcirrho e. g. mammarum eradicando infra ſcirrhum furcam, vel magnas acus filis inſtructas transfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro abſumunt: alii iterum, facta cruciformi in integumentis ſectione, ſcirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipſi tranſverſim inducta elevant eo fine, ut hac tractione panniculus adipoſus eo melius citiuſque ſeparetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis ſcirrhoſæ compreſſionem, per ligaturam, per corroſiva, & ignem abſolvuntur, raro inveniunt locum, niſi in minoribus ſcirrhis, & cancris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab uſtione, & corroſivis mox eſchara emergit, quæ vim ignis vel corroſivi ulterius adhibendi in magno ſchirrho minuit; dein ſcirrhus, & cancer admodum raro tam anguſto prominent collo, ut ligatura poſſint conſtringi, & ſenſim removeri: in compreſſione autem metus eſt, ne adjacentes ſanæ partes ſimul emoriantur.

§. XVI.

Scirrhi, & cancri uteri tractatio.

Maligni uteri ſcirrhi, & cancri magis poſſunt præcaveri, quam curari. Profunt autem in principio, antequam malum vires receperit, ex conſilio MAJERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata, & ſemel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in feminis apertionem, ſi menſium fluxus reſtitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in caſu uſitata proficiunt peſſi uterini, qui apparari poſſunt, ſi pulveres artemiſiæ, gentianæ rubræ, ariſtolochiæ, myrrhæ, ſabinæ, & hellebori nigri tenui ſacculo incluſi, & vino malvatico humectati utero admoventur. Quo etiam referri merentur fumi, ex lixivio ſcoriarum antimonii in uterum excepti: quibus remediis omnibus egregia ineſt facultas obſtructa vaſcula reſerandi, humores tenaces minimiſque tubulis inhærentes diſſolvendi, ipſaque venarum oſcula aperiendi, ut ſanguis menſtruus, vel fluor albus, quorum ſuppreſſio plerumque cauſam præbuit, rurſus ſuum ſortiatur exitum. In ipſa ulceroſa uteri labe, quam ex ſanioſæ pariter ac fœtidiſſimæ materiæ profluxione cognoſcere licet, non tantum pudenda a roſione ſunt defendenda, & a tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplaſtrum Barbette cum flor. ſulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu ſuſcipiuntur injectiones liquorum balſamico conſolidantium hujus compoſitionis: Rec. aquæ d'arquebuſade uncias quatuor, eſſent. ſuccini, myrrhæ, balſami de copaiva, gummi elemi ana drachmas duas, mellis roſati unciam M. D.

§. XVII.

Caroliharum uſus in tali caſu.

Præter hæc vero, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior ſalus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis poſſit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris conſtat obſervationibus, in uteri vitiis, a quacunque fere cauſa obortis divinam plane opem exſerunt, dum obſtructiones removendo, liberiorem ſanguinis, & humorum circuitum, ſicut per univerſum corpus, ita etiam per vaſculoſum uteri viſcus efficiunt, adeoque in impuris ſordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter ſe gerunt. Et licet ſolæ non ſemper ſufficiant, nec totum curationis opus abſolvant, ſcire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragen-

ragendam commodam ſternant viam; niſi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus ſpernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benigni quomodo generentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus, & ulceribus pauca addere placet. Probe enim ſciendum eſt, non omnes glanduloſarumque partium tumores in ulcerationem abeuntes ſtatim pro cancroſis habendos eſſe, ſed ab iiſdem in eo maxime differre, quod laudabile album, coctumque pus fundant, dolorem mitiorem minuſque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicoſas gerant, & curationem admittant. Minime tamen negari poteſt, quod hi tumores inter ſe ipſi diſcrepent, & plus minus benigni vel maligni æſtimandi ſint. Ita malignis acutis accenſeri debent peſtilentiales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo ſuppreſſa, vel ex impuro coitu ſuborti: alii enim a prohibita tranſpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris ſemper indolis eſſe ſolent. Sæpe ejuſmodi glandularum ſubaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præſertim acutis ſuperveniunt, & vel cum febris ſymptomatumque decremento critici ſalutares, vel cum augmento ſymptomatum juncti, ſymptomatici eſſe ſolent.: ſæpe etiam ſine omni febre, licet non ſine febrilibus commotionibus ſua ſponte exſurgunt. Id quod ſæpiſſime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, ſive ſeroſo-ſcorbuticis, ſi conſuetæ, & criticæ excretiones per menſes, hæmorrhoides, ſudores largiores, coryzam, & rheumatiſmos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque ſexu eryſipelas fœdaque ſcabies ad habitum corporis propelli deſinit. Similes tumores, præſertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adoleſcentes, ſucculentiores, qui coryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

Quomodo tractandi.

In curatione rite peragenda aut diſcuſſio, aut ſi hæc obtineri nequit, ſuppuratio eſt promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta ſanguinem purificantia ſudorifera, interpoſitis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero diſcutiendi fine ſub ipſa ſudoris exſpectatione applicare expedit cataplaſmata, quæ optime fiunt, ex radice ſigill. ſalom. farina fabarum, herbis chærefol. petroſelini, flor. ſambuci, ſemine cymini, baccis lauri, juniperi, croco, &c. in vino coctis. Neque uſu ſuo caret, præmiſſis emollientibus, & antiſpaſmodicis, qualia ſunt emplaſtrum de meliloto cum ſpermate ceti, croco, oleo hyoſcyami, & camphora ſubactum, poſtea demum cataplaſmata diſcutientia adhibere, quia ſic ſtagnans humor tenujor, & mobilior factus dein per poros melius vel tranſpirare, vel per vaſa poteſt refluere. Quodſi vero non amplius diſcuſſionis locus eſt, ſed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura ſuppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplaſtrum diachylon ſimplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc, & citius per cataplaſma, ex cepis ſub cineribus coctis, radice lil. alb. ficubus, farina fabarum, melle, croco, vitello ovor. invicem mixtis conflatum. Quando maturus eſt abſceſſus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora converſa vix ſanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulceris, & conſolidatio optime perficitur balſamo vulnerario, quod ex aloe hepatica, ſuccino, myrrha, gummi elemi, floribus roſarum, balſamo Peruviano, & de copaiva, melle, cum ſpiritu

vini

vini extractis, & cum oleo hyperici vetuſto, pauciſque guttis balſami ſulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari poteſt; vel etiam balſamus Arcæi, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetuſtum, in quibus myrrha ſoluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta ſunt, in tali caſu adhiberi poſſunt, ſuperpoſito ſemper emplaſtro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid proſit, ſi curationi reſiſtunt. Sæpe accidit, ut propter magnam duritiem & materiæ immobilitatem tumor ad ſuppurationem pervenire nequeat; tum vero videndum, ne cancroſæ indolis fiat, ut maximis metuendum eſt in parotidibus & glandulis colli, ſi in cacochymicis, ſcorbuticis & ætate provectioribus. Optime autem averti poteſt periculum, ſi præter remedia interna depurantia, extrinſecus emplaſtra ex gummis, ut eſt emplaſtrum manus dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tartari fœtido malaxatum, item emplaſtrum Agricolæ ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, ſi in imo deliteſcentes magis ad interiora vergunt, & ſi valde duri, renitentes & dolorifici ſunt. Hi enim omnes difficilius diſcutiuntur & ſuppurantur, quam qui molliores ſunt, & non adeo dolent, ut in ſanguineis, ſanguineo phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores teſtium quomodo curandi? Nec denique omitti debent moleſti teſtium tumores. Licet autem teſtes glandulis accenſeri non poſſint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vaſculis invicem convolutis contexti ſint, pariter ac ipſæ glandulæ duris & ſcirrhoſis tumoribus ſunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus ſambuci & chamomillæ cocto affectæ parti crebrius admiſſi, nec non emplaſtra emollientia, cum floribus ſulphuris, ipſoque balſamo ſulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam reſolvendi, incidendi & diſcutiendi præſtant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Ulcera, quæ a cauſa præſertim interna originem & ſuſtentationem recipiunt, curationem raro admittunt, niſi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis audaces utplurimum ſine medico ſoli perarduum curationis opus aggredimur, & poſthabitis internis ſanguinem purificantibus remediis ſecant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: qua ratione non modo nihil proſunt morbumque diutius protrahunt. Quod vero ſicut malitioſum proboque viro indignum eſt; ita ego, ne quis ſolis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo. Cautelæ circa interna in ulceribus.

§. II.

Ulcera cujuſque generis in ſubiectis impuris minime cito debent exſiccari: his enim ſæpe ſanitati ſunt, & non ſecus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præſtant. Qua quidem in re audiendus eſt SEVERINUS, *de noviſſ. obſervatis abſceſſibus capite XXX.* ita diſſerens; *ſingulare eſt eorum ulcerum, quæ conſilio naturæ providentis parantur, quæ quoniam in noſtram ſalutem excitata ſunt, facinus eſſet, ipſa aut amoliri aut temere cohibere. Tametſi etiam haud criticum eſt illud opus; nihilominus quia cum profectu animalis fit, amplectendum eſt beneficium.* Si quis vero temerario auſu conſolidationem inſtituit, morbos ſæpe -- circa conſolidationem.

pejo-

pejores eoſque inſanabiles accerſit; unde ego poſt talia ulcera intempeſtive occluſa pleuritidem, aſthma, cœcitatem, vertiginem, mentis alienationem aliaque plura mala vidi ſubnata. Et hinc etiam eſt, quod inter peſſimas notas & inſtantis mortis præſagia referri ſoleat, ſi ulcus, quod antea fluxit, ſiccum & vel lividum vel pallidum evadit. Hoc enim ſi fit, deſignat vim naturæ nimis depreſſam; qua pereunte motus & influxus ſanguinis membra a corde remota deſerit; unde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam ulcera manare deſinunt.

§. III.

Quid ante exſtirpationem faciendum?

Si a ſignis ſupra recenſitis ſcirrhi indicatur exſtirpatio, corpus antea bene eſt præparandum commodo victu debitiſque medicamentis, quia corpore non repurgato, facillime ſanguis impurus in alio loco ſcirrhoſam labem reſuſcitat. Animus quoque ægroti ſpe boni eventus eſt lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter ſuſtinendam. Quo autem vires refocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminet vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid poſt eandem?

In ipſa operatione omne morboſum eſt eradicandum; alioquin ſi quam minimum relinquatur, malum recrudeſcit, & ex ſcirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam chirurgi operantis remanſerit, ad radicitus exſtirpandam labem pulverem mercurii præcipitati adhibere expedit, cavendo tantum, ne ſalivatio excitetur. Tum quoque poſt exſtirpationem per ſat longum temporis ſpatium interna ſanguinem depurantia & relictum ſeminium corrigentia cum accuratiori vivendi ratione ſunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas ſanguinem ingrediatur, aut ſi quid forte ingreſſum ſit, denuo eluatur. Quod vero ut eo melius fiat, cavendum ſimul eſt, ne per remedia fortiter ſuppurantia nimia fiat puris generatio. Ceterum conſolidatio, ſicut in alio ulcere fiat.

§. V.

Et ſi febris lenta, vel lipothymia accedunt.

In cancro patente & exulcerato ſi febris lenta accedit & hectica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulſiones temperantes, lac aſinium & juſcula nutritiva medicamentoſa, nec non gelatinæ oſſium, ex raſura cornu cervi & eboris cum ſucco citri & vino Moſellano confectæ. Denique, ſi crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis deſtillatis paratæ, & modicus vini hauſtus cum externis refocillantibus languentes ſpiritus paullummodo ſuſcitant.

§. VI.

Cautio circa anodyna.

Interne, ſi dolor cancri exceſſivus eſt, & ægri opem nimis urgent, ad hunc placandum admitti poſſunt leniora anodyna. Sic ego in acerbiſſimo uteri cancroſi dolore mitigando, ſummam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaveris rhœados, flor. pœon. lilior. convall. ſyrupo papaver. alb. & paucis guttis eſſentiæ anodynæ præſens attuliſſe levamen. Qua quidem in re me confirmat experintia RIVERII, qui *in praxi lib. XV.* hæc habet: *vidimus*, inquit, *mulierem cancroſa mamma laborantem, quæ ſingulis noctibus per quatuor menſes laudani opiati grana duo vel tria innoxie & cum maximo ſolitio ſumſit*.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Tumor ſanguineus apertus & feliciter conſolidatus.

Vir generoſus ſeptuagenario major, robuſtæ & obeſæ conſtitutionis, non niſi ſemel in anno venæſectionem admittens, nocte aliquan-

quando in tenebris urinæ reddendæ gratia aſſurgens in humum proſternitur conclavis, gypſeo lapide ſtrati; unde ingenti perculſus terrore non multo poſt de gravi cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum ſubſequebatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita increſcebat, ut capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi cauſa chirurgus & medicus, qui conſpectum tumorem, doloris expertem paucaque rubedine cinctum extrinſecus tractabant emplaſtro de ſapone camphorato, deſuper impoſito cataplaſmate, ex herbis rutæ, ſcordii, cardui benedicti, floribus ſambuci, camomillæ, baccis lauri, juniperi, &c. in vino coctis, & cum ſpiritu ſalis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & pulvis lapidum cancrorum cum vino, ſed nihil inde æger ſentiebat levaminis; ut potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis laſſitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe penſitata, cutim inter & muſculos materiam extravaſatam judicabam, tumorem ſcalpello aperiendum precipiebam; unde purus ſanguis effluebat ad libras fere duas, ſubſequente ſero purulento ſanguine tincto. Tumor detumeſcens facta cum filo ceraceo exploratione, amplitudinem cavitatemque ſat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curavi liquorem traumaticum, ex myrrha, aloe roſata, gummi elemi, tacamahaca, floribus roſarum, hyperici, millefolii & balſamo Peruviano cum ſpiritu vini rectificato digeſtis, & in eſſentiam redactis vulnerariam, quæ cum melle roſato remixta, ad uncias fere duas quotidie ſiphonis ope injiciebatur, ſuperpoſitis emplaſtro & cataplaſmate jam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio noſtro balſamico pulveribuſque bezoardicis; & ad vires reficiendas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente ſudore frigido & anxio, valde labaſcebant, modicus ſubinde hauſtus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis poſtea laxatis, loco ſanguinis indies magis magiſque pus effluebat optimi coloris & conſiſtentiæ, & intra quinque ſeptimanas æger conſolidato ulcere exoptatæ reddebatur ſanitati.

OBSERVATIO II.

Tumor ſanguineus apertus lethalis.

Non poſſum, quin obſervationem ſubjungam aliam, præcedenti non niſi eventu diſſimilem, quæ ita ſe habet. Vir ſexaginta annorum podagricus, vitæque ſedentariæ & anxiis ſemper curis addictus in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, lividumque colorem referente, qui fruſtra adhibitis varii generis externis, mutata ſede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proſerpebat, exigua tantum duritie liveſcente in brachio relicta. Jungebantur brevi poſt virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tuſſis cum ſpirandi difficultate vehementiſſima. Accerſitus medicus atque chirurgus apertionem tumoris confidenter ſuadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret conſilium, ſerio diſſuadebam, quoniam perſcruta ipſius conſtitutione morbique indole, non purulentam inibi materiam, ſed potius humorem valde rodentem putridum contineri prævidebam, & externi aeris admiſſione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque eventus reſpondit præſagio. Medicus enim, amicum reſpuens conſilium, me abeſente tumorem ſat magna inciſione ipſe aperuit; unde loco expectati puris, ſanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus ultra menſuram effluxit. Injecta quidem eſſentia mirrhæ aquoſa, quæ etiam interne adſumebatur, ſed altero die rurſus ſimilis promanavit materia, donec tertio die

tanta

tanta ſucceſſit hæmorrhagia, quæ nullo ſiſti auxilio poterat, ſed ſanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cavitas ſat ampla reperiebatur ſphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate ſerum conſpiciebatur collectum, & pulmo in latere ſiniſtro putrida ac purulenta materia totus conſumtus.

EPICRISSI UTRIUSQUE CASUS.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque diſtinguere. Noſtri quos adduximus, dicendi ſunt ſanguinei, qui a ſtagnante ſanguine enati largam hujus copiam per ſectionem fundere ſolent. Atque in eo diſcerni debent ab abſceſſibus vel apoſtematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejuſmodi tumores diſtingui debent in benignos & malignos. Benigni ſunt, qui, ſicut in priori caſu obſervavimus, in ſubiectis ſanis a contuſione, vel alia quacunque externa cauſa prægreſſa, intra breve tempus ſubnaſcuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in ſanguineis, quorum minima vaſa ſanguine repleta turgent, quæ vi externa diſrupta brevi tempore effuſo ſanguine in muſculorum & tunicarum interſtitii ingentem formare tumorem poſſunt. Niſi tum extravaſato ſanguini per inciſionem paretur exitus, non modo hic longiori ſtaſi corruptus & acrior factus partis læſæ conſolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vaſa reſorbto, corporis viriumque debilitas & lentus hecticus calor ſubſequuntur. Neque in ſano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimeſcenda eſt apertio, ſed ſperanda inde potius melior ſalus & exoptata conſolidatio; idque eo magis, ſi in cavitatem balſamici injiciuntur liquores; qui non modo putredinem arcent vaſculaſque aperta occludunt, ſed & conſolidationis negotium eximiæ promovent. Alia vero tumorum malignorum eſt ratio, qui non tam in corpore puro & ſano, ſed in impuro, cacochymico & ſcorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læſionem, ſed potius internam humorum depravationem pro cauſa agnoſcunt, qui extravaſati ſummamque acredinem adepti vaſa & ſubſtantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in inſtanti, ſed ſenſim paulatimque producantur, ſicut in poſteriori caſu animadvertere licet, ubi tumor per plures menſes ſubſtitit, ante quam humore ad pectus tranſlato mamillam occupavit, id quod utique internam ſubſtantiæ carneæ eroſionem per totum brachii tractum oſtendit, qui etiam corroſus, facta ſectione inventus eſt. Enim vero, negari minime poteſt, quod omnes hi tumores lethales habendi ſint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, ſi apertio acceleratur. Namque admiſſo aere atmoſphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium ſphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompeſcibilis, quæ vires cum vita breviſſime adimit. Quod vero ſi metuendum eſt, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balſamici non aquei, ſed ſpirituoſi, quo non modo ſauciata vaſa conſtringuntur, ſed ulterior quoque putredinis progreſſus & ſphacelatio ad tempus avertitur.

OBSERVATIO III.

Ulcus peſſimi moris in collo.

VIr generoſus ſexagenario proximus, habitu corporis pingui & ſpongioſo præditus, jam per decennium viduus, lautæ ſemper & vinoſæ diætæ indulſit, nullaque ſontica

valetu-

valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus eſt, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam ſecandam præbuerit, fontemque ſoterium Pyrmontanum per aliquot annos potaverit. At vero cum officii, cui admoveretur ratio poſceret, ut ſub vere maxime & autumno, tempeſtate frigido-humida & nebuloſa in ſylvis circa aquarum ſtagna commoraretur, & inſuper quoque venæſectionis ſtrictiorisque diætæ impatiens ad genium ſuum inordinate viveret, accidit proh! dolor ſuperiori anno menſe Novembis, ut circa tempora ſupra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroſo inſtar ciceris, quem dicunt furunculum. Leve videbatur malum & vix medela dignum, ſed brevi poſt, cum noſter in convivio ſe cibo & potu nimium repleverat, aeriſque veſpertini injuriis expoſuerat, tumor iſte cum dolore valde increſcebat, qui ante maturitatem a chirurgo apertus, ichorem fundebat ſanguineum, labia recipiens ſubtumida & fere cruſtoſa. Fugit me, quam ſibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; poſtea vero, cum ego conſilii ferendi cauſa advocaret, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides; quare ex meo conſilio emplaſtrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoſcyami ſubactum. Ex aure dextra materia promanabat ſanioſa, & maxillam tumore compreſſam æger nec poterat movere, nec ſolidi quicquam deglutire. Exacto triduo poſt aures ingens fiebat abſceſſus, qui denuo quidem aperiebatur; ſed nihilominus materia purulenta ad colli glandulas deſcendens, ibi novum formabat tumorem, qui recuſata inciſione ſponte diſruptus in ulcus abibat vere cancroſum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique œſophagus & aſpera arteria, abſumta ſenſim pinguedine, denudata conſpicerentur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clauſa erat, ducendam, impetumque humorum a capite divertendum leniora laxantia, medicamenta ſanguinem purificantia, & juſcula herbarum antiſcorbuticarum medicamentoſa; extrinſecus vero liquores balſamici ſyphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac ſingula imminentem ſanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invaleſcente calore, ſiti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuſcula prodirent ſublivida, ipſorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem ſub inſigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymiæ, & imminens moriendi neceſſitas nono die omnium miſeriarum exoptatum afferebat finem.

EPICRISIS.

Varia in præfata morbi hiſtoria occurrunt momenta, quæ ſingularem merentur conſiderationem.

1) Si tot tantorumque in noſtro ægroto malorum ſcrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter ſcorbuticam ſanguinis & humorum dyſcraſiam, quam ſibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aeris frigido humidi uſura, & omiſſa conſueta ſanguinis miſſione contraxit. Tali enim ratione ſanguis in viro, ætate jam multum provecto non ſolum copia & ſpiſſitudine increvit, verum etiam, cohibita tranſpiratione facile pravam induit diatheſin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus anſam præbuit faciliimam.

2) Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore feſtinatio, qua proh! dolor factum eſt, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes arroſerit ſimilique labe infecerit. Id quod

in ſubjecto ſenili, ac impuro in partibus multa pinguedine obſitis, ut collum eſt, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu obſervatio eſt, quod corruptio in pinguedine oborta, & a ſanguine inibi ſtagnante illata celerrimo ſerpat progreſſu, vixque ulla poſſit ratione cohiberi: quare non mirum eſſe debet, cur etiam in præſenti ægroto ſubnata in pinguibus locis corruptio mox tantas ſumſerit vires, ut conſumtis partibus ſuppoſitis, arteriæ, venæ & nervi in conſpectum prodierint.

3) Notabilis eſt ulcuſculorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ ſummam ſanguinis corruptionem indicat luculentiſſime. Augmentum vero ipſa recepit a materia purulenta in ſanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinavit, & in motum conjecit putredinoſum; unde febris, inflammatio, lipothymiæ & vitæ clauſula mors.

OBSERVATIO IV.

Tumor cancroſus poſt puerperium.

FEmina generoſa, octo ſupra trigeſimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra ſemper valetudine gaviſa, ante ſeptem circiter annos in puerperio a nimio lochiorum fluxu varia experta fuit ſymptomata, maximoque hemicraniam dextri lateris, paſſiones hyſtericas, cordis palpitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Conſuluit itaque harum pertæſa moleſtiarum medicaſtrum, qui ſalivationem ſuaſit mercurialem eo effectu, ut admodum vehemens frigoris ſenſus, quem ne calidiſſimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque moleſtæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratione junctæ ægram miſerrime diſcruciarent. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media mammæ ſiniſtræ regione ſupra papillam durus acceſſerit tumor, qui ſpreta externorum ope brevi ita increvit, ut ovum anſerinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœruleis cinctus dolores pungitivos & prope lancinantes, præſertim ab applicato emplaſtro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi eſt hilaris; præſervandi autem ſcopo meum poſtulavit auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Affectus, quo præſens laborat femina, tumor eſt cancroſus, qui non modo ex colore livido & lapidea duritie partis glanduloſæ, verum etiam ex doloribus pungitivis ſat clare cognoſcitur. Prima hujus mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres reſurgunt morboſæ, ſi vel ſaluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerunt ſervata, vel ſi lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potiſſimum vero in præſenti caſu largiſſima ſanguinis in partu profuſio accuſari debet, qua corpus debilitatum poſtea loco ſanguinis boni ac laudabilis multas ſeroſas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte a maſſa ſanguinis ſegregatæ variis ſubinde moleſtiis, & ſpeciatim quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus anſam dederunt. Jam quidem hoc fine utiliſſima ſunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remediorum vim longiſſime ſuperat tempeſtivus thermarum Carolinarum uſus. Si quis vero in tali cacochymico corporis ſtatu ſalivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus ſemper nocet, quam prodeſt. Etenim, cum validiora hæc medicamenta ſpaſtica partium nervoſarum & glanduloſarum strictura agant, fieri aliter non poteſt, quin

quin ſpaſmi, ſi jam in corpore ſenſibili & debilitato adſunt, mirum in modum augeantur: unde non modo præſentes vaſculorum minimorum obſtructiones confirmantur, verum etiam occluſis in cute vaſculis frigoris ſenſus inducitur, & a cohibito tranſpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulantur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod ſalivatio plerumque frigus partium extremarum junctum habeat, quod eo quidem fine fieri arbitror, ut per inferiorum partium ſtricturam lympha & ſaliva majori niſu ad ſuperiora, maximeque ad glanduloſam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam ſalivatione, ſi hæc vel nimia, vel intempeſtive adhibita fuerint, externæ partes moleſto tentantur frigore, quod niſi mitigatur & ad juſtam redigitur temperiem, multa ſuccedunt incommoda, quæ in præſenti etiam caſu metuenda ſunt, ubi durante frigore ad adfectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in conſilio ferendo primo omnium ſuaſor & auctor fui, ut alvo, quæ ſæpe ſimiliter clauſa erat, ſubducta extrinſecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis deſcendat, ut ſanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi cutam cum fonte Egrano tepido inſtituendam, & ſervandam præcepi accuratiorem diætam, vitando ſalſa, acria, dura & motus augentia, ſubſtituto in potus locum decocto purificante. Extrinſecus tumori duro imponendum ſuaſi emplaſtrum Barbette ſaponatum & probe camphoratum cum hyoſcyami oleum malaxatum, ſuperpoſito cataplaſmate ex ſemine milii cocto; unde abſceſſus benignus fiebat, qui ſecundum artem tractabatur.

OBSERVATIO V.

FEmina generoſa quadragenaria, temperamento cholerico ſanguineo prædita, ſemel tantum felici partu filiam excluſit ſanam & vegetam, cui ipſa mammas per annum præbuit Ablactato infante in ſiniſtra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium ſine moleſtia tulit; donec ante aliquot menſes poſt perpeſſum triſtitiæ affectum tumor ſenſim increſcens per intervalla dolore adficiebatur pungente, majuſque præſagiebat periculum. Chirurgus acceſſebatur artis probe peritus, qui tumorem durum, ſcabrum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinſecus ſpiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne a medico infuſum præſcribebatur vinoſum laxandi virtute pollens, & veſpertino tempore pulveres abſorbentes nitroſi offerebantur: neque decocta inſtar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balſamicæ ad menſium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conſervandum omittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille ſcirrhoſus magnitudine decreſceret, ut potius cum tuberculis noviſſime obortis in unum corpus coaleſcens inſtar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctiſque albidis interſtinctum referret, & doloribus pungitivis per intervalla redeuntibus magnas crearet moleſtias. Quare ego in conſilium adhibitus ægram in omnibus tam corporis quam animi commotionibus abſtinere, cibos, acidos, ſalſos, duros & multis conditos aromatibus evitare, bis in hebdomade ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum ſumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. ſcorzoner. & raſura ligni ſaſſafras ana unciis tribus, raſur. ligni

Cancer exulceratus.

ſantali rubri & citrini ana uncia ana & dimidia confectum ſubſtituere juſſi. Quo vero univerſa ſanguinis & humorum maſſa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, ſerum lactis caprini cum cremore tartari paratum, ſucciſque herbarum antiſcorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & naſturtii aquatici expreſſis remixtum per menſem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirium meum temperare balſamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori ſcirrhoſo, qui in perpetuo tepore conſervari debebat imponendum ſuaſi emplaſtrum emoliens camphoratum, ſuperpoſito ſemine milii ex lacte cocto, duplicatiſque linteis involuto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus obſervatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi poſt infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa inſtans menſium tumpus prægreſſis phlogoſibus, pectoris anguſtiis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipſo tumore vas aperiebatur ſanguineum; unde ſanguinis circiter octo profluebant unciæ, ante quam ſpiritu vini rectificato ſiſti poterat. Quæ cum animadverterem, ſuaſor eram, ut alvus clyſteribus crebro ſubduceretur, ad ſanguinis ebullitionem ſedandam pulveris temperantis, ex oſſe ſepiæ, conchis præp. ſuccino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodyni guttulis ex aqua, vel emulſione temperante interdum ſumeretur; circa menſium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERII confectæ una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin ſcirrhoſa hæc excreſcentia in ea parte, ubi humidum ſtillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancroſum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris prædictum, brevi tempore magnam acquirebat cavitatem, magnamque materiæ ichoroſæ, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos ſat larga recurreret hæmorrhagia, quæ multum ſemper ſanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decreſceret, & ambo pedes tumore obſiderentur œdematoſo. His ita conſtitutis ego denuo conſultus ad avertendum, quantum licebat, putredinis progreſſum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inſpergendum commendabam, ſuper impoſito ſemper emplaſtro Barbette ſaponato & probe camphorato. Interne ad vires reſuſcitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi ſine vino, meliſſæ, cort. citri ſine vino, roſar. lilior. convall. ceraſor nigror. anatica portione unciis tribus, matris perlar. drachmis duabus & ſyrupi acetoſitat. citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique juſculis alimentoſis, ex juſculo galinaceo cum raſura cornu cervi decoctis, ſuccoque citri vel aurantior. alteratis ægram reficiendam præcipiebam. Verum enim vero, converſis in pejus ſymptomatibus, ægra vi morbi ſuperata ſuccubuit, & ſicut audivi, lethali ſyncope exſtincta eſt.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus integram cancri tam occulti, quam patentis ulcerati hiſtoriam, ut eo melius inde cognoſci poſſit, qua ratione hic corpori humano infenſiſſimus morbus oriatur, latiuſque proſerpendo ſeſe multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ

longa

longa triſtitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis mæſtitia prægreſſa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod ſatis diu ſcirrhoſa durities, niſi irritetur, in glanduloſa parte geſtari poſſit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula ſumma eroſa humor tenuis & aquoſus plus minus acris exſudat, jam cancer ſerpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument, ac fere exulcerantur, veniſque diſruptis multum ſanguinis effundunt. Ubi notabile eſt, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta ſumat. Tandem febris jungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires ſumens tot malis obrutos ægros interficit. In tali rerum ſtatu cura tantum palliativa tam inquam externa locum invenit. Interna talis eſt, quam ſupra commendavimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime abſolvitur, ut partem adfectam tepide habentes medicamentum præſcribamus lene, quod ulcus ſordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi ſcopi obtineri queant. Pariari autem tale medicamentum poteſt ex olei olivar. parte una, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, ſub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii ſolutionem & aceti conſumtionem coctis, & dein cum oleo roſarum, plumboque uſto ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedit quoque Eodem fine, niſi jam dictum medicamentum ad ima ſatis pertingere poteſt, liquorem infundere, qui ex aqua ſpermatis ranarum, roſarum, ſucci ſolani recenter exppreſſi ana uncia una, mellis depurati uncia dimidia, & ſacchari ſaturni aliquot granis confectus eſt, cui interdum etiam, ſi opus eſt, unguenti baſilici portio addi poteſt. Sic ſæpe humor ſat multus elicitur, qui linteo multoties contorto ſuperpoſito excipiendus eſt, ne partes adjacentes aggrediatur. Quodſi vero ob orificium anguſtius ſordes elui nequeant, ſcalpello dilatatio debet inſtitui. Ubi labia ulceris ita intumeſcunt, ut in iis venæ diſruptæ, ſicut in præſenti ægrota, multum ſanguinis ad plures uncias & libram uſque emittant, ſpiritus vini rectificatus vel ſolus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodeſt, maxime ſi linteum multiplicatum, quod ſuperponitur, commoda faſcia ſatis adſtringatur. Sed quid juvant omnia vel acutiſſime excogitata remedia, niſi ut vitam miſeram tolerabilem reddant? Moriendum eſt abominabili hoc affectu certiſſime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii poſt mortem demum ſubeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim ſanguinem & tenuiſſimum nervorum ſuccum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

Ulcus uteri cum metu cancri

Erat hic loci femina, ex gente Judæa, quæ ab onere dorſo impoſito, indeque forſan una alteraque vertebra ſubluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua ſanguinis profuſio extra ſtatum menſium tempus cum dolore hypogaſtricæ regionis circa umbilicum & matricem ſummas crearet moleſtias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, ſed in locum ipſius fluor albus ſuccedebat ſanioſus, cum ventriculi inflatione, dolore inteſtinorum flatulento, alui ſtrictura & abdominis dura inſtar tympani elevatione junctus. Poſtquam varia ſine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhibue

buerat, auctor eram, ut thermas adiret Carolinas, quibus per menſem & ultra ſub debito regimine uſa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea fœtidæ ex utero excrevit copiam, unde ſimul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores exſpirabant & abdominis tumor ex voto detumeſcebat. Curatione hac peracta infuſum theiforme, ex agrimon. conſolid. ſarac. ſalvia, melitſa, millefolio, & flor hyperici ſingulis diebus mane bibendum, & bis in ſeptimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero ſiphonis ope injiciendum curabam liquorem balſamicum & conſolidantem cum melle remixtum, & extrinſecus emplaſtrum emolliens flor. ſulphuris nuptum imponendum: qua methodo per ſingularem Dei gratiam priſtinæ reſtituta ſanitati denuo concepit.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus uteri ulcus feliciter ſanatum, quod raro contigiſe exemplo arbitror. Tractavi enim plures ſimiliter laborantes feminas, ſed ſine fructu, ſine ſucceſſu; ut potius hectica superveniente deceſſerint. Interim diſcere inde licet, ejuſmodi uteri ulcera non ſemper unius ejuſdemque eſſe indolis, aliaque præ aliis eſſe malignora, ut potiſſimum evenit, ſi ſumma homoribus cacochymia inſidet, a qua tamen ægrota noſtra, quæ ſibi malum ab externa cauſa contraxit, libera adhuc fuiſſe videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo ſummam meretur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obſtructionibus uteri reſerandis ſordibuſque impuris eluendis egregiam præſtant energiam, ſicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam ſubſtantia uteri nimis eroſa, & depaſcens corruptio præſens eſt, item ſi nondum febricula jungitur. Nec ſpernendi ſunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præſcripſimus, quæ, ſi nimius genitalium ardor urget, cum radic. altheæ, glyzyrrh. pœoniæ, & aliquot papaveris capitibus poſſunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe proſunt injectiones balſamicæ & putredini reſiſtentes; ſi dolor vero ardorque infeſtant, liquorem inſtar emulſionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præſtat. Nec omittenda plane ſunt ulcus purgantia, ſi hoc ita ſitum eſt, ut talia commode admittat: quo fine commendari merentur peſſaria, ſive linteola contorta, cum eſſentia quadam balſamica, ex gummi elemi, myrrha, maſtiche, aloe hepat. & ſimilibus in ſpiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Ulcus labii inferioris ſanatum.

VIr illuſtri loco natus, ſeptuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori ſemper conclavi adſuetus, qui magni principis conſiliarius complures annos vita ſedentaria in conſiliis dandis ac conſcribendis conſumſerat, ex improviſo per dentis acuti morſum inferiori labio illatum tuberculum ſibi contrahebat durum & dolorificum, quod ſenſim paullatimque diſruptum ulcuſculum formabat non adeo bonæ indolis ſerpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi cauſa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, ſolis externis curationem moliebantur, eoque fine potiſſimum digeſtivum cum balſamo de Copaiva & melle roſato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur conſilium, primo omnium venæſectionem, quam vir illuſtris ob invaleſcens ſenium diu omiſerat, in pede adminiſtrandam ſuaſi; poſthæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut univerſa ſanguinis & humorum maſſa, quæ in ſenili corpore, & ſub vita

motus

motus experte non exigua impuritatis labe inquinata videbatur, debitis internis remediis depuraretur; idque eo magis erat neceſſarium, cum totus corporis ambitus inſtar ictericorum flavo colore deſedatus minoribus puſtulis ſummoque pruritu vexaretur. Quare ego, præmiſſis & interpoſitis laxantibus rhabarbarinis & mannatis, decoctum ordinavi purificans, ex radice pareiræ bravæ, ſarſaparillæ & chinæ cum paſſulis confectum, quod tum mane ad ſudorem movendum calide, tum potus ordinarii loco frigide haurire debebat; ſubjunctis interdum veſpertino tempore pulveribus diaphoretico-cinnabarinis. Externe oleum myrrhæ per deliquium, liquidambræ nuptum commendavi, atquæ hæc omnia tam felici ſucceſſu, ut æger intra menſem integra gauderet valetudine.

EPICRISIS.

Præſens labii ulcus, a cauſa externa ſubortum, non adeo multum aluit periculi, licet non negandum ſit, quod ab interna ſanguinis & humorum impuritate pabulum ſubinde & augmentum receperit Quare non ſine fundata ratione curationem internis ſimul adornandam & perficiendam commendavi, ut ſubtracto morbi pabulo externa remedia eo liberius operari potuerint. Præter hæc ſciendum eſt, quod ejuſmodi labiorum ulcera non adeo expeditæ ſint ſanationis, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua; partim quod loquendo ridendoque labia facile irritantur, ut inde non raro diductis cum dolore rimis ſanguis cieatur. Accedit demum, quod continuo ſalivalis laticis affluxu tale ulcus madefactum non adeo bene a ſordibus poſſit repurgari; unde non poteſt non diutius protrahi conſolidatio.

OBSERVATIO VIII.

Virgo erat generoſa, viginti annorum macilenta, quæ ob vitæ genus ſedentarium, parciorem potum & largiorem acetariorum inter cibos uſum inordinato menſium fluxu & ſymptomatibus cum eodem conjunctis laborabat. Brevi poſt in altera mamma tumor exſurgebat duriuſculus, qui ex parvulo incipiens ſenſim paulatimque increſcebat. Circa ejus ambitum, quin aliquando in ipſo, aliqua quaſi puncta ſentiebantur, quæ brachium illius lateris in doloris conſenſum ducendo, optimam virginem de ſalute valde ſollicitam reddebant. Veniebat itaque ad me ſupplex, ut ipſi & conſilio & auxilio ſuccurrerem: unde ego petitis annuens ad ſanguinis maſſam depurandam menſiumque fluxum, qui ultimis periodis penitus ceſſaverat, revocandum, thermas Carolinas cum debito regimine potandas; externe vero emplaſtrum emolliens camphoratum cum cataplaſmate milii imponendum commendabam. His ita per tempus adhibitis redeunte menſtruo, tumor quidem detumeſcere videbatur, ſed paulo poſt in ulcus terminabatur, quod interpoſitis internis decoctis ſanguinem depurantibus, ſubjunctoque ad catamenia in ordine ſervanda elixirio balſamico, externe balſamicis, & deinceps unguento tractabatur, quod oleum recipiebat roſaceum in mortario plumbeo, donec nigreſcebat, tritum, & cum ceruſſa & lithargyrio remixtum, ſuperpoſito emplaſtro manus Dei Atque hac ratione ægra ſucceſſu temporis exoptatæ reddebatur ſanitati.

Ulcus in mamma benignum.

EPICRISIS.

Variis, & mammarum quoque affectibus premuntur mulierculæ, cum menſtrua non bene reſpondent, vel ex toto ferri deſinunt, non autem illæ, quæ, quia lac præbent, a menſibus defectæ ſunt. Quodſi enim

enim ſanguis ſuperfluus per uterum excernendus intus retinetur, tum ipſe ad alias maximeque ſuperiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre ſpaſmos & flatus, in pectore anguſtias cum difficili reſpiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero conſenſus intercedit, tumores ſcirrhoſos ulceraque tam benigna quam maligna ſucitat. Idem tulit fatum præſens virgo, quæ ex menſium fluxu propter vitam ſedentariam, potus inopiam & acidorum comeſtionem ſuppreſſo moleſtum mammæ tumorem & ulceroſam labem obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatu difficilius, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abeſt, ut omnes partium glanduloſarum tumores & exulcerationes in cancrum, ſeu malignum ulcus ſemper abeant; ut potius felici omine abſceſſum ſæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potiſſimum ſolet contingere in ſubiectis ſanis, vegetis nullaque ſontica, vel tamen facile emendanda humorum dyſcraſia infectis; ſicut quidem in noſtra ægrota animadvertere licet, quæ reſtituto menſium fluxu depuratiſque paululum ſuccis alacrior reddita vim morbi felix ſuperavit.

Plures obſervationes evolvi poſſunt in obſervat. & reſponſis meis medicinalibus Tomo I. caſu LVIII. & LIX. Tom. II. caſu CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumſpecta ulcerum fiſtulorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ:

§. I.

SI ulla externarum partium læſio medicis æque ac chirurgis plurimum faceſſit negotiis, ſummiſque operandi difficultatibus preſſa eſt, eſt profecto ipſa fiſtulorum curatio. Nam præterquam quod hæc ulcera ſpecie valde ſint diverſa, admodumque difficile ab aliis ulceribus diſtinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod ſæpe in iis locis ſedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur acceſſus. Verum enim vero, quum frequentius hoc mali genus occurrat plurimumque interſit, qua ratione rite cognoſcatur, & ad ſanationem producatur; opere facere pretium exiſtimo, ſi ſuccinctam, ſed experientia fundatam de fiſtulis doctrinam huic operi ſubjungam. Inſtituti ratio.

§. II.

Eſt autem fiſtula ulcus ſinuoſum, inveteratum, oblongum & circa orificia arctum, interius non minus quam exterius calloſum, doloris maxime expers. Suum accepiſſe nomen videtur fiſtula a cavitatibus iſtis oblongis & induratis quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fiſtularum cavitatibus conveniunt; unde etiam a Grecis συριγξ, appellari conſuevit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fiſtularum indole conſtet, ſcire omnino licet, fiſtulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia fœdam continui ſolutionem, ſeu filamentorum, quibus ſolidæ partes conſtant, dilacerationem junctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, Fiſtularum definitio.

putri-

putrida & mali odoris lympha repletam progignit. Atque in eo etiam ab abſceſſibus vel alii generis ulceribus diſcrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, ſed potius ichroſam & acrem materiem ſtillant. Verum oblongæ quoque ſunt, varioſque & multiplices ſinus formant fiſtulæ, ita quidem, ut in principio ſuo cum oris prædurís, tumentibus & quaſi inverſis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius ſe extendant. Imo demum callus, ſeu concretum præternaturale durum & membranaceum a fiſtularum natura non debet excludi, quo ſuperficies ſinuoſorum obducitur, ipſaque mali ſanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ prædurae & calloſæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo diſrupta ulcus facile renovat, vel etiam materia acris contenta, alias quærendo vias, per novum orificium foras prorumpit.

§. III.

Sedes. Omnes fere ac ſingulas machinæ humanæ partes ſolidas invadere ſolent fiſtulæ. Neque enim ſolum in carnem exedendo ſæviunt, ſed glandulas quoque earumque vaſa, arterias, venas & nervos, tendines & cartilagines occupant, & acerbo ſæpius dolore commovent, ne oſſibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein ſolidiora putrida carie ita diſſolvunt, ut materiam peſſimi odoris fundant, difficillimamque ſanationem efficiant. Enimvero, dubitare quis poſſet, an omnes, quas enumeravimus, partes fiſtularum ſubiectum conſtituant. Sed qui altius ſecum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificioſiſſime inter ſe connexis & coalitis conflata ſint, quarum prima ſtamina & filamenta prout magis vel minus craſſa, vel tenera exiſtunt, laxiuſque vel compactius cohærent, varia conſtituunt organa; facile profecto concedet, omnes ſolidas partes, quia ex uno conſtant principio fibroſo, fiſtulis poſſe adfici. Unicum tantum remanet dubium, an fiſtulæ etiam oſſa aggrediantur, quæ dura ſunt, fortiterque reſiſtunt. Sed reſpondemus, quod omnino in mali conſortium trahi poſſint oſſea corporis fulcimenta: ſiquidem plurimæ auctorum chirurgicorum obſervationes fidem faciunt, ex ulcere fiſtuloſo fragmenta oſſea fuiſse extracta. Imo ſi meam ipſius experientiam interponere licet, ego vere adſeverare poſſum, me aliquot ſimiles annotaſſe caſus, qui de fiſtularum in oſſeis partibus ſede certiores nos reddere poſſunt; quamvis libens lubenſque concedo, quod non tam in principio quam potius in mali incremento tale quid ſoleat contingere.

§. IV.

Differunt fiſtulæ ſecundum partes, quibus infenſæ ſunt, & in ſingulis quidem propria quædam ſigna habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diverſa pro partibus affectis fiſtularum fluxerunt nomina, ut habeamus lacrymales, maxillares, genæ, colli, pectoris, abdominis, ani, & ejuſdem generis alias, quas nunc ſeorſim ſpectabimus, orti a fiſtula lacrymali, cujus vera ſedes eſt ſacculus ille lacrymalis, qui in majori oculi angulo ſitus oſtium quaſi refert canalis, per quem liquor promanans a lacrymali glandula in naſi cavitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adiacentes, maximeque ſinus ethmoidales, qui in naſum producti mucoſam ibi materiam deponunt. Quo etiam ſpectat os unguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud eſt & exile circa internum oculi angulum, ad oſtium canalis naſalis ſitum, ubi etiam poſiti ſunt rami ex arteria carotide & vena jugulari decurrentes, itemque nervi a quinto & ſexto pari emiſſi. Quandocunque igitur canales lacrymales & ſic dictus ſaccus, una cum parti-

Differentia.

Deſcriptio lacrymalis.

 bus,

bus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, ſinuoſo & calloſo occupantur, vera adeſt fiſtula lacrymalis, adeoque hæc commode ſimul diſtinguitur a ſimplici, quæ fiſtulam plerumque antecedit, obſtructione & ſuperficiali exulceratione vaſium lacrymalium, nec non a tumore quolibet inter oculos & naſum conſpicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, ſeu anchilope verſus exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

-- colli. In fiſtulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophyſi maſtoidea ad annulum primum arteriæ aſperæ pro ſubiecto agnoſcimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vaſa ſanguinea, muſculi buccinatoris portio, muſculi labiorum maſſeter & biventer, qui omnes vel labiis movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati ſunt; neque minus poſitæ ibi glandulæ cum inſignibus ductibus & vaſis ſalivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem ſunt parotides, quæ totum illud ſpatium replent, quod angulo poſteriori mandibulæ inferioris & apophyſi maſtoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, ſeu Warthonianæ locatæ ſunt, quæ ſi læſæ fuerint, lympham puram eamque copioſam fundunt. Neque demum inepte huc referri poſſunt dentium fiſtulæ; ſiquidem in vulgus uſque notum eſt, nullam ferme genæ fiſtulam abſque dente carioſo fieri, quo per artem extracto ſponte malum evaneſcit.

§. VI.

-- maxillaris & genæ. Sequitur ordine fiſtula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, ſeu prima prope caput vertebra, uſque ad primam thoracis vertebram, quæ eminens dicitur, exporrectam ſignificamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram poſteriorem collum diſpeſcitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari ſolet. In cervice fiſtula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vaſa ſanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervoſa, œſophagum quoque & arteriam aſperam complectitur, quæ poſterior ſimiliter nonnumqua diro huic malo ſubiecta eſt, ſicut teſtis eſt MARCHETTE *in obſ. chir. obſ. XXXVII.* qui fiſtulam per duos arteriæ aſperæ annulos tranſeuntem deſcribit. Atque notandum eſt, quod interdum talis fiſtula multis ſinubus ad ipſas claviculas ſubrepat, qualem obſervationem deſcriptam legere licet apud SCULTETUM *armament. chirurg. part. II. obſ. L.* Præter hæc vero ſævum hoc morbi genus pectus quoque ſolet adffligere, quod ex triplici ſubſtantia, oſſea, cartilaginoſa & carnea eo maxime fine coalitum eſt, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis inſerviat, ſed etiam alternæ ſui ipſius extenſioni ac compreſſioni congruenter ſufficiat. Sæpe etiam tale fiſtuloſum ulcus per pectoris cavitatem tranſiens ipſam cordis ſubſtantiam erodit & perforat, quale notabile exſtat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obſ. XLVII.* Neque umbilicalis ad inteſtina pertingens fiſtula rariſſima eſt, ſed jam antiquiſſimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia inſignis locus *epid. lib. VI.* reperiundus indicat, ubi mentio injicitur fiſtulæ umbilici ex vulnere ſubnatæ, ex qua per intervalla magnus prodiit lumbricus, indeque judicatum fuit, inteſtinum ſimul fiſtula eſſe tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit. -- pectoris.

§. VII.

Reſtat adhuc exploranda illa fiſtula, quæ circa ſedem oritur, & ani fiſtula nuncupatur. Occupat hæc maxime vaſa venoſa hæmorrhoïdalia, quæ anum corona quaſi cingunt, ſanguinemque per arterias allatum revehere debent. In his enim facile -- axe-

ſangui-

ſanguinis contingit ſtagnatio propter ſitum perpendicularem, ubi adſcenſus ſemper eſt difficilis. Accedit laxior inteſtini recti compages: unde ob toni debilitatem ſanguis ibi ſubſiſtens tenues vaſorum tunicas diſtendit, & incarceratus corroſivam induit naturam. Sequuntur hinc ſæpe preſſo, ut ajunt, pede hæmorrhoides cœcæ, ſeu dolorifici tumores inflammatorii, qui ſi non cito diſcutiuntur, vel a grumoſo ſanguinem per ſcariſicationem aut inciſionem liberantur, facillime in apoſtema abeunt, quod ſi ſcalpello inciſorio non tempeſtive aperiatur, ac deterſivis & traumaticis conſolidetur, in ulcus degenerat; unde dein ſæpe originem fiſtuloſi ani & partium circumjacentium, ut muſculorum ipſiuſque ſpincteris ſinus. Cruor enim ſeroſus extrinſecus ſumma acredine imbutus inteſtini recti membranas, reliquaſque conterminas carnes facile perrodit atque exedit, unde fiſtulæ origo.

§. VIII.

Cauſa proxima fiſtularum.

His ita perſpectis videndum eſt, quænam cauſæ horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, ſuccorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viſcerum & emunctoriorum enata. Quodſi enim ab incongrua diæta multæ impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis ſordes excrementitiæ ſalino ſulpureæ a ſuccis vitalibus minus rite ſecernuntur, non tantum ſanguinis & humorum maſſa ſanitati adverſam induit diatheſin, verum etiam concitatiores motus, & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis ſalia fortius attrita & ab involucro ſuo nudata majorem acredinis vim acquirunt, ut carneas fibras diſcindant, anguſtiſſimos glandularum aliorumque vaſculorum tubulos, quibus ſe inſerunt, arrodant, nerveaſque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu conſumant; imo demum ipſas oſſium lamellas acrimonia ſua exedant atque carie depaſcant. Probe tamen hoc loco notari velim, ſicut omne ulcus; ita etiam in principio fiſtulas, inflammationem partis antecedere, quæ nil niſi minimorum vaſculorum a ſtagnante ſanguine vel lympha obſtructio eſt, cui dolor, ardor, rubor, tumor & arteriolarum diſtenſio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia ſua partes magis corrodit, cavitatemque & ſinum format.

§. IX.

Cauſæ mediatæ ſunt: diætæ errores.

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur ſcorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viſcera minus ſalva, ſed infarcta vel corrupta ſunt, ob ſuccos impuros & largam ſordium ſalino ſulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipſiſque fiſtulis corripiantur. Neque dein minus conſtabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viſcidam & acrem humorum impuritatem contribuunt, ut fere ſunt, aer craſſus & vappidus, victus ſalſus & viſcidus, potus parcus vel conſiſtentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel ſuppreſſio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut a ſuppreſſis menſibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti ſanguinis ſtagnationem, fiſtulæ uteri & circa anum prodeant, ſicut exemplis docuit HILDANUS *centur. II. obſ 61. & 75.* & DOLÆUS *in encycloped. chirurg.* qui poſt lochiorum fluxum ſuppreſſum vidit mulierem copioſiſſimis, iiſque fiſtuloſis crurum ulceribus infeſtatam.

§. X.

ulcera & abſceſſus.

Sæpiſſime etiam fiſtula natales ſumit ab ulceribus præpoſtere tractatis, ut inter alia fiſtula lacrymatis ed ægilope, & ani, ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abſceſſibus maturis vel non ſatis cito, vel in loco incon-

inconvenienti ſublimiori apertis, item, ſi non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichoroſa non ſatis commode educta, & per moram acrior reddita partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas, & vaſcula diſcontinuando, ſinus ſibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis, ichoroſa materia repletos, & vel introrſum, vel extrorſum patulos. Maxime autem tale quid ſolet contingere in abſceſſibus, & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob diſciſſos ductus lymphaticos perpetuus eſt affluxus humorum, quibus niſi liber conceditur exitus, vappeſcunt, acredinem contrahunt, & perfacile ſinus anguſtos, oblongos & callis obductos producunt.

§. XI.

-- vulnera. Tum quoque ex vulneribus progigni ſolent fiſtuloſi ſinus; quod potiſſimum uſu venit, ſi quis in ſitu curvo vel inflexo conſtitutus ita vulnus accepit, ut inſtrumentum lædens non recta, ſed obliqua via transfixum fuerit. Tum enim facile cavitates formantur, quæ non ſatis rite a ſtagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt, & materia in alio loco decliviori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris chirurgus protrahit, quia tum non raro ſymptomata complicantur, quæ ſanationem multis modis impediunt, fiſtulamque ingignunt. Sic hic locorum in filiolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fiſtulam lacrymalem olim obſervavi, quæ originem debebat vulneri per caſum ab alto excitato; unde os unguis naſale, quod valde rarum ac ſpongioſum eſt, carie perforatum medelæ nullum relinquebat locum. -- remedia acria & calida. Spectant huc quoque rumedia acria, & nimis calida ulceribus & vulneribus adhibita, quæ partim majorem humorum adfluxum ac ſtaſin producendo, partim tenues fibrillas conſtringendo, occaſionem fiſtulis præbent.

§. XII.

Singulæ tamen fiſtulæ ſpeciales quaſdam cauſas habent, a quibus originem ſuam mutuantur. Videre hoc maxime licet in fiſtula ani & lacrymali. Cauſæ fiſtulæ lacrymalis. Hæc enim non ſemper ab externis læſionibus, vulneribus, & ictibus provenit, ſed ſæpiſſime inflammationem faciei eryſipelatoden, quæ ſimul texturam viarum lacrymalium turbavit, excipit, vel etiam ophthalmiam ſequitur, quia ductus lacrymales non ſolum proxime cum perioſtio, ſed & cum ipſa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgiis facile in conſenſum abripiuntur. Idem malum contingere ſolet poſt variolas, quæ meatum in naſo, & palpebris orificia vel mole ſua, vel ichoroſa materia comprimendo, conſuetam ſeri excretionem impediunt: unde facile obſtructio, & ex hac neglecta ſæpe exulceratio oritur, quæ fiſtulam parere poteſt, ſi ulceroſa ſanies ſtagnans ſaccum lacrymalem, & quod ſubeſt, perioſtium erodit, novoſque ſubinde ſinus format, qui ſenſim callo inveſtiuntur. Interdum etiam, ut in ſcorbuticis, & lue venerea infectis videmus, polypi & ozæna, aliaque ulcera ſerpentia naribus innidulantur, quæ ductum naſalem rodendo, vel ſanie ulceroſa implendo, ſerum lacrymale exitu prohibent; unde hoc diutius ibi ſubſiſtens has partes facile arrodit, corrumpit & exulcerat: ſicut hæc omnia perdocte oſtendit celeberrimus Academiæ Lipſienſis profeſſor D. PLATNER in eleganti diſſertatione de fiſtula lacrymali olim habita. Ad fiſtularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitando præſertim inſtitutus. -- & ani. Siquidem hac ratione facile nimia vaſorum hæmorrhoidalium diſtenſio, & apertio efficitur, quæ in ulcus deſinit. Idem in ſequiori ſexu ciere valet geſtatio fœtus, & nimius parturientium niſus, dum a venis compreſſis & inde retardata ſanguinis per ipſas circula-

culatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur: quæ perperam curatæ ſæpe principium ulcerum fiſtuloſorum in ano conſtituunt. Aliæ fiſtulæ pro ſitu ſuo iterum alias agnoſcunt cauſas, quas nunc, quia ſcopo noſtro minus inſervire videntur, ſtudio prætermittimus.

§. XIII.

Calloſitatis cauſa & indoles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fiſtulas aſſidue comitari ſolent. Primo autem omnium ſe offert callus, ſeu caro indurata, indolens, ulceriſque conſolidationem impediens, cujus naturam paucis evoluemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant cauſæ. Hæc autem me judice deducenda videtur ab externi aeris acceſſu, qui ſinus, & cavitates fiſtularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compreſſas retardat, vel penitus ſufflaminat: unde ipſæ ſenſu ac motu privatæ calloſitatem contrahunt. Namque ſatis, ut arbitror, ex phyſiologicis conſtat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum juſta in copia fertur, tamdiu partes mollitie ſua, debitaque textura gaudent; ſimulac vero pori, ut ab atmoſphæræ ambientis pondere fit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ ſunt, arctius conjunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum protinus illæ partes majorem reniſum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem iſtam calloſam in fiſtulis, etiam vis acidi ulceroſi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu ſiſtit; unde hæ ſibi invicem magis ac magis oppoſitæ callo originem & incrementum ſuppeditant. Præter hæc vero notabile eſt, quod callus ſenſatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipſe ex fibrarum lamellis firmius ſibi per compreſſionem connexis conſtat, per quas nullus neque ſanguinis neque aliorum ſuccorum vitalium viget tranſitus, adeoque ſenſu & motu non poteſt non deſtitui. Denique etiam callus in fiſtulis omni reſiſtit ſanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad ſe invicem conglutinationi inſervire debet, per calloſos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare niſi callo per artem remoto nulla fiſtularum contingit ſanatio.

§. XIV.

Ratio ſinuum.

Sequitur jam cavernarum ſinuumque obliquorum conſideratio, qui a materia acri, rodente, in partium ſolidarum tubulis ſtagnante, & exitu ſuo præcluſa proficiſcuntur. Tum enim, ut ſupra jam meminimus, materia tam ſua ipſius gravitate, quam aeris incumbentis preſſura viam ſibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipſius dilacerat, & quia duriora oſſa, cartilagines, arterias, nervos tam ſubito perforare nuquit, novam ſibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fiſtularum exterius multo durius, multoque anguſtius ſit, quam canalis inferior, non alia eſt ratio, quam quod materia acris ichoroſa gravitate ſua in profundum magis & ad latera ſerpens non tam facile ad orificium ulceris pertingat. Cui accedit, quod aer frigidus exterior ipſas ulceris oras plerumque tumidiores durioreſque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui ſe facile viſciditates applicant, quæ materiæ ſanioſæ effluxum impedientes, hanc ad internas cavitates magis determinant.

.. orificiorum anguſtiæ.

§. XV.

Ratio materiæ variæ &c.

Præter hæc quoque pro diverſitate ſubjectorum & partium affectarum materiæ cernitur effluxus, ita fere, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque

pus

pus, quod bono indicio eſt, plerumque in recentibus fiſtulis, vel tum temporis conſpicitur, quando materia partes ſanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinoſis & ſucci nutritii oleoſis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, ſi forte acidum cum oleoſa ſubſtantia miſcetur, ubi mox albicans prodit color. Graucolentia, quæ jungitur, intimæ partium ſalino-ſulphurearum combinationi, ſeu putredini diſſolventi in acceptis ferenda eſt, quia indubitata experientiæ fide conſtat, quod ipſa putredinis labes ab ulceribus, præſertim vetuſtioribus, excludi minime poſſit. Denique conſideranda venit ſumma materiæ effluentis acredo, quæ ſæpe tanta eſt, ut linteamina arrodat, & vix aliunde, quam ab humorum ſtagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis ſucci extra legem circulationis poſiti, & diutius ſubſiſtentes, ſtagnando, plane alienam induunt craſin, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum eſſe debet, cur etiam in fiſtulis ſimilia videamus contigere.

§ XVI.

Fiſtularum exploratio univerſalis.

His ita expoſitis, proximum eſt, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda ſit fiſtularum præſentia & propria cujuſque indoles. Optime autem id primo efficitur, ſi digitis exploramus, an dura adſit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proſerpat, & an paucus vel nullus doloris ſenſus percipiatur. Dein formam fiſtularem ſpecillo, ſive inſtrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoſcitur, quantam fiſtulæ faciant productionem, quamque habeant directionem ſive ſurſum, ſive deorſum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia ſunt, quæ protulit PARÆUS *lib. XII. cap. XXIII. multis* inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuoſa judicantur fiſtulæ, ſi non alte deſcendit ſpecillum. & nihilominus plus ſaniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuoſa ſit, opus eſt, ut id recte cognoſcamus. Præſtamus autem id ipſum virgula quadam cerea vel inſtrumento tali, quo ſolet vulgus purgare ſuas tabaci fiſtulas: hæ enim ad quacunque latera ſe flectere & ad fiſtulæ figuram ſe accommodare poſſunt*. Quod vero ſpecillo, vel inſtrumento exploratorio explorari jubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES *lib. de fiſtulis* per allii recentem ſcapum experitur, quam ego methodum auctori ſuo relinquo, & illis, quibus occaſio obſervandi favet, experiundam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fiſtularum præſentia aliqua ex parte certiores fiamus, ſi ulcus jam diu duraverit: quæ enim annua ſunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri neceſſe eſt.

§. XVII.

-- & ſpecialis.

Speciales fiſtulæ iterum ſpeciales habent notas, ex quibus cognoſcuntur. Ita fiſtulæ lacrymalis indicium eſt, ſi circa angulum oculi internum fiſtuloſa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen ſola intumeſcentia cum rubore conſpicitur, qua compreſſa ſanies ulceroſa aut ſerum acre, album & viſcidum vel oculum verſus vel nares prorumpit. Neque omittenda eſt peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam ſpecillo argenteo quoad extremitates exigui globulis munito perficere ſolet, cujus delineationem, & uſum tradidit excell. PLATNERUS. Fiſtulam maxillarem indicat plerumque matariæ inter manducandum & oſcitandum effluxio, pſæſertim ſi vaſa lymphatica jam ſint corroſa. Ani fiſtulam manifeſtant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abſceſſu ichor exſtillat ſummi fœtoris. Si ulcus inteſtini recti ſubſtantantum perforat, partibus externis intactis, ichoroſa materia per anum

tam

tam ante, quam poſt fæcum alvinarum rejectionem profunditur, prout fundus fiſtulæ, vel ſuperius, vel inferius latitat. Supra autem fundus ſolet hærere, quando ante fæcum leniter ſaltem induratarum ſeceſſionem ichoroſa acris materia expellitur; inferius autem, quando ichoris ſtillicidium excrementorum dejectionem ſequitur, vel ſi tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conſpicitur, eo præſertim tempore, cum fundus ichore repletus eſt, quo effuſo tumor evaneſcit. Sin intra inteſtini tunicas fiſtula proſerpat, foramine exterius conſpicuo, dignoſcitur exploratione candelæ cereæ, vel inſtrumento accommodato; ſi hoc intra membranas urgetur, lamella digitis immiſſis & ſtylo interiacet. Inteſtinum ſi interius quoque apertura gaudeat, inſtrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fiſtulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen injectus regurgitat, & per fiſtulæ oram apertam extillat. Fiſtula ſphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano conſtricto intruſus haud fortiter comprimitur, ſed in ampliorem valdemque dilatabilem cavitatem recipitur. Quæ vero fiſtula multis cuniculis prædita eſt, exploratur candela cerea, vel inſtrumento flexili. Præterea fiſtulæ ani partes ſæpe conterminas infeſtant: nam multoties non ſolum ad veſicam tendunt, ubi vel urina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum urina proſiliunt, verum etiam in ſequiore ſexu ad uterum reptant, in quo caſu fæces cum ſanie ichoroſa per uterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis oſſa pertingunt, difficilioris ſunt cognitionis, niſi os carie infectum, quod ex ichore graveolente & nigricante effuſo concluditur.

§. XVIII.

Prognoſis fiſtularum ratione loci.

Reſtant jam pauca de prognoſi, ſive eventu affectus noſtri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur ſedes fiſtulæ, partiumque affectarum ſtructura. Summatim tamen adſerimus, fiſtulas ad interiora pertingentes periculi nunquam eſſe expertes, admodumque difficilem admittere ſanationem, quoniam non adeo facile a ſordibus poſſunt mundari, nec omnibus ſine diſcrimine remediis adiuvari; unde facile fit, ut pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis eſt illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obſ. XLVII.* ubi ex vulnere oſſis ſterni fiſtula exorta ad ipſam cordis ſubſtantiam penetravit. E contrario fiſtulæ extrinſecus ſpectantes & viſui obviæ non tantum in ſanando habent diſcriminis, ſed iiſdem, ſi ſuperficiales & cutaneæ ſunt, ſæpe intra quatuordecim dierum ſpatium contingit ſanatio. Quæ ad muſculorum tendines, arterias, venas & nervos penetrant fiſtulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores ſint, quæ in mollibus carnoſiſque partibus exiſtunt: unde jam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit judicium, quod fiſtulæ, quæ in cartilaginoſis & excarnibus locis ſubnatæ multum ſaniei funderent, & carunculam in oſculo continerent, omnem fere medelam reſpuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fiſtulæ ægerrime ſanantur, partim ob moleſtiſſimum ſynoviæ adfluxum partim ob continuum harum partium motum. Hinc inſanabilia pronuntiat ulcera fiſtuloſa HILDANUS *obſ. XLVIII. cent. IV.* quæ circa juncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, ut ipſa potius curatu difficillima declaremus, quam ut omnem ſanationis ſpem iiſdem præſcindamus; ſiquidem nos ejuſmodi fiſtulam circa juncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos maſticandos oſcitandumque adfluxu moleſtam in vir-

in virgine olim feliciter ſanatam novimus. Denique difficilis, admodumque diuturna eſt illarum fiſtularum ſanatio, quæ oculi canthum, inteſtina, veſicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum ſingulæ hæ partes exquiſitum habent ſenſum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

ratione aliarum circumſtantiarum.

Porro diverſa quoque naſcitur prognoſis quoad amplitudinem vel anguſtiam cavitatum. Sic enim fiſtulæ, ampliori prædita orificio, majorem ſpem ſanationis oſtendunt, quam quæ in anguſtum coeunt. Quæ in breves deſinunt cavernas, unum quaſi ductum in alium immittentes magnam in medendo moleſtiam creant, & vix abſque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os carioſum & callus in fiſtula remanet, fruſtra ſperatur ſalus, quia os ſideratum ſemper partes vicinas in labis conſortium trahit. Hinc etiam fiſtulæ, a carie oſſis ſubnatæ omnem reſpuunt ſanationem, niſi prius caries fuerit ſublata: cum contra aliter res ſeſe habeat in iis, quæ ab ulceribus, abſceſſibus & vulneribus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque intereſt, ut in prognoſi ferenda ſubjectorum fiſtulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ inſtar practicæ tenendum eſt, in ſcorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, ſic etiam fiſtuloſa difficilius cicatricem recipere. Siquidem largiori ſuccorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum ſuppeditatur, quo nondum ſubtracto, irritus eſt omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibuſdam, in fiſtulis obviis hæc eſt prognoſis, quod, ſi e. g. lapides ex fiſtuloſis ſinibus excernuntur, ut SCHULZIUS *in ephem. N C. anno IX. & X. obſ.* 185. annotavit, vel ſi vermes iiſdem innidulantur, ut BORELLUS *in obſ. medico phyſic. cent. II. obſ.* 48. teſtis eſt, & ego ipſe obſervavi, item ſi hæmorrhoides per fiſtulam inteſtini recti, & menſes per fiſtulam uteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS.

§. I.

Fiſtulæ antiquæ conſolidandæ.

Ante quam ad ipſam fiſtulis medendi methodum nos accingamus, operæ eſſe prætium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fiſtularum curationem objici a quibuſdam ſolent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare auſi ſunt, utrum fiſtulæ antiquæ tuo conſolidari queant, & annon potius, ſicut a fonticulis diu manantibus & occluſis major inde noxa in ægrotantes redundet; Equidem de componenda hac lite ſollicitus probe ſcio, quod ſplendidiſſima illa medicinæ ſidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, *Vidus* VIDIUS, *Fabricius ab* AQUAPENDENTE, SCULTETUS & AMMANNUS negativum ſuſtinuerit, multiſque funeſtis exemplis noxiam harum fiſtularum occluſionem comprobaverint. Verum enim vero, licet lubentiſſime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu geſtati, in corpore impuro ante debitam ſanguinis & humorum depurationem occluſi ſævisſima inducere ſymptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum ſanitatis detrimentum conſolidatio poſſit inſtitui, prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi inſervientibus impura humorum maſſa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re pleniſſime me confirmat

firmat & fide digna peritiſſimorum medicorum, & mea ipſius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut ſubſequentem graviorum ſymptomatum ſyndromen, ſæpe etiam ſine ſcrupuloſo internorum uſu fiſtulas etiam antiquiſſimas fuiſſe ſanatas. Multo vero magis ponderoſis inductus rationibus credo, fiſtulas neglectas & ſine curatione relictas in ingens vitæ diſcrimen ægrotantes conjicere. Exemplo ſit fiſtula lacrymalis, quæ niſi opportune tractatur, humorem oculi aqueum nutrimento ſuo privat & in perfectam denique cœcitatem deſinit. Accedit tandem, quod in fiſtularum ſinubus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodendo innumeros ſibi canaliculos efficit; unde ſucceſſu temporis ingens humorum corruptio, imo ipſa demum ſphacelatio produci poteſt.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Ipſa ulcerum fiſtuloſorum ſanatio his maxime abſolvitur indicationibus: ut I) ſi quædam humorum dyſcaſia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & ſcirrhoſa durities, ſine cujus remotione nulla exſpectanda eſt conſtans curatio, perite tollatur; III) oſſium, ſi adeſt, caries auferatur, & denique IV) ut fiſtulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna.

Primo quidem ſcopo, ſive debita humorum correctione optime potiri licet, ſi in id maxime incumbit prudens medicus, ut nimiam ſanguinis redundantiam vel venæſectione, vel in ſpongioſis pinguibuſque ſubjectis cucurbitulis cum ſcarificatione appoſitis imminuat; quod eo magis videtur neceſſarium, quia ſub plethorico corporis ſtatu non modo ſuccorum impuritas promovetur, ſed major quoque, quam par eſt, humorum adfluxus ad affectam partem proritatur. Poſthæc vero in humoribus acribus contemperandis, ſeroſis per commoda emunctoria ejiciendis, & ſanguinis univerſa maſſa depuranda ſummam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam ſaturatiora, per longius temporis ſpatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquiſſimis temporibus ad noſtram uſque ætatem ſe propagavit. Quo etiam ſpectant infuſa vulneraria, ex herbis & floribus ſic dictis vulnerariis, hederæ terreſtris, agrimoniæ, urticæ mortuæ, ſaniculæ, ſcordii, floribus chamæmeli, millefol bellidis, rad. ariſtoloch. rotund. altheæ, raſura ligni ſaſſafras & ſimilibus confecta, quæ prioribus virtute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & ſennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus perpelle ſæpe perficitur. Nec denique omnino carere poſſumus probe paratis mercurialibus, ſi lympha inſigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obſtructiones adſunt, vel ſi luis venereæ ſubeſt ſuſpicio. Sed modo videndum eſt, an viſcerum imbellicitas & reliqua ægrotantis conſtitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fiſtularum curationem adhuc ſpectant, ex capite præcedenti de ulceribus poſſunt deſumi.

§. IV.

Calli ſanatio poſtulat orificii dilatationem.

Secunda indicatio, quæ calloſitatem tollendam præcipit, non poteſt expleri, niſi remedia callum abſumentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fiſtularum anguſtia plerumque prohibet: quare primo omnium orificia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius poſſint pertingere. Dilatant autem præduras & arctas horum ulcerum oras, quæ humorum imbibendo ſe latius expandunt, ut fere ſunt medulla ſambuci, ſpongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima,

ma, radix conſolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteque acuminata in fiſtulam intruſa. Sed proſpicere decet, ut in extractione harum turundarum cuti eamus, ne illæ forte frangantur & portionem ſui relinquant, unde ſæva & dolorifica oriri ſymptomata poſsent. Quaproter perite monet *Dominus a* SOLINGEN *in chirurg. part II. cap. III.* turundas ex fragili materia nunquam eſse conficiendas, eaſque filo alligandas, ne intimius ſeſe fiſtulis inſinuent.

§. V.

— medicamenta ſeptica. Dilatato, quantum ſatis eſt, orificio de ipſa calli remotione cogitare expedit, quam quidem chirurgi vel medicamentis, vel inſtrumentis præſtare ſolent. Medicamenta in iis locis adhibenda ſunt, ubi nec inciſio, nec uſtio commodum invenit locum, vel ſi recentes ſunt fiſtulæ, & callo non adeo duro & craſso munitæ. Verum enim vero, quum varii ſint generis ſeptica eaque vel magis vel minus acria & corroſiva, quæ pro ipſa calli conditione applicare decet: unde breviter jam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenue recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet ſuccus nicotanæ, radix ari & helleborus albus, cui poſteriori ad tertium diem fiſtulæ immiſſo HOLLERIUS *in inſtitut. chirurg. libr III.* inſignes tribuit laudes. Mediæ indolis ſunt ammoniacum, alumen uſtum, vitrum antimonii, unguentum ægyptiacum, rubrum *Felic.* WURZII, apoſtolicum, aqua viridis Hartmanni, crocus metallorum, lapis corroſivus & butyrum antimonii cum limatura martis ad temperiem redactum. Ex valentiſſimis ſunt mercurius ſublimatus, lapis infernalis, & ſimilia. Præter hæc vero huc etiam pertinent aqua a TAGAULTIO *b III de ulceribus* commendata & ex mercurio ſublimato, unguento ægyptiaco, aqua plantaginis & roſar. confecta, nec non ex *Domini* SOLINGEN conſilio turundæ ex pergameno liquore quodam corroſivo imbutæ. Neque reticere poſſum, quod ſæpe mercurius ſublimatus cum unguento camphorato remixtus, item emplaſtrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præſtiterint effectum. Probe tamen circa ſingula hæc remedia notari velim, quod liquida ſint injicienda, ſolida autem, ut pulveres, cum unguentis in ſpiſsam formam redacta ſub ſpecie turundarum applicanda; idque tandiu, donec callus mortificatus ſe a carne ſeparet, exitumque affectet. Deinceps acria illa ſalina cauſtica in partibus membranaceis, tendinoſis ac nerveis cautiſſime debent adhiberi, ne forte inflammatio cum dolore acerbiſſimo acceſſatur, quod ſimiliter tenendum eſt de mercurialibus, quæ certe, ubi oſsa adfecta ſunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

Præter dicta reſtat adhuc aliud remedium, in abſumendo callo præſtantiſſimum, cujus uſum ſæpius iterumque probatiſſimum inveni. Eſt autem illud ſimpliciſſimum viride æris, quod nulla manifeſta acrimonia corroſiva imbutum nec graviorem dolorem inflammatorium, nec alia excitat ſymptomata, ſed intra tres quatuorve dies callum duriſſimum non modo ita excedit, ut totus ſeparatus extrahi queat, verum etiam acidum ulceris corroſivum egregie abſumit, ut extracta calloſa ſubſtantia optimum generetur pus & ex voto ſuccedat conſolidatio. Uſus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem contuſum & cum liquido, vel ſola ſaliva ſubactum in turundas redigitur, quæ in cavitates fiſtularum calloſas, quantum licet intruduntur. — inprimis viride æris. Secus autem fit, ſi recepto inter chirurgos more viride æris cum unctuoſis, oleoſis permiſcetur. Licet etiam una vice totus callus hoc remedio non poſſit eximi, ob obliquum & anfractuoſum cuniculorum ductum, poterit

tamen

tamen repetitis vicibus feliciter auferri, ſi modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta ſit in locis nervoſis applicatio.

§. VII.

Instrumenta. Inſtrumentis quoque vel acutis, vel ignitis calloſitas ſolet tolli; & his quidem dum eſchara callo inducitur & ipſe mortificatur, illis e contrario, circulus ille calloſus e medio tollitur, ut poſtea fibræ carneæ ſe iterum poſſint connectere. Ex acutis optima ſunt cultri falcati, qui ſe ad tortuoſam fiſtularum figuram facile acccomodant, quale eſt ſyringotomum *Domini* SOLINGEN, modo id prudenter & circumſpecte obſervetur, ne arteriæ vel nervi reſecentur. Quomodo ignita applicanda ſint, optime docuerunt SOLINGEN, VIGO, PARÆUS SCULTETUS & alii, qui de inſtituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

Caries oſſis quemodo tollenda? Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries oſſis, ſi quæ adeſt, dematur; ſiquidem hac durante ſanies pinguis & copioſa ex oſſe plorans ſemper novum generat ulcus, quod etſi ad cicatricem perducitur, caro tamen ſuperveniens eſt flaccida, mollis & minus bona. Cognoſcitur autem oſſis caries, ſi vel nudis oculis ſe manifeſtat, vel ſi ſpecillo in fundum ulceris immiſſo aſperitas percipitur, vel exinde concluditur, ſi os denudatum fiat pinguius & ſucceſſu temporis nigrum, poſt nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum ſtatu vel ipſi oſſi immediate medicamenta debent applicari, vel ſi os profundius eſt, ſiphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta ſale volatili oleoſo inſtructa, quæ non modo nimios tubulos, ex quibus oſſa conſtant, penetrantia ſua facile intrant, ſed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue ſunt oleum caryophillorum, cochleariæ, cinamomi, & præſentiſſimum omnium pulvis euphorbii. Sæpe etiam neceſſe eſt, ut prius os carioſum lima teratur, vel ſcalpello tamdiu rodatur, donec punctula apparent rubicunda. Neque dein minus utiliſſime & funditus quaſi cariem delere ſolet ferrum candens, oſſi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia fœdus odor poſt ferri applicationem plerumque ſolet evaneſcere. Oſſi autem ſic denudato adſpergatur pulvis maſtichis, myrrhæ, aloes, rad. ireos florent. ariſtolochiæ, vel pulvis ad cariem *Sculteti* ex balſamicis confectus: quibus ſuper imponi poſſunt filamenta & dein unguentum digeſtivum. Si liquore opus eſt, optime is poteſt confieri ex aqua calcis vivæ, aloe, myrra eſſentia euphorbii & ſpiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut feſtucæ os ſponte ſua relinquentes firmiter lateribus carneis & calli adhæreſcant; ubi expedit, cum inſtrumento chirurgico flocculis linteis obvoluto, os ſæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Remotis itaque obſtaculis cura adhibenda eſt, ut fiſtuloſa cavitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod ſponte ſæpe accidit, ſi fibræ non adeo nimis a ſe diſtant & ſerum bonum nutritium præſens eſt, ſuperpoſito tantum emplaſtro, tonum partis firmante & ab aeris injuria defendente. Quod ſi autem fiſtula nimis ampla eſt, decoctum ex vino, myrrha, aloe, floribus roſarum rubr. rad. ariſtolochiæ rotundæ, ſcordio, centatur. min. ſyringa ſæpius injiciendum eſt, ad ſordes plenius detergendas, putredinemque arcendam & occluſionem promovendam. Sed tunc temporis fiſtulæ apertæ ſervari debent, quo pus exire poſſit, quod alias ſtagnando facile novos facere ſinus, novumque producere callum poteſt. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus Conſolidatio. argen-

argenteis, tamdiu in ulcere ſervatis, donec durities omnis ablata, & cavitas novis fibris ad orificium uſque eſt repleta, quo peracto cicatrix emplaſtro ſaturnino inducitur. Ipſa carnis generatio ſolius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique ſanguinis opus eſt, nihilominus a medicamentis ſarcoticis, quæ vi balſamica humidum exceſſivum abſumunt, partes roborant, acidaſque & ſalſas partes contemperant, inſigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis pollent balſamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, ſtyrax liquida, maſtix, myrrha & ſimilia. Neque laude ſua caret eſſentia incarnans elegantiſſima, quæ ex floribus roſar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, maſtiche, gummi elemi, balſamo Peruviano cum ſpiritu vini digeſtis & cum melle remixtis, optime componitur.

§. X.

Curatio fiſtulæ lacrimalis. Jam demum, quæ de ſingulis fiſtulis, maxime de lacrymali & ani ſeorſim tenenda ſint, breviter tradam. In lacrymali nondum perfecta commode locum invenit methodus illa a beato celeberr. STAHLIO deſcripta & ab Anello magis exculta, quæ in eo conſiſtit, ut partim ſpecillis argenteis in puncta lacrymalia immiſſis materia ſacco lacrymali impacta amoveatur, partim ut ſubtili ſyringa huic uſui idonea liquores ulcus purgantes quas ex ſolutione ſalis neutrius cum aqua vel communi, vel deſtillata, addita aloe & myrrha conficiunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, ſi vel plane nulla, vel exigua tantum calloſitas adeſt, permultum proficitur, malumque deterius præcavetur. Ipſa autem operatio peragitur, ſi ægro in ſella demiſſiore collocato palpebræ ſiniſtra manu diductæ verſus canthum oculi externum retrahuntur, & dextra ſuſpenſa ſpecillum paulo incurvatum per puncta lacrymalia trajicitur; modo id poſt inflammationem ſuperatam, & poſt ophthalmiam correctam demum inſtituatur. Major tamen ſalus contigit, ſi abundanti ſeri lacrymalis adfluxui & tenacitati ſimul proſpicitur: quo ſcopo præter interna derivantia, & reſolventia, externe ſternutamenta, vel veſicatoria nuchæ appoſita proſunt. Si verum adeſt ulcus fiſtuloſum, ſectione eo magis opus eſt, quæ præmiſſa per laxantia, venæſectionem & ſimilia præparatione, & oculis per collyria defenſis in ægro demiſſius collocato mediante ſcalpello falcato vel ancipiti in ſemi circulum a radice naſi per medium fiſtulæ tumorem ad radicem uſque palpebræ inferioris inſtituitur, vitando, ne tendinea muſculi orbicularis particula lædatur. Poſt hæc ſcalpello obtuſo vulnus dilatetur, ſanguiniſque profluvium ſiſtatur. Neque vero ipſius lacrymalis ſcuci remotio negligi debet, tranſverſim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem inſeritur, quia alioquin deſtillantes lacrymæ denuo ſtagnantes facile corrumpuntur, & novæ fiſtulæ anſam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel ſpecillo ſulcato os unguis eſt pertundendum, & novus canalis formandus, qui turunda foramini immiſſa, aut tubulo argenteo inſerto apertus ſervatus lacrymis ad nares devehendis inſervit. Impoſitis remediis inflammationem & hæmorrhagiam ſedantibus callus abſumatur, vel per ejus inciſionem, vel per ſcarificationem, vel per uſtionem aliaque remedia corroſiva. Ulcere a callo & ſordibus per debitas injectiones purgato cogitandum eſt, qua ratione præſtare velimus, ut latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares ſtillet. Quo fine cannula minor ex argento fabrefacta, exterius clauſa novo ductui accommodatur, poſtea vero conſolidatio promovetur, & illud inſtrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus molæſtiæ pertæſi diligentiori puris

per

per puncta lacrymalia expreſſione impedire poſſunt, quo minus pus noceat. Urgente oſſis unguis carie cauterium actuale prodeſt, cavendo per cannulam argenteam in forma nuclei olivæ adhibitam, ne oculus a ferro cadente lædatur.

§. XI.

— & ani per ligaturam & corroſiva. Ani fiſtulæ curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corroſivis, vel inciſione. Quæ ligatura fit, ita inſtituitur, ut ægri ventre inflexo cubantis femora miniſtrorum ope diducantur, & operator indicem digitum oleo amygd. dulc. inunctum intrudat, altera vero manu ſtilum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fiſtulam dimittat, eamque pertundat; poſtea vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum extra anum pendulas deliget, ſingulisque diebus reſtrictionem ſuſcipiat tamdiu, donec fiſtula fuerit diſciſſa, & calloſitas poterit removeri. Corroſivum medicamentum calloſo fiſtulæ ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, poſtea vero alia turunda, ex ſpongia compreſſa cera imbuta ad dilatandum fiſtulæ ſinum intruditur. In fiſtula profundiori ſepticum linteo carpto tamdiu eſt admovendum, donec calloſitas abſumta, & ulcus conſolidari queat.

§. XII.

— per inciſionem. Omnium autem optima fiſtulas ſanandi ratio eſt, quæ inciſione ita perficitur. Ægroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo lil. alb. madidum intrudit, altera manu cultrum inciſorium vagina reconditum ſtiloque flexili argenteo præditum recipit, & hunc fiſtulæ ori immittit, donec ad fundum fiſtulæ ſinus ſtili acies pervenerit. Hoc facto ſtili aciem ad digitos vertit intruſos, eamque per illorum interſtitium adigendo fiſtulæ ſinum pertundit, poſtea digitorum apicibus ſtilum recurrat, & cultri aciem manubrio abſconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptam protrudit, & digitis extractionem ſtili molientibus ſuccurrit. Stilum ſequitur cultri acies, qua, cooperante utraque manu, uno ictu fiſtuloſum ulcus diſcinditur. In fiſtulis externis & in ſphincterem terminatis hanc præſtat iſtituere operationem. Chirurgus acum ex finiſſima lana paratam; ſpithamæ longitudinis conſtanti manu ſinui fiſtulæ aperto intrudit, ejuſque fundum pertundit, poſtea cuſpide recurvata acum per fiſtulam traducit, & ad ejus medium extremitates acus committit, commiſſaſque firma tenet una, altera vero manu mediante cultri inciſorii fiſtulæ partem ab extremitatibus acus compreſſam reſcindit, ut portio acui adhæreſcat. Neque demum laude ſua caret Dom. Beſſieres ſecandi methodus, quæ per cultum, acie quadantenus incurvata, dorſo rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, ſuperius in mucronem ſenſim abeunte, globuloque parvo piſi magnitudinis munitum in fiſtulis externis ani ſphincterem obſidentibus peragitur.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Matrona illuſtriſſima diu olim vexabatur ulcere genæ fiſtuloſo, quod omnibus fruſtra adhibitis remediis ad ſanitatem perduci non poterat. Ego igitur conſultus ſuſpicabar primo dentem carioſum, ſed hoc non invento, & levi tantum gingivæ tumore conſpecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Unde mox in conſpectum ſe dabant duæ feſtucæ & radices a dente olim extracto relictæ, quibus extractis demebatur ſimul longa ac rotunda membrana, fiſtuloſum ulcus externe guttulas aliquot ſanguinis fundens brevi tempore ex voto ſanabatur. Fiſtula mammæ.

EPI-

EPICRISIS.

Habent id peculiare & quaſi proprium fiſtulæ genæ, ut plerumque a criosis dentibus foveantur, quibus exemtis ſponte ſæpe aut levi tantum medicatione adiutæ ſaneſcunt. Idem evenit in præſenti caſu, ubi fragmenta a dente quondam evulſo, relicta impediverunt, quo minus faciliorque obtigerit ſanatio. Simile quid olim obſervavi in virgine, quæ fiſtula lacrymali laborabat, cujus orificium in eminentia oſſis maxillaris ad latera colli exſtans, & per medium glandulæ Warthonianæ transſiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulſo primum ſanguis, tum lympha exſtillabat pura, & tandem ſanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilius procurabatur.

OBSERVATIO II.

Fiſtula mammæ.

FEmina ex gente Judæa tumorem mammæ ſiniſtræ habebat, qui ſuppuratione facta a chirurgo aperiebatur. At vero, cum inſignes ductus lactei læſi erant, continuo fere lympha cum pure mixta chyloſa exſtillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat ſinum intus leviter, ſed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ ſubſtantiam fiſtuloſam reddebat. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fiſtulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ulcus decocto, ex myrrha, aloe, flor. roſar. & vino parato aliquoties de die ſyringa injici præcipiebam, eo effectu, ut ægra ſimul internis depurantibus adiuta exoptatæ redderetur ſanitati.

EPICRISIS.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit fiſtula, quia callo duro adhuc carvit: nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit. Mali autem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commiſſum fuit, ut humor purulentus non rite eductus ſibi ſinus effecerit ſicut plerumque fieri deprehendimus, ſi materia intus retenta per ſtagnationem majorem acquirit acredinem majoremque profundius penetrando potentiam.

OBSERVATIO III.

Fiſtula lethalis.

COrripiebatur olim vir plebejus malo, ut putabatur iſchiadico lateris dextri, cui nulla ſervata diæta, nulliſque adhibitis remediis ulcus ſuperveniebat, quod quinque digitis infra articulationem oſſis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fiſtulam deſinebat, qua æger per longum temporis ſpatium ſummis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore ſcroti & adiacentium partium aquoſo miſerrime moriebatur. Per ſectionem cadaveris maximeque ulceris, circa caput oſſis femoris & ipſo capite acetabulo oſſis coccygis acerrima caſeoſa, & tartarea materia inſigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exeſum, imo, quod maximum eſt, ipſa cartilaginoſa ſubſtantia, qua hæc oſſa in articulationibus inveſtiuntur, conſumta, ipſaque oſſa ſumma carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentiſſimum & acerrimum ibi latitaſſe acidum. Ut ideo plenius adhuc confirmentur, quæ de ſummæ acredinis in fiſtulis præſentia ſupra commemoravimus.

FINIS.

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I. de ſcorbuto ejuſque vera indole.
II. de ſphacelo a cauſa potiſſimum interna ejuſque curatione.
III. de purpura præſertim chronica ſcorbuti ſobole.
IV. de lue venerea.
V. de puſtululoſis & pruriginoſis varii generis affectibus cutis.
VI. de omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis, præſertim cancroſis.
VII. de circumſpecta ulcerum fiſtuloſorum curatione.